

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 10.

Lördagen den 13 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 5 e. m.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 86, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 87, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 88, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 89, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 90, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

nr 92, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage;

nr 110, angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m.;

nr 112, angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.;

nr 114, angående befrielse för K. G. T. Johansson m. fl. från ersättningskyldighet;

nr 115, angående livränta åt Knut Olof Åkerlind och understöd åt Elsa Paulina Blomdahl;

nr 116, angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län;

nr 117, angående anslag till bestridande av vissa kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937 i Jönköpings län;

nr 118, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.;

nr 119, angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland;

nr 120, angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område;

nr 121, angående förvärv av fastighet för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län;

nr 122, angående anslag till nybyggnad för ett laboratorium för betongtekniska provningar vid statens provningsanstalt m. m.;

nr 123, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.;

nr 124, angående dels förhöjt familjepensionsunderlag för förre studierektorn C. Eneman, dels ock rätt till viss tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förra distriktsbarnmorskan Ellen Amalia Maria Lehman;

nr 125, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sjukgymnaster vid akademiska sjukhuset i Uppsala;

nr 126, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.;

nr 127, angående anslag till polisradioväsendet;

nr 128, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.;

nr 129, angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.;

nr 130, angående garnisonspastorns i Boden avlöningsförmåner m. m.;

nr 131, angående vissa anslag till museala ändamål;

nr 132, angående anslag till inredning och utrustning av gymnastiska centralinstitutets nybyggnad;

nr 133, angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1943/44 för biträde vid handläggning av boställsären och vad därmed äger samband;

nr 134, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befattning med spritdrycker och vin, m. m.;

nr 135, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350);

nr 136, angående anslag till posthusbyggnad i Östersund;

nr 137, angående årligt understöd åt f. d. vicekonsuln i disponibilitet Charles Gustaf Fredholm;

nr 138, angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m.;

nr 139, angående avtal rörande gruvskogarna i riket;

nr 140, med förslag till skattestrafflag, m. m.;

nr 141, med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjeställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar;

nr 142, angående anslag till nybyggnad för högre allmänna läroverket i Haparanda m. m.;

nr 143, angående krigsmaktens reservpersonal;

nr 144, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 145, angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv;

nr 146, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 147, angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare;

nr 148, angående viss förhöjning av understöd åt f. d. specialtobakshandlare;

nr 149, angående anslag för budgetåret 1943/44 till tekniska läroverk m. m.;

nr 150, angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 151, angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset m. m.;

nr 152, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län, m. m.;

nr 153, med förslag till lag om ändring i vissa delar av stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142) m. m.;

nr 154, angående anslag till radiopejlingsapparat för luftfarten;

- nr 155, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.;
- nr 156, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar;
- nr 157, angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;
- nr 158, angående fältskjutningsterräng för Livgrenadjärregementet m. m.;
- nr 159, angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.;
- nr 160, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer;
- nr 161, angående anslag till återbäring av erlagda stämpelmedel i vissa fall;
- nr 162, angående minskning av den för riksdagen avsedda upplagan av kommitté- och sakkunnigbetänkanden;
- nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43;
- nr 164, angående inrättande av statens sakrevision;
- nr 165, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom;
- nr 166, med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna;
- nr 167, med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna;
- nr 168, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.;
- nr 169, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena;
- nr 170, angående förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m.;
- nr 171, rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Finland angående handräckning i skatteärenden;
- nr 172, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskatte-lagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;
- nr 173, angående pensionsrätt för viss personal som vid statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst;
- nr 174, angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter;
- nr 175, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet; samt
- nr 176, angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.

Dessa propositioner föredrogos var för sig och blevo därvid bordlagda.

Upplästes och lades till handlingarna följande från justitiedepartementet ankomna

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 12 mars 1943.

Till justitiedepartementet hade den 12 mars 1943 från länsstyrelsen i Värmlands län inkommit fullmakt för kommunalfullmäktigordföranden Albert Ramberg, Glava Glasbruk, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens första kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till första kammaren.

I ämbetet:
C. G. Bruno.

Vidare upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av bilagda intyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 8—13 mars 1943.

Stockholm den 11 mars 1943.

Sven V. Hansson.

Att riksdagsman *Sven V. Hansson* på grund av influensa är oförmögen till att inställa sig i riksdagen under tiden 8—13 mars intygas.

Ludvig Reuter,
leg. läk.

Den begärda ledigheten beviljades.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

År 1943 den 11 mars sammanträdde de av riksdagens kamrar utsedda valmän för att — sedan revisionssekreteraren J. A. E. Nordenfalk, som den 7 november 1941 utsetts till ställföreträdare för riksdagens militieombudsman, erhållit begärt entledigande från detta förtroendeuppdrag — utse ställföreträdare för militieombudsmannen; och befunnos, efter valförrättningens slut, rösterna hava utfallit sålunda:

herr rådmannen Joel Christer Halvar Lech 37 röster,

i följd varav herr rådmannen Joel Christer Halvar Lech blivit utsedd till militieombudsmannens ställföreträdare.

Gösta Siljeström.
Ernst Eskhult.

Axel Lindqvist.
Gust. Mosesson.

På framställning av herr talmannen beslöts att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det verkställda valet.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 56, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 484) om undantag från gällande bestämmelser rörande arbetstidens reglering m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 99, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 21 juni 1940 (nr 645) om skyldighet att bortföra varuförråd, m. m.;

nr 100, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 december 1939 (nr 951) angående vissa utfästelser rörande införsel och utförsel av varor m. m.;

nr 101, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet; samt

nr 102, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 12 december 1941 (nr 925) om regleringen av förbrukningen av elektrisk kraft och gas.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 103, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 104, angående anslag till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Växjö; nr 105, angående anslag till posthusbyggnad i Växjö; nr 106, angående anslag till lantmäterikontorsbyggnad i Örebro; samt nr 107, angående förvärv av vattenrätt i Skärhällsforsen i Indalsälven.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 108, angående ersättning från kyrkofonden för övertalig personal vid domänverket.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 109, angående försäljning av vissa fastigheter, som disponeras av veterinärrättningen i Skara; och

nr 111, angående anslag till rikets allmänna kartverk.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 113, angående understödjande av dispensärverksamhet.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Persson* m. fl. väckta motionen, nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt giltighet av gällande skattegruppering m. m.

Herr *von Heland* väckte en motion, nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet.

Motionen bordlades.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under rikstatens femte huvudtitel, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riks-

statens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom eklelesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av ett för vissa byggnadsarbeten vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm anvisat anslag; samt

nr 41, i anledning av väckt motion om ändring i civila avlösningsreglementets bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, i vad densamma avser förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, förslag till förordning om utskylds betalning genom erkända skatteförmedlingskassor och förslag till förordning om preskription av utskylder m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i stämpelförordningen;

nr 7, i anledning av väckta motioner om höjning av hundskatten, m. m.;

nr 8, i anledning av väckta motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.;

nr 9, i anledning av väckta motioner om skattelättnad för organisationer, tillhörande det statsunderstödda frivilliga skytteväsendet;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggsskatt å bensin, m. m.;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikrafträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfrilager i vissa städer; samt

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnjutande av tullfrihet;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 12, angående regleringen för budgetåret 1943/44 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 14, i anledning av väckt motion om ersättning för olycksfall i arbete åt flottningsarbetaren J. A. Gustavssons änka och minderåriga barn;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av änkan Tora Virginia Bengtsson och Gun-Britt Bengtsson tillkommande livräntor;

nr 16, i anledning av väckt motion om visst tillägg till övergångsbestämmelserna till tjänstepensionsreglementet för lärare vid högre kommunala skolor; samt

nr 17, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag om vissa ändringar i stadgarna för biblioteket;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för personal vid de kungl. teatrarna;

nr 19, i anledning av väckt motion om livränta åt värnpliktige sergeanten E. S. Östmans änka och minderåriga barn;

nr 20, i anledning av väckt motion angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för tjänstemännen vid Sveriges fjäderfäavelsförening;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.; samt

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m. dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 16, i anledning av väckt motion angående fastställande av existensminimum enligt lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning och förordning om skyldighet för arbetsgivare att anmäla arbetsanställning;

nr 12, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad;

jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden, dels ock i ämnet väckt motion; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående tjänstebrevsrätt för lantbruksmöten och de för dessas organisation utsedda fullmäktige.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.26 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 16 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herrar *Rosenberg* och *Ramberg* anmälde, att de infunnit sig vid riksdagen, den förre den 14 innevarande månad och den senare denna dag.

Herr statsrådet *Domö* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 177, angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

Justerades protokollen för den 9 och den 10 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatsens sjätte huvudtitel, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till posthusbyggnad i Karlskrona; samt

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av visset äldre reservationsanslag.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

dels nr 59, till fullmäktige i riksbanken angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning;

dels nr 60, till fullmäktige i riksgäldskontoret angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning;

dels ock nr 61, till styrelsen för riksdagsbiblioteket angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 86, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 87, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 925) med särskilda bestämmelser angående förmynderskap, godmanskap och boutredning vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 88, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 8 november 1940 (nr 926) med särskilda bestämmelser angående bolag, föreningar, sparbanker, vissa andra inrättningar och samfälligheter samt stiftelser vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 89, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 31 maj 1940 (nr 473) om förbud i vissa fall mot beviljande av kvarstad eller skingringsförbud;

nr 90, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; samt

nr 92, med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 13 december 1940 (nr 995) om straff för sabotage.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående åtgärder till stöd för de renskötande lapparna m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 112, angående anslag till granskningsnämnden för vissa patentansökningar m. m.; och

nr 114, angående befrielse för K. G. T. Johansson m. fl. från ersättningskyldighet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 115, angående livränta åt Knut Olof Åkerlind och understöd åt Elsa Paulina Blomdahl.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 116, angående statsunderstöd till uppförande av en andelsladugård i Bjärme i Jämtlands län; och

nr 117, angående anslag till bestridande av vissa kostnader för utredning rörande Horssjöns torrlägningsföretag av år 1937 i Jönköpings län.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 118, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 kap. 3 § rättegångsbalken i 1734 års lag, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 119, angående förberedande åtgärder för inrättande av en hovrätt för Nedre Norrland.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 120, angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 121, angående förvärv av fastighet för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län;

nr 122, angående anslag till nybyggnad för ett laboratorium för betongtekniska provningar vid statens provningsanstalt m. m.; samt

nr 123, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen m. m.

Föredrogos och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 124, angående dels förhöjt familjepensionsunderlag för förre studierektorn C. Eneman, dels ock rätt till viss tjänstårsberäkning i pensionshänseende för förra distriktsbarnmorskan Ellen Amalia Maria Lehman;
nr 125, angående delaktighet i statens pensionsanstalt för sjukgymnaster vid akademiska sjukhuset i Uppsala; samt
nr 126, angående understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer m. fl.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 127, angående anslag till polisradioväsendet; och
nr 128, angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens yrkeshem samt skol- och yrkeshem m. fl.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 129, angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 130, angående garnisonspastorns i Boden avlöningsförmåner m. m.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 131, angående vissa anslag till museala ändamål; samt
nr 132, angående anslag till inredning och utrustning av gymnastiska centralinstitutets nybyggnad.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 133, angående anslag ur kyrkofonden för budgetåret 1943/44 för biträde vid handläggning av boställsären den och vad därmed äger samband; samt
nr 134, med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 20 juni 1924 (nr 225) med särskilda bestämmelser angående olovlig befatning med spritdrycker och vin, m. m.

Föredrogos och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 135, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:t proposition nr 136, angående anslag till posthusbyggnad i Östersund.

Föredrogos och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 137, angående årligt understöd åt f. d. vicekonsuln i disponibilitet Charles Gustaf Fredholm.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 138, angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m.; och
nr 139, angående avtal rörande gruvskogarna i riket.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 140, med förslag till skattestrafflag, m. m.

Propositionen hänvisades, i vad den avsåg förslag till skattestrafflag, till behandling av lagutskott och i övrigt till bevillningsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 141, med förslag till kungörelse angående förbud mot offentliga nöjeställningar m. m. på vissa kyrkliga högtidsdagar.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 142, angående anslag till nybyggnad för högre allmänna läroverket i Haparanda m. m.;

nr 143, angående krigsmaktens reservpersonal;

nr 144, angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv; samt

nr 145, angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaarv.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 146, angående försäljning av vissa, allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 147, angående dyrtidshjälp m. m. åt vissa pensionärer och understödstagare.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 148, angående viss förhöjning av understöd åt f. d. specialtobakshandlare.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 149, angående anslag för budgetåret 1943/44 till tekniska läroverk m. m.;
nr 150, angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.; och

nr 151, angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 152, med förslag till lag med särskilda bestämmelser om äganderättsutredning och sammanläggning av fastigheter inom vissa byar i Kopparbergs län, m. m.; och

nr 153, med förslag till lag om ändring i vissa delar av stadsplanelagen den 29 maj 1931 (nr 142) m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 154, angående anslag till radiopejlingsapparat för luftfarten.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående försäljning av mark från vissa kronoegendomar m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 156, med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående gäldande av ersättning enligt allmänna förfogandelagen m. fl. lagar.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:
nr 157, angående disposition av behållningen å till anläggningar för oljelagring ovan jord anvisade reservationsanslag;
nr 158, angående fältskjutningsterräng för Livgrenadjärregementet m. m.; samt
nr 159, angående statsverkets övertagande av vissa städers förpliktelser beträffande befattningshavare, vilka vid upphörande av rådhusrätterna i samma städer komma att indragas m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 160, angående pension åt vissa i statens tjänst anställda personer.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 161, angående anslag till återbäring av erlagda stämpelmedel i vissa fall.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 162, angående minskning av den för riksdagen avsedda upplagan av kommitté- och sakkunnigbetänkanden.

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 163, angående ytterligare utgifter å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43.

Propositionen hänvisades, såvitt angick nionde huvudtiteln, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 164, angående inrättande av statens sakrevision.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 165, angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 166, med förslag till avlöningsreglemente för de högre kommunala skolorna.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 167, med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 168, med förslag till kungörelse om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 169, med förslag till vissa ändringar i allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena; samt nr 170, angående förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 171, rörande godkännande av ett avtal mellan Sverige och Finland angående handräckning i skatteärenden; samt

nr 172, med förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutsittet Kungl. Maj:ts proposition nr 173, angående pensionsrätt för viss personal, som vid statens övertagande av enskild järnväg övergått i statens järnvägars tjänst.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående försäljning av vissa lektorsprebendefastigheter.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 175, angående anslag till karolinska sjukhuset och serafimerlasarettet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 176, angående åtgärder för främjande av linodlingen m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *von Helands* motion, nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 5, 8, 40 och 41, bevillningsutskottets betänkanden nr 5—9 och 11—15, bankoutsittets utlåtanden nr 12—22, första lagutskottets utlåtanden nr 15 och 16, andra lagutskottets utlåtanden nr 10, 12 och 13, jordbruksutskottets utlåtande nr 6 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 177.

Herr **förste vice talmannen** erhöill på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren måtte besluta, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 4 och andra lagutskottets utlåtande nr 10 skola i nu nämnd ordning på morgondagens föredragningslista uppföras närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 5.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 208, av herr *Undén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 209, av herr *Ekman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

*Interpellation
ang. prin-
ciperne för
flyktingars
behandling
i Sverige.*

Ordet lämnades på begäran till herr **Holmbäck**, som anförde: Herr talman! För några dagar sedan fattade studentföreningen Verdandi i Uppsala en resolution, i vilken föreningen — under framhållande av att den genom kontakt med norska studenter hade kännedom om norrmäns behandling i Sverige — yttrade följande:

»Allt tal om framtida nordiskt samarbete vilar på lös grund så länge medborgare från de skilda nordiska länderna behandlas olika i vårt land. Vi anse att norrmän i Sverige böra tillförsäkras samma rättigheter som finnar, att norrmän endast böra dömas liksom svenska medborgare efter svensk lag samt att de ej godtyckligt eller på uppenbart orimliga grunder införpassas i interneringsläger. Respekten för vårt samhälles grundprinciper liksom angelägenheten att minska bitterheten mellan folken bör mana våra myndigheter att i full utsträckning låta de flyktingar, som vistas i landet, åtnjuta svensk rättssäkerhet.»

Denna resolution, som offentliggjorts genom pressen, är endast det sista ledet i en lång serie klagomål mot myndigheterna för det sätt, på vilket flyktingar behandlas i Sverige. Någon redogörelse torde icke vara nödvändig för den förflutna diskussionen, i vilken uppmärksammade inlägg gjordes genom anföranden i denna kammare i årets remissdebatt. På grund av den karaktär debatten haft har jag fått den övertygelsen, att det för opinionsbildningen i riksdagen och bland allmänheten skulle vara av stort värde, om från regeringshåll gäves en ingående och sammanfattande framställning för de grundsatser, som dirigera behandlingen av flyktingarna i landet, och därvid, bl. a. på grund av Verdandis resolution, särskilt för de principer, som tillämpas i fråga om de norska flyktingarna. Jag tillåter mig därför att interpellera herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, huruvida han vill i kammaren giva en sådan framställning.

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.24 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 17 mars f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under åberopande av närslutna läkarintyg får jag härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet till och med den 21 mars 1943.

Malmö den 16 mars 1943.

Vördsamt
William Linder.

Att f. d. borgmästaren *William Linder* på grund av akut strupkatarr (laryngit, ac.) tills vidare är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet, intyggar

Malmö 15 mars 1943.

Axel Ekelund.
förste provinsialläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet **Westman**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Brandts interpellation angående vissa utlänningars kvarhållande i fängsligt förvar m. m., erhöll ordet och yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Brandt till mig framställt dessa frågor: »När kunna de tjugu utlänningar, vilka efter polisrazziorna den 13 november 1942 i Smedsbo och Långmora interneringsläger överförts till Kungsholmens rannsaktionsfängelse, väntas bli befriade ur fängelset?» och »Vill statsrådet medverka till en snabb ändring av bestämmelserna om utlännings kvarhållande?»

*Ang. vissa
utlänningars
kvarhållande i
fängsligt för-
var m. m.*

Till svar på den första frågan vill jag anföra följande.

Den 13 och den 14 november 1942 anhöll landsfogden i Kopparbergs län med stöd av 1940 års tvångsmedelslag tjugusex utlänningar å Långmora och Smedsbo utlänningsförläggningar såsom misstänkta för brott mot lagen om straff för sabotage. Justitiekanslern medgav den 28 november 1942 förlängning av kvarhållningstiden till och med den 12 december 1942. Sistnämnda dag förklarade landsfogden, att han ansåge bindande bevis icke hava framkommit för att den verksamhet, för vilken utlänningarna misstänkts, varit riktad mot Sverige eller eljest straffbar, och att han därför icke komme att ställa dem under åtal. I samband därmed förklarade han, att de anhållna icke vidare skulle betraktas såsom kvarhållna som misstänkta för brott.

Den mycket omfattande polisutredningen gav emellertid vid handen, att en noggrannare övervakning av flertalet av de anhållna kunde vara påkallad. På grund därav beslöt socialstyrelsen, att tretton av de anhållna utlänningarna skulle kvarhållas i förvar jämlikt utlänningsförfattningarna. Beträffande sju av de övriga hade Kungl. Maj:t tidigare meddelat beslut om utvisning eller

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
förpassning, varvid även hade föreskrivits att de icke finge mot sin vilja föras till sina hemland eller till land, varest de kunde antagas icke åtnjuta trygghet mot att bliva återsända till hemlandet (s. k. hemlandsklausul) samt vidare att de i avbidan på verkställighet av utvisnings- eller förpassningsbeslutet skulle hållas i förvar med rätt likväl för socialstyrelsen att förordna om deras omhändertagande för vistelse i förläggning. Beträffande dessa sju utlänningar upphävde socialstyrelsen sina tidigare meddelade beslut om deras omhändertagande i förläggning, varigenom Kungl. Maj:ts beslut att de alternativt skulle hållas i förvar trädde i tillämpning. Sammanlagt skulle således tjugtu utlänningar hållas i förvar. De återstående sex anhållna återfördes till förläggning.

Enligt utlänningsförfattningarna gäller som bekant, att utlännings icke får hållas i förvar utöver två månader utan att ärendet underställts Kungl. Maj:t. Till åttlydnad av denna föreskrift anmälde socialstyrelsen den 10 februari 1943 hos Kungl. Maj:t frågan om det vidare förfarandet med de tjugtu kvarhållna utlänningsarna. Sedan Kungl. Maj:t inhämtat utlåtande från fängvårdsstyrelsen angående möjligheten att genom styrelsens försorg anordna en ur olika synpunkter lämplig förvarlokal, meddelades beslut i ärendet den 19 februari 1943. Socialstyrelsen och utlänningsnämnden, fränsett en reservant, hade varit eniga om att åtta av utlänningsarna borde kvarhållas i förvar tills vidare. Kungl. Maj:ts beslut fattades i överensstämmelse härmed. De övriga tolv utlänningsarna skulle återföras till förläggning. I samband härmed meddelade Kungl. Maj:t utvisningsbeslut med hemlandsklausul beträffande dem av de tjugtu utlänningsarna, för vilka sådant beslut icke tidigare fattats.

För att ge en föreställning om de skäl som varit bestämmande för de vidtagna åtgärderna kan jag hänvisa till utlänningsnämndens yttrande i ärendet. Nämnden uttalar bl. a., att nämnden av polisutredningen funnit framgå, att vid förläggningen å Långmora sedan längre tid varit organiserad instruktionsverksamhet bland en viss grupp av internerna med kommunistisk åskådning samt att denna verksamhet haft till syfte att utbilda deltagarna i bruket av vapen och användning av sprängämnen för sabotage eller annat liknande ändamål. Sannolika skäl föreligga, att sådan instruktionsverksamhet, om ock i mindre omfattning, förekommit även vid förläggningen i Smedsbo. Utredningen ådagalägger icke att denna verksamhet innefattat förberedelse eller försök till bestämt brott, ej heller kan utredningen anses innefatta bindande bevis om att verksamheten åsyftat att förbereda handlingar, som skulle rikta sig mot Sverige eller svenska intressen. Vad som förekommit får dock anses innebära stark sannolikhet för att, under förutsättning av ett visst utrikespolitiskt läge, i deltagarnas planläggning ingått även handlingar av sistnämnda slag. Med hänsyn härtill anser nämnden att till förebyggande av fara för Sverige och svenska intressen särskilda säkerhetsåtgärder erfordras mot de för ifrågasvarande verksamhet närmast ansvariga. Behovet av sådana åtgärder torde enligt nämndens mening föreligga under hela den tid kriget varar eller till dess de nuvarande förhållandena eljest väsentligt förändrats.

Vid besvarande av den andra av herr Brandt framställda frågan vill jag först i korthet redogöra för gällande bestämmelser om kvarhållande av utlännings.

Enligt särskilda bestämmelser i utlänningslagen äger länsstyrelse eller polismyndighet, i avvaktan på beslut om utvisning, förpassning eller avvissning av utlännings, taga honom i förvar. Kan beslut om utvisning, förpassning eller avvissning ej genast verkställas, får länsstyrelse eller polismyndighet taga utlänningsen i förvar i avvaktan på verkställigheten. I båda dessa fall gäller, att utlänningsen icke får hållas i förvar utöver två månader utan att ärendet

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
underställt Kungl. Maj:t. Enligt en särskild av Kungl. Maj:t med stöd av utlänningslagen utfärdad författning äger vidare socialstyrelsen, när beslut om utvisning, förpassning eller avvisning ej kan verkställas, eller eljest särskild anledning föreligger, förordna om utlännings omhändertagande för vistelse i förläggning. Det har för att möjliggöra att disciplin upprätthålles i förläggningarna ansetts erforderligt att ge socialstyrelsen befogenhet att förordna, att utlännings, som omhändertagits i förläggning, skall tagas i förvar. Även i detta fallet gäller, att utlännings icke må hållas i förvar utöver två månader utan att ärendet underställts Kungl. Maj:t. Innan socialstyrelsen meddelar förordnande om utlännings omhändertagande i förläggning, skall yttrande i ärendet inhämtas från utlänningsnämnden. Har nämnden eller någon dess ledamot avvikande mening mot socialstyrelsen, äger utlännings genom besvär bringa frågan om hans internering under Kungl. Maj:ts prövning. Fråga om kvarhållande av utlännings i förläggning skall minst en gång om året omprövas av socialstyrelsen. Även vid sådan prövning skall utlänningsnämnden höras, och ärendet kan under samma förutsättningar som vid det första kvarhållandet bringas under Kungl. Maj:ts prövning.

Ansvaret för utlännings kvarhållande i förvar eller förläggning utöver en tid av högst två månader åvilar således Kungl. Maj:t eller i vissa fall utlänningsnämnden jämte den beslutande myndigheten.

Utlänningsnämnden är ett gentemot administrationen fristående centralt organ, vars medlemmar ge uttryck åt den allmänna medborgerliga uppfattningen och som handla under samma ansvar som de tjänstgjorde i en domstol. Nämnden skall bestå av tre ledamöter, varav en skall vara eller hava varit innehavare av domarämbete och en äga erfarenhet rörande internationella rättsfrågor.

För att belysa den omfattning i vilken utlännings tagas i förvar eller förläggning vill jag nämna, att av de inemot 30,000 utlännings som nu uppehålla sig i Sverige, den 1 mars i år endast 20 höllos i förvar för längre tid än två månader efter Kungl. Maj:ts prövning. Enligt beslut av socialstyrelsen eller av länsstyrelse höllos vid samma tid 66 utlännings i tillfälligt förvar i fängvårdsanstalter. 126 voro omhändertagna i förläggning anordnade av socialstyrelsen.

I detta sammanhang vill jag vidare erinra om att utlänningsärenden, som äro föremål för Kungl. Maj:ts prövning, handläggas inom olika departement. Sålunda beredas i utrikesdepartementet ärenden rörande utlännings inresa i riket. Inom socialdepartementet handläggas ärenden om anordnande av utlänningsförläggning och om de internerades behandling i förläggningarna. Till socialdepartementets verksamhetsområde höra även ärenden rörande utlännings rätt att antaga arbetsställning.

På justitiedepartementet ankommer att bereda lagstiftningsfrågor samt ärenden om intagning i förläggning, om tagande i förvar samt om utvisning och förpassning, vilka efter besvär eller underställning skola avgöras av Kungl. Maj:t. Dessa ärenden äro alltså i stort sett sådana som röra inskränkning i utlännings rörelsefrihet inom riket — fränsett dock nyssnämnda på socialdepartementet ankomnade ärenden. Besvär över socialstyrelsens beslut om förpassning, omhändertagande i förläggning eller annan begränsning i utlännings rörelsefrihet kunna anföras hos Kungl. Maj:t i sådana fall då utlänningsnämnden eller någon dess ledamot haft en från socialstyrelsens beslut avvikande mening. Underställning skall som jag förut nämnt ske, om socialstyrelsen eller länsstyrelse finner anledning föreligga att hålla en utlännings i förvar mer än två månader. Dessutom äger myndighet rätt att i tvivelak-

Ang. vissa utlännings kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
tiga fall underställa ett ärende Kungl Maj:ts prövning. Sådan underställning förekommer i ej obetydlig omfattning.

Av det sagda torde framgå, att i justitiedepartementet i regel icke handläggas ärenden, som icke förut prövats av underordnad myndighet. Det förut berörda ärendet rörande kvarhållande i förvar av interner från Långmora och Smedsbo hade således prövats såväl av polismyndighet som av socialstyrelsen, innan det överlämnades till departementet i enlighet med förut omtalade regler.

Vid fråga om utlännings hållande i förvar eller förläggning bör märkas, att frihetsberövandet icke är ovillkorligt. Utlänningen äger alltid rätt att, när han så önskar, lämna riket. Emellertid förekommer ofta att utlänning icke kan lämna riket, därför att det icke finnes något annat land dit han kan resa. Detta är numera det vanliga fallet i fråga om de politiska flyktingarna.

Beträffande de politiska flyktingarna yttrade andra lagutskottet vid 1936 års riksdag i sitt utlåtande (nr 53) i anledning av motioner rörande utlänningskontrollen, att utskottet för sin del ansåge, att, med tillämpning av de för utlänningsarnas vistelse härstädes i allmänhet gällande bestämmelserna, politiska flyktingar borde erhålla ett sådant bemötande, att under iakttagande av vårt eget lands intressen berättigade humanitära hänsyn bliva tillgodosedda. En oeftergivlig förutsättning härför måste emellertid vara den, att utlänningen under sitt uppehåll här förhåller sig fullt neutral. Politisk agitation bör icke förekomma. Ej heller böra stämplingar av något slag få bedrivas vare sig mot vårt eget eller annat land. Utlänning, som ej ställer sig till efterrättelse denna regel, som allmänt tillämpas, bör anses hava förverkat sin asylrätt.

Under den tid som förflutit sedan detta uttalande gjordes har Kungl. Maj:t icke i något fall fråntagit en politisk flykting hans asylrätt. Sådana förändringar ha inträffat i världen, att det av humanitära hänsyn ansetts icke böra ifrågakomma att sända en utlänning, vilken icke uppfyllt de krav som äro förutsättning för asylrätt, tillbaka till ett land, från vilket han tidigare flytt av politiska orsaker. Då en sådan utlänning därför fått kvarstanna här i riket, trots att han i princip förverkat sin asylrätt, har det befunnits nödvändigt att vidtaga sådana åtgärder beträffande honom, att han förhindrats att i fortsättningen skada Sverige eller svenska intressen. Behandlingen av utlänningen har varit beroende av den fara, som ansetts föreligga av att han tillätes fritt röra sig här i riket. I de flesta fall har det varit tillräckligt att anvisa honom särskild uppehållsort. I andra fall har han omhändertagits i förläggning. Slutligen har det i enstaka undantagsfall visat sig, att icke ens vistelse i förläggning inneburit tillräcklig säkerhet. Den enda utvägen har då varit att taga utlänningen i förvar. Så var fallet med åtta av de tjugo utlänningsarna från Långmora och Smedsbo förläggningar. I samtliga fall, då Kungl. Maj:t fattat beslut om utlännings hållande i förvar, har utlänningen varit i förhör inför administrativ myndighet eller blivit fälld till straff av domstol.

Jag vill nämna, att liknande åtgärder vidtagits i ett land med förhållanden likartade våra, nämligen Schweiz, där antalet utlänningsar för närvarande torde utgöra mellan 16,000 och 17,000 eller ungefär hälften så många utlänningsar som vi ha. En jämförelse ur humanitära synpunkter mellan sådana åtgärder i Schweiz och i vårt land utfaller helt visst icke till vår nackdel.

Önskan att skydda svenska intressen genom att på ett eller annat sätt omhändertaga farliga utlänningsar innebär icke att dessa utlänningsar därför

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.) skola behandlas som brottslingar. Utlänningen bör erhålla de förmåner under frihetsberövandet, som säkerhetskravet tillåter. De utlänningsar som skola hållas i förvar under längre tid ha sammanförts i särskilt iordningställda lokaler inom rannsakningshäktet i Kalmar. En proposition om anvisande av medel för förbättrande av dessa lokaler i olika avseenden är föremål för behandling i riksdagen. Åtgärder ha även vidtagits för att i anslutning till Kalmarförläggningen anordna en trädgårdskoloni, där utlänningsarna under fängvårdsmyndighetens uppsikt skulle kunna få ägna sig åt arbete i det fria, särskilt trädgårdsarbete. Frågan om behandlingen av de utlänningsar, som omhändertagits i de av socialstyrelsen anordnade förläggningarna var under förra året föremål för utredning av särskilda inom socialdepartementet tillkallade sakkunniga och deras förslag ha numera i stort sett genomförts.

Den nuvarande utlänningslagen av år 1937, vars giltighetstid ursprungligen bestämdes till fem år, har genom lag förra året erhållit förlängd giltighet under ytterligare tre år eller således t. o. m. 1945 års utgång. De omvälvningar på det utrikespolitiska området, som inträffat efter lagens tillkomst, ha nödvändiggjort betydande skärpningar i utlänningskontrollen och medfört att åtgärder av skilda slag måst vidtagas för att möta de krav som nya och ofta skiftande förhållanden ställt. De erforderliga föreskrifterna ha meddelats med stöd av utlänningslagen i form av administrativa författningar. En översyn av dessa författningar med hänsyn till vissa praktiska krav gjordes under senare hälften av förra året. Därvid övervägdes även den av första lagutskottet vid 1942 års riksdag väckta frågan om en revision jämväl av de lagbestämmelser som angiva grunderna för behandlingen av sådana utlänningsar, vilkas rörelsefrihet anses böra mera avsevärt inskränkas. Det syntes emellertid erforderligt att i fråga om de lagändringar, som kunna befinnas påkallade, verkställdes en mera ingående utredning, då härvid borde prövas åtskilliga spörsmål av såväl rättslig som organisatorisk art på ifrågavarande område. För en sådan mera omfattande utredning torde särskilda sakkunniga böra tillkallas. Med hänsyn till att utlänningslagens giltighetstid utgår med år 1945, skulle det under alla förhållanden vara erforderligt att under nästa år tillkalla sakkunniga för att förbereda dess revision. Utan tvivel skulle det vara av vikt att sakkunniga tillkallades redan under innevarande år för att vid sidan av detta arbete fylla uppgiften att vara ett utredningsorgan, åt vilket bl. a. kan lämnas i uppdrag att planlägga åtgärder som kunna bli erforderliga för att bemästra sådana problem som uppstå i händelse av nya växlingar i det utrikespolitiska läget och därav eventuellt följande befolkningsrörelser och verkningar på vår utlänningspolitik. I den mån dylika händelser eller omständigheterna i övrigt skulle göra det erforderligt eller önskvärt, bör givetvis utredningen framlägga förslag till lagändringar utan avvaktan på att giltighetstiden för den nuvarande utlänningslagen utgår.

Herr Brandt: Herr talman, herr statsråd! Jag tackar för det utförliga svaret, som ju redan på grund av sin längd bör ha tröttnat vid uppläsningen. Dessvärre fick jag icke tillfälle att ta närmare del av herr statsrådets svar, förrän då jag kom hit strax före plenums början, men jag har likväl hunnit skaffa mig första lagutskottets utlåtande nr 60 för i fjol och har hunnit ha ett kort samtal med rektor Gillis Hammar från Birkagården, en man som torde ha inlagt större förtjänster om våra flyktingar än flertalet andra svenskar.

1937 års utlänningslag förnyades i fjol på fem år, och första lagutskottet yttrade därvid i sitt utlåtande bl. a.: »Då nu utlänningslagen avses skola förlänas förlängd giltighet vill utskottet fästa uppmärksamheten vid att bestäm-

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
melserna i densamma i stor utsträckning ersatts eller fullständigats genom bestämmelser som Kungl. Maj:t utfärdat med stöd av 54 § i lagen» — det är den grundläggande lagbestämmelsen. »Enligt denna paragraf må Konungen, i händelse av krig eller fara för krig» o. s. v. »med avseende å utlännings rätt att inkomma eller uppehålla sig i riket eller att vistas å viss ort inom riket med dela de särskilda bestämmelser som må finnas nödiga».

Det är en mängd administrativa förordningar, som grunda sig på denna bestämmelse i 54 § och det är kanske inte ens känt av alla i riksdagen, att vi till och med ha hemliga kungörelser, som grunda sig på denna lagbestämmelse.

Utskottet sade vidare strax före klämman, att utskottet, som vitsordar behovet av särskilda åtgärder på förevarande område, har funnit starka skäl tala för att vissa av dessa åtgärder till sina huvudgrunder regleras i lag. — Det är just detta, som man önskar och som man behöver!

Då man vänder sig emot det sätt, på vilket åtskilliga flyktingar behandlats, gör man det icke därför att de måhända skulle ha misshandlats eller överhuvud taget blivit illa behandlade utan därför att behandlings sättet inte är tillräckligt tryggt genom bestämmelser i författningar, som ha lags karaktär.

Då utskottet redan i fjol har uttalat sin förväntan att denna fråga skulle tagas under övervägande, må man därför nu spörja: »Vad har då gjorts?»

Det framgick ju av vad herr statsrådet mot slutet av sitt anförande nämnde, att man har uppmärksamheten fästad vid dessa frågor, men faktum står ju ändå kvar, att ingenting åtgjorts, utan att flyktingar i viss mån äro rättslösa, beroende av administrativa bestämmelser — stundom kanske av administrativt godtycke. Socialstyrelsen kan sålunda utan vidare — utan att ens höra utlänningsnämnden — *ta i förvar*, d. v. s. sätta i fängelse, personer, som befinna sig på förläggning. Jag fick nyss den upplysningen, att i januari i år sju internerade togos från Långmora och sattes i fängelse i Falun, och detta på grund av rena bagateller. Anledningen därtill kunna vi naturligtvis inte styrka. Jag förmodar, att socialstyrelsen har den uppfattningen, att det finns tillräcklig anledning därtill, men därom få vi intet veta; därom vet inte heller Kungl. Maj:t något och torde inte få veta något, annat än i vissa speciella fall. Jag har fått en upplysning, som naturligtvis kan vara oriktig, att anledningen till att åtminstone ett par av dessa interner i januari fördes från Långmora till Falun, där de sattes i fängelse, var rena struntsaker: man hade kommit i diskussion om sockerbitarna — sockertilldelningen kanske var något otillräcklig — och tillåtit sig att borsta tänderna på natten, vilket icke ansågs lämpligt. Det är på grund av dylika för oss okontrollerbara struntsaker som det skulle ha hänt att personer helt enkelt satts i fängelse och suttit inspärrade under lång tid! Förhållandena på Långmora äro mycket besvärliga, och det tillämpas ibland mycket egendomliga bestämmelser där: sålunda få vakterna icke ens tala med internerna. Det är inte riktigt mänskliga förhållanden, och somliga säga, att det är värre där än på Långholmen.

Det finns ju en utlänningsnämnd, och herr statsrådet har erinrat om dess sammansättning, att den består av aktade män i framskjuten ställning med långvarig erfarenhet som domare eller eljest med erfarenhet rörande internationella rättsfrågor. Ingen betvivlar, att dessa män äro redbara och präktiga män, som göra vad på dem ankommer för att flyktingarna icke skola bli orättvist behandlade. Men det är först och främst att märka, att socialstyrelsen inte alltid är lagligen skyldig att höra utlänningsnämnden i dylika frågor och därmed lämnas en inblancofullmakt, som faktiskt upphäver lag. Vidare: utlänningsnämnden anställer ju inte själv förhör med flyktingarna utan är för sitt omdöme beroende av polisens omdöme och av socialstyrelsens omdöme, och jag djärves ifrågasätta, om vi alltid kunna räkna på det bästa omdöme från poli-

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
sen eller ens från socialstyrelsens chef, som ju faktiskt i ett uppmärksammat fall visat mycket stor omdömeslöshet. En och annan förvänar sig till och med över att denne man ännu tillåtes förvalta sitt höga ämbete. Vilken omdömeslöshet polisen och även de högsta polischefer kunna göra sig skyldiga till framgår av åtskilliga erfarenheter. Här i denna kammare erinrade för inte så länge sedan universitetskansler Undén om den, som han sade, häpnadsväckande omdömeslöshet, som en hög polischef hade lagt i dagen. I herr statsrådets framställning finnes ett citat, som jag skall be, då det är mycket kort, att få återge. Det var där fråga om de skäl, som varit bestämmande för de viddagna åtgärderna gentemot internerna i Långmora, och herr statsrådet hänvisar då till utlänningsnämndens yttrande i ärendet, när denna nämnd bl. a. uttalar »att nämnden av polisutredningen funnit framgå, att vid förläggningen å Långmora sedan längre tid varit organiserad instruktionsverksamhet bland en viss grupp av internerna med kommunistisk åskådning samt att denna verksamhet haft till syfte att utbilda deltagarna i bruket av vapen och användning av sprängämnen för sabotage eller annat liknande ändamål».

Detta låter ju alldeles fruktansvärt, och dock säger jag, skäligen respektlöst: jag fruktar att det är en veritabel rövarhistoria. Jag vet naturligtvis intet med visshet, men sannerligen om polisen eller utlänningsnämnden vet bättre besked. Vad som i alla fall är säkert är, att man på Långmora liksom på Smedsbo har studiecirklar bland internerna. Och det hände sig en gång, när man skulle välja ämnen för en studiecirkel, att det var någon, som föreslog en nyttkommen bok av en svensk officer om rätta sättet att handhava vapen.

Det är ju alldeles barockt att bara komma på den tanken, då det inte behövs mera för att man skall misstänkas för de allra hemskaste planer! Men kanske det hela var mycket oskyldigt. Genom domstolsförhandlingar kan sådant otvetydigt fastslås, men så skedde inte här. Slutet på det hela blev dock att man inte ansåg, att det förelegat något brott. Men å andra sidan tyckte nämnden ändå att det var allvarligt, och den ansåg med hänsyn härtill att »till förebyggande av fara för Sverige och svenska intressen särskilda säkerhetsåtgärder» erfordrades.

Ja, det är klart, att Sveriges trygghet och säkerhet måste gå före allting annat, men man får ta litet resonligt på den saken också. Jag kan inte låta bli att ännu en gång erinra om den fråga, som vidrördes av herr Undén, när justitieombudsmannens berättelse var före här i kammaren. Det var en högt uppsatt polisman, som — utan tvivel i allvarlig nitälskan om Sveriges säkerhet — på grund av ett anonymt brev av sådant innehåll, att om det hade upplästs för kammaren, kammarens ledamöter skulle ha brustit i skratt däråt, vidtog allvarliga åtgärder mot oförvitliga och pålitliga svenska patrioter. När något sådant kan ske på det friska trädet, om man skall kalla säkerhets- eller osäkerhetschefen för ett friskt träd, kan man förstå vad som kan ske på det torra — med poliser i lägre ställning.

Rektor Hammar har talat med några av de interner, som skulle ha varit inblandade i »förberedelser» för sabotage. Någon visste förmåla, att det hade pratats något om den situation, som kunde tänkas uppstå, om Sverige bleve ockuperat. Vad skulle då dessa stackars rättslösa interner ta sig till? Är det märkvärdigt, om de diskuterar detta sins emellan? Härvidlag vet man, som sagt inte annat besked än polisrapportens, men man kan kanske inte absolut lita på den, och herrarna skulle utan tvivel brista ut i ett gott skratt, om jag kunde berätta något ur polisrapporten. Inte för att jag *vet* vad som står där, ty rapporten är förstas hemligstämplad, men lite kan man ju ana när man hör följande historia, som jag har ur annan källa. En av internerna hade på sin vägg en tavla av en holländsk målare, van Gogh. Tavlan föreställde ett landskap

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
med en bro. Polismännen, som förhörde honom, frågade om han ämnade demonstrera denna tavla i de studiecirkeln, där man planerade sabotagedåd för att spränga broar — ja, herrarna kunna själva tänka sig! Rättssäkerheten i Sverige är faktiskt om icke upphävd — det är ett överord — så dock naggad i kanten, då det gäller behandlingen av utlänningsar.

En anonym anmälan kan ibland vara tillräcklig för att rättssäkerheten skall åsidosättas, det veta vi av ett speciellt uppmärksammat fall. Vi veta också, att det har förekommit sådana anmälningar emot andra personer, som sedan tagits i förvar eller insatts i interneringsläger. Men även om anmälan icke är anonym, kan rättssäkerheten sättas i fara på grund av en fullständigt ogrundad anmälan för spioneri. Rektor Hammar, som väl tillåter att jag nämner hans namn här — och det är ett namn, som kan nämnas med ära och heder — berättade nyss i telefon en historia om en tysk och en norrman, som bott på ett pensionat här i Stockholm. På något sätt blevo de brouillerade med värdinnan, som sade: »Akta er så att jag inte anmäler er för spioneri!» Ingen av dem hade ont samvete utan skrattade åt saken, men sannerligen anmälde inte gumman dem för spioneri och de blevo hämtade av polisen! Rektor Hammar talade med tysken på Kungsholmsfängelset och frågade: »Vad har ni hittat på? Varför sitter ni här?» — »Det har ingen upplyst oss om», svarade tysken och drog historien om vad pensionatsvärdinnan sagt. Åtta månader hade han då suttit inne, men vem känner detta fall och vem talar om det? Ingen! Det är ganska upprörande att en människa på detta sätt kastas i fängelse utan dom. Bland dessa interner eller i förvar tagna utlänningsar finns det personer, som utan rättslig undersökning de facto suttit fängslade under tre och ett halvt år. Är det icke tillräckligt allvarligt detta? Spionerilagen är mycket tånjbar och det skall inte så värst mycket till för att man skall bli fast enligt den — tänk bara på de tre herrar, som den där säkerhetschefen tog hand om såsom misstänkta för spioneri! — men ändå behöver man ytterligare förordningar. När man inte tilltror sig att kunna komma fram på »spionerivägen», försöker man med den andra vägen: man tar hand om vederbörande för internering.

Jag tror inte, att vi svenskar, då det gäller vårt förhållande till flyktingarna ha skött oss riktigt bra och hedrande. Det råder obestriddigen i viss utsträckning ett administrativt godtycke. Varför inte skicka hem till Norge norska quislingar, och varför inte behandla norska patrioter i Sverige precis som svenska, så att de få åtnjuta svensk medborgares rättssäkerhet? Jag fick just då jag gick in här i kammaren stucket i min hand en kopia av ett brev till socialstyrelsen och författat av en norrman vid Långmoraförläggningen. Han tillhör de intellektuella och synes vara författare. Han anhåller värdsamt att bli frigiven från förläggning respektive förvaring, »så att jag kommer i tillfälle att återförenas med min hustru, som är bosatt i Stockholm och anställd vid norska kungl. legationens flyktingsbyrå därstädes». Han fortsätter: »Som socialstyrelsen säkerligen är underrättad om, kom jag, tillsammans med min hustru, över gränsen den 14/11 1942 som politisk flykting, och har sedan dess, i ena eller andra formen, varit i förvar. Ställd inför rätten den 4 januari 1943 för 'olagligt återvändande till riket' blev jag av rätten *frikänd*, och detta utslag har av allmänna åklagaren icke överklagats.» Han ifrågasätter, om han inte utan risk för Sveriges säkerhet skulle kunna få använda sin tid bättre än med att säga ved på Långmora »genom att få tillåtelse till att popularisera Esasias Tegnér och andra svenska vitterhetens stormän inför en norsk, och kanske nordisk, publik». Han hänvisar till flera kända norska och svenska män, lektor Sven Lönborg, författaren Gunnar Reiss Andersen och redaktör Torsten Tegnér m. fl. Det är ju onekligen ett ganska konstigt fall. Det kan ju hända, att

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
man måste hålla denne norrman i förvar, men nog vore det gott, om den saken undersöktes på något mera tillförlitligt sätt än som faktiskt sker. Framför allt måste vi vända oss mot det förhållandet, att socialstyrelsen faktiskt enligt bestämmelse i författningen kan utan vidare, när helst den tycker och på de mest ogrundade skäl — prat av vakter och dylikt — sätta internerade i fängsligt förvar. Det finns säkert i Sverige åtskilliga svenskar, som var för sig äro mycket farligare, i ett visst utrikespolitiskt läge, än alla de där tjugu internerarna tillsammans. De äro visserligen svenskar och de andra utlänningar, men det är svårt för enkla människor att inse, att det skall vara nödvändigt att det är en så väldig skillnad. Vi svenskar åtnjuta rättssäkerhet, men dessa utlänningar ha det icke.

Det föreligger en motion vid denna riksdag av professorerna Undén och Holmbäck om ändrade bestämmelser angående utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar, och riksdagen kommer således längre fram att få tillfälle att diskutera denna fråga ännu en gång. I denna motion säges bland annat: »Enligt gällande utlänningslag kan en utlännning genom beslut av administrativ myndighet hållas i fängsligt förvar för obegränsad tid, när ett utvisnings-, förpassnings- eller avvísingsbeslut på grund av rådande förhållanden ej kan verkställas. — — — Utlänningen kan sålunda berövas sin frihet för kortare eller längre tid utan att ha tillfälle att föra sin talan på det sätt som tillförsäkras varje för brott åtalad person. Interneringen i fängelse sker dock utan att något brottsligt förfarande, som är åtalbart i Sverige, lägges honom till last. Rättssäkerheten kräver att ökade garantier för en allsidig och rättvis prövning av dessa interneringsfrågor skapas».

Jag förmodar att uttrycket interneringsfrågor syftar även på förvaring, som ju är en något allvarligare art än internering i läger. — »En utväg synes vara», heter det vidare, »att införa ett domstolsförfarande, i analogi med vad som gäller vid utlämning av för brott anklagade, såsom betingelse för ett beslut om fängsligt förvar utöver viss kortare tid. Utlänningen skulle därigenom få tillfälle att framföra sina synpunkter och bevaka sina intressen i samma former som för brott åtalade personer. Domstolen borde lämpligen efter slutad handläggning avgiva yttrande angående det av administrativ myndighet väckta spörsmålet om fängsligt förvar av utlämningen. Under åberopande av vad här anförts hemställas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till innevarande års riksdag om sådana ändringar och kompletteringar av utlänningslagen att beslut om utlännings tagande eller kvarhållande i fängsligt förvar icke må meddelas av administrativ myndighet annat än såsom provisorisk åtgärd utan att ett domstolsförfarande föregått beslutet.» — Det synes mig, att man i avvaktan härpå borde förfara med mycket stor varsamhet och diskretion.

Jag upprepar ännu en gång min tacksägelse till herr statsrådet. Jag är mycket glad över att denna fråga kommit fram, inte endast därför att vi i riksdagen gärna vilja höra svaret, utan därför att detta långa svar utan tvivel blir offentliggjort i pressen. Frågan om flyktingarnas behandling fördes på tal redan i remissdebatten, och jag hade hoppats på ett svar redan då, men bättre sent än aldrig.

Jag hoppas att riksdagen skall bifalla herrar Undéns och Holmbäckes motion och att följaktligen en välbehörlig ändring skall komma till stånd. Det skulle ha glatt mig, om herr statsrådet hade funnit tillfälle att i sitt anförande även för sin del poängtera behovet och önskvärdheten av en rättslig grundval för dessa administrativa åtgärder. Det bör väl vara en förnämlig uppgift för en svensk justitieminister att se till att lag och icke administrativt godtycke reglerar flyktingsfrågan.

Ang. vissa utlänningars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)

Herr **Holmström**: Herr talman! Jag har, som kammaren torde veta, haft tillfälle att titta litet närmare på de förhållanden, om vilka herr Brandt nu talat, ehuru jag inte har något ansvar för dem. Jag skulle vilja tacka herr Brandt, inte för det anförande han hållit här, långt därifrån! men för att herr Brandt har interPELLERAT om saken, så att herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet fått tillfälle att något klargöra dessa förhållanden.

Jag skall inte närmare sysselsätta mig med herr Brandts anförande. Jag nödgas bara säga, att herr Brandt är märkvärdigt verklighetsfrämmande. Herr Brandt tror på allt vad internerna säga. En intern talar med herr Brandt, och en annan skriver, och herr Brandt tror genast vad de säga. Herr Brandt nämnde att rektor Hammar talat med vissa interna, och vad de uppgivit för honom tar herr Brandt för gott. Men vad myndigheterna ha sagt, tycks herr Brandt inte alls fästa sig vid. Jag finner det häpnadsväckande, att herr Brandt kunde tillåta sig att här gent emot myndigheterna, särskilt mot polismyndigheterna, fälla sådana yttranden, som han gjorde, t. ex. att det var rena »rövarhistorier», som de hade kommit med.

Jag skall bara påpeka ett par saker för att belysa vad jag säger. Herr Brandt reagerar mot att internerna på Långmora kunna sändas till Falu fängelse. När så sker, är det emellertid i rent disciplinerande syfte. Det är t. ex. när det varit något uppträde vid anstalten, som kan urarta till slagsmål, ett rymningsförsök o. dyl., som man måste utan vidare utredningar kunna isolera dem på Falu fängelse. Och det är, såvitt jag vet, inte någon längre tid, som de få sitta där, utan endast en eller annan månad — möjligen kan det vara något undantag.

Herr Brandts godtrogenhet kom starkt till uttryck, då herr Brandt talade om vilka småsaker det var, som föranledde att internerna sändes till Falun. Herr Brandt talade om, att det var en som blev skickad till Falun för att han varit uppe på natten för att borsta sina tänder. Inte tror väl någon, att en intern så där mitt i natten får den idén, att han skall bege sig till toaletterummet för att borsta tänderna! Han var naturligtvis ute i något annat ärend. Men det talade han inte om, utan skyllde på att han skulle borsta tänderna. Den saken är ju alldeles klar. Och beträffande polisutredningarna är det ju alldeles givet, att om polisen frågar en intern om han gjort det och det, så nekar han. Frågar polisen om han deltagit i vissa sammankomster, så nekar han. Det är ganska naturligt. Och frågar polisen en medintern t. ex.: Vad vet ni om honom? Har han deltagit i några s. k. studiecirklar, där man undervisat i spränglära och en del militära saker? Nej, absolut inte, svarar den tillfrågade. De arbeta i hemlighet och förråda inte varandra. De arbeta också med stor försiktighet i dessa s. k. studiecirklar. Jag vet att de vid sådana sammankomster, när de gå in i rummet, flytta in nyckeln på insidan och regla dörren, så att ingen skall kunna överraska dem. Det är så det går till i verkligheten.

Jag har bara velat reagera mot att herr Brandt på detta sätt uppträder — naturligtvis i god tro, men det är tråkigt att herr Brandt har en sådan god tro — och tillvitar myndigheterna sådant som herr Brandt i sitt anförande nyss gjorde.

Jag skall, herr talman, icke vidare uppehålla mig vid detta.

Herr **Linderot**: Herr talman! Det är ju klart, att det såväl för regeringen som för de myndigheter, som ha att utöva den dagliga tillsynen över utlänningar här i landet under kristiden, föreligger mycket stora svårigheter och många vanskligheter, och det har ju vid flerfaldiga tillfällen, då dessa frågor behandlats här i riksdagen, såvitt jag förstår av alla erkänts, att dessa vansk-

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
ligheter nästan naturnödvändigt för utländska flyktingar måste medföra åtskilligt obehag, som man under normala förhållanden inte gärna skulle vilja föreställa sig kunde förekomma i en demokratisk stat. Men även om man erkänner detta och beaktar myndigheternas svårigheter, så återstår det väl ändå att också beakta, att åtskilliga utlänningsar, vilka kommit hit till Sverige som politiska flyktingar, röna en behandling, som är absolut obegriplig för våra vanliga betraktelsesätt, och en behandling som myndigheterna, inklusive herr justitieministern, icke tillfredsställande kunna förklara orsaken till. Jag kan inte hjälpa, att jag vid avlyssnandet av herr justitieministerns utförliga redogörelse för de nu påtalade fallen rörande Långmorainternerna icke fick klart för mig, varför de äro utsatta för den behandling som de röna. Det vore väl ändå det minsta man kunde begära, att det gäves en klar redogörelse för varför flyktingarna behandlas på detta sätt. Sedan återstår ju frågan, om man anser sig kunna godkänna myndigheternas skäl — den kunde man ju diskutera sedan — men här finns faktiskt ingenting att ta i. Man kan inte ens diskutera, huruvida de skäl som föreligga kunna vara överhuvud taget godtagbara.

Herr justitieministerns förklaring, att det är bara tjuugu personer av så och så många tusen flyktingar, som nu hållas i förvar, låter ju rätt sympatisk, men om vi ta och översätta det i och för sig inte så värst stötande uttrycket att hållas i förvar till vanlig svenska från juristsvenskan, så betyder det: man tar en människa, och på obestämd tid, utan angivande av anledning, låser man in denna människa i en cementerad kammare, som är tre meter lång och två meter bred, med galler för fönstren, och låter denna människa sitta i den cementkammaren, inlåst under dubbla riglar, för obestämd tid och utan angivande av skäl. Det är innebörden i herr justitieministerns annars så sympatiska förklaring, att man bara har tjuugu stycken, som hållas i förvar. Ja, det är bara tjuugu stycken, och det är ju ingenting, statistiskt sett, men det är tjuugu människor. Det är människor liksom jag och herr justitieministern och herr Gärde, som är ordförande i utlänningsnämnden. Det är tjuugu människor, som inte veta varför de skola sitta inlåsta i en cementkammare.

Herr Holmström var uppe och försökte förklara saken. De hade låst dörren inifrån, och sedan hade de talat om sprängämnen — tror herr Holmström, ty man skall tro myndigheterna, och man skall inte tro internerna. Jag har annars ett brev liggande här, men jag skall inte föredra det, ty man skall inte tro dem. Nå, om vi nu hålla oss till myndigheterna, herr Holmström, vad säga myndigheterna? De säga enligt utlänningsnämnden, att sannolikhet föreligger, att dessa personer kunde ha planerat någonting — vad vet inte utlänningsnämnden, men det finns sannolikhet att de kunde ha planerat någonting. Detta någonting är icke riktat mot Sverige. Det kan icke anses vara ens sannolikt, att det skulle utgöra någon brottslig handling, riktad mot Sverige, och det är inte ens förutsatt av utlänningsnämnden, som stöder sitt utlåtande på polisutredningen, att de ha planerat någonting brottsligt alls. Men man kan tänka sig, att dessa utländska flyktingar, som — för att använda juristspråk — med sannolikhet skulle riskera sina liv, om de fölle i en eventuell okcupationsmacts händer, inför faran för att också Sverige kunde dragas in i dessa förfärliga förhållanden kanske ha resonerat om hur de skulle bära sig åt vid en okcupation. Det är, herr Holmström, vad myndigheterna ha kunnat tala om för oss. Alltså: vi tro myndigheterna, herr Holmström, vi tro inte internerna. Vill herr Holmström då taga ordet en gång till och tala om, varför man på dessa myndigheters utsago skall låsa in människor på obestämd tid i cementkammare med dubbla riglar. Då skulle jag bli herr Holmström lika tacksam som herr Holmström var gent emot herr Brandt.

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)

Men det återstår att tala om varför, herr Holmström! Jag skall be att få tala om varför.

När kriget hade börjat, så förelåg det ifrån kriminalpolisintendenten i Stockholm herr Martin Lundqvist en begäran till Stockholms stadsfullmäktige att få flera kriminalkonstaplar. Han motiverade detta med att övervakningen av utlänningskrävde en utökning av kriminalpolisens arbetskrafter, och han anförde att arbetet växte undan för undan bland annat därför att kriminalpolisen måste undersöka, huruvida politiska flyktingars åsikter voro av den art, att de kunde komma i åtnjutande av asylrätt här.

Där ha vi en kärnpunkt, som vi skola titta på för att det annars mycket dunkla behandlingssättet av flyktingar skall bli klart. Jag tillät mig att vid det tillfälle, då kriminalpolisintendentens framställning behandlades, fråga: Hur skall kriminalpolisen kunna undersöka flyktingarnas åsikter och därefter konstatera, om åsikterna äro sådana, att utlänningskräva asylrätt här i Sverige? En sådan utgångspunkt för kriminalpolisens arbete i flyktingsfrågor är givetvis fullkomligt omöjlig. Det borde väl vara klart för alla, och jag behöver inte taga upp tiden med att ge skäl för ett sådant påstående, att utgångspunkten är omöjlig, ty det är klart att man inte kan undersöka en människas åsikter, i synnerhet om vi skola godkänna herr Holmströms karakteristik av till Sverige flyktade utlänningskräva, nämligen att de samt och synnerligen äro lögnaktiga. Då är det ju ganska hopplöst att få reda på deras åsikter, i varje fall om man forskar efter de verkliga åsikterna.

Emellertid är det ju klart, att här ligger förklaringen till att vissa utländska flyktingar få den behandling här, som med rätta upprör många människor. Och vi som blivit upprörda över behandlingen ifråga ha icke blivit det av politiska grunder. Det är kulturellt och humanistiskt verksamma personer, som inte ha någon utpräglad politisk åskådning, som ha fört kampanjen för en bättre behandling. Om denna kampanj hade förts exempelvis av mig eller av det kommunistiska partiet, så skulle detta förmodligen icke ha medfört bättre behandling av politiska flyktingar utan möjligen sämre behandling, då man nämligen gått ut ifrån att hysandet av en kommunistisk åsikt — och, märk väl, det räcker här att man förmodar att vederbörande hysar en kommunistisk åsikt — anses vara tillräcklig för att de skola hållas bakom lås och galler. Det är inte bara den uppfattning, som förre kriminalpolitintendenten i Stockholm hade, utan det är också utlänningsnämndens uppfattning, herr Gärde. Om herr Gärde skulle vilja se litet mindre juridiskt och litet mindre fanatiskt på sådana här saker, skulle herr Gärde i utlänningsnämnden kunna göra några goda gärningar för hit vinddrivna människor, som äro offer för samtidens upprörda politiska tilldragelser, och dessa gärningar skulle icke medföra den ringaste fara för det svenska rättssamhället eller för någonting annat som är för svenska medborgare av intresse.

Jag försäkrar att åtskilliga av dessa flyktingar mycket noggrant följt polismyndigheternas alla anvisningar om hur de skola förhålla sig för att kunna rädda livhanken genom att få stanna kvar här i Sverige undan farorna i sina respektive hemländer. Då är det ju underligt att man kan anförda sådana skäl, som bl. a. herr justitieministern i dag har anförd för den behandling, för vilken de äro utsatta. Herr justitieministern sade i sitt svar till herr Brandt, att man söker att tillgodose berättigade humanitära intressen vid behandlingen av flyktingarna. Jag måste fråga, vad herr justitieministern menar med berättigade humanitära intressen, ty jag kan inte finna, alldeles bortsett från politiska åsikter och uppfattningar, att något berättigat humanitärt intresse har blivit tillgodosett vid behandlingen av flertalet av dessa flyktingar.

Jag tror visst inte att det är Guds bästa barn, som komma hit såsom flyk-

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
tingar. Det kan vara kriminella element, och det kan vara politiskt så fanatiska element, att de trots alla föreskrifter från polismyndigheternas sida icke avhålla sig från brottslig verksamhet. Allt detta är klart, och därom behöver man inte diskutera. Men att det bland alla dessa flyktingar, som ha åtnjutit en inhumanitär behandling, finns folk, i fråga om vilka man icke kan anföra något godtagbart sakligt skäl för en dylik behandling, det vet jag.

Det är inte för att jag skulle vilja draga en lans för några kommunistiska flyktingar, som jag har tagit till orda. Denna sak är inte av så stort intresse, att jag därför anser mig behöva ingripa i denna interpellationsdebatt. Men det är faktiskt så, att det upprör varje människa, att man till den grad bortser från berättigade humanitära synpunkter, som man gör i det här fallet.

Jag skulle vilja sluta mina anmärkningar i den här frågan med en efterlysning. Det är klart att då man, såsom herr Brandt gjorde, betygar sin respekt för herr Gärde, är det alldeles riktigt att framhålla, att herr Gärde är en verkligt allmänt aktad människa och jurist. Men om vi skola säga precis samma sak om herr justitieministern och till och med om socialstyrelsens chef, herr Brandt, måste jag fråga: Ha dessa allmänt aktade män, som handlägga dessa ärenden, tänkt mänskligt på denna sak? Det kanske låter illa att tala så i en sådan församling som riksdagen i en fråga, som man tyckes betrakta så ytterligt juridiskt, men icke förty är det det enda möjliga sättet att få någon rättelse och kunna avtvå de chikaner gentemot det svenska folket, som faktiskt myndigheterna här ha åstadkommit. Den enda möjligheten är att se litet mänskligt också på dessa ting. Därför skulle jag vilja be att få efterlysa människan i alla institutioner, som handlägga dessa ärenden.

Jag vill inte att herr Gärde eller justitieministern eller socialministern eller någon annan, som till äventyrs har med dessa saker att göra, skola betrakta detta såsom en personlig förolämpning utan endast såsom ett konstaterande av faktum, att hittills har man vid handläggningen av dessa ärenden saknat människan, och då saknas också den humanitära syn på tingen, som herr justitieministern tycktes tro vara förekommande vid behandlingen av utlänningsar i Sverige för närvarande.

Herr talman! Det kanske inte är vanligt att man i en interpellationsdebatt, där man inte själv agerar huvudperson, upptar tiden så länge, som jag har gjort, men det gäller i alla fall en hel del människor, som sitta inlåsta utan dom och rannsaking och utan angivande av något för svenska demokratiskt sinnade medborgare godtagbart skäl. Jag vill inte använda några starka ord och jag brukar inte excellera i sådana ord, men det är faktiskt en skamfläck för det demokratiska Sverige, att man behandlar dessa utlänningsar på sätt som sker.

Herr **Brandt**: Herr talman! Jag tror inte att man vinner något på en utsträckt diskussion, framför allt inte om man avsiktligt ställer sig på den nivå, som herr Holmström gjorde, då han mot mig riktar en ohemul beskyllning att jag uppenbarligen skulle tro vartenda ord, som internerna säga, men misstro vartenda ord, som säges från myndigheternas sida. Jag nämnde tvärtom, då jag berättade historien om studiecirkele, att man inte riktigt vet vad den går för och att man inte kan bilda sig något egentligt omdöme om den, eftersom handlingarna äro hemligstämplade. Då må man väl också ha rätt att lyssna till internerna, liksom man lyssnar till polisens framställningar, i all synnerhet som, herr Holmström, polisen vid åtskilliga tillfällen faktiskt visat en häpnadsväckande brist på omdöme. Man må kalla det en rövarhistoria eller ej, men vad vill då herr Holmström sätta för namn på denna löjlighet? Det är dock ett faktum, att en polis, en man, som har någon grad av bildning inför en repro-

Ang. vissa utlänningars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
 duktion av en tavla av van Gogh, på vilken fanns en bro, frågat, om internerna demonstrerat den för att visa, hur man begår sabotagehandlingar. Jag protesterar hövligt emot att herr Holmström, som jag eljest värdesätter högt, vill komma med dylika argument. Jag vet att flertalet polismän, liksom t. ex. officerare, är pålitliga, men vi ha som sagt tillräckligt många bevis för att veta, att inte alla äro det. Jag finner det besynnerligt, att en så hederlig och politiskt omdömesgill person som herr Holmström inte reagerar mot att personer placeras i fängelse såsom fångar bara därför att vaktaren eller polisen säger, att de äro indisciplinära.

Jag vet inte vad historien om tandborsten går för, men det är en löjlighet. Bryr sig med förlov sagt herr Holmström om att ta reda på de verkliga skälen för vederbörandes införpassande i fängelse? Vad är det för skäl, som ha gjort, att man tillgriper så kraftiga åtgärder som att inbura folk i fängelse, när de tidigare fått vistas i en förläggning? Det är någonting högst allvarligt, och jag tycker, att herr Holmström liksom var och en annan må väl vara medveten därom. Det är väl inte i otid, som herrar Undén och Holmbäck väckt en motion, i vilken man, liksom jag begärde det i remissdebatten, yrkar på att man i större utsträckning skall få till stånd en rättslig prövning, så att vi i varje fall känna, att godtycket blir så litet som möjligt.

Frågan om flyktingarnas varaktiga internering är en allvarlig fråga också ur den synpunkten, att många av dem ha familj. Här kommer en stackars kvinna med barn och omtalar, att hon har 150 kronor i månaden, och hon frågar: »Hur skall jag klara mig?» Flera av dessa interner ha varit i Sverige flera år. Så tager man mannen från hans arbete, och hustrun och barnen få endast en liten slant. Hur ha de det? Jag vill inte påstå, att det är den avgörande frågan, men det är, såsom den föregående talaren påpekade, en väsentlig fråga.

Detta såsom replik till herr Holmström. Det vore bra, om han för sig själv och även för mig ville medgiva, att jag inte gjort något uttalande, som kan tolkas så, att jag misstror varje ord från myndigheterna men godtar varje ord av internerna. Jag vill ha *domstolsprövning*, så att man har något att gå efter.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Det var ett yttrande av herr Holmström, som uppkallade mig. Jag fann hans anförande så betänkligt ur rättsynpunkt, att jag inte kan låta det stå oemotsagt. Herr Holmström synes vilja helt godta myndighetens, åklagarpartens utlåtande. Om den principen skulle få vara gällande, skulle vi ju överhuvud taget icke behöva något domstolsväsende i riket, ty då skulle det vara tillräckligt med att åklagaren fällde dom. Så är det ungefär, när det gäller utlänningarna. Det olyckliga är att det inte är möjligt att få någon domstolsförhandling, där man får pröva vem som har rätt, den anklagade eller åklagaren. Det är det som jag anser vara det mest betänkliga i hela denna sak. Vi kunna aldrig komma till något tillfredsställande resultat, om vi inte gå över till rättens principer och till att tillämpa dem även på de utlänningar, som gästa oss såsom flyktingar.

Jag vill också här betona vikten av att de anklagade, de som interneras, ögonblickligen få rätt att få försvarsadvokater, så att de ha någon möjlighet att försvara sig åtminstone inför undersökaren — ofta känna de inte svenska lagar. Det är inte alltid de få försvarsadvokater, och det är icke alltid som ens de svenska försvarsadvokaterna få kännedom om hela anklagelsematerialet. Det är klart att om så är fallet, så leva vi icke i ett rättstillstånd.

Vad sedan angår familjerna, vill jag betona en sak. Det har sagts här tidigare, och det är riktigt, att de få ett fattigvårdsunderstöd, som är mycket

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
knappt. Men så äga hustrurna rätt att en gång i månaden besöka sina internerade makar, men dessa besök, ofta till platser långtifrån hemorten, få de bekosta själva. Hur skall det vara möjligt för dem att med ett ringa fattigvårdsbidrag för sig och sin familj kunna företa denna resa på egen bekostnad? Dessa kostnader borde bestridas av staten, som icke har hand om några dömda utan endast i förvar tagna människor.

Jag skulle vilja till herr statsrådet ställa en fråga: Vore det möjligt att få en lag snabbare än vad herr statsrådet ställt i utsikt? Jag tror att det skulle vara synnerligen fördelaktigt, då man väl såvitt jag förstår kommer att däri fastslå principen med förhandlingar inför domstol och med vanlig rättsprocedur. Herr statsrådet antydde, att andra utrikespolitiska konstellationer än de nuvarande kunde tänkas uppstå, som aktualisera denna fråga i ännu högre grad än vad för närvarande är fallet. Jag skulle tro att det vore synnerligen viktigt, att denna fråga vore löst, innan en sådan utrikespolitisk konstellation inträdde, ty eljest skulle kanske svenska folket få den vanföreställningen, att det inte intresserade Sveriges myndigheter att införa rättstillstånd, så länge det gällde flyktingar undan de diktatoriska staterna, men angelägna att, sedan kanske medlemmar av dessa stater ha flytt över hit, få till stånd ett rättstillstånd. Jag tror att det vore synnerligen olyckligt, om man skulle få en sådan vanföreställning om svensk rättsuppfattning. Därför hemställer jag om att herr statsrådet ville påskynda den av lagutskottet i fjol begärda utredningen, så att vi kunde få ett lagförslag framlagt för prövning redan vid årets riksdag. Jag anser det vara så mycket viktigare, som vi ha vissa erfarenheter från förra kriget. Då inträffade nämligen flera ytterst obehagliga ting, som säkerligen de flesta här ha i erinran. Bland annat inträffade det att en av dem, som var med i mordet på två ledande tyska arbetarrepresentanter, Rosa Luxemburg och Karl Liebknecht, kom till Sverige. Han bodde länge i en villa på Lidingö, och det blev mycket svåra demonstrationer, ty den svenska allmänheten upprördes på det allra starkaste mot, att denne man skulle leva i skydd i Sverige och undgå efterräkningar. Opinionsen blev slutligen så stark, att den svenska regeringen tvangs att utvisa denne man ur landet. Han levde sedan, vill jag minnas, i Danmark under en längre tid. Jag tror att det skulle vara mycket olyckligt, om vi skulle uppleva liknande ting i framtiden. Därför vore det en stor trygghet att ha en lag och icke godtycke, och därför är det av vikt att vi få en lag fortast möjligt. Jag hemställer på grund härav vördsam till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att han försöker få ett verkligt lagtillstånd gällande på detta område.

Herr Holmström: Herr talman! Jag skall inte ingå i något vidlyftigt svaromål med anledning av herrar Brandts och Linderots anföranden. Jag skall endast be att få försöka klargöra en sak. Det är inte riktigt att kalla de utlänningsar, varom här är fråga, för »politiska flyktingar». Det stora antalet av flyktingar, som vi nu ha fått under det pågående kriget och som vi måst internera, kunna betecknas såsom politiska. De interner, varom diskussionen här rör sig och om vilka herrar Brandt och Fredrik Ström ha talat, kunna inte kallas flyktingar. De, som först internerades på Långmora, äro nämligen inga »vinddrivna stackars varelser», utan huvudsakligen personer, som före kriget under ganska lång tid hade vistats här i Sverige och bedrivit spionage- och förberedande sabotageverksamhet och stått under polisuppsikt. Många av dem behärska svenska språket. Sådana personer är det som det här gäller. De söka fortsätta sin verksamhet sedan de blivit internerade. Dessa äro ett mindretal av alla utlänningsar, som vi nu ha internerade. Det är dessa, som

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
finnas på Långmora och Smedsbo. Och det är om dessa jag har sagt, att man inte oreserverat skall tro vad de säga för att klara sig i olika situationer.

Jag vill säga, att jag tror på våra myndigheter, utlänningsnämnden, socialstyrelsen och polisen, i detta fall. Dessa myndigheter ha ingen anledning att riva i dessa saker mer än vad som är nödvändigt, i all synnerhet som de äro så infamt påpassade av en viss opposition.

Jag kan i förbigående säga till herr Linderot, hur det är med den politiska hemortsrätten. Jag kan anförtro honom, att i den kommunistiska gruppen på Långmora var en av ledarna, en mycket intensiv ledare, inte kommunist i själ och hjärta, utan han tillhörde den rakt motsatta åsiktsriktningen. Men genom att han föregav sig att vara kommunist, hade han möjlighet att umgås med herr Linderots meningsfränder på Långmora, höra hur de resonerade och vilka planer de hade, vilket allt han kunde rapportera till sina vederbörande.

Till slut kan jag säga kammaren, att jag vet, vad jag talar om, men jag kan inte tala om allt, vad jag vet.

Herr Siljeström: Herr talman! Jag beklagar den ton, som delvis har utmärkt debatten i denna ytterst viktiga fråga, och jag förstår den suck, som, jag tror det var för en vecka sedan, steg upp ur herr Fredrik Ströms bröst, då han sade sig längta tillbaka till den gamla första kammaren. Jag tror knappast, att sådana uttalanden, som man från vissa håll fått höra i dag, skulle ha varit tänkbara i den gamla kammaren.

När herr Brandt säger, att det endast är ovederhäftiga polisomdömen, som ligga till grund för interneringarna, riktar han denna beskyllning mot utlänningsnämnden och framför allt mot dess högt aktade ordförande, herr Gärde, vilken han således tillvitar att utan vidare godta polisrapporterna utan den prövning, som herr Gärde såsom mångårig ledamot av högsta domstolen vant sig vid att underkasta polisrapporter och domstolsprotokoll. Och herr Linderot tillät sig liknande utfall mot herr Gärde.

Herr Linderot efterlyste människan. Jag tror att var och en, som känner herr Gärde, vet, att i hans bröst klappar ett varmt hjärta just för människan. Det är hänsynslöst att mot denne aktade ledamot av kammaren framkasta sådana beskyllningar, som herr Linderot gjorde.

Herr Linderot talar om människan. Men, herr Linderot, vi skola inte glömma vårt fosterland. Vi skola inte glömma, att många av dessa människor äro sådana, att de i viss mån förverkat den hänsyn, man eljest skolat visa dem. Över människan står dock detta gamla rike, och till dess sannskyldiga nytta måste vi taga särskild hänsyn. Herr Linderot talade vidare om, att dessa människor icke konspirerat mot vårt land. Det är möjligt, men det veta vi icke med säkerhet. Emellertid kunde man av herr Linderots uttalande förstå, att de konspirerade mot andra länder. Även det kan vara en ganska allvarlig sak för vårt land. Kammaren erinrar sig nog, att för åtskilliga år sedan, innan världskriget bröt ut, blevo konungen av Jugoslavien och franske utrikesministern skjutna i Marseille. Upphovet till detta terrordåd härledde sig från konspirationer, som jugoslaviska flyktingar bedrivit på ungerskt område. Jag tror att man i Ungern fick ganska mycket obehag av att dessa flyktingar där opåttalt fått bedriva sin konspirationsverksamhet mot ett grannland. Det är ett intresse för vårt land att se till att det inte blir en central för konspirationer mot främmande länder och deras statsöverhuvuden.

När herr Fredrik Ström, och jag tror även herr Brandt, här talat om att man borde införa ett domstolsförfarande och att vi icke skola, såsom herrarna säga, lita till det administrativa godtycket, vill jag såsom domare förklara, att de ärenden det här är fråga om mycket litet lämpa sig för domstolsbe-

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.) handling. Här är i regel icke fråga om brott, som äro beskrivna i svensk lag och som en domare kan subsumera under en viss lagparagraf, utan det är fråga om helt andra saker, nämligen vederbörandes allmänna samhällsfarlighet. Därför tror jag, att den utväg, den nuvarande utlänningslagen anvisar, är bättre, nämligen att man överlämnar åt en nämnd bestående av aktade lekmän, att bedöma, huruvida vederbörande utlännings handlingar äro av den beskaffenhet, att han icke bör få behålla sin frihet. Här är just ett verksamhetsområde, skulle jag vilja säga, för en jury mycket hellre än för en domstol. Domarerfarenheten finnes ju, såsom nämnt, representerad genom herr Gärde.

Jag tror inte heller, herr Ström, att det vore lyckligt att nu, mitt under brinnande krig, sätta i gång med en lagstiftning på detta område. Jag tror det är bättre, att man får lagstifta — om det nu behöver lagstiftas ytterligare här — under normala och fredliga förhållanden. Tills vidare få vi försöka taga oss fram med hjälp av de förfaranden, som hittills använts. Jag tror, att herrarna i sin ömsinhet om flyktingarna — ni skola inte tro att jag betraktar alla dessa flyktingar och utlänningar såsom sådana som man bör fara hårt fram emot; jag har nog ett lika varmt hjärta som herr Ström — gjort sig skyldiga till en våldsam överdrift, då ni beskrivit dem alla såsom stackars förföljda oskulder.

Jag vill påstå, att vårt land med heder kan stå till svars för den flyktingspolitik, som här har förts. Jag vill sluta med att till justitieministern rikta en vädjan att icke förhastad sig med att lagstifta i denna fråga.

Herr Linderot: Herr talman! Jag måste uttrycka min förvåning över att herr Siljeströms upprördhet förorsakas av att man påtalar en hård och enligt min mening orättfärdig behandling av vissa människor. Mot att man *påtalar* detta riktar sig herr Siljeström, och han förklarar att han fullkomligt saknar varje känsla för dessa människor som det verkligen gäller och för deras lidanden.

Herr Siljeström har något subjektivt värderat mitt anförande, då han förklarade att det var orätt av mig att göra ett utfall mot herr Gärde. Jag har nämnt herr Gärde, herr justitieministern, herr socialministern och dessutom kollektivt de myndigheter som ha med dessa saker att göra, men jag har inte gjort något utfall mot någon av dessa. Såvida herr Siljeström har samma uppfattning om innebörden av det svenska ordet »utfall» som jag, har jag absolut inte gjort något utfall. Men jag vill därmed inte säga annat än att det kunde vara berättigat att göra det.

Däremot har jag efterlyst människan hos dem som ha med dessa frågor att göra, myndigheter och andra, och jag har sagt att herr Gärde, herr justitieministern och andra se alltför juridiskt och formellt på dessa saker. Jag har sagt att man icke kan låta bli att betrakta flyktingsfrågorna också ur rent mänsklig synpunkt. Om herr Siljeström själv är en så behård jurist att han anser det vara ett utfall mot vederbörande att man överhuvud taget använder ordet »människa» i samband med juridik, kan jag inte hjälpa det, men det är inte objektivt rättfärdigt att herr Siljeström försöker förta verkan av våra ord med en sådan känslöbetonad framställning av hela denna sak som han här har givit.

Till herr Holmström ber jag bara att få säga ett par ord. Det är på det sättet, förklarar herr Holmström, att en person på Långmora har uppträtt såsom kommunist och därmed vunnit förtroende hos dem som hade kommunistiska åsikter, och så har denna människa gått och talat om för polisen vad han har hört att vederbörande ha sagt, eller kanske det var för herr Holmström. Därför menar herr Holmström att det finns fog för de åtgärder som

Ang. vissa utlänningars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
 ha vidtagits. Nu har polisen t. ex. enligt ett brev som jag har här, förhört en flykting i trettio dagar och en annan i fyrtio dagar — dagligdags i cellförhör, märk väl! — och icke funnit någonting brottsligt som de kunde anklagas för. Men så finns det en, som har gått på Långmora och hört internerna säga någonting, som herr Holmström känner till, och därför anser han att man inte bör tro vad internerna säga. I vanligt politiskt språkbruk kallar man en sådan människa, som herr Holmström här tydligen ville idealisera, för en provokatör. Det är en mycket föraktlig människa, en simpel och omoralisk figur. Alldeles oavsett om det är en provokatör för nazister, kommunister, högermän eller socialdemokrater, betraktas han allmänt såsom en mycket simpel människa. Och en sådan är det enda sanningsvittne som herr Holmström åberopat, sedan han generellt förklarat att man icke bör tro internerna!

Jag tror inte att herr Holmström i sitt handlande i samband med Långmoraaffären har letts av någon fientlig inställning till internerna. Jag tror att herr Holmström har uppträtt som vanligt, rejält och rekorderligt, i dessa angelägenheter, men herr Holmström är på ett eller annat sett missledd, annars kunde herr Holmström inte företräda sådana synpunkter på denna fråga som herr Holmström har företrätt i debatten här i dag. Det är för mig alldeles oförklarligt att herr Holmström har kunnat göra det.

Detta är faktiskt icke någon partipolitisk stridsfråga. Jag skulle kunna anföra hur socialdemokratiska flyktingar ha blivit gruvligt orättfärdigt behandlade här i landet, där det socialdemokratiska partiet är majoritetsparti. Men jag anklagar inte socialdemokratiska partiet, jag anklagar ingen enskild i regeringen. Detta är egentligen ingen partifråga. I det kommunistiska partiet ha vi inte något speciellt intresse av om dessa tio eller tjugtu människor äro internerade på Långmora eller sitta i fängelse på Kungsholmen eller i Kalmar. Det är naturligtvis i och för sig inte något partiintresse för oss. Men vi vilja väl ändå vara med och försvara människor som behandlas orättfärdigt, därför att de äro antifascister! Det är ju detta det gäller. Det är inte något enskilt parti i riksdagen som är skuld till detta, och jag har inte ens anklagat regeringen såsom sådan för saken, utan jag har bara velat med mina yttranden här rikta vederbörandes uppmärksamhet på att det existerar ett ohållbart förhållande, när det gäller den praxis som utbildat sig för behandlingen av flyktingar, och att denna ordning icke kan förenas med svenskt rättsväsen. Det är alltihop. Kan man vinna gehör för dessa synpunkter och få en rättelse till stånd, har debatten varit till nytta. Att såsom herr Siljeström gjort, försöka skymma bort den goda meningen i våra yttranden genom att göra detta till en personlig fråga mellan oss och exempelvis herr Gärde, innebär ju en ren karikatyr av vad som i verkligheten har förekommit i denna debatt.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Det är fara för att själva kärnan i herr Brandts interpellation skall komma bort i debatten efter vissa av de inlägg som gjorts här. Det är så mycket större fara som herr Siljeström fann sig föranlåten att uppmana justitieministern att inte bry sig om denna kärna i herr Brandts interpellation.

Det som är faktum här är att man på administrativ väg straffar människor, om vilka man inte vet, om de äro skyldiga eller oskyldiga, och som själva inte veta vad de straffas för, med fängelse i upp till åtta månader, ja, efter vad det sagts här, upp till 3 1/2 år. Jag vet inte, om dessa siffror äro riktiga, men jag tror inte att någon tvivlar på att faktum är att folk på administrativ väg här i landet straffas på det sättet. För mig har detta varit

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)
kärnan i herr Brandts interpellation, och den får inte komma bort i diskussionen. Jag skulle beklaga synnerligen mycket, om justitieministern inte brydde sig om just denna kärna.

Vad beträffar herr Siljeströms uttalande om vilket intresse vårt land har av att förfara på det ena eller andra sättet, vill jag säga, att det viktigaste intresset för vårt demokratiska land i detta fall är att inspärlandet av personer av ifrågakvarande kategori på rent administrativ väg utan rättslig undersökning upphör så fort som möjligt. För mig framstår detta såsom ett viktigare intresse för vårt land än något annat.

Herr Undén: Herr talman! Jag fäste mig vid att justitieministern i sitt svar ställde i utsikt en revision av utlänningslagen och att han hade tänkt sig att denna revision, som eljest skulle ha satts i gång nästa år, kunde begynna redan innevarande år. Jag vill i det sammanhanget i all vördsamhet hemställa att herr statsrådet då också ville taga under omprövning det lilla förslag som jag har tillåtit mig motionera om och som går ut på en obligatorisk domstolsbehandling i samtliga sådana fall som det här gäller, när det icke är fråga om en rent tillfällig inspärning i fängelse. Denna motion ligger ju under lagutskottets prövning, och jag vet inte ännu, när den kommer på kammarens bord. Men jag vill säga att rent lagtekniskt vore det en synnerligen enkel sak att införa en sådan rättelse, och jag är säker på att justitieministern med de utmärkta krafter han har till sitt förfogande, på en eftermiddag skulle kunna komplettera utlänningslagen med ett stadgande i den riktningen.

Vi fingo här höra av herr Siljeström att det nuvarande förfarandet skulle vara utomordentligt lämpligt och att en domstolsprövning av dessa fall icke vore på sin plats. Han ansåg alltså att ingenting funnes att invända mot ett rent administrativt förfarande. Jag har naturligtvis på den punkten en alldeles motsatt mening. Det skulle ju inte falla någon in — allra minst herr Siljeström såsom domare — att vilja förorda att svenska medborgare spärrades in till årslångt fängelsestraff utan att de hade tillfälle att i kontradiktoriskt förfarande inför domstol göra sina synpunkter på anklagelsesmaterialet gällande och utan att de hade fått den rättegångshjälp som alltid brukar stå åtalade till buds. Om man nu inte vill ifrågasätta ett sådant förfarande när det gäller svenska medborgare, tycker jag att det är ganska naturligt att taga steget fullt ut och säga att vi anse att utländska medborgare skola åtnjuta precis samma rättssäkerhet som svenska medborgare. Jag känner exempelvis till ett fall, där en norsk flykting har varit insatt i fängelse i över 1½ år på grund av ett administrativt beslut, alltså utan att han har varit vare sig åtalad eller dömd för något brott.

Herr Siljeström anförde i sitt uttalande ett storpolitiskt exempel på faran av att hysa flyktingar som konspirera. Han talade om mordet på den jugoslaviske kungen, vilket vi alla komma ihåg. Men hans framställning var mycket ofullständig. Huvudkonspiratören i det mordet befann sig icke i Ungern, utan i Italien, och han var där en mycket välsedd flykting. Han var så välsedd att han efter det nuvarande krigets utbrott avancerade till statschef i en del av det land, mot vars kung han hade konspirerat.

Jag menar alltså, herr talman, att det icke är blott ett flyktingsintresse utan även ett intresse för vårt land att utländska medborgare ha samma rättssäkerhet som svenska medborgare. Därför är ett kontradiktoriskt förfarande på sin plats, innan det fattas beslut om förvaring i fängelse annat än helt kortvarigt.

I herr Undéns yttrande instämde herrar *Wagnsson, Pauli, Ohlin, Sam Larsson, Sandén, Sandegård* och *Sjödahl*.

Ang. vissa utlänningsars kvarhållande i fängsligt förvar m. m. (Forts.)

Herr **Branting**: Herr talman! När herr Siljeström har talat om utlänningsnämnden såsom en särdeles värdefull garanti för att dessa frågor bli väl behandlade, får jag kanske tillåta mig att helt torrt påpeka det faktiska förhållandet att utlänningsnämnden *icke* höres, när socialstyrelsen beslutar om utlännings tagande i förvar på grund av något påstått disciplinärt uppträdande.

Jag vill för övrigt endast begagna tillfället att livligt understödja de krav som här ha rests på en rättslig behandling av frågan om utlännings frihetsberövande, och jag är liksom andra ganska förvånad över att en svensk domare finner det fullt i sin ordning att frågor av denna art avgöras på administrativ väg. Eftersom här har talats om Sveriges intressen, vill jag endast ge uttryck åt den meningen att det är i Sveriges intresse att även på detta område bevara sitt goda namn såsom en *rättsstat*.

*Ang. snabbare
behandling av
ansökningar
om folkpen-
sion m. m.*

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **Möller** som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Åqvists interpellation angående snabbare behandling av ansökningar om folkpension m. m., och nu anförde:

Herr Åqvist har med kammarens bifall till mig ställt följande spörsmål:

Finnes möjlighet att vidtaga några åtgärder för att handläggningen av ansökningarna om folkpension och barnbidrag i kungl. pensionsstyrelsen och pensionsnämnderna måtte ske på ett snabbare sätt?

Självfallet är det önskvärt, att den tid, som förflyter från en pensionsansökans ingivande hos pensionsnämndens ordförande och till den första utbetalningen av pensionen, kan göras så kort som möjligt. Väntetiden medför ofta ekonomiska svårigheter för pensionstagarna. Frågan om möjligheten att förkorta denna har också vid upprepade tillfällen varit föremål för utredningar, och åtgärder ha vidtagits. Senast vidtogos efter skrivelse från pensionsstyrelsen år 1940 ändringar i lagen om folkpensioneringen och i instruktionen för pensionsnämnderna med syfte att möjliggöra en förkortning av väntetiden. Besvärstiden nedbringades sålunda från 30 till 14 dagar, och det förordnades, att ärenden, som inkommit för prövning eller yttrande av pensionsnämnd, av nämnden skulle handläggas snarast möjligt och senast inom två månader. Dessutom har pensionsstyrelsen inom ramen av gällande lagstiftning vidtagit åtgärder, som befordrat ett snabbare avgörande av pensionsärendena. Bland annat har i cirkulär till samtliga pensionsnämnder år 1939 framhållits, att det på grund av tidsläget är av vikt, att ansökningar om folkpension, barnbidrag och blindhetsättning inkomma till pensionsstyrelsen så snart det lagligen är möjligt. Pensionsstyrelsen utövar en fortlöpande kontroll över att ärendena inkomma till styrelsen inom skälig tid efter hållet nämndsammanträde. Vidare ha inom pensionsstyrelsen vidtagits inre organisatoriska åtgärder i syfte att nedbringa väntetiden.

För att erhålla en ungefärlig uppfattning om vilken väntetid man för närvarande måste räkna med, har gjorts en stickprovsundersökning inom pensionsstyrelsen beträffande väntetiden för pensionsbrev, som expedierats i januari 1943. Resultatet av denna undersökning utvisar följande.

I medeltal förflyter från ansökningshandlingarnas ingivande till pensionsnämndsordföranden till dess nämnden fattar beslut i ärendet en tid av 26 dagar och från nämndens sammanträde till dess ansökningen inkommer till pensionsstyrelsen 22 dagar. För ärendets handläggning inom pensionsstyrelsen åtgå i genomsnitt 54 dagar. Från expedieringen av pensionsbrevet till dess detsamma genom pensionsnämndsordföranden tillställts den sökande och den första utbe-

Ang. snabbare behandling av ansökningar om folkpension m. m. (Forts.)
talingen alltså kan äga rum, åtgår en tid, som ungefärligen kan skattas till 3 å 4 dagar. Väntetiden för en pensions sökande skulle alltså för närvarande kunna beräknas till i genomsnitt cirka 105 dagar eller omkring $3\frac{1}{2}$ månader. I det fall då en ansökning återförvisas till pensionsnämnden för förnyad behandling, blir givetvis väntetiden åtskilligt längre än den genomsnittliga. Emellertid är antalet återförvisningar ringa och utgjorda år 1942 endast 1,758 eller, då antalet under året slutligt avgjorda ärenden uppgick till 64,584, 2.7 procent.

Den första delen av väntetiden, d. v. s. tiden före ärendets behandling av pensionsnämnden, är ytterst beroende av hur ofta nämnden sammanträder. Man skulle givetvis kunna få fram tätare sammanträden genom att ytterligare förkorta — t. ex. till 1 månad — den tid, som högst får förflyta mellan ärendets ingivande och dess behandling av nämnden. För ombuden skulle emellertid uppstå svårigheter att närvara vid det ökade antal sammanträden, som härigenom bleve följden. Vidare skulle uppdraget som ordförande och ledamot av pensionsnämnd bliva avsevärt mera betungande än för närvarande och kostnaderna per ärende, särskilt i de små kommunerna, stora.

Tiden mellan nämndsamtmanträdet och ärendets ankomst till pensionsstyrelsen, i genomsnitt 22 dagar, är till väsentlig del beroende av besvärstidens längd, numera 14 dagar. Om ett besvärsförfarande över huvud taget skall finnas, torde det icke vara tillrådligt att ytterligare minska själva besvärstiden. Ett sedan lång tid omdebatterat spörsmål har varit, huruvida icke handlingarna i pensionsärendet skulle kunna insändas till pensionsstyrelsen före besvärstidens utgång. Detta spörsmål torde dock numera, sedan besvärstiden år 1940 förkortats till 14 dagar, ha mindre betydelse. En stor del av besvärstiden torde nämligen åtgå för nödvändig genomgång och komplettering av ärendet m. m. Det synes därför tvivelaktigt, om ärendena skulle kunna insändas till pensionsstyrelsen någon längre tid före besvärstidens utgång.

Vad till sist angår tiden mellan ärendets ankomst till pensionsstyrelsen och första utbetalningen, torde möjligheter föreligga att genom en ökad effektivisering av arbetet nedbringa denna tid. Pensionsstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad härpå, men det är möjligt, att en mera avsevärd förkortning av denna tid förutsätter personalökning och därmed ökade kostnader.

En förkortning av väntetiden har kunnat ske under de senaste åren, delvis tack vare de omnämnda åtgärderna från år 1940. Interpellanten anför själv, att väntetiden år 1937 uppskattats till genomsnittligt cirka 5 månader och att den år 1928 beräknats till cirka 6 månader. Det kan dock icke förnekas, att även den väntetid, som man numera måste räkna med, nämligen genomsnittligt $3\frac{1}{2}$ månader, är i det längsta laget och att den kan medföra ekonomiska svårigheter för ett stort antal pensionstagare. Dessa ha visserligen rätt att vända sig till kommunen med begäran om förskott på folkpensionen, men det faktiska förhållandet är nog det, att varken kommunerna eller de pensions sökande i allmänhet äro särdeles böjda för detta förfaringssätt.

Vad beträffar dem, som bliva pensionsberättigade på grund av uppnådd 67 års ålder, gives möjlighet för dem, att få sin väntetid förkortad därigenom, att de kunna ingiva sin pensionsansökan, innan de fyllt 67 år. Pensionsstyrelsen har i meddelanden till pensionsnämnder och ombud anvisat denna utväg. Beslut i ärendet bör nämnden i regel dock ej fatta tidigare än 3 månader före 67-årsdagen. Använder man sig av denna utväg, bör den sökande kunna få sin pension ganska snart efter fyllda 67 år. Vid pension på grund av förtidsinvaliditet föreligger dock icke denna möjlighet.

Även om en ytterligare, begränsad sänkning av väntetiden bör kunna ske inom ramen för den organisation av pensionsväsendet, som författningarna uppdragat, genom en effektivisering av arbetet på olika punkter, torde dock en

Ang. snabbare behandling av ansökningar om folkpension m. m. (Forts.)
 mera avsevärd förkortning förutsätta en genomgripande förändring av själva pensionsväsendets organisation. Att man härvid skulle kunna, såsom interpellanten ifrågasätter, följa de principer, som ligga till grund för utformandet av krigsfamiljebidragsförfattningarna och den organisation, som skapats för hithörande ärendens behandling, är icke utan vidare avgjort. Reglerna för familjebidragen ha kunnat utformas ganska schematiskt, därför att det i detta fall gäller åtaganden av mera tillfällig natur. Pensionerna förutsättas vara för-
 måner av mera varaktig beskaffenhet och kräva därför större omsorg vid prövningen av ansökningarna.

Mera avsevärda resultat i fråga om förkortning av väntetiden torde icke kunna åstadkommas med mindre man skrider till en decentralisation av beslutanderätten i pensionsärenden. Den konstruktion, som folkpensioneringen i vårt land erhållit, torde emellertid utesluta en sådan decentralisation, bl. a. emedan risken för olikformighet i bedömningen av de belopp, till vilka en pensionsöskande skall anses berättigad, torde bli för stor.

Enligt sina direktiv skall socialvårdskommittén företaga granskning av de socialpolitiska stödåtgärderna ur synpunkten av deras effektivitet. Jag finner det då naturligt, att kommittén i överensstämmelse härmed tager upp frågan om pensionsväsendets lämpliga organisation, därvid spörsmålet om väntetiden självklart också kommer under omprövning. Att pensionsstyrelsen och övriga myndigheter inom pensionsväsendet göra vad på dem ankommer för att inom ramen av nuvarande författningar och organisation åvägbringa en ytterligare förkortning av väntetiden anser jag självfallet synnerligen önskvärt.

Herr Äqvist: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få uttala mitt tack för det klara och sakliga svaret på min interpellation.

Jag vill också gärna uttala mitt erkännande av vad som har gjorts för att förkorta väntetiden för pensionärerna, bl. a. genom att pensionsstyrelsen vidtagit inre organisatoriska åtgärder i syfte att nedbringa väntetiden. Denna var ju år 1937 genomsnittligt fem månader mot tidigare — år 1928 — åtta månader. Enligt statsrådets uppgift är den nu i genomsnitt 3½ månader. Det innebär ju en betydlig förbättring. Önskvärt vore emellertid att behandlingen av pensionsansökningarna kunde ske ännu snabbare.

Såsom statsrådet nämnde, kan den första delen av väntetiden, nämligen då ärendet ligger hos pensionsnämnden, förkortas genom att nämnden håller sammanträden oftare än som nu vanligen är fallet. Detta har också sagts mig av andra på området erfarna personer. För ärendets behandling inom pensionsstyrelsen åtgår genomsnittligt 54 dagar. Även den tiden synes mig kunna förkortas avsevärt. Det är svårt för de människor, som skola erhålla folkpensioner och äro beroende av dem, att förstå att det skall behövas så lång tid att behandla ett *enkelt* ärende. Det erkännes att det kan finnas mera komplicerade fall, som måste taga något längre tid att behandla.

Till slut vill jag uttala min tillfredsställelse över att pensionsstyrelsen har sin uppmärksamhet riktad på frågan att genom en ökad effektivisering av arbetet söka nedbringa tiden för behandlingen inom pensionsstyrelsen.

Jag är tacksam, om statsrådet även framdeles ville ha sin uppmärksamhet riktad på denna fråga.

Herr Källman: Herr talman! Då jag varit verksam såsom pensionsstyrelsens ombud i närmare trettio år och fortfarande sysslar med dessa ting, ber jag att få säga ett par ord.

Det är riktigt, såsom statsrådet uppgav, att väntetiden undan för undan in-

Ang. snabbare behandling av ansökningar om folkpension m. m. (Forts.)
schränkts. Jag kan nämna att vi i går kväll hade sammanträde i mitt största pensionsdistrikt, där det finns 30,000 invånare. Här har väntetiden i vissa fall förkortats till blott två månader. Jag har fått uppgifter av samma innebörd från andra håll inom Stockholms län.

Jag vill bestämt varna interpellanten för att påyrka en jämförelse med familjebidragsnämnden. Statsrådet har ju redan berört den frågan. Det är ju rent tillfälliga understöd som denna nämnd har att taga ställning till, under det att ett bifall till en enda pensionsansökan kan föranleda en utgift för statsverket på omkring 10,000 kronor. Om ett trettiotal ärenden föreligga vid ett pensionsnämndssammanträde — varvid naturligtvis inte alla avse man och hustru, utan en del gälla ensamstående personer — bli de ekonomiska konsekvenserna av bifall till ansökningarna vid ett enda tillfälle således mycket betydande. Familjebidragsnämnden däremot handlägger endast ärenden, som gälla en tidrymd av kanske blott tre månader.

Vad beträffar frågan om att hålla sammanträden oftare, är detta inte tänkbart inom våra många små pensionsdistrikt. Det skulle föranleda större omkostnader både för statsverket genom ombudens ökade resekostnader och för nämnderna, i den mån ledamöterna ha lång väg att fara och skola ha dagtraktamente. Man skulle kanske också då nödgas hålla sammanträden, vid vilka endast ett enda ärende förelåg till behandling.

Jag tror att den utveckling, som redan ägt rum utan omorganisation av pensionsstyrelsen, är den bästa tänkbara, åtminstone har jag gjort den praktiska erfarenheten under alla år.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 177, angående åtgärder till stödjande av odlingen av vissa kulturväxter.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 208, av herr *Undén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 9 januari 1940 (nr 3) om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m.; och

nr 209, av herr *Ekman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens femte huvudtitel, avseende anslagen inom socialdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Punkterna 7—10.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
mödrahjälp
i form av
understöd.*

Punkten 11.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte till Mödrahjälp i form av understöd utan återbetalningsskyldighet m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 9,500,000 kronor.

Herr **Linnér**: Herr talman! Under denna punkt gör utskottet ett mycket betydelsefullt uttalande, när utskottet understryker vikten av att mödrahjälp-nämnderna underkasta föreliggande ansökningar en noggrann behovsprövning. Jag skulle be att i någon mån få komplettera och kommentera detta uttalande.

Anledningen till de stegrade kostnaderna för mödrahjälpen är nog inte endast att söka i de två fakta som utskottet här har pekat på, nämligen den stegrade nativiteten och det förhållandet, att en del av barnafäderna äro utkallade, utan också i ett par andra omständigheter. Jag skulle be att speciellt få rikta herr socialministerns uppmärksamhet på dessa frågor. Tandvården är en bland de stora utgiftsposter, som mödrahjälpen representerar, som har visat tendens till en oroväckande stegring. Från början följde mödrahjälp-nämnderna i riket beträffande tandvården pensionsstyrelsens taxa. Sedan har denna taxa blivit satt ur kraft, och mödrahjälp-nämnderna ha i stället följt den s. k. folktandvårdstaxan, i vissa fall med en höjning av 33 procent. Redan detta innebar en mycket väsentlig stegring. I slutet av förra året har emellertid utfärdats en ny författning, varigenom taxan ytterligare har stegrats. Kostnaderna för tandvården, i den mån de belasta mödrahjälp-särendena, ha som följd härav kommit att springa upp till en höjd, som från början icke har varit förutsedd. Jag gjorde en liten överslagsberäkning för den mödrahjälp-nämnd, i vilken jag själv är ordförande, och därvid visade det sig att dessa kostnader för den senaste perioden uppgå till i det närmaste 30 procent. Detta innebär, att om man inte på något sätt kan nedbringa tandvårdskostnaderna, spränga de i själva verket mödrahjälpens nuvarande ram. Om det finnes ett tandvårdsbehov, som man anser vara berättigat och som man vill tillgodose, kommer det att gång på gång uppstå mycket stora svårigheter att tillgodose andra behov.

En annan post, som har visat en mycket avsevärd stegring, är den, som brukar kallas »utrustning till modern». Där ha barnavårdsnämnderna på senare år, och kanske allra mest under sista året, haft en tendens att framställa förslag om personlig utrustning med kläder åt modern. Även dessa kostnader ha stigit i hög grad, och för den senaste perioden uppgå de, enligt den beräkning jag har gjort, till mellan 25 och 30 procent av hela det utanordnade beloppet.

Dessa fakta torde vara så betydelsefulla för själva mödrahjälpens funktionerande på det sätt, som man från början har avsett, att det vore önskvärt, om herr statsrådet ville genom tillsynsmyndigheten låta verkställa en undersökning av kostnadernas uppdelning för mödrahjälp-nämnderna i hela riket samt meddela de direktiv, som kunna föranledas av denna undersökning. Jag tror inte att tendensen, sådan som den nu utvecklas, är fullt lycklig.

Anslag till mödrahjälp i form av understöd. (Forts.)

Herr Näsström: Herr talman! I anledning av vad den förre ärade talaren här nämnde ber jag få säga några ord, eftersom jag ganska mycket har sysslat med dessa spörsmål.

Vad tandvården beträffar, äro ju de gällande bestämmelserna så restriktiva, att det är ett ytterst litet fåtal som kan komma i åtnjutande av denna tandvård. Det måste nämligen bevisas, att behovet av tandvård har framkommit på grund av grossess. Om vi kunna få ordning och reda på folktandvården, skulle jag tro att det bleve möjligt att avsevärt nedbringa kostnaderna för denna mödrahjälp. Men så länge förhållandena på detta område äro sådana som de äro för närvarande, tror jag nog att kostnaderna för mödrarnas tandvård komma att hålla sig vid minst det nuvarande beloppet. Jag vet att mödrahjälpsnämnderna och barnavårdsnämnderna på alla sätt måste försöka avråda mödrarna från att gå på denna linje, enär de veta att det inte finns tillräckligt med pengar samt att bestämmelserna äro så restriktiva som fallet är. Denna mödrahjälp i vad det gäller tandvården har onekligen ett mycket nära sammanhang just med folktandvården, och jag skulle vilja vädja till socialministern att om möjligt göra någonting på denna punkt. Varje åtgärd skulle vara av oskattbart värde, framför allt för landsbygdens befolkning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkterna 12 och 13.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 14.

Lades till handlingarna.

Punkterna 15—17.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 18.

Lades till handlingarna.

Punkterna 19 och 20.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 21.

Lades till handlingarna.

Punkten 22.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 23.

Lades till handlingarna.

Punkterna 24 och 25.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 26.

Lades till handlingarna.

Punkten 27.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkten 31.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 32.

Lades till handlingarna.

Punkten 33.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Punkten 35.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 36.

Lades till handlingarna.

Punkterna 37—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

Lades till handlingarna.

Punkterna 54—58.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 59 och 60.

Lades till handlingarna.

Punkterna 61—66.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 67.

Lades till handlingarna.

Punkterna 68 och 69.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 70.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bidrag till extra provinsialläkares avlöande m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 29,000 kronor.

*Anslag till
extra provin-
sialläkares
avlönande
m. m.*

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling upptagit en inom första kammaren av herr *E. O. Wiklund* väckt motion (I:19), vari hemställts, att riksdagen, med godkännande av i motionen angivna grunder för bidrag till extra provinsialläkares avlöande, måtte höja det i Kungl. Maj:ts förslag upptagna anslagsbeloppet å 29,000 kronor med ytterligare 8,750 kronor till 37,750 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I:19, till Bidrag till extra provinsialläkares avlöande m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 29,000 kronor.

Herr Wiklund: Herr talman! Det är med en viss tillfredsställelse som jag ser, att statsutskottet på denna punkt delar min uppfattning om nödvändigheten av bidrag till avlöande av ytterligare fem extra provinsialläkare. Då utskottet trots detta icke är berett att tillstyrka en utvidgning utöver ramen för Kungl. Maj:ts förslag, anhåller jag, herr talman, att få ta kammarens uppmärksamhet i anspråk för ännu ett par påpekanden.

I anslutning till medicinalstyrelsens utredning om ett större antal tjänsteläkare på landsbygden konstaterade en enig opinion från landsbygdens folk, att det redan nu var ett stort behov i alla landskap att erhålla ett ökat antal tjänsteläkare. Genom en detaljerad planläggning kom man fram till en omfördelning av provinsialläkardistriktet, innebärande en ökning med ungefär 200 distrikt. Behovet gör sig gällande särskilt i fråga om sjukvården.

I och med att den förebyggande hälsovården för mödrar och barn tagit fart och för närvarande omfattar något mer än $\frac{1}{3}$ av alla spädbarn, har det visat sig förenat med svårigheter för läkarna att medhinna alla mottagningar. När den förebyggande vården under de närmaste åren kommer att utbyggas dels till att omfatta de övriga två tredjedelarna av spädbarnen och dels övriga småbarn samt alla skolbarn — ett önskemål, som särskilt accentuerats av krisen — kräver detta ett väsentligt ökat antal läkare. På många håll har utbyggnaden av den förebyggande vården hindrats just av att läkarna icke haft möjlighet att ställa sig till förfogande för ytterligare mottagningar. Liknande gäller även för lokaldispensärernas antituberkulösa arbete. Det anses allmänt vara av huvudsaklig vikt, att en sjuk söker läkare i så tidigt stadium som möjligt. En utsträckt sjukförsäkring kommer att bereda svenska folket möjlighet härtill. Det är då nödvändigt, att antalet läkare på landsbygden ökas, om det skall vara någon mening med en sjukkassereform.

Samtidigt måste man säga, att det är ett allmänt intresse, att viss ordning råder på landsbygden både i fråga om sjukvård och förebyggande hälsovård. Otvivelaktigt är det bäst, om en läkare icke har större distrikt än att han kan utöva båda dessa funktioner.

Det är därför av största vikt att snarast vidtaga sådana anstalter, att ett större antal läkare slå sig ned på landsbygden och göra detta under former, som betyda största möjliga säkerhet för allmänheten. Detta kunde, synes det mig, ha skett genom bifall till mitt förslag rörande utökning av antalet extra provinsialläkare. Väl är denna form ur läkarnas synpunkt icke förmånlig, och vid krisens utbrott var riksdagen just i färd med att utbyta de extra distrikten mot ordinarie, men inrättande av ett extra distrikt är dock att föredraga framför en helt oordnad besättning av praktiserande utan tjänsteläkares ställning.

Anslag till extra provinsialläkares avlönande m. m. (Forts.)

En sådan medför ofta mindre önskvärda förhållanden för allmänheten lika väl som för läkarna. Genom föreslagna reform skulle läkarnas bosättning företas enligt uppgjorda planer, som sträcka sig till distrikt med ungefär 8,000 invånare. Även om det mest önskvärda är läkardistrikt på landsbygden med väsentligt mindre än 8,000 invånare, skulle det vara en stor fördel, om man inom närmaste tiden kunde komma fram åtminstone till en sådan standard. Utan ingripande från statsmakternas sida och utan samhällets stöd torde utvecklingen komma att gå mycket långsamt, till skada både för hälso- och sjukvård.

Herr talman! Med vad jag här anfört, har jag icke avsett att ställa något yrkande, men med hänsyn till frågans stora betydelse har jag ytterligare velat belysa spörsmålet och uttrycker samtidigt den förhoppningen, att statsrådet nästkommande år ville beakta de av mig såväl i motionen som här framförda synpunkterna. Frågan har dock, herr talman, enligt min mening genom motionen kommit i ett gynnsammare läge.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag tillhör en landsända, där frågan om att åstadkomma ett ökat antal provinsialläkardistrikt är synnerligen brännande och diskuterad. Provinsialläkardistriktet i övre Norrland äro nämligen oerhört vidsträckta, och detta nödvändiggör att en mycket stor del av tjänsteläkarnas tid användes på resor. Följden blir att de arbetskrafter, som nu äro tillgängliga där uppe, inte räcka till för att sköta sjukvården på ett fullt tillfredsställande sätt. Med hänsyn härtill ha vi från vårt landsting flera gånger gjort framställning dels till kungl. medicinalstyrelsen och dels till Kungl. Maj:t om ett utökat antal provinsialläkardistrikt, antingen detta lämpligen bör tillgodoses genom inrättande av ordinarie eller extra provinsialläkardistrikt.

Kungl. Maj:t har nu — det måste man tacksamt erkänna — i år varit med om att öka antalet provinsialläkardistrikt med fem. Men detta är givetvis »en droppe i havet». Om man räknar med en lika stor ökning per år under de närmaste åren, och kanske inte ens denna är fullt säkerställd, kommer det dock att dröja oerhört många år, innan vi ha nått upp till det antal provinsialläkare, som man före krisen tänkte sig skulle åstadkommas inom den närmaste tiden. Från den utgångspunkten hyser jag stora sympatier för den motion, som här har åstadkommit, men då motionären inte har tillåtit sig att yrka bifall till den, skall inte heller jag göra det.

I detta sammanhang vill jag bara påpeka ytterligare en sak. Uppe i mina bygder har man nu gått in för att vid sidan av provinsialläkaren åstadkomma en s. k. sjukstugeläkare. Hittills har det ju varit så och är alltjämt i stor utsträckning på det sättet, att provinsialläkaren handhaft även sjukstugevården inom sitt stora distrikt; jag kan som exempel nämna Jokkmokk, vilket distrikt är mycket större än ett helt län här nere. Det är naturligtvis oerhört svårt att förena dessa olika uppgifter. De fattiga och skattetyngda landsting, som existera där uppe, ha nu likväl gått med på den anordningen att vid sidan av provinsialläkaren skall ställas en sjukstugeläkare, som ansvarar för vården vid sjukstugorna. Detta innebär, att landstingen påtaga sig kostnader, som de inte äro skyldiga att bära, eftersom man har utgått ifrån att provinsialläkaren, som avlönas av staten, samtidigt skall vara sjukstugeläkare — visserligen med något mindre lön tillskott från resp. landsting. Men just den omständigheten, att ett sådant landsting som Norrbottens läns, med den uttaxering som man har där uppe, påtar sig de ökade bördor, som följa av att anställa särskilda sjukstugeläkare, är ett bevis för med vilket intresse och med vilken åstundan man i övre Norrland avvaktar utökandet av läkarkrafterna.

Anslag till extra provinsialläkares avlöande m. m. (Forts.)

Jag har velat passa på tillfället att framhålla detta, men liksom den föregående talaren skall jag avstå från att framställa något yrkande i frågan.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag vill erinra om att, såsom framgår av utskottets yttrande på denna punkt, beslut redan fattats om inrättande av fem ordinarie provinsialläkardistrikt under nästa år, och det nu föreliggande förslaget avser tre nya extra provinsialläkardistrikt. De, som ha varit med i riksdagen några år, veta ju att Kungl. Maj:t med vissa mellanrum framlägger förslag, i den mån behov härav framträder, om inrättande av ytterligare ordinarie eller extra provinsialläkardistrikt. Det är uppenbart, att Kungl. Maj:t även framdeles kommer att förelägga riksdagen förslag i den riktningen, i den mån sådant behov föreligger och det anses nödvändigt och lämpligt att inrätta nya distrikt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sundberg: Herr talman! Med anledning av herr Hages yttrande att provinsialläkardistriktet i Norrland äro alldeles för stora och att behov av deras uppdelning föreligger — något som otvivelaktigt är alldeles riktigt — vill jag framhålla att läget är enahanda på många ställen även i södra Sverige. I den bygd jag representerar har sålunda denna fråga om provinsialläkardistriktens delning varit aktuell under flera årtionden, och myndigheterna ha erkänt behovet av en uppdelning. Frågan har emellertid måst skjutas på framtiden på grund av att tillräckligt antal provinsialläkare icke kunnat anställas.

Jag tror därför man kan fastslå att det är ett önskemål, inte bara för Norrlands, utan för hela landets vidkommande, att denna fråga ägnas större uppmärksamhet och att om möjligt förslag till kommande riksdag framlägges om inrättande av nya provinsialläkardistrikt i större utsträckning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72—74.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 82.

Lades till handlingarna.

Punkterna 83—100.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Anslag till
centralanstal-
ter för radio-
terapi.

Punkten 101.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för bidrag till driften av centralanstalten för radioterapi i Göteborg, att tillämpas från och med den 1 januari 1943, dels ock till Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *E. Ahlqvist* m. fl. (I: 107) och den andra inom andra kammaren av herrar *H. Levin* och *T. Ekdahl* (II: 168), vari hemstälts, att riksdagen måtte

dels besluta, att de av Kungl. Maj:t föreslagna ändrade grunderna för statens bidrag till driften av centralanstalten för radioterapi i Göteborg skulle från och med den 1 januari 1943 tillämpas jämväl beträffande anstalten för radioterapi i Lund,

dels ock som följd härav till Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi för budgetåret 1943/44 anvisa ett till 345,000 kronor förhöjt förslagsanslag.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 4 januari 1943 förordade ändrade grunder för bidrag till driften av centralanstalten för radioterapi i Göteborg, att tillämpas från och med den 1 januari 1943;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 107 och II: 168 till Bidrag till driften av centralanstalter för radioterapi för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor.

Herr Anderberg: Herr talman! I denna punkt är det några ledamöter av denna kammare som ha väckt en motion, däri vi hemställa, att samma grunder måtte gälla beträffande statens bidrag till driften av centralanstalten för radioterapi i Lund som beträffande anstalten i Göteborg.

Som framgår av statsverkspropositionen finnas i vårt land tre centralanstalter för radioterapi vid kräfte, förlagda till Stockholm, Göteborg och Lund. Anstalten i Stockholm har ju varit i gång sedan några år tillbaka, och den omfattar 100 allmänna vårdplatser och drives helt som statlig anstalt. Intressenterna äro således befriade från att erlagga några avgifter. Annorlunda är förhållandet beträffande Lundaanstalten, som har varit i gång sedan den 1 juli 1941. Det statsbidrag, som beslöts vid 1931 års riksdag på grundval av den ursprungliga uppgörelsen, har inte räckt till att täcka omkostnaderna på sätt som man hade tänkt sig, detta på grund av den dyrtid som sedermera inträffat. Därför ha också intressenterna ingått till Kungl. Maj:t med begäran om en förbättring.

Beträffande driften av anstalten i Göteborg föreligger nu förslag från Kungl. Maj:t, vilket har tillstyrkts av utskottet. I stort sett kan jag kanske säga att också vår motion vunnit statsutskottets gillande, eftersom motiveringen är skriven på ett så välvilligt sätt. Man har ju inte bifallit motionen, men utskottet förväntar att statsbidrag efter samma grunder, som gälla för Göteborgsanstalten, med retroaktiv tillämpning må komma att genomföras även beträffande Lundaanstalten från och med den 1 januari 1943.

Utskottet trycker i sin motivering på att huvudmannen för Lundaanstalten har försummat att i tid begära anslaget. Jag skall då be att få lämna en helt kort resumé av vad som har förekommit. Den 12 december 1940 avgavs första

Anslag till centralanstalter för radioterapi. (Forts.)

framställningen till socialdepartementet med begäran om ändring av de vid 1931 års riksdag godkända grunderna för driftkostnadernas fördelning i vad dessa beröra statens bidrag. Detta föranledde att Konungen den 10 januari 1941 bemyndigade medicinalstyrelsen att utse en delegerad för underhandlingar med Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott. Vi förutsatte att kallelse till förhandlingarna skulle komma från medicinalstyrelsen, men avhörde inte något besked från den delegerade. I december månad gjordes då från vår sida förfrågan, när förhandlingarna skulle kunna upptagas, och därvid blev det beslutat att förhandlingarna skulle äga rum under april 1942. Förhandlingarna bestodo huvudsakligen däri att vi fingo besked om att en framställning om förhöjt statsbidrag borde avfattas på samma sätt som Göteborgsframställningen. En sådan framställning kunde ju inte de utsedda förhandlingsmännen våga sig på, då den inneburit nya bestämmelser i gällande överenskommelse, utan den måste beslutas av landstinget. Därför gick ytterligare någon tid, och vid en ny uppvakning hösten 1942 beslöts att landstinget skulle inkomma med en framställning. Denna har ju också avlåtits till Kungl. Maj:t samt varit på remiss i medicinalstyrelsen, som ansett det skäligt, att en ökning av statsbidraget bör ske. Därigenom skulle Lundaanstalten bli likställd med Göteborgsanstalten. Statskontoret har i sitt yttrande till statsverkspropositionen förklarat att en omprövning av statsbidraget bör äga rum. Därför har man all anledning att förutsätta, att Kungl. Maj:t skall avlåta proposition därom till nästkommande års riksdag — någon tilläggsproposition i år lär väl knappast vara att räkna med.

Här har alltså i viss mån förekommit ett missförstånd mellan landstingets och medicinalstyrelsens representanter, men dröjsmålet har också varit beroende på att man velat ha nya bestämmelser. Man har inte varit tillfreds med den överenskommelse, som är träffad mellan parterna. Denna har inte kunnat ändras utan nya förhandlingar, och sådana ha ju inte varit ifrågasatta. Vi få emellertid hoppas att det missförstånd, som varit orsaken till att inte Lundaanstalten kommit med i år, nu skall kunna uppredas av Kungl. Maj:t, så att förhöjt statsbidrag må komma att utgå jämväl för denna anstalt.

Det är emellertid inte enbart detta, utan vi finna det också ganska underligt att man skall ha olika bestämmelser beträffande dessa anstalter och att Stockholmsanstalten skall vara mera gynnsamt ställd än de anstalter vi ha ute i landet, i västra och södra Sverige. Det är betydligt större kostnader som intressenterna här få vidkännas, och jag skulle vilja hemställa, om det inte vore möjligt att ett kommande år till förnyad prövning uppta spörsmålet om möjligheterna för likartade statsbidrag beträffande samtliga dessa anstalter.

Herr talman, jag har intet yrkande, utan har med detta endast velat framhålla de synpunkter, som vi från Lundaanstaltens sida ha på denna sak.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Herr Anderberg har inte ställt något yrkande, och det vore därför kanske onödigt att yttra något. Jag skall emellertid med några ord be att få tillrättalägga en sak som berördes av herr Anderberg.

Han redogjorde för gången av detta ärende. Det var dock så, att Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott utlovade i april månad 1942 att inom en månad ingiva sina påminnelser till departementet. Dessa uteblevo emellertid under den följande tiden, och först med den skrivelse, som inkom i januari månad i år, fördes frågan ånyo på tal.

Under sådana förhållanden fanns det inte möjlighet för utskottet att tillstyrka motionerna. Men som herr Anderberg säger är ju utskottets yttrande välvilligt skrivet, och vi äro fullt på det klara med att åtgärder behöva vid-

Anslag till centralanstalter för radioterapi. (Forts.)

tagas, så att Lundaanstalten kommer i åtnjutande av samma förmån som anstalten i Göteborg. Man kan alltså hoppas att denna fråga kommer att tillrättaläggas under innevarande år och att proposition kan väntas till nästa års riksdag.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 102—107.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 108.

Lades till handlingarna.

Punkterna 109—112.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 113.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 56,000 kronor.

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten erinrat om att ifrågavarande anslag vore avsett bland annat för bestridande av utgifterna för kost och logi åt samtliga elever vid de två barnmorskeläroanstalterna i Stockholm och i Göteborg under tiden för den teoretiska undervisningens meddelande samt att i en av sakkunniga inom besparingsberedningen utarbetad promemoria föreslagits en elevavgift vid nämnda anstalter av 500 kronor för elev för de naturaförmåner i form av fri bostad och kost, som komme eleverna till del under den tid den teoretiska undervisningen påginge. Utskottet hade därefter anført:

»Vid omläggningen 1938 av barnmorskeutbildningen skildes den teoretiska och praktiska utbildningen åt och förlades till olika perioder av utbildningstiden. Därvid tillkom den nuvarande förmånen av fri bostad och kost under den teoretiska utbildningen för att eleverna, vilka praktiskt taget alla rekryterades från obemedlade eller mindre bemedlade hem, icke genom omläggningen skulle försättas i sämre ekonomiskt läge än tidigare.

Det stora flertalet barnmorskeelever torde alltjämt tillhöra de obemedlades och mindre bemedlades krets. På grund härav och med hänsyn till de blygsamma löneförmåner, som eleverna efter fullbordad utbildning kunna påräkna, anser utskottet i likhet med departementschefen, att besparingsberedningens förslag om införande av särskilda elevavgifter icke nu bör genomföras. Besparingsåtgärderna böra i stället begränsas till införande av en strängare behovsprövning vid tilldelande av kontanta understöd för bidrag till kläder, böcker och instrument.

Mot Kungl. Maj:ts förslag har utskottet icke funnit anledning till erinran. Utskottet hemställer alltså, att riksdagen må till Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 56,000 kronor.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, André, Persson* i Falla, *Hansson* i Rubbestad och *Eriksson* i Frägsta ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna. (Forts.)

»I fråga om elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna har besparingsberedningen föreslagit, att eleverna för en tid av sex månader, under vilken den teoretiska undervisningen vid skolorna pågår, skulle erlägga 500 kronor med hänsyn till att de under nämnda tid åtnjuta fri kost och fri bostad. Mindre bemedlade och medellösa elever skulle erhålla nedsättning i eller befrielse från detta belopp. Utskottet kan för sin del icke finna annat än rimligt, att barnmorskeelever, som äro bemedlade, på detta sätt få bidraga till kostnaderna för sin utbildning. Utskottet tillstyrker alltså beredningens förslag om införande av elevavgifter vid läroanstalterna, men förutsätter därvid, att elev, som genomgått statens sjuksköterskeskola och därvid erlagt elevavgift vid denna skola, icke skall vara avgiftspliktig jämväl vid barnmorskeläroanstalt.

Med denna utgångspunkt torde vid anslagsberäkningen för nästa budgetår böra beräknas en uppbörd under förevarande anslag å det av besparingsberedningen angivna beloppet av elevavgifterna eller 15,000 kronor.

Utskottet, som i övrigt icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, beräknar i enlighet härmed medelsbehovet under anslaget till (56,000—15,000) 41,000 kronor och hemställer, att riksdagen må till Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 41,000 kronor.»

Herr **Björkman**: Herr talman! Då jag vid behandlingen av denna fråga i statsutskottets tredje avdelning anmält en från majoritetens avvikande mening, vill jag här söka redogöra för anledningen härtill.

Det gäller här elevavgifterna vid barnmorskeanstalternas teoretiska undervisning, liksom samma avgifter vid statens sjuksköterskeskola, vilka sistnämnda avhandlas under punkt 116 i detta betänkande.

Den kungl. propositionen, som biträts av statsutskottets majoritet, föreslår att alla elever skola vara befriade från avgifter till skolorna även under den tid den teoretiska undervisningen fortgår och under denna tid åtnjuta fri kost och logi vid skolorna.

Besparingsberedningen som granskat detta ärende har ansett, att man här liksom i många andra fall borde gått in för en behovsprövning, vilken då skulle innebära att obemedlade elever skulle befrias från all avgift, mindre bemedlade erhålla nedsatta avgifter, varemot bemedlade elever skulle betala 500 kronor i avgift, motsvarande värdet av kost och logi under den tid den teoretiska undervisningen pågår.

Detta besparingsberedningens förslag, som varit remitterat, har tillstyrkts av Svenska barnmorskeförbundet, Svenska sjuksköterskeföreningen, barnmorskeanstalterna, sjuksköterskeskolan, liksom även av medicinalstyrelsen. Ingen institution har avstyrkt detta besparingsberedningens förslag.

Jag har anslutit mig till besparingsberedningens förslag, därför att jag anser, att möjligheterna till besparingar, även om de äro små — det gäller här endast 20,000 kronor — böra tillvaratagas, då saken inte kan bli lidande därpå, ej heller dem det här gäller. För övrigt anser jag att besparingsberedningens förslag röner allt för litet beaktande i allmänhet.

Utskottsmajoriteten motiverar sitt ställningstagande med bristen på sjuksköterskor och i detta sammanhang rekryteringen till anstalterna. Min uppfattning, som jag bygger på erfarenheter från landstingens sjukvårdsanstalter och distriktsvården, är att bristen på sjuksköterskor snart är övervunnen och att tillgången på sökande till skolorna är mycket god.

En hel befrielse från elevavgifterna innebär även konsekvenser för de landsting, som på grund av stora utgifter för sina skolor anse sig nödsakade uttaga avgifterna av eleverna.

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna. (Forts.)

Det hade varit önskvärt att hela denna fråga kunnat ordnas i samförstånd med landstingen för att få likartade förhållanden över hela denna undervisning.

Herr talman! Jag ber få yrka bifall till den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Besparingsberedningen anser, att det vore möjligt att göra en besparing på cirka 15,000 kronor genom att införa avgifter för eleverna vid barnmorskeanstalterna. Jag ber, herr talman, att få referera vad departementschefen säger i denna fråga: »Från och med år 1938 genomfördes en omläggning av barnmorskeutbildningen, som innebär, att den teoretiska och praktiska utbildningen, som tidigare skett samtidigt, skildes åt och förlades till olika perioder av utbildningstiden. Nuvarande förmån av fri bostad och kost tillkom för att eleverna icke skulle genom omläggningen försättas i sämre ekonomiskt läge än tidigare. Eleverna voro nämligen före omläggningen tillförsäkrade fri bostad och, enär eleverna praktiskt taget alla rekryterades från obemedlade eller mindre bemedlade hem, jämväl fri kost under hela utbildningstiden. Det torde alltjämt förhålla sig så, att det stora flertalet barnmorskeelever tillhöra de obemedlades eller mindre bemedlades krets. Med hänsyn härtill och i betraktande av de blygsamma löneförmåner, som eleverna efter fullbordad utbildning kunna påräkna, är jag för min del icke benägen att förorda införande av en elevavgift på sätt besparingsberedningens sakkunniga ifrågasatt.»

Statsutskottets tredje avdelning har ansett, att de argument, som av departementschefen anförts, äro så starka, att några förändringar på denna punkt icke nu borde vidtagas. Det rådde inte heller inom tredje avdelningen några delade meningar om denna sak, utan avdelningen tillstyrkte det föreliggande förslaget. Det var först efteråt som reservanter uppträdde på denna punkt.

Det är huvudsakligast flickor från mindre bemedlade och fattiga hem som söka sig till dessa anstalter för att där erhålla utbildning. Jag anser för den skull, att de bestämmelser, som varit rådande hitintills, även i fortsättningen böra bibehållas. Man måste även ta i beaktande, att dessa flickor, samtidigt som de gå igenom denna utbildningskurs, äro tvungna att kosta på sig en ganska dyr ekipering i form av tjänstedräkter, arbetskläder o. dyl. De ha således jämförelsevis stora utgifter för sin utbildning. Dessutom ha de, som här redan påpekats, inte heller så stora inkomstmöjligheter första tiden efter avslutad utbildning. Följaktligen böra dessa elever, enligt min mening även i fortsättningen få den uppmuntran, som hittills åtnjutits.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Herr Ström underströk i sitt anförande starkt den omständigheten, att barnmorskeeleverna till mycket stor del komma från obemedlade eller mindre bemedlade hem.

Jag vill med anledning av detta påpeka, att även enligt reservanternas förslag elever, som komma från obemedlade och mindre bemedlade hem, skola erhålla lättnad i den avgift på 500 kronor, som bättre bemedlade få erlagga för den förberedande kursen på sex månader. Reservationen innehåller ju förslag om att en prövning skall äga rum. Om det anses behöfligt, skola eleverna helt eller delvis befrias från avgift.

I tider, när man måste söka med ljus och lykta efter möjligheter till besparingar och när en särskild kommitté arbetar för detta ändamål, vilken i detta fall framlagt ett förslag, enligt vilket man beräknar göra en besparing

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna. (Forts.)
på cirka 15,000 kronor, tycker jag, att ett dylikt förslag borde understödjas, så mycket mer som alla hörda myndigheter ha tillstyrkt detsamma.

Det har här även talats om de stora utgifter de blivande barnmorskorna få vidkännas. Jag vill då påpeka, att barnmorskornas inkomster i tjänsten numera äro rätt höga. Anstaltsbarnmorskornas inkomster äro numera i allmänhet lika stora som sjuksköterskornas. Förr i tiden voro ju barnmorskorna i bygden dåligt avlönade, men genom de organisationsförändringar, som skett på senare tid, och genom förbättrade tjänstgöringsförhållanden är deras ställning i ekonomiskt och även i andra avseenden mycket förbättrad. Jag kan därför inte finna något skäl, varför även de mera bemedlade eleverna skulle erhålla denna utbildning gratis.

Jag ber, herr talman, att få instämma i yrkandet om bifall till reservationen.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag förmodar att striden egentligen kommer att stå på den punkt, som rör statens sjuksköterskeskola.

Beträffande föreliggande punkt har jag ansett, att man inte skall fråntäda de principer, som på sin tid fastställdes, när den stora barnmorskereformen genomfördes. Jag kan i allra största korthet säga, att det, besparingssträvandena i alla ära, kan finnas principiella skäl som göra, att man inte gärna, då det nu ändå rör sig om relativt små belopp, vill se dessa strävanden förverkligade.

När jag tagit ståndpunkt till detta ärende, har en för mig ganska avgörande synpunkt varit, att jag inte är tillfredsställd med ett förfarande, varigenom eleverna vid samma skola bli uppdelade i olika kategorier, något som understrykes därigenom att man har olika elevavgifter. Maximum skall visserligen vara 500 kronor, men när det gäller lägre avgift ned till noll kronor skall det ske en behovsprövning av elevernas möjligheter att själva till denna del bekosta sin utbildning, en prövning som jag för min del tycker är onödig och som i många fall kan vara stötande.

Vi veta inte heller, hur många elever som skulle få lov att betala avgift enligt detta förslag. Det kan väl knappast någon på förhand räkna ut. Det är inte alls säkert, att besparingen blir 15,000 kronor. Den kan stanna vid ett mycket mindre belopp, vilket väl är rätt sannolikt, bland annat på grund av att det är ett relativt ringa antal av bättre bemedlade familjers döttrar, som söka sig till barnmorskekallet.

Jag har för min del inte ansett att tillräckligt starka skäl finnas för att ändra de principer, på vilka en gång, det var år 1938, denna barnmorskeutbildning grundats. Jag uttalar därför den förhoppningen, att kammaren ville följa Kungl. Maj:t och statsutskottet i denna fråga.

Herr Pauli: Herr talman! Jag skall be att få säga ett par ord i denna fråga för att understryka vad statsrådet just anfört angående den beräknade besparingen.

Reservanternas talesman sade, att man kunde spara 15,000 kronor, men han medgav i samma anförande det riktiga i vad utskottets representant, herr Ström, strax förut hade påpekat, nämligen att det är bekant, att det stora flertalet av aspiranterna till denna barnmorskeutbildning tillhör de obemedlade eller mindre bemedlade. Under sådana förhållanden är det givet, att man inte kan beräkna hela denna besparing. Men i samma mån som den beräknade besparingssumman sjunker, i samma mån minskas ju också anledningarna för riksdagen att så få år efter reformens genomförande göra denna ganska förhatliga anordning.

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna. (Forts.)

Vi möta allt som oftast här i riksdagen önskemål från landsbygdsbefolkningens sida om att landsbygdens ungdom skall beredas större möjligheter till studier i städerna. Även vid denna riksdag föreligger en motion av herr Norup och herr Nilson i Spånstad angående inrättande av statliga läroverksstipendier för ungdom från orter, där läroverk ej finnes. Det säges i motionen, att det speciellt är av betydelse för lantbrukets ungdom, att man i någon utsträckning söker minska det handikap, som deras föräldrars yrke innebär. Det förefaller mig rätt egendomligt att man, samtidigt som man gör sådana framställningar, gör en framstöt av det slag som nu skett. Man vill ge en hel del unga flickor, som till stor del komma just från landsbygden, denna utbildning, som ju måste sägas vara i hög grad samhällsnyttig, men man vill ta ifrån dem den obetydliga förmån, som de hitintills under några år åtnjutit.

Jag kan inte finna att det är någon konsekvens i detta. Jag kan inte heller finna att det är den sortens sparsamhet som bör rekommenderas, en sparsamhet som alldeles tydligt räknar med en överdriven kalkyl och som dessutom, som herr statsrådet framhöll, vid själva anstalten inför en klassdifferentiering som inte funnits tidigare.

Jag anser att det finns mycket talande och starka skäl för den ståndpunkt som Kungl. Maj:t och statsutskottet intagit, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wistrand: Herr talman! Herr statsrådet framhöll som skäl för sitt ståndpunktstagande i den kungl. propositionen, vilket ju synes ha godkänts även av statsutskottets majoritet, att ett införande av avgifter för dem, som äro bemedlade och ha råd att betala dessa avgifter, skulle innebära ett stötande moment.

Gentemot detta vill jag erinra om att man vid de allmänna läroverken tillämpar just denna stötande metod med olika avgifter, något som väl alla i denna kammare, vilka gått i allmänt läroverk, känna till. Där har man både nedsatta avgifter och hel befrielse från avgift, och jag har aldrig hört talas om att någon elev har behövt anse sig vara försatt i ett sämre socialt läge gentemot kamraterna, därför att han åtnjutit en nedsättning i avgiften eller varit helt befriad från avgift.

Jag anser därför detta skäl vara konstruerat, och anmärkningsvärt är ju att denna uppfattning, att det skulle ligga något stötande i detta förhållande, inte delas av vederbörandes egna organisationer. Både barnmorskornas och sjuksköterskornas organisationer ha förklarat sig ej hava något att erinra mot besparingsberedningens förslag. Även anstalternas styrelser, vilka väl ligga rätt nära till att kunna bedöma, om det skulle vara något stötande i detta förfaringssätt och om det skulle försämra andan på anstalterna, har tillstyrkt förslaget. Den tredje institutionen, den, i vilkens offentliga uppgift det ingår att bevaka denna personals intressen, nämligen medicinalstyrelsen, har också tillstyrkt förslaget. Men ändå sätter Kungl. Maj:t och statsutskottet en rigel för denna besparing.

Jag måste säga, att det inte är roligt att vara med om att föreslå besparingar, när de, även då de för en gångs skull verkligen ha mottagits med förståelse av dem, som saken närmast gäller, ändå avvisas.

Herr Pauli sade, att han inte ville vara med om den sortens sparsamhet. Ja, vilken sorts sparsamhet vill herr Pauli egentligen då vara med om? Det förefaller mig, som om det just här vore ett fall, då det borde vara lätt att spara. Här ha inte mot statsekonomin mobiliserats dessa många kärsynpunkter och intressen av liknande art, vilka så ofta göra det omöjligt att genomdriva bespa-

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna. (Forts.)
ringar. Här har man i stället jämnat vägen för en besparing, men Kungl. Maj:ts regering och utskottet vilja stänga den.

Det har sagts, att man inte vet, om besparingen blir så stor som man beräknat. Det är alldeles riktigt; ingen människa kan veta på förhand, hur mycket man får in på denna väg, men det förefaller mig, som om reservanterna, som följt besparingsberedningens kalkyler, räknat ganska försiktigt, då de räknat med att ungefär hälften av eleverna skulle kunna betala den föreslagna avgiften, att en fjärdedel skulle få nedsatt avgift och en fjärdedel helt befrias. Det är möjligt att denna beräkning inte håller, det vet jag inte, men det är också oväsentligt ty här gäller det en princip. Kunna vi avvisa besparingsförslag i ett sådant fall som detta, då frågar jag: när skola vi då kunna acceptera dem?

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag har begärt ordet i anledning av statsrådets och herr Paulis yttranden om att en behovsprövning skulle vara anstötlig. Herr Pauli tillspetsade till och med sitt yttrande därhän, att han sade, att denna behovsprövning var en förhatlig anordning.

En behovsprövning äger ju också rum, såsom herr Wistrand nyss nämnde, i fråga om stipendier vid de allmänna läroverken, och samma är förhållandet vid lantmanna- och lanthushållsskolor samt vid folkhögskolor. Jag har själv i många år varit med vid prövningen av framställningar angående stipendier till elever vid dylika skolor, men aldrig har jag hört, att någon elev har ansett denna behovsprövning på något sätt anstötlig.

När herr Pauli säger, att det inte är någon konsekvens i besparingsberedningens och reservanternas förslag, vill jag säga, att det absolut inte är någon konsekvens i att man frångår detta förslag. Om man vill införa den grunden, att det skall vara konsekvens på detta område, blir följden av att riksdagen fattar beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts och utskottsmajoritetens förslag, att man även bör slopa behovsprövningen i fråga om stipendier vid alla skolor och läroverk, där behovsprövning förekommer. Det kan ju inte vara möjligt annat än att det i dessa skolor finns elever från föga bemedlade hem, som bära ha sina stipendier, men varför skola inte även de andra kunna få stipendier?

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr andre vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr statsrådet **Möller:** Herr talman! Jag kan endast konstatera, att det naturligtvis föreligger en faktisk olikhet i fråga om den grundsyn, som jag för min del har på angelägenheter av denna art, och den grundsyn, som herr Wistrand och många med honom representera. Jag kan inte ansluta mig till den uppfattningen, att det i ett sådant fall som detta kan vara påkallat att göra en mycket noggrann undersökning om varje elevs personliga ekonomiska förhållanden och om elevernas föräldrars personliga ekonomiska förhållanden. Jag kan för min del inte ansluta mig till den uppfattningen att detta förfaringssätt tillräckligt starkt motiveras av det besparingsförslag som här föreligger. Det är den förklaring jag har att lämna, och det är klart att herr Wistrand inte kan vara nöjd med den, kanske inte heller en del av de institutioner som ha yttrat sig i ärendet. Jag är nu inte så säker på att de varit så särskilt entusiastiska för detta besparingsförslag, men de ha väl under trycket av den allmänna propaganda, som har pågått under senare år, ansett

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna. (Forts.) att de inte kunnat motsätta sig ett förslag av denna art. För min del har jag inte fallit offer — åtminstone inte ännu — för denna propaganda, som jag tycker är motiverad av tillfälliga omständigheter, under det att de beslut, som vi fattat under normala, fredliga tider äro fattade med tanke på normala och fredliga förhållanden. Vi ha ingen anledning att endast på grund av tillfälliga omständigheter, vilka nu kunna råda, ändra själva den principiella grunden för vårt omdöme i denna fråga.

Jag måste säga, att jag i detta sammanhang lämnar läroverken helt åsido. Jag har kanske en annan mening än herr Wistrand även då det gäller läroverken, men vi behandla ju inte det ärendet nu i dag. Jag vill emellertid säga att en jämförelse mellan stipendieväsendet och avgiftsväsendet väl knappast ändå är riktig. I det ena fallet är det ju fråga om att direkt ge kontanta medel åt elever, i det andra fallet är det endast fråga om huruvida de skola betala för sig eller inte under vistelsen vid en viss utbildningsanstalt.

Detta är vad jag har att svara på de erinringar som gjorts mot vad jag tidigare anfört.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! Herr Wistrand säger, att de organisationer, som blivit hörda i denna fråga, ha tillstyrkt, att det i fortsättningen bör utgå en avgift vid barnmorskeanstalterna. Hur skulle det ha ställt sig, herr Wistrand, om eleverna haft en organisation, som man skulle kunnat tillfråga? Den hade säkert haft en annan uppfattning. Dessa medlemmar av barnmorskeförbundet ha tidigare haft förmånen att åtnjuta fri undervisning på statens bekostnad, men nu äro de beredda att förorda, att de elever, som i fortsättningen komma till barnmorskeanstalterna, skola betala avgifter.

Reservanterna anse, att det är möjligt att göra en besparing på 15,000 kronor, men då det är bevisat, att flertalet av dem, som söka sin utbildning vid barnmorskeanstalterna, komma från obemedlade eller mindre bemedlade hem, kan man även i fortsättningen räkna med en stark tillströmning från sådana hem, och det blir då säkert ingen besparing på 15,000 kronor.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr andre vice talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till den hemställan, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björkman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 5 punkten 113, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den hemställan, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr andre vice talmannen först de ledamöter, som

Ang. införande av elevavgifter vid barnmorskeläroanstalterna. (Forts.)
ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr andre vice talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wistrand* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 27.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 114 och 115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 116.

Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att till Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 73,900 kronor.

I en av sakkunniga inom besparingsberedningen utarbetad promemoria hade föreslagits införande vid nämnda skola av en elevavgift av minst 500 kronor per antagen elev för de naturaförmåner i form av fri bostad och kost, som komme eleverna till del under den tid de bodde på skolan, d. v. s. under den tid den teoretiska undervisningen påginge. Beträffande de mindre bemedlade och medellösa eleverna borde viss nedsättning i eller hel befrielse från avgiften kunna medgivas.

Kungl. Maj:ts förslag i berörda hänseende innebar, att undervisningen även i fortsättningen skulle vara avgiftsfri.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Vad först angår besparingsberedningens förslag om en elevavgift av 500 kronor såsom ersättning för naturaförmåner under tiden för den teoretiska utbildningen vid statens sjuksköterskeskola delar utskottet departementschefens uppfattning, att det med hänsyn till bristen på distriktssköterskor alltjämt måste betraktas såsom en angelägenhet av vikt, att för sjuksköterskebanan lämpade personer icke avhållas från att söka inträde i skolan på grund av risken att få erlægga den föreslagna relativt betungande avgiften. Utskottet vill därjämte framhålla, att den teoretiska utbildningen pågår under endast fem månader och att eleverna under återstoden av den till tre år uppgående utbildningstiden utföra ett för dem mycket betungande och påfrestande praktiskt arbete å sjukvårdsinrättningar, för vilket eljest särskild sjukvårdspersonal behövt anställas. Härför uppbära de icke annan ersättning än fritt uppehälle och, under sista utbildningsåret, ett arvode av 50 kronor i månaden. Med hänsyn till det värdefulla och lågt ersatta arbete, de under större delen av sin utbildningstid utföra, synes det utskottet icke påkallat att uttaga särskild avgift för naturaförmåner, som åtnjutas under den teoretiska 5-månaderskursen.

Utskottet, som alltså biträder den av departementschefen i denna fråga intagna ståndpunkten, har icke heller i övrigt funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag.

Under återopande härav hemställer utskottet, att riksdagen må till Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 73,900 kronor.»

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson*, *Bernhard Nilsson*, *Andrén*, *Jonsson* i Eskilstuna, *Persson* i Falla, *Hansson* i Rubbestad

Ang. införande av elevavgifter vid statens sjuksköterskeskola.

Ang. införande av elevavgifter vid statens sjuksköterskeskola. (Forts.)
och Eriksson i Frågsta, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»I fråga om elevavgifter vid statens sjuksköterskeskola har besparingsberedningen föreslagit, att eleverna för den tid av fem månader, under vilken den teoretiska undervisningen vid skolan pågår, få erlägga 500 kronor med hänsyn till att de under nämnda tid åtnjuta fri kost och fri bostad. Mindre bemedlade och medellösa elever skulle erhålla nedsättning i eller befrielse från detta belopp. Utskottet kan för sin del icke finna annat än rimligt, att de blivande sjuksköterskor, som äro bemedlade, på detta sätt få bidraga till kostnaderna för sin utbildning. Utskottet tillstyrker alltså beredningens förslag om införande av elevavgifter vid skolan, men förutsätter därvid, att elev, som genomgått barnmorskeläroanstalt och därvid erlagt elevavgift till anstalten, icke skall vara pliktig erlägga avgift jämväl vid sjuksköterskeskolan.

Med denna utgångspunkt torde vid anslagsberäkningen för nästa budgetår böra beräknas en uppbörd under förevarande anslag å det av besparingsberedningen angivna beloppet av elevavgifterna eller 20,000 kronor.

Utskottet, som i övrigt icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts förslag, beräknar i enlighet härmed medelsbehovet under anslaget till (73,900 — 20,000) 53,900 kronor och hemställer, att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Statens sjuksköterskeskola: Omkostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 53,900 kronor.»

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen. Här gälla i fråga om utbildningen samma skäl som beträffande barnmorskorna. Enligt besparingsberedningens beräkning skulle här kunna ske en besparing på 20,000 kronor, ifall reservationen vinner bifall.

Herr Wiklund: Herr talman! De synpunkter som besparingsberedningens ärade ordförande utvecklat rörande införandet av avgifter för undervisningen eller för de naturaförmåner, som *nu* avgiftsfritt tillkomma eleverna vid statens sjuksköterskeskola, äro i huvudsak desamma, som beredningen utvecklat i sin skrivelse den 15 januari 1942 och i en därtill fogad promemoria, som utarbetats av särskilda sakkunniga.

I anledning härav vill jag anföra några synpunkter, som besparingsberedningen synbarligen varit främmande för. Att eleverna vid de av staten godkända sjuksköterskeskolorna erlägga avgifter, varierande mellan 100 och 600 kronor, vartill kommer för kosten under provkursen på två månader viss avgift med 40 å 50 kronor per månad, kan väl knappast sägas vara något skäl för att ta ut avgifter av eleverna vid statens sjuksköterskeskola, där dessa hittills icke erlagt några avgifter.

Besparingsberedningens uppfattning, att man genom att pålägga eleverna avgifter under den s. k. provtiden skulle vinna vissa besparingar, d. v. s. att statens sjuksköterskeskola skulle tillföras en inkomst av cirka 20,000 kronor, måste man enligt min mening se från en annan sida än den rent ekonomiska.

Visserligen skulle, säger man, nedsättning av avgifter, ja även befrielse därifrån kunna lämnas, men just införandet av en klassificering av eleverna i fråga om möjligheterna att kunna eller icke kunna erlägga avgifter synes mig överhuvud taget antikverad. Vid statens läroanstalter böra överhuvud taget alla ha samma fördelar och icke vissa, på grund av att de äga en bättre ekonomi, inta en särställning. Denna vill gärna ge de bemedlade ett särskilt mervärde både i egna och andras ögon. Och beträffande den skola, det här är fråga om, kan man tänka sig möjligheten av att antalet bemedlade elever bleve

Ang. införande av elevavgifter vid statens sjuksköterskeskola. (Forts.)
så stort, att de mindre bemedlade eller de medellösa hade små eller inga utsikter att bli antagna som elever. Visserligen bör man söka spara, och jag har själv en gång i tiden varit med i en besparingskommitté i huvudstaden, men när lusten att spåra besparingsobjekt, som här, kan komma att gå ut över fattiga, men i många fall säkerligen för sjuksköterskans höga kall lämpliga flickor, känner jag mig uppmanad att inlägga en protest häremot.

Visserligen kan man tycka, såsom även sagts, att om en person kan erlagga en avgift, så bör han göra det. Det kan ju, säger man, icke vara något orätt i ett sådant resonemang. Men det kan så lätt bli ett undanskjutande av den medellöse. Nu är det på många levnadsbanor så, att innehavarna av de bättre platserna ha kunnat hålla ut ekonomiskt under längsta tiden, och därför sitta de ofta där de sitta. I många, många fall ha dessa personer haft de större möjligheterna i den ekonomiska uthållighetskampen. Då det därför, herr talman, här finnes en möjlighet att få alla i samma startgrupp, som önska utbildas sig till sjuksköterskor vid statens undervisningsanstalt, kan jag ej förena mig med dem, som förorda besparingsberedningens linje i här nämnt avseende.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att uttrycka min stora förvåning över Svensk sjuksköterskeförenings centralstyrelses inställning till detta spörsmål, som förklarat sig intet ha att erinra mot besparingsberedningens förslag. Likställighetsprincipen i ekonomiskt hänseende trodde jag vara en naturlig sak för en förening, som väl även måste ha till uppgift att, oberoende av allt annat, söka få den lämpligaste till sjuksköterska. Jag har svårt att förstå, att Svensk sjuksköterskeförening bedömt denna fråga enbart ur ekonomiska synpunkter. Kan man inte tänka sig, att ställningstagandet berott på en strävan att på detta sätt söka behålla en viss social standard hos dem, som skola söka in vid denna skola, även om detta skulle innebära en orättvisa mot andra och kanske för sjuksköterskeyrket lämpligare personer? Frågan är berättigad på grund av sagda föreningsstyrelses inställning till denna fråga.

Även styrelsen för statens sjuksköterskeskola ställer sig på samma ståndpunkt, oaktat den måste erkänna och uppskatta de fördelar, som äro förenade med en avgiftsfri undervisning. För mig står det som en självklar sak, att en avgiftsfri undervisning överallt skulle möjliggöra ett bättre urval av elevmaterialet.

Med hänsyn härtill, herr talman, kan jag inte dela den uppfattning, som besparingsberedningens ordförande här givit uttryck åt.

Sedan ett par ord särskilt till honom i anledning av några yttranden, som han fällde. Han berörde frågan om nedsättning av avgifter vid de allmänna läroverken, och han förklarade, att han inte trodde, att det fanns någon elev vid våra läroverk, som kände sig mindervärdig på något sätt just därför, att han hade fått nedsatta avgifter. Ja, herr talman, jag vill inte, såsom herr Wistrand, svara för alla andra, utan jag vill bara svara för mig själv, men jag kan försäkra, utan att på något sätt göra någon vacker omskrivning, att jag själv har erfarenhet av hur det känns att i ett läroverk ha haft nedsatta terminsavgifter.

Vidare sade herr Wistrand, att det inte är roligt att föreslå besparingar, om man blir så bemött och så behandlad, som här är fallet. Ja, i det avseendet ber jag att helt och fullt få instämma med herr Wistrand, men det hindrar ju inte, att man också kan tycka, att besparingssträvandena skola sättas in på de punkter, där de ej såsom här — åtminstone enligt min mening — åstadkommer en social orättvisa.

Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Ang. införande av elevavgifter vid statens sjuksköterskeskola. (Forts.)

Herr statsrådet **Möller**: Eftersom detta ärende var uppe redan i remissdebatten, vill jag åtminstone till kammarprotokollet ha knutit några anteckningar om hur det förhåller sig vid olika sjuksköterskeskolor i landet. Man skulle nämligen kunna tro, att det vore allmänt, att det vid sjuksköterskeskolorna uttoges elevavgifter av ungefär den storlek, som reservanterna här, stödda på besparingsberedningen, påyrka. Jag skall då be att få meddela följande.

Det finns fyra sjuksköterskeskolor, vid vilka elevavgifterna äro 600 kronor. Det finnes två sjuksköterskeskolor — jag frånser statens, som nu inte har någon avgift alls — som ha 500 kronors avgift. Det finnes två, som ha 400 kronor i avgift. Det finnes en, som har 300 i avgift. Det finnes en, som har 200 i avgift. Det finnes tre, som ha 150 i avgift. Det finnes en, som har 120 i avgift. Det finnes två, som ha 100 i avgift, och det finnes en med 50 kronor i avgift. Därjämte finnes det tre sjuksköterskeskolor, där det inte upptages någon avgift av eleverna.

Nu ha eleverna, då de fullgöra sin praktiska utbildning, i regel arvode. Det kan vara av ett visst intresse att konstatera, att vid statens sjuksköterskeskola är arvodet 50 kronor i månaden, d. v. s. det är beräknat till 600 kronor om året under den tid, de tjänstgöra på sjukhus — det ingår i deras praktiska utbildning. I ett län, där man inte uttar någon avgift, ha sjuksköterskeeleverna ett arvode på 1,080 kronor under sin praktiska utbildning.

Sedan är det varierande siffror beträffande de arvoden, som de åtnjuta. Statens sjuksköterskeskola har bland de lägsta arvoden. I regel ha eleverna högre arvoden än dem, som betalas till eleverna vid statens sjuksköterskeskola. Jag vill endast ha klart antecknat på denna punkt — barnmorskeanstalterna äro bara statens; det finnes inga enskilda eller kommunala eller landstingsanstalter av denna art — att det ingalunda är statens sjuksköterskeskola ensam, som intar ut några avgifter av eleverna.

I övrigt åberopar jag till förmån för statsutskottets och Kungl. Maj:ts hemställan i princip samma argumentation, som jag tillät mig anföra vid punkten om barnmorskeutbildningen.

Herr **Wistrand**: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort, då väl den votering, som ägde rum vid punkt 113 i utskottsutlåtandet, blir vägledande även för denna frågas avgörande. Men jag måste gentemot herr Wiklund än en gång påpeka, att det förslag, som gjorts av besparingsberedningen och som återfinnes i reservationen, inte hindrar någon obemedlad att fritt få den utbildning, hon vill begagna sig av, vid denna anstalt.

Herr Wiklund gav mig f. ö. en oväntad upphöjelse, då han kallade mig besparingsberedningens ordförande. Det är jag visst inte. Jag har intagit en mycket, mycket mera anspråkslös ställning inom besparingsberedningen. Men eftersom denna berednings ordförande kommit på tal, vill jag meddela, att han biträdde avlåtandet av den promemoria, som upprättats angående införande av terminsavgifter vid dessa anstalter. Denne man, som herr Wiklund sålunda förebrår brist på sociala synpunkter, är — vår finansminister.

Herr **Björkman**: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen av herr J. B. Johansson m. fl.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågakvarande punkten hemställt samt vidare på bifall till den hemställan, som in-

Ang. införande av elevavgifter vid statens sjuksköterskeskola. (Forts.)
nefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 117.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 118.

Lades till handlingarna.

Punkten 119.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 120.

Lades till handlingarna.

Punkten 121.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 122.

Under punkten 158 av femte huvudtiteln i statsverkspropositionen hade departementschefen förklarat, att han ansåge sig tills vidare icke böra påkalla något anslag för utrustning av folktandvårdspolikliniker under nästa budgetår.

Om statsbidrag till utrustning av polikliniker för barn tandvård.

Under punkten 159 av samma huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 800,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *K. G. Viklund* m. fl. väckt motion (II: 108), vari hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av nu ifrågasvarande punkter i statsverkspropositionen måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t, att landsting, som på grund av svårighet att erhålla tandläkare ej kunde åstadkomma folktandvårdens planenliga ordnande och som därför måste i vissa områden begränsa verksamheten till enbart barn tandvård enligt av myndigheter utfärdade bestämmelser, måtte erhålla statsbidrag till utrustning av polikliniker ävensom till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor efter samma grunder, som gällde för folktandvården.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, a) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till Bidrag till avlöningar åt distriktstandläkare och distriktstandsköterskor m. m. för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 800,000 kronor;

b) att motionen II: 108 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr **Hage**: Under denna punkt finnes en reservation, avgiven av tre medlemmar av andra kammaren. Denna reservation återigen är grundad på en motion, som i nämnda kammare har väckts av herr *Wiklund* från Norrbotten, vilken begär, att om man anordnar folktandvården endast i den formen, att man förvandlar den till en *barn tandvård*, så skall det även i så fall utgå statsbidrag, som gälla för folktandvård i allmänhet.

Om statsbidrag till utrustning av polikliniker för barntandvård. (Forts.)

Vad som är grundläggande och som är orsaken till denna motion är det förhållandet, att vi ha en mycket stor brist på tandläkare, såsom alla veta. I det län, som jag representerar, har det till och med gått så långt, att vi under en tid inte hade någon av våra folktandvårdsläkareplatser besatta. Nu äro i alla fall två besatta. Inför detta förhållande — att det är så svårt att besätta dessa platser — har man emellertid börjat gå in för den åtgärden, att man inskränker folktandvården, så att det blir blott en barntandvård. Man har resonerat på det sättet, att barntandvården dock är det grundläggande. Om barnens tänder behandlas under barnåren, så grundlägges för mannaåldern ett gott tandbestånd.

Nu har också utskottet, trots att det har avstyrkt motionen, uttalat sig om den på ett mycket sympatiskt sätt. Man säger i utskottsutlåtandet: »Vidkommande det motionsvis gjorda yrkandet vill utskottet jämväl för sin del understrika betydelsen av, att barntandvård snarast möjligt kan anordnas i rikets olika delar. Emellertid utsluta icke nu gällande bestämmelser om bidrag till folktandvård, att landsting övergångsvis driva kliniker för enbart barntandvård, där tandvård jämväl för vuxna visar sig omöjlig att åstadkomma i anledning av bristen på tandläkare.» Efter detta mycket sympatiska uttalande — som jag för min del skulle vilja tolka på det sättet, att utskottet säger, att det är meningen att det skall utgå statsbidrag till sådan barntandvård — tillägger utskottet på slutet: »Med hänsyn härtill och då utskottet icke är berett att förorda bidrag till tandvård, som anordnas utanför folktandvårdens ram, kan utskottet icke tillstyrka bifall till motionen.» När man läser detta sista och ställer det mot utskottets mycket sympatiska uttalande i början av sin motivering, då blir man mycket tvehågsen, hur man skall tolka detta — om det verkligen är så, som det har påståtts, att det inom utskottet råder den uppfattningen, att statsbidrag skall utgå även när man endast anordnar barntandvård, eller om det i så fall icke skall utgå.

Jag hade annars tänkt yrka bifall till den reservation, som är avgiven vid utlåtandet på denna punkt. Men utsikterna till att vinna någonting på den vägen äro nog mycket små. Och därför tänkte jag för min del försöka att komma fram till det, som är motionens syfte, genom att höra av någon representant för utskottet, vad som ligger bakom utskottets uttalande på denna punkt och om det är så, att man menar, att det skall utgå statsbidrag, även när det gäller anordnande av en sådan tandvård, som är inskränkt till barntandvård.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Med anledning av herr Hages fråga om vad utskottet menat med den passus, som han nu citerade, vill jag nämna, att tredje avdelningen i utskottet varit i förbindelse med byrådirektör Maunsbach i medicinalstyrelsen, som ju har folktandvårdsärendena om hand och som meddelat detta till utskottet och framhållit, att i Linköping och Västerås äro inrättade tre polikliniker av den beskaffenhet som utskottet nu här talar om. Detta gör, att enligt avdelningens uppfattning och utskottets uppfattning kan man komma fram på den vägen utan att man behöver bifalla motionen eller skriva till Kungl. Maj:t i ärendet. Det är vad som ligger bakom denna formulering, som utskottets majoritet har anfört.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande punkt hemställt.

Punkterna 123—126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 127.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 250,000 kronor.

Ang. statsbidrag till mindre bemedlade patienters sjukvårdskostnader.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herr *G. Hedlund* i Rådomb. fl. väckt motion (II: 102), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående huruvida och under vilka förutsättningar statsbidrag borde utgå till kostnaderna för sjuktransporter av patienter på landsbygden och för resor, som dessa företoge till läkare eller sjukvårdsinrättning.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten anfört:

»Besparingsberedningen har föreslagit en bestämmelse av innebörd, att här ifrågavarande statsbidrag ej må utgå med högre belopp än att patientens nettokostnader för besök av läkare överstiga vad patienten skulle ha behövt vidkännas, därest han själv besökt läkaren å dennes mottagning. Med hänsyn till de olägenheter, som äro förenade med detta förslag, har departementschefen funnit sig icke kunna biträda detsamma. Därest missbruk skulle konstateras föreligga, förutsättes medicinalstyrelsen skola framlägga frågan för förnyad prövning.

Såväl denna fråga som det i motionen II: 102 behandlade spörsmålet om bidrag till resor av patienter på landsbygden till läkare eller sjukvårdsinrättning tillhöra de områden av den sociala verksamheten, vilka socialvårdskommittén har att utreda. Då det kan förutsättas, att denna kommitté även utan särskild framställning från riksdagens sida på vederbörligt sätt beaktar de synpunkter, som i motionen anförts, torde motionen icke böra bifallas.

Då Kungl. Maj:ts förslag icke givit utskottet anledning till erinran, får utskottet alltså hemställa,

a) att riksdagen må till Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 250,000 kronor;

b) att motionen II: 102 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Reservation hade anförts av herrar *Heiding*, *Persson* i Skabersjö, *Hansson* i Rubbestad och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Besparingsberedningen har — — — biträda detsamma.

I motionen II: 102 har framförts förslag om sådan lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader, att bidrag skall utgå till kostnader för sjuktransporter av patienter på landsbygden och för resor, som dessa företaga till läkare eller sjukvårdsinrättning, varigenom den av besparingsberedningen anmärkta olägenheten skulle kunna undgås.

Utskottet, som i likhet med besparingsberedningen anser de nuvarande bestämmelserna på detta område mindre tillfredsställande, finner de i motionen framförda synpunkterna behjärtansvärda, varför utskottet tillstyrker en skyndsamt utredning i motionens syfte.

Då Kungl. Maj:ts — — — alltså hemställa,

a) att riksdagen — — — av 250,000 kronor;

b) att riksdagen må med bifall till motionen II: 102 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående de förutsättningar, under vilka statsbidrag bör utgå till kostnaderna för sjuktransporter av mindre bemedlade patienter på landsbygden och för resor, som dessa företaga till läkare eller sjukvårdsinrättning.»

Ang. statsbidrag till mindre bemedlade patienters sjukvårdskostnader.
(Forts.)

Herr Persson: Herr talman! Den motion, som är väckt vid denna punkt, går ut från det faktum, att därest de sjuka inte äro sämre än att de kunna transporteras till läkare, så är det billigare att föra patienterna till läkaren eller sjukvårdsinrättningen än att låta läkaren komma ut till den sjuke. Besparingsberedningen har ju också varit inne på denna sak och gjort vissa förslag, som emellertid inte ha blivit upptagna här.

Nu säger man från utskottets sida, att denna sak kan ordnas genom sjuk-kassorna, och i många fall går det naturligtvis. Men jag vill i alla fall påpeka, att särskilt bland de mindre bemedlade på landsbygden torde det inte vara så många, som äro med i sjukkassa, och även om sjukkassasystemet kan byggas ut, så är det ju, såsom var och en vet, inte på långt när alla — framför allt inte i de äldre åldersgrupperna — som kunna komma med och på detta sätt få ett behöfligt bidrag för dessa sjukresor.

Den formella anledningen till att utskottet här har avstyrkt motionen är ju, att den torde ligga inom socialvårdskommitténs verksamhetsområde. När man nu emellertid vet, att denna kommitté har så oerhört mycket annat att syssla med, så frågar jag, om det inte finnes skäl för den tanken, att det kan dröja länge, innan vi kunna vänta något positivt förslag och framförallt innan vi kunna vänta genomförandet av ett eventuellt positivt förslag här från socialvårdskommittén. Därför ha vi reservanter i enlighet med motionen ansett, att denna sak mycket väl kan utbrytas, och detta så mycket hellre som den ju går fullt i linje med besparingsberedningens antydningar.

Då denna sak enligt vårt förmenande har mycket stor betydelse för de mindre bemedlade på landsbygden, vågar jag, herr talman, hemställa om bifall till den vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr Wiklund: Herr talman! Det är verkligen glädjande att se, att man från det håll, som motionärerna representera, börjat visa ett visst intresse för sjukförsäkringen överhuvud taget, men enligt min mening är det ganska sent, som denna uppskattning visar sig, ity att den nya lagstiftningen på sjukförsäkringens område varit i kraft i tio år utan att man från detta håll gjort några egentliga ansträngningar för att få lantbefolkningen med i större grad än fallet är. Jag vill dock säga, att för närvarande torde den procentuella delen av lantbefolkningen i sjukkassorna uppgå till cirka 35 %. Vad mena då motionärerna med sin motion? De mena tydligen, att här skall det bli en särlagstiftning för den grupp, som motionärerna företräda. Förmånerna inom sjukkassorna äro nämligen i fråga om läkarevården sådana, att man skall betala det mesta av avgifterna själv, och sedan kommer statsbidraget till, och det innebär, att om jag besöker läkare, har han rätt att taga betalt enligt en särskild av Kungl. Maj:t fastställd taxa, och är han specialist, tar han givetvis litet mer. Men jag skall själv betala endast $\frac{1}{3}$, då däremot staten och kassan betala var sin tredjedel. Motionärernas syfte är således här tydligen, att en person ute på landet, som känner sig sjuk, skall kunna taga buss eller tåg eller annat fortskaffningsmedel och resa in till läkare och sedan utan vidare få ersättning för sin resa och sin konsultation hos läkaren. Man förstår, att detta givetvis inte låter sig göra, och det skulle också leda till rent befängda konsekvenser, om motionens syfte kunde genomföras.

Men det finnes en mycket stor grupp av lantbefolkningen, som redan har ordnat denna sak genom inträde i sjukkassorna på kollektiv väg, nämligen lantarbetarna. De ordnade det genom sitt avtal i fjol, och sjukkassorna fingo på den vägen inte mindre än cirka 50.000 nya medlemmar. Men det var på de vanliga i förordningen stipulerade villkoren, d. v. s. att dessa lantarbetare lik-

Ang. statsbidrag till mindre bemedlade patienters sjukvårdskostnader.
(Forts.)

som övriga medlemmar i sjukkassorna skulle betala de för kassorna gällande avgifter. Men för att underlätta för dessa lantarbetare, som ju inte äga någon vidare god ekonomi, och på grund också av att de i det gamla avtalet hade en föreskrift om att lantarbetsgivarna skulle vid sjukdom för sina arbetare inte bara tillhandahålla läkare utan även medicin och fria resor till läkaren, så förbundo sig lantarbetsgivarna att för varje sin arbetare, som var fackligt organiserad, betala 2 kronor i månaden i hjälpavgift, d. v. s. 24 kronor om året.

Jag tror mig känna lantarbetsgivarna så pass, att jag vågar göra det påståendet, att skulle inte denna förmån ha varit utomordentligt värdefull, skulle lantarbetsgivarna givetvis ej ha gått med på en sådan stipulation i det då slutna avtalet, utan bestämmelsen i det gamla avtalet var en sådan börda för dem, att de föredrogo att i stället betala 24 kronor om året för att bli fria från denna börda.

Herr talman! Jag skall inte bli långgrandig, men jag skulle vilja ge de ärade motionärerna ett gott råd, eftersom motionen ändå, som jag tolkar den, utgör ett bevis på intresse för hälsovårdsfrågor överhuvud taget, när det gäller landsbygdens folk. Jag skulle vilja råda dem att arbeta för att alla de grupper, som beröras i motionen — jag förstår mycket väl, att det inte kan gälla hela lantbefolkningen — skola gå in i de erkända sjukkassorna. I så fall arbetar man socialt, och jag tror, att motionens syfte delvis tillgodoses på den vägen. Vi äro givetvis alla besjälade av önskan att folkhälsan höjes och att sjuka människor få god läkarvård, så fort sig göra låter. Därigenom vinner man ju den utomordentliga fördelen, att den sjuke på ett tidigt stadium befrias från sitt lidande. Han återvinner hälsa och krafter, hans arbetsförmåga återbördas till samhället. Detta, herr talman, tycker jag borde även för motionärerna vara av synnerligen stort intresse. Det kan enligt min bestämda mening endast nås på den väg jag här anvisat, nämligen genom anslutning till nu gällande lagstiftning på sjukförsäkringens område.

Herr Nilsson, Bernhard: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den hemställan, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 128 och 129.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 130.

Lades till handlingarna.

Punkterna 131—135.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 136.

Lades till handlingarna.

• *Punkterna 137—140.*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 141.

Lades till handlingarna.

Punkterna 142—157.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 158 och 159.

Lades till handlingarna.

Punkten 160.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 161.

Lades till handlingarna.

Punkterna 162—171.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 172.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48—57.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 58.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, erhålla av departementschefen angiven lydelse, dels be- myndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranleddes av vad departementschefen anför, dels ock till Uppsala uni- versitet: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,011,000 kronor.

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *A. Holmbäck* och *H. Nordenson* (I:157) och den andra inom andra kammaren av herrar *E. Håstad* och *H. Lundh* (II:239), vari hemställts, att riksdagen ville bifalla universitetsmyndigheternas äskande och höja den nu med 1,200 kronor utgående lönefyllnaden till professorn *N. J. Nordström* till ett så stort belopp, att Nordström erhöle lika stor effektiv avlöning som andra professorer med ålderstillägg vid Uppsala universitet;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *A. Holmbäck* och *N. Holmström* (I:158) och den andra inom andra kammaren av herrar *E. Håstad* och *H. Lundh* (II:240), vari hemställts, att riksdagen ville med bifall till universitetskanslerns förslag inrätta en biträdande lärarbefattning i musikhistoria med musikteori vid Uppsala universitet med ett arvode av 8,000 kronor;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *C. P. Wahlmark* m. fl. (I:109) och den andra inom andra kammaren av herrar *H. Lundh* och *A. Larsson* (II:164), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta inrättandet för fil. hedersdoktorn *Seth Lundell* av en personlig assistentbefattning i mykologi vid Uppsala universitets botaniska museum i lönegraden A 17.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:157 och II:239, I:109 och II:164 samt I:158 och II:240 måtte

a) besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, i vissa närmare angivna delar erhålla den lydelse, som under punkten angivits;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranleddes av vad departementschefen förordat;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,011,000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Oscar Olsson*, *Pauli*, *Bernhard Nilsson*, *Andrén*, *Emil Petersson*, *Holmdahl* och *Wallentheim*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till dels motionerna I:109 och II:164, dels ock motionerna I:157 och II:239 ävensom med avslag å motionerna I:158 och II:240 måtte

a) besluta att i personalförteckningen för vissa tjänstemän vid Uppsala universitets samlingar och inrättningar m. m. under rubriken Tjänstemän å övergångsstat, Vetenskapliga institutioner och inrättningar, tillhörande medicinska och filosofiska fakulteterna, uppföra en befattning såsom assistent i lönegraden A 17;

b) besluta, att avlöningsstaten för Uppsala universitet skulle, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1943/44, i vissa närmare angivna delar erhålla den lydelse, som under punkten angivits;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i den till avdelning I. av nämnda avlöningsstat hörande särskilda avlöningsstaten för professorer m. fl., som föranleddes av vad departementschefen förordat;

d) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,021,000 kronor.

Herr **Pauli**: Herr talman! Kammaren brukar ju årligen göra den erfarenheten, att den åttonde huvudtiteln, som vi nu behandla, tar ganska stor del av

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

kammarens tid i anspråk, eftersom där plägat förekomma rätt mycket skiljaktiga meningar och många reservationer. Kammaren har säkert med välbehag konstaterat, att det i år har gjorts ett påfallande undantag från denna regel. Det finns endast en reservation, som har samlat ett större antal reservanter, och även i övrigt framträder utskottet ovanligt enigt. Detta är givevis som så mycket annat en kristidsföreteelse. Liksom departementschefen har sett sig nödsakad att inskränka sina äskanden till det minsta möjliga och avstå från att tillgodose många önskemål, som det i normala tider skulle ha varit naturligt att tillmötesgå, har också utskottet låtit leda sig av tidens hårda nödvändighet.

Men det finns på denna punkt ett par frågor, där vi reservanter ha ansett, att man bör göra ett undantag. Jag ber redan nu att få uttala den mycket bestämda förmodan, att om inte tidsläget varit sådant som det är, skulle motioner inte ha behövt väckas på dessa punkter, ty då skulle departementschefen helt säkert ha ansett det naturligt att tillmötesgå de ifrågavarande önskemålen.

Det ena rör, som vi se, en professur i Uppsala, som inrättades 1932 på grund av en donation. Det är en professur i idé- och lärdomshistoria, och nu efter tio år är innehavaren densamme som från början, professor Johan Nordström, en man av allmänt erkänd vetenskaplig kapacitet, som i detta vid våra universitet hittills ensamstående ämne visat sig synnerligen väl och på ett berömvärt sätt fylla sin uppgift.

Nu har emellertid den kalamiteten inträffat, att donationsmedlen inte räcka till. De voro visserligen från början fullt tillräckliga för att garantera professorerna samma lön och samma dyrtidstillägg som andra professorer åtnjuta. Men för några år sedan konverterades det obligationslån, i vilket donationen hade överlämnats till staten, med den påföljd, att ränteavkastningen sjönk, och numera räcka inte räntorna till för att ge professor Nordström samma löneförmåner som övriga professorer. Jag vill framhålla, att han i alla andra avseenden är jämställd med dessa. Han har samma skyldigheter och samma rättigheter, det är endast i lönchänseende han skiljer sig från dem.

För några år sedan gjordes det av dessa skäl en framställning om lönefyllnad åt honom och i princip förklarade både regeringen och riksdagen, att det var riktigt att tillmötesgå detta önskemål. Men redan då förlåg ett sparsamhetstvång, och man ville inte gå längre än till en ganska ringa summa, 1,200 kronor, som inte på långt när räckte till. För närvarande erfordras 4,000 kronors tillägg till denna lönefyllnad, för att professor Nordström skall komma upp i jämnhöjd med sina kolleger. Han har nu en löneställning, som är något bättre än en läroverkslektors i lägsta lönegraden men sämre än en lektors i de följande lönegraderna, och som ligger högst betydligt under en lektors i högsta lönegraden. Man kan ju inte anse, att det är riktigt, att en man, som dock av svenska staten accepterats som akademisk lärare och som fyller alla krav man i detta avseende ställer på honom, skall nödgas ha dessa ekonomiska svårigheter och bli så tillbakasatt i förhållande till övriga professorer, även om hans professur donerats. Det förefaller helt enkelt vara det enda korrekta — jag skulle nästan vilja använda det starka ordet det enda anständiga — att svenska staten här tillskote det felande beloppet. Jag har mig bekant, att så har tidigare skett vid åtskilliga tillfällen, när liknande fall ha inträffat. När man inte nu har gjort likadant, är det givetvis på grund av de ofta framhållna statsfinansiella skälen. Då vill jag verkligen fråga, om dessa 4,000 kronor statsfinansiellt spela en sådan roll, att den svenska staten skall behöva försätta sig i en sådan situation, som den för närvarande står i här. Jag tycker, att det är en hederssak — och det är ett omdöme, som det finns skäl att uttala även på följande punkt — för svenska staten att här träda emellan, och jag kan inte finna, att de statsfinansiella skälen böra hindra det. Reservanterna ha förklarat, att

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

de anse det obilligt, att det rådande förhållandet fortsätter, och detta ber jag få understryka.

Den andra punkt, som reservationen berör, har också med Uppsala universitet att göra, men den är av en helt annan natur. Här rör det sig inte om en professor; det gäller en forskare, som man kan säga intar en fullkomligt enastående ställning. Det är en man utan varje högre skolunderbyggnad, som på grund av en sällsynt vetenskaplig begåvning och en utomordentlig flit och självuppföring inom sin vetenskap har nått en rangställning, som har gjort honom världsberömd. Han har av Uppsala universitet kreerats till filosofie hedersdoktor. Det är i och för sig ett värtaligt bevis om vad man i vetenskapliga kretsar tänker om Seth Lundells förtjänster som botaniker och som mykolog, d. v. s. svampforskare.

Jag skall inte närmare gå in på den mera utilistiska sidan av saken, men jag har blivit försäkrad av personer, som ha sakkörstånd i frågan, att de forskningar beträffande den svenska svampfloran, som Seth Lundell har bedrivit och bedriver, äga värde inte bara rent vetenskapligt utan också praktiskt för vår skogshushållning, och i den mån man tillerkänner de ätliga svamparna någon betydelse för folkförsörjningen, spelar givetvis hans forskning även där en icke oviktig roll i nuvarande försörjningsläge.

För denne man har det nu sedan flera år begärts en anspråkslös assistentbefattning vid Uppsala universitet. Det har upprepade gånger gjorts sådana framställningar av konsistoriet och universitetskanslern. I fjol väcktes det en motion om samma sak. Då sökte statsutskottet efter någon anledning att avstyrka den och hängde upp sig på att konsistoriet och kanslern den gången inte hade tillstyrkt framställningen. I år kan man inte åberopa detta skäl. Här föreligger en förnyad framställning från både konsistoriet och universitetskanslern. Jag vill erinra om vad statsutskottet i fjol självt skrev om Lundell. Utskottet förklarade, och detta blev också riksdagens uttalande, att »skäl . . . otvivelaktigt föreligga för att Lundells kapacitet tillvaratages för den vetenskapliga forskningen på det speciella område, där han förvärvat en extraordinär sakkunskap». I princip har riksdagen alltså förklarat sig enig med den ståndpunkt reservanterna här inta.

Emellertid sades det i fjol, och det säges i år på nytt av departementschefen, att man gärna vill, att något skall göras, men man hoppas, att Uppsala universitets reservfond skall kunna lämna det nödiga tillskottet. Under det förflutna året har Lundell ur reservfonden fått ett litet arvode på 4,000 kr. En man med hans vetenskapliga förtjänst och arbete måste dock anses alldeles för knappt avlönad med den summan. Det belopp, som nu föreslås, är omkring 6,000 kr. — 5,200 kr. plus dyrtidstillägg. Det är ungefär lika mycket som kontantersättningen för en löjtnantsbeställning. Jag undrar, om svenska staten inte kan anse sig ha råd att även i tider som dessa kosta på den summan i ett sådant fall som det föreliggande. Vi ha en rik flora av svampar och träd i detta land, men vi ha liksom andra länder en ganska gles flora av verkliga vetenskapliga begåvningar. Vi ha visserligen många vetenskapliga fackmän, men det är nog inte många av dem, som kunna tävla med Lundell i fråga om tydligt framträdande vetenskaplig begåvning. En fackkollega till honom har sagt, att en botanisk begåvning sådan som hans födes inte en gång inom varje generation. Här finnas, anser jag därför i likhet med mina medreservanter, verkligt talande skäl för att riksdagen ger denna rätt obetydliga slant för att bereda honom en något så när tryggad anställning vid Uppsala universitet, så att han kan få fortsätta sitt förtjänstfulla arbete.

Jag tror, att en följande talare kommer att närmare utveckla skälen till att

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

man inte för detta ändamål bör belasta reservfonden vid Uppsala universitet. Men jag vill nämna, att denna fond visserligen genom skogsinkomsterna ökas, men att dessa extra inkomster enligt en redan framlagd proposition till större delen komma att föras till en särskild fond, som icke kan användas av universitetet för sådana här ändamål. Och om nu riksdagen beviljar detta anslag, bli ju 4,000 kr. frigjorda i reservfonden för andra syften. Jag vill i detta sammanhang erinra om ännu en förtjänt forskare i Uppsala, nämligen förutvarande docenten i musikhistoria, som nu för ett ytterst ringa arvode fortsätter en verksamhet, som är ensam i sitt slag i riket. Han har en oerhört stor lärjungeskara. Han utför praktiskt taget professors gärning, och han får liksom Lundell en fullkomligt otillfredsställande lön för detta. Vi ha inte vågat oss på att i reservationen ta med även hans fall, men jag vill dock beröra det för att tillkännage, att vi ingalunda ha saknat förståelse för detsamma.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen, som rör dessa två fall, professor Nordström och mykologen Lundell, och jag vill vädja till kammaren att följa reservanternas. Vi ha här ett tillfälle att visa, att vi i Sverige fortfarande förstå att uppskatta och omhulda den fria vetenskapliga forskning, som i vårt land har en av de få kvarstående fristäderna i det nuvarande världsläget.

Häri instämde herrar *Sundberg, Wagnsson, Nils Elowsson* och *Knut Petersson*.

Herr Wahlmark: Herr talman! I statsutskottets utlåtande sammanföras motionsvis framförda yrkanden i tre avseenden, nämligen dels om ökad lönefyllnad åt professor Nordström, dels om anvisande av medel för inrättande av en assistentbefattning åt mykologen doktor Seth Lundell, samt dels om anvisande av ett belopp av 8,000 kr. för inrättande av en biträdande lärarbefattning i musikhistoria och musikteori vid Uppsala universitet. Statsutskottet har inte ansett sig kunna biträda något av de framställda yrkandena utan har hemställt om avslag på desamma, och jag får väl anta, att det närmast är statsfinansiella skäl, som motiverat denna statsutskottets hållning.

Jag är inte heller främmande för att riksdagen i nuvarande statsfinansiella läge bör iaktta den allra största återhållsamhet, när det gäller beviljandet av anslag till åtskilliga ändamål. Jag har därför inte heller ställt mig som motionär bakom två av de tre nu nämnda motionsvis framförda framställningarna. Men i fråga om den tredje, d. v. s. inrättande av en assistentbefattning åt mykologen Lundell, har jag i år liksom föregående år ömmat alldeles särskilt, och därför har jag där också framträtt som motionär. Framställningen rörande herr Lundell intar nämligen, anser jag, en särställning i förhållande till de två övriga. Herr Lundell har tagit upp en tillbakasatt och försummad forskningsgren, vilken i icke ringa grad tack vare hans sällsporda intresse och energi samt vunna resultat nu tycks stå synnerligen högt i kurs. Herr Lundell är en självlärd man. Han har inga som helst lärdomsmeriter bakom sig, inga examina eller dylikt. Han kom att intressera sig för sin nuvarande verksamhet genom att han i unga år drabbades av ohälsa, som tvingade honom ut i skogstrakter för att där söka bli frisk. Där lärde han känna de olika svampsorterna, och då han visade sig äga en enastående skarp blick för svamparnas karaktärer och livsbetingelser, förvärvade han på relativt kort tid en sällspord ingående kännedom om vårt lands hattsvampflora. Genom fortsatta naturstudier, särskilt mikroskoperingsarbete samt genom omfattande korrespondens och livliga bytesförbindelser med utlandets ledande mykologer har han ytterligare vidgat sina kunskaper och sin erfarenhet och erkännes i nuvarande stund

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

som en internationell auktoritet på de svampgrupper han ägnat sin uppmärksamhet. Han nämnes t. o. m. som en av världens allra främsta hattsvampkännare. Den vetenskapliga världens uppskattning av herr Lundell och hans forskargärning fick också föregående år sitt uttryck i att han av Uppsala universitet utnämndes till filosofie hedersdoktor — en som alla torde veta i vårt land mycket sällsynt utmärkelse, framför allt då det gäller en icke akademiskt bildad person.

Jag har nämnt, att den forskning herr Lundell ägnat sig åt tidigare inom den vetenskapliga världen var tillbakasatt och försummad. När den nu uppmärksammas och forskaren vunnit erkännanden såväl inom som utom vårt land, tycks det mig, som om tiden vore inne för även statsmakterna att ge sitt erkännande åt honom, vilket skulle följa med ett bifall till motionen.

Den föregående talaren har framhållit, vad Lundells forskningsverksamhet betytt inte bara rent vetenskapligt utan även ur praktisk synpunkt. Det finansiella läget måste väl nu och alldeles särskilt för framtiden vara förbundet med det nationalekonomiska. Om så är, anser jag i motsats till statsutskottet, att det är en statsfinansiellt riktig åtgärd att bifalla motionen. Herr Lundells forskningar äro nämligen för skogsindustrien av särskilt stor betydelse, och vad det innebär för ett skogrikt land som vårt inses ju av var och en. Den föreslagna tjänsten är visserligen kanske i främsta rummet avsedd för vetenskaplig svampforskning överhuvud taget men framför allt sådan forskning, som kan komma skogsindustrien till godo genom undersökningar av rötsvamparnas orsaker och verkningar, vilken grupp av svampar Lundell ägnat alldeles särskilt stort intresse.

Herr Lundell har alltid haft att kämpa med stora ekonomiska bekymmer, beroende såväl av hans sjuklighet i unga år som av att han ständigt haft små inkomster. Såsom framgår av handlingarna, föreslås nu, att riksdagen skulle inrätta en befattning åt honom i lönegraden A 17, en mycket blygsam begäran, som — om den bleve bifallen — skulle ge Lundell en lön av omkring 6,000 kr., inklusive dyrtidstillägg.

Jag hoppas, att kammaren här visar förståelse för motionen och således bifaller den reservation, som i detta syfte är avgiven av ett antal av även denna kammares ledamöter och till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Larsson, Sven: Herr talman! Vid behandlingen av denna fråga har åtminstone inom statsutskottets andra avdelning den uppfattningen gjort sig gällande, att man vid avvägningen av sina förslag skulle se till att huvudtitelns slutsumma icke komme att överskridas. Med bifall till vad reservanterna här föreslagit skulle denna komma att förryckas. Jag erkänner, att detta naturligtvis icke har varit något huvudskäl för att gå emot reservanternas förslag, men det är dock en ganska viktig synpunkt.

Utskottets majoritet är i likhet med reservanterna fullt på det klara med professor Nordströms och doktor Lundells stora vetenskapliga förtjänster. Utskottet förutsätter också, att deras gärning skall uppskattas icke allenast genom vackra ord utan också kunna lönas på annat sätt.

Dessa båda ärenden ha varit föremål för behandling även vid 1942 års riksdag, och jag tror, att det är skäl att erinra om vad riksdagen då framhöll. Statsutskottet skrev i fjol i fråga om professor Nordström bl. a.: »Varken det större akademiska konsistoriet i Uppsala eller kanslern för rikets universitet hava i sina anslagsäskanden för nästa budgetår gjort framställning om lönefyllnad åt professor Nordström. Vid sådant förhållande och då denna fråga synes utskottet vara av natur att i första hand böra prövas av Kungl. Maj:t har utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till ifrågakvarande

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

motioner.» Riksdagen godkände utskottets yrkande. Jag erkänner, att frågan i år ligger något annorlunda till, då nämligen större akademiska konsistoriet denna gång har tagit upp detta äskande, som också tillstyrkts av universitetskanslern. Departementschefen har emellertid trots detta förklarat, att han icke heller i år ansett sig kunna tillstyrka den föreslagna lönefyllnaden. Då riksdagen så sent som i fjol framhöll, att det borde ankomma på Kungl. Maj:t att framlägga förslag i denna fråga och då så icke har skett och då förhållandena i år i övrigt äro likartade med i fjol, saknar utskottet — och jag hoppas även riksdagen — anledning att frångå sin i fjol intagna ståndpunkt.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att det åtminstone inom avdelningen har yppats vissa betänkligheter mot att överhuvud emottaga donationer av den beskaffenhet som grosshandlare Carlbergs utan att man först kunde få en viss säkerhet för att alla med donationerna förenade utgifter verkligen skulle komma att täckas. Jag kan inte yttra mig om huruvida denna professur i lärdomshistoria skulle ha kommit till utan grosshandlare Carlbergs donation, men man kan väl i alla fall säga så mycket, att de, som sattes till att avgöra denna sak, icke hade sin fria prövningsrätt. När sådana donationer som grosshandlare Carlbergs mottagas, borde man se till att det finns pengar tillräckligt för att täcka alla med donationen förenade kostnader. Vid behandlingen av punkt 101 i samma huvudtitel beträffande anslag till tekniska högskolan i Stockholm och där medel ställas till förfogande för inrättande av en professur i cement- och betongkemi, har utskottet föreslagit, att donationen skall mottagas under förutsättning att donator bestrider alla kostnader för avlöningsförmåner och övriga med professuren förenade utgifter. I fråga om denna nya professur har således riksdagen, om utskottets förslag bifalles, så långt som möjligt sökt gardera sig mot överraskningar av det slag, som inträffat i fråga om den carlbergska donationen.

Beträffande den andra frågan i detta sammanhang, nämligen förslaget om inrättande av en personlig assistentbefattning åt doktor Seth Lundell, vill jag instämna med den föregående ärade talaren i hans många och vackra ord om doktor Lundells förtjänster. Jag är också övertygad om att doktor Lundell förtjänar alla de blommor, som nu bäras fram från olika håll. Även här måste jag dock be att få erinra om vad riksdagen framhöll i fjol. Herr Pauli har redan påmint därom, och jag skall be att få fortsätta med att anföra vad riksdagen då skrev. Det framgår av utskottets utlåtande i fjol, att det var de statsfinansiella skälen, som voro orsaken till att departementschefen då liksom i år icke kunde föreslå inrättande av en personlig assistentbefattning åt doktor Lundell. 1942 års riksdag förklarade — såsom herr Pauli mycket riktigt citerat — att »skäl synas otvivelaktigt föreligga för att Lundells kapacitet tillvaratages för den vetenskapliga forskningen på det speciella område, där han förvärvat en extraordinär sakkunskap». Men riksdagen fortsatte: »Riksdagen har dock i nuvarande statsfinansiella läge icke ansett sig böra anvisa särskilda medel för detta ändamål. Riksdagen vill emellertid ifrågasätta huruvida icke Uppsala universitet i avvaktan på ändrade statsfinansiella förhållanden kan av till universitetets förfogande stående medel draga försorg om att Lundell beredes skäligen ersättning för det av honom vid universitetet bedrivna arbetet». Med anledning av riksdagens beslut medgav universitetskanslern, att 4,000 kronor skulle få utgå från universitetets reservfond till doktor Lundell.

I riksdagens beslut i fjol nämndes det således, att doktor Lundell borde beredas »skäligen ersättning». Man kan emellertid, vilket jag tror att också utskottsmajoriteten gör, ifrågasätta, om de 4,000 kronor, som nu utgått åt dok-

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

tor Lundell, kunna göra skäl för benämningen »skäligen ersättning». Man kan i varje fall diskutera, huruvida så är fallet. Jag hoppas, att universitetsmyndigheterna skola få anledning att upptaga denna sak till förnyad prövning, och jag skulle tro, att det finns möjligheter, att doktor Lundell kan få den ersättning, som reservanterna nu föreslå, nämligen 6,000 kronor, på samma sätt som han nu erhållit sina 4,000 kronor.

Riksdagen var, som sagt, även i fjol medveten om doktor Lundells förtjänster, men man ansåg sig ändå i avvaktan på ändrade statsfinansiella förhållanden icke kunna bereda honom en fastare anställning än vad han nu har. Man kan ju icke gärna påstå, att de statsfinansiella förhållandena ha undergått någon förändring sedan 1942. Då saknas det också enligt utskottsmajoritetens mening anledning för utskottet, och som jag hoppas även för riksdagen, att nu frångå sin 1942 intagna ståndpunkt. Ja, det finns egentligen mindre anledning än i fjol att vidtaga någon ändring. I fjol hade doktor Lundell ingen ersättning alls, men i år har han ju ändå 4,000 kronor, och då tycker jag verkligen, att det finns ännu mindre anledning för riksdagen att nu ändra sin ståndpunkt från i fjol.

På tal om reservfonden har man här framhållit, att den är hårt ansträngd, vilket även jag i viss mån kan erkänna. Av den redogörelse för reservfondens ställning, som statsutskottet har fått, framgår det dock, att fondens tillgångar medgiva, att såväl professor Nordström som doktor Lundell beredas skäligen ersättning från densamma. Reservfonden hade 1939/40 verkliga inkomster på något över 85,000 kronor och utgifter på något mer än 71,000 kronor. 1941/42 hade inkomsterna stigit till 259,279 kronor och utgifterna till 160,369 kronor. Reservfondens behållning den 1 juli 1942 utgjorde 296,596 kronor. Av dessa 296,000 kronor är en hel del anslag beslutade, men det finns dock, såvitt jag kan se, 86,000 kronor, som ännu inte äro fullt disponerade, även om man har beräknat, att de skola utgå. Det finns t. ex. en post för begärda men ej beslutade anslag på 24,000 kronor och beräknade brister på ett par ställen, men om dem vet man egentligen ingenting. Jag tror därför, att reservfondens ställning är sådan, att den mycket väl tål vid att doktor Lundell beredes vad riksdagen menade med en »skäligen ersättning». Jag är också övertygad om att professor Nordström kan få den lönefyllnad, som vi väl alla äro överens om att han borde ha. Det är endast fråga om varifrån pengarna skola tagas. Utskottsmajoriteten menar, att dessa utgifter skola bestridas från reservfonden, medan reservanterna vilja överföra dem på statskassan.

Med vad jag nu anfört, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag hade redan vid remissdebatten tillfälle att yttra några ord om de personer, vilka reservationen gäller, och det har ytterligare talats om deras förtjänster av två av de ledamöter, som tidigare uppträtt i debatten. Jag skall därför icke inlåta mig på att åter gå in på detta ämne utan begränsa mig till att bemöta vad herr Sven Larsson sade.

Han framhöll bl. a., att man inom utskottet hade varit i tveksamhet, huruvida det vore riktigt att taga emot en sådan donation som den carlbergska, när det visat sig, att den i framtiden icke räckte till för det avsedda ändamålet. Den carlbergska donationen tillkom år 1932. Den utgjorde 350,000 kronor, som donerades av grosshandlare Carlberg för upprättande av en professur i lärdomshistoria. Donator kände icke Nordström, i varje fall icke närmare, och var ännu mindre släkting eller på annat sätt närstående till honom, utan donationen tillkom uteslutande för att skaffa en mycket framstående

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

vetenskapsman en ställning vid universitetet. Man ansåg, att 350,000 kronor var tillräckligt för ändamålet. Räntan var 4.5 procent och därmed kommo vi upp till ett belopp av 15,750 kronor, vilket då mer än väl täckte en professorslön. Sedan dess ha emellertid två saker inträffat. Först och främst har räntan fallit. Det obligationslån, i vilket donationsbeloppet överlämnades, har måst konverteras från 4.5- till 3 $\frac{3}{4}$ -procentigt lån, vilket betyder en mycket stor minskning av ränteinkomsterna. Sedan har dyrtiden satt in såsom en följd av kriget, och dyrtiden gör ju att var och en behöver mer pengar för att kunna leva. Till statstjänstemännens löner ha kommit högre dyrtidstillägg. Jag tror, att man överhuvud taget icke på förhand kan gardera sig mot sådana omständigheter som att räntan sjunker så exceptionellt och att dyrtiden blir så svår som skett. Skall man icke mottaga donationer under andra villkor än att de för all framtid skola räcka för ändamålet, får man överhuvud taget icke mottaga några donationer alls.

Både i fråga om lönetillägget till professor Nordström och inrättandet av en assistentbefattning för doktor Lundell ställer sig herr Sven Larsson i sak mycket välvillig. Han sade, att universitetets reservfond är i tillfälle att kunna bereda professor Nordström — för att börja med honom — ett belopp av 4,000 kronor om året. Nej, det vågar jag bestrida, att reservfonden kan. Vi ha icke rätt att av universitetets reservfond ge några lönetillägg till ordinarie lärare vid universitetet. Det går helt enkelt icke för sig. Skulle man gå in för den principen, vore man enligt min uppfattning inne på vägar, som skulle föra alldeles orätt. Vi kunna således helt stryka bort denna möjlighet, och vi ha därför ingen möjlighet att bereda professor Nordström den lönefyllnad, varom det här är fråga.

Vad beträffar assistentbefattningen åt doktor Lundell är att märka att reservfonden haft goda inkomster under de senaste åren, men den har långtifrån någon lysande ställning. Vad är egentligen reservfonden? Den är icke på något vis någon miljonfond, utan utgöres av överskott på vissa inkomstitlar, som stå till universitetets förfogande år efter år för forskningsändamål, för att man icke skall behöva gå till riksdagen för varje särskild gång då, låt mig säga, en kemiprofessor behöver en apparat eller det behövs några nya böcker för ett bibliotek o. s. v. Ett universitet med sina institutioner kostar ju i sin drift mycket pengar, och det kostar mera pengar ju dyrare tiden är. En kemisk institution t. ex. kan man icke driva utan att ha medel till kemiska artiklar, apparater, böcker o. s. v. Kostnaderna härför öka, när dyrtiden stiger, samtidigt som det s. k. materielanslaget, som riksdagen beviljar, kanske sjunker. Mellanskillnaden måste reservfonden täcka. Fonden är således till för att bestrida utgifter för nödvändiga ändamål, som gå till betydande belopp år från år. Det har varit en god ställning i år, men för närvarande disponera vi icke 86,000 kronor utan 77,000 kronor, och de skola räcka till budgetårets slut. Vad nästa år beträffar, kommer det bl. a. att av de medel, som eljest skulle gått till reservfonden, ingå till statsverket en summa av 30,000 kronor, om en proposition bifalles, som ligger på riksdagens bord. Man måste därför vara försiktig i fråga om anspråken på reservfondens medel.

Vad angår doktor Lundell, har han ju ett anslag från reservfonden, och detta anslag kan tänkas utgå även i framtiden. Men vi kunna omöjligen med hjälp av reservfonden bereda honom den tryggare ställning, som jag tror, att en person, som är över 50 år, behöver och har en viss rätt att få, då det är en så skicklig man som det här är fråga om. Jag anser, att denna tryggare ställning också är en mycket viktig sak i detta sammanhang. Vad som begäres för doktor Lundell, är ju en tryggare ställning med en lön, som motsvarar ungefär en löjtnants — det var bestämt herr Pauli som gjorde den jämförel-

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

sen — och detta då vederbörande, som sagt, uppnått en ålder av över 50 år. Jag tillåter mig, herr talman, att med dessa ord yrka bifall till reservationen. Jag tror, att om man röstar för den, kommer man att rösta för en utgift, som innebär utomordentligt väl använda pengar. Jag har redan vid remissdebatten vågat säga, att ett nej här är sparsamhet utan sinne för proportioner, och det står jag för fortfarande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! När jag hörde herr Sven Larssons yttrande, stannade jag för ett par synpunkter, som jag skulle vilja ytterligare understryka. Jag hade ett ögonblick hoppats, att han genom sin hänvisning till reservfonden skulle ha kunnat anvisa en framkomlig väg för att lösa denna fråga, så att vederbörande, som herr Sven Larsson själv uttryckte det, inte bara skulle få vackra ord utan också något mera reellt som erkänsla för sitt arbete. Den siste ärade talarens påpekande rörande omöjligheten att taga medel från reservfonden till lönetillägg åt en ordinarie professor gör ju emellertid, att denna väg är stängd.

Till min stora glädje är ju herr Sven Larsson enligt hans eget uttalande övertygad om att vi alla, således även utskottsmajoriteten, gärna skulle se, att både professor Nordström och doktor Lundell finge de belopp, som det här är fråga om och som man anser dem fullt berättigade till. Vi skulle således, såvitt jag förstod honom rätt, alla vara mycket angelägna att göra dessa båda forskare rättvisa på det sätt som motionärerna ha gjort framställning om i överensstämmelse med större akademiska konsistoriets och universitetskanslerns förslag.

Jag står nog också i det hänseendet på herr Sven Larssons ståndpunkt, att jag anser det ännu mer behjärtansvärt, att doktor Lundell får vad alla, enligt herr Sven Larssons uttalande, önska att han skall få. Denna ståndpunkt stärker ytterligare genom statsutskottets och riksdagens uttalanden i fjol, att doktor Lundell borde få skäligen ersättning av till universitetets förfogande stående medel. Utskottets representant var själv på det klara med att man mycket väl kan diskutera, om 4,000 kronor kan anses som en sådan »skäligen ersättning». Det var inte svårt att förstå, att han nog i grund och botten kände sig innerligt övertygad om att detta belopp inte kan anses vara en skäligen ersättning åt en forskare av doktor Lundells kapacitet.

Riksdagen har således på den väg som anvisades i fjol inte kunnat komma fram till det önskade resultatet beträffande doktor Lundell. Efter herr Holmbäcks yttrande skulle man ju kunna tänka sig en medlingsväg på det sättet, att riksdagen beträffande anslaget till professor Nordström skulle följa reservanterna och i övrigt följa utskottet med understrykande av att riksdagens mening inte är, att 4,000 kronor kan anses vara en skäligen ersättning. Men jag ser ingen möjlighet att snickra ihop ett förslag av den arten, och detta är således enligt min mening ingen framkomlig väg.

Vad sedan professor Nordströms ställning beträffar, kan det visserligen sägas, att även en lysande professor, som har en lektors inkomst, ju inte precis sitter i sjön ekonomiskt sett, varför det inte skulle vara av samma betydelse att tillgodose det krav, som ställts beträffande honom, som i fråga om doktor Lundell. Detta må nu på sitt sätt kanske vara riktigt, men som både herr Pauli och motionärerna ha visat, är det dock här fråga om en synnerligen lysande forskare, som genom omständigheternas makt satts i en särklass och som inte på något sätt själv har förskyllt denna olikhet i sin ekonomiska ställning jämförd med de övriga professorernas. Man hänvisar till de ekonomiska svårigheterna, det statsfinansiella läget o. s. v. Jag vill fästa riksdagens uppmärksamhet på att riksdagen i ett liknande fall har handlat på samma sätt som reservanterna begära, att riksdagen nu skall handla. Riksdagen har nämligen utan

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

förslag från Kungl. Maj:t beslutat att upprätta en personlig professur för en förtjänt forskare vid Lunds universitet, emedan riksdagen ansåg, att det inte var riktigt passande ur svenska statens synpunkt att förfara på annat sätt. Jag tycker, att känslan för värdigheten bör vara lika stor i detta fall.

Då jag, herr talman, således inte kan se någon utväg att nå det önskade resultatet med de medel, som utskottsmajoritetens representant gärna skulle vilja komma fram med, vill jag hemställa, att kammaren måtte besluta i överensstämmelse med den föreliggande reservationen.

Herr **Undén**: Herr talman! Jag skall endast yttra några få ord, eftersom jag i stort sett kan instämma med de talare, som förut ha uppträtt här till förmån för reservationen.

Jag vill emellertid i anledning av ett yttrande av representanten för utskottets majoritet först och främst säga, att denna professur omfattar ett utomordentligt viktigt ämne. Det torde nog också vara så, att när donationen kom till, skedde detta icke utan medverkan från universitetets sida i fråga om bestämmandet av ändamålet för donationen. Den gjordes i samband med Gustav Adolfsfirandet 1932 och universitetet hade tillfälle att vara i kontakt med donator. Professuren i lärdomshistoria är också av den arten, att det har varit ett mycket starkt önskemål från universitetets sida att få till stånd en professur just i detta ämne.

Jag förstår ju den synpunkt, som kommit fram här och som tidigare gjorts gällande, att en donation bör tagas till så, att den räcker för det avsedda ändamålet. Det har dock förekommit gång på gång i förfluten tid, att donationer till professurer med årens lopp icke ha blivit tillräckliga, och då har staten icke tvekat att fylla ut beloppen. Jag kan nämna ett par exempel. I Uppsala finns det en professur i växtbiologi, den kempeska donationen, som kom till år 1897. Där var beloppet från början 150,000 kronor, och staten har sedan fått fylla i en högst betydande summa för att professorn skulle komma i samma löneställning som andra professorer. Vid karolinska institutet förekom 1912 en donation till en professur i ortopedi. Beloppet räckte för den tiden väl till. Det var 200,000 kronor. Sedermera har det visat sig, att det icke förslog, och då har staten trätt emellan och anslagit erforderligt fyllnadsbelopp. På samma sätt är det med den carlbergska donationen. Den var, såsom herr Holmbäck nämnde, på 350,000 kronor. Det är visserligen så kort tid som elva år sedan donationen gavs, men å andra sidan har det inträffat extraordinära händelser, nämligen först den ekonomiska krisen, som medfört en alldeles oväntad sänkning av räntan, och sedan den av kriget föranledda dyrtiden, som lett till att andra professorer fått lönetillägg betydligt över vad som tidigare kunnat förutses.

För att tillgodose detta behjärtansvärda ändamål — som även utskottsmajoriteten anser vara behjärtansvärt — har herr Sven Larsson nu utställt växlar på universitetets reservfond. Det har gått i tidigare fall för doktor Lundell och docent Moberg i musikhistoria, men då har det varit under uttryckligt betonande av att det var rent tillfälliga åtgärder. I fråga om professor Nordström ligger nog saken helt annorlunda till. Ännu har det i varje fall icke förekommit, att det från reservfonden utgått löneförbättringar till en universitetslärare. Man skall komma ihåg, att ur universitetets synpunkt fullgör professor Nordström sitt arbete, även om han icke har samma lön som andra professorer. Således är det icke ur krass universitetssynpunkt oundgängligt att fylla ut hans lön med medel från reservfonden. Men det är för att göra rättvisa åt honom, som universitetet nu har framställt detta petitum.

Reglerna för reservfonden innebära, att den skall användas för tillfälliga be-

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

hov och sådana på förhand ej bestämda ändamål, som avse undervisningens, studiernas och universitetets allmänna förkovran. Jag måste uttala mycket starka betänkligheter mot den tanken, att man skulle i tillämpningen vidga dessa regler på det sättet, att man utan motprestation skulle av reservfonden ge löneförbättring åt en lärare vid universitetet. Detta har heller aldrig ifrågasatts beträffande professor Nordström.

Jag skulle för min del vilja vädja till kammaren att på denna punkt godtaga reservationen.

Herr Pauli: Herr talman! Endast ett par korta ord innan debatten tar slut. De argument som på utskottsmajoritetens vägnar framförts av herr Sven Larsson ha av de föregående talarna på de flesta punkter så effektivt bemötts, att jag inte behöver lägga någonting därtill. Det är endast en sak, som herr Sven Larsson nämnde, beträffande vilken jag anser att kammaren bör få en upplysning om det rätta förhållandet. Han talade om att vi på avdelningen inom utskottet ha bemödat oss om att vid de jämkningar, som företagits i huvudtiteln, inte komma över den ursprungligen av Kungl. Maj:t framlagda slutsumman för huvudtiteln. Detta är riktigt nog. Nu förhåller det sig emellertid så, att frånsett yrkandena i denna reservation finns det på huvudtitelns ursprungliga slutsumma omkring 12,000 kronor sparade genom utskottets förslag. Om vi alltså bifalla denna reservation, komma vi i alla fall att stanna under den ursprungliga slutsumman för huvudtiteln, varför kammarens ledamöter icke på något sätt behöva känna sig hindrade av hänsynen till detta förhållande från att bifalla reservationen. Även om de ungefär 10,000 kronor, som reservationens yrkande innebär, skulle bifallas av kammaren — och som jag hoppas av riksdagen i sin helhet vid en eventuell gemensam omröstning — ha vi i alla fall stannat under den linje, som ursprungligen avsågs.

Jag ber att med detta tillägg, herr talman, få upprepa min hemställan om bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att tillkännagiva anledningen till att jag anslutit mig till reservationen. Jag anser inte att det kan vara lämpligt att professor Nordström skall i fråga om sina löneinkomster lida för att staten genom en billigare ränta, som aldrig kunnat påräknas vid den tid då donationen skedde, kunnat dra nytta av sin konverteringsrätt och därigenom minskat inkomsterna för fonden. Jag tycker inte att det kan vara annat än rimligt att en vetenskapsman, som är utomordentligt värdefull för universitetet, skall ha den lön som verkligen kan anses skälig och jämförbar med deras förmåner, som äro likställda med honom vid läroanstalten. Vad vidare doktor Lundell angår är det uppenbart, att en lön under nuvarande förhållanden på 4,000 kronor för den gärning, som han utövar, måste anses vara för låg och att därför de 6,000 kronor, som reservanterna föreslå, måste vara mera skälig.

Vad sedan beträffar frågan om andra medel, reservfonden eller vad det nu kan vara, som skulle kunna användas för att fylla ut lönerna för dessa två personer, så kunna givetvis medel som besparas komma till nyttig användning för universitetet för andra ändamål. Jag anser sålunda, att rena rättvisesynpunkterna göra att man bör bifalla reservationen i detta fall. Jag ber också, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till

Anslag till Uppsala universitet. (Forts.)

den hemställan, som innefattades i den av herr Oscar Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 58, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den hemställan, som innefattas i den av herr Oscar Olsson m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna 59—70.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 71.

Lades till handlingarna.

Punkterna 72 och 73.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 74.

I denna punkt hade utskottet, i enlighet med Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, hemställt, att riksdagen måtte

a) besluta, att statsbidrag skulle från och med den 1 juli 1943, på sätt närmare bestämdes i avtal mellan Kungl. Maj:t och kronan och Malmöhus läns landsting, utgå till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i sådant hänseende förordade grunderna;

b) till Universitetssjukhus: Bidrag till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund för budgetåret 1943/44 anvisa ett anslag av 190,000 kronor.

Herr *Anderberg*: Herr talman! Innan kammaren går att fatta beslut i denna fråga är det några synpunkter som jag skulle vilja lägga på detta ärendes behandling.

När förhandlingsmännen avlämnade sitt förslag den 17 april 1942 innebar detta vissa ändringar i jämförelse med 1937 års avtal. Malmöhus läns landsting, som i september tog ställning till detta förslag och godtog vad förhandlingsmännen föreslagit, uttalade i rätt kraftiga ordalag att det genom detta förslag, som ju var följden av en kompromiss, hade gått till den yttersta gränsen för vad landstinget ansåg vara rimligt att gå med på. I Kungl. Maj:ts pro-

*Anslag till
Malmöhus
läns sjuk-
vårdsinrätt-
ningar.*

Anslag till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar. (Forts.)

position har man emellertid tagit bort det engångsbelopp, som skulle kompensera förluster genom den maximering av anslagen, som man infört i 1937 års avtal och vilken medfört att landstinget fått vidkännas cirka 300,000 kronor i utgifter utöver vad man vid det tidigare avtalets antagande hade tänkt sig. Under de sista åren har strängt taget inte mer än 7 procent utgått till landstinget mot beslutade 10 procent.

Det är ju omständigheter, på vilka landstinget och i viss mån icke heller Kungl. Maj:t kunnat utöva inflytande, som föranlett att kostnaderna ha stigit. I vissa avseenden kan man väl dock göra gällande, att staten medverkat här till, såsom genom omsättningsskatt och dylikt, vilket stegrat kostnaderna. Man kan åtminstone räkna med att staten fått en viss del av den kostnadsökning, som uppstått. Fall ha tidigare förekommit, varigenom på grund av statsmakternas åtgöranden en byggmästare eller en vägentreprenör, som träffat ett avtal, fått en viss komensation på grund av att ändrade förhållanden inträtt, vilka han själv inte kunnat påverka. Med samma rätt anser landstinget att de förhållanden, som sålunda inträtt, göra att det kan anses vara riktigt att ett engångsbelopp på 120,000 kronor utgår till landstinget.

Detta belopp har emellertid Kungl. Maj:t icke tagit upp i sin proposition, och statsutskottet har nu anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag. Vi komma då i den situationen att landstinget godtagit förhandlingsmännens förslag, medan riksdagen sedan för sin del antar ett försämrat förslag. Då vi inte ha något landstingssammanträde förrän efter det avtalet skall träda i kraft, vilket skulle ske den 1 juli innevarande år, komma vi att ställas inför svårigheter, som jag inte förstår hur man skall kunna bemästra. Jag skulle gärna ha sett att herr statsrådet, även om det naturligtvis måste bli svårt för honom, kunde ge ett besked om hur man tänker sig att saken skall kunna lösas. Det är ju alltid två parter som förhandla. I detta fall har den ena parten tagit det förslag, som förelåg, medan den andra parten nu säger nej. Under sådana omständigheter borde, såsom vid andra tillfällen, förnyade förhandlingar komma till stånd.

Det är klart att i det läge, vari frågan nu befinner sig, är den synnerligen tilltrasslad, och det är också klart att det är svårt att finna någon lösning på problemet. Men jag skulle vilja hemställa till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att genom förhandlingsmännen eller på annat sätt försöka få frågan löst. Ty som det nu ligger till stå vi den 1 juli utan någon överenskommelse med staten beträffande detta undervisningssjukhus.

Det kunde här ha varit flera andra saker att taga upp, men detta är den enda punkt som jag för ögonblicket anser mig böra stanna vid. De andra ha, som jag nyss nämnde, varit föremål för en kompromiss, men på denna punkt ha vi inte kommit till någon lösning. Jag vill sålunda hemställa till herr statsrådet att i fortsättningen följa denna fråga med all uppmärksamhet.

Herr statsrådet **Bagge**: Herr talman! Jag tror att herr Anderberg misstagit sig i detta fall. Det är nämligen ingalunda på det viset att vi skulle stå utan avtal den 1 juli, om riksdagen nu godkänner Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Det visar sig nämligen när man läser protokollet om landstingets beslut, att dessa i själva verket avsett två mycket olika saker. Å ena sidan har det gällt ett *avtal*, som innebar slopandet av maximibegränsningen till 190,000 kronor, vidare att statsbidrag skall utgå även för barnbördsavdelningen, pediatriiska kliniken och venerologiska avdelningen, vilka för närvarande äro uteslutna från statsbidrag i förevarande ordning, samt slutligen att dagskostnaden må överstiga medeldagskostnaden vid rikets samtliga lasarett med allenast 10 procent mot för närvarande 20 procent.

Auslag till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar. (Forts.)

Detta är själva *avtalet*, och detta avtal har landstinget godkänt. Sedan föreligger det från förhandlingsdelegerades sida en *rekommendation*, som har tillkommit därtöver, innehållande dels att staten skulle inrätta tre befattningar som laboratorer, tillika överläkare, på universitetets stat, dels att staten skulle bevilja ett engångsbidrag till landstinget av 120,000 kronor, motsvarande ett extra tillskott av 30,000 kronor om året för vart och ett av de fyra sista åren av det nuvarande avtalets giltighetstid.

Det är denna sista punkt, som sålunda gäller de 120,000 kronorna, som jag för min del icke kunnat föreslå Kungl. Maj:t att godtaga, då det gällt en retroaktiv betalning, avseende förhållanden, som redan en gång äro avslutade.

Vad landstinget beträffar har landstingets beslut följande avfattning: »Vid prövningen av delegerades förslag till nytt avtal har landstinget, ehuru viss tvekan gjort sig gällande beträffande den föreslagna nedsättningen av den i § 4 i 1937 års avtal omnämnda dagskostnadsförhöjningen från 20 till 10 procent, likväl ansett sig böra för sin del godkänna förslaget.» *Landstinget har alltså godkänt avtalet*. Därefter tillägger landstinget, att det i samband därmed dock vill framhålla, att förslaget »betecknar den yttersta gränsen för vad landstinget anser sig rimligen kunna gå med på». Så övergår landstinget till rekommendationerna och uttalar, att det för sin del anser att det skulle vara rättvist och billigt om landstinget finge de 120,000 kronorna. Detta är alltså inte på något sätt uppställt som något villkor för avtalets ingående. Och till slut förklarar landstinget, att vad angår övriga av delegerade framlagda förslag har landstinget icke funnit någonting vara att erinra mot dem.

Det förhåller sig alltså icke på det sättet, att vi den 1 juli skulle befinna oss i ett avtalslöst tillstånd, om riksdagen nu godkänner Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag. Ty avtal har då träffats med landstinget i fråga om de punkter, som landstinget för sin del godkänt utan några villkor.

Herr **Linnér**: Herr talman! Jag har varit en av de delegerade, som fört förhandlingarna mellan staten och landstinget i detta avseende. Förhandlingarna resulterade i en överenskommelse, som ingalunda var lätt att åstadkomma. Saken ligger nu så till, att landstinget redan fattat sitt beslut, och nu står riksdagen i begrepp att fatta sitt beslut.

Jag föreställer mig att det meddelande, som herr statsrådet här lämnat angående landstingets beslut, är fullkomligt riktigt — jag har inte sett detta beslut och kan därför inte ha någon möjlighet att själv tolka det. Jag tar alltså för givet att den tolkning, som herr statsrådet här givit, är riktig, och det är då endast en omständighet som jag såsom delegerad skulle vilja betona. Det är det ytterst angelägna i att det för framtiden från bägge hållen, såväl från statens som från landstingets sida, anses vara en skälig uppgörelse som träffats. Dessa bägge parter äro på ett mycket intimt, ja, i själva verket på ett oupplösligt sätt beroende av varandra. Landstinget är för sin sjukvård beroende av statens högt kvalificerade professorer, och staten är för sin undervisning av de blivande läkarna beroende av landstingets sjukhus. Det är likaledes utomordentligt viktigt för framtiden att det inte uppstår slitningar vart femte eller vart tionde år mellan dessa bägge parter. Uppgörelserna måste baseras på ett samförstånd, där bägge parterna finna att de ha en verklig fördel av samgåendet.

Från den utgångspunkten hade förhandlingsdelegerade kommit fram till det resultat, som vi förelade Kungl. Maj:t. För min personliga del hade jag önskat att detta resultat accepterats av Kungl. Maj:t och riksdagen. När så inte har skett, hoppas jag att avtalet sådant det föreligger i och för sig kommer att gälla. Jag vill endast uttala den förhoppningen, att statsmakterna å

Anslag till Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar. (Forts.)

sin sida måtte ha möjlighet att för framtiden ställa det så, att samarbetet mellan universitetet och landstinget fortgår utan några friktioner. Därav har även staten den största fördelen.

Herr Pauli: Herr talman! Jag kan mycket väl föreställa mig hur man i Malmöhus läns landsting ser på denna sak. Här har träffats ett preliminärt avtal mellan landstingets förhandlingsmän och statens förhandlingsmän, och i detta avtal har även ingått en ersättning för de merkostnader, som ha förorsakats landstinget på grund av den i det förra avtalet uppdragna maximigränsen. Dessa merkostnader ha kommit till under krisförhållanden, som man på den tiden omöjlig kunde förutse. För min del kan jag fullt sentera att man från landstingets sida talar om rättvisans och billighetens krav härvidlag. Emellertid har man från departementets sida av rent principiella skäl inte ansett sig kunna godtaga en sådan retroaktiv ersättning, även om jag är säker på att man också där förstått att landstinget kommit i en klämma, som statsmakterna ingalunda, då det förra avtalet träffades, ville försätta det i.

Vad skulle vi emellertid göra i statsutskottet? Där hade vi att taga ställning till Kungl. Maj:ts förslag, och vi lade märke till att departementschefen med mycken styrka betonade, att när ett bifall till förslaget om den retroaktiva ersättningen på 120,000 kronor av principiella skäl icke kunde ifrågasättas, så borde i stället så mycket större hänsyn tas till landstingets intressen när det gällde de förslag, som i övrigt förelägo. Detta ha vi beaktat. Utskottet har inte på någon punkt riktat några invändningar mot propositionen. Alla de nya befattningarna ha utan någon kritik tillstyrkts. Vi ha dessutom lagt märke till den omständigheten att från det håll, varifrån landstingets synpunkter nu tolkats, någon motion icke inlämnats i anledning av propositionen. Vi ha alltså, försävt vi inte ville begagna utskottets egen motionsrätt, inte haft någon annan möjlighet än att bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Jag har velat avge denna allmänna deklARATION om vårt sätt att se på saken i utskottet. Och jag vill till slut på det varmaste instämma i den förhoppning, som herr Linnér såsom en av förhandlingsmännen från statens sida här uttalat, att trots att överenskommelsen icke kunnat uppfyllas i detta särskilda fall, som dock endast gällt en engångskostnad, har den dock uppfyllts när det gällt de mycket viktigare frågor, som komma att ligga till grund för det framtida arbetet. I dessa punkter ha alla önskemål blivit uppfyllda. Jag vill därför, som sagt, instämma i den förhoppningen att man från landstingets sida skall förstå den ståndpunkt, som statsmakterna här intagit, och att det goda samarbete mellan landstinget och staten, som har funnits vid lasarettet i Lund till nytta för alla parter och inte minst för de sjuka, allt fortfarande skall kunna upprätthållas.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Bagge: Herr talman! Jag vill i all korthet med anledning av vad som här yttrats också tillägga, att jag kan försäkra att även jag anser det vara för Lunds universitet och för staten av den allra största betydelse, att vi som hittills skola kunna upprätthålla ett gott förhållande till landstinget beträffande dessa ting. Det är givetvis endast genom ett gott samarbete, som vi kunna nå fram till våra gemensamma syften och gemensamma mål. Det har sannerligen inte varit någon som helst avsikt att vara kitslig, eller att hårdraga, eller att begagna sin ställning eller någonting sådant, som gjort att Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna gå med på engångsersättningen på 120,000 kronor. Vi skulle mycket gärna ha gjort det annars, men vi ha an-

Anslag till Malmöhuss läns sjukvårdsinrättningar. (Forts.)
 sett att det icke varit möjligt av rent principiella skäl. Det skulle innebära ett prejudikat, som vore ytterst otrevligt. Detta har således varit den enda anledningen till Kungl. Maj:ts ståndpunkt i detta fall. Och det har glatt mig att vi på alla andra punkter kunnat gå landstinget till mötes i så stor utsträckning som här faktiskt skett.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i förvarande punkt hemställt.

Punkterna 75—89.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
farmaceutiska
institutet.*

Punkten 90.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att för budgetåret 1943/44 anvisa dels till Farmaceutiska institutet: Omkostnader ett förslagsanslag av 18,500 kronor, dels ock till Farmaceutiska institutet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 3,500 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar i fråga om omkostnadsanslaget anvisande av samma anslagsbelopp som för innevarande budgetår och i fråga om materielanslaget en höjning med 1,000 kronor i syfte att möjliggöra anordnande av en kurs i ekonomi med bokföringsteknik.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten anfört:

»Emot omkostnadsanslagets uppförande med av Kungl. Maj:t föreslaget belopp, 18,500 kronor, har utskottet icke något att erinra.

Utskottet kan däremot icke tillstyrka den föreslagna höjningen av materielanslaget med 1,000 kronor för anordnande av en kurs i ekonomilära med bokföringsteknik. I anslutning till den ståndpunkt 1941 års riksdag intog till motsvarande spörsmål, anser utskottet det nämligen vara ett icke oväsentligt intresse för apoteksinnehavarna, att farmaceuterna besitta kunskaper i omförmälda ämnen, varför bidrag till den ifrågasatta kursen skäligen bör kunna påräknas från vederbörande sammanslutningar av apoteksinnehavare. Materielanslaget torde därför för nästa budgetår böra uppföras med oförändrat belopp, 2,500 kronor.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag må för budgetåret 1943/44 anvisa

a) till Farmaceutiska institutet: Omkostnader ett förslagsanslag av 18,500 kronor;

b) till Farmaceutiska institutet: Materiel m. m. ett reservationsanslag av 2,500 kronor.»

Herr Undén: Herr talman! Statsutskottet har på denna punkt prutat ned det av Kungl. Maj:t begärda anslaget med 1,000 kronor. I min egenskap av ordförande i styrelsen för farmaceutiska institutet skall jag be att få säga några ord i anledning av statsutskottets motivering för denna nedprutning.

Det gäller här en kurs i ekonomilära med bokföringsteknik. Denna kurs har tidigare hållits i åtskilliga år med anslag från kurs- och terminsavgifter vid institutet, men som en följd av en besparingsaktion för några år sedan måste kursen dras in. När det sedan begärdes ett anslag från statens sida, svarade statsutskottet vid sin behandling av ärendet, att denna kurs kunde betalas av apotekarnas organisation, och det är detta argument, som återkommer i årets utlåtande. Jag tycker nu för min del att detta är en hastigt hopkommen och mycket ohållbar grund för statsutskottets ställningstagande. Det är uppenbart att det är ett intresse för apoteksinnehavarna att farmaceuterna kunna bok-

Anslag till farmaceutiska institutet. (Forts.)

föring, men det är ju också ett intresse för apoteksinnehavarna att de kunna alla andra ämnen, vari undervisning meddelas vid institutet. Att just plocka ut bokföringen såsom ett speciellt område och förklara, att undervisningen i detta ämne gärna kan bekostas av apotekarna själva, därför att det skulle vara ett så stort intresse för dem att farmaceuterna förstå sig på bokföring, det tycker jag inte är något särdeles gott argument. Det kom för ett par år sedan en skrivelse från Sveriges advokatsamfund med anhållan, att juristerna måtte utbildas i bokföring, eftersom det är mycket betydelsefullt för advokaterna att ha sådan utbildning, och detta har också skett. Det erforderliga anslaget har kunnat tas från universitetens reservfundsmedel, och utskottet har förklarat sig gilla detta. Men inte har det fallit statsutskottet in att säga, att advokatsamfundet kunde betala detta, därför att det är så viktigt att de unga advokaterna, då de komma till advokatkontoren, kunna litet bokföring. Nu har apotekarsocieteten, med den generositet som ofta visas från det hållet, då det gäller institutet, ingripit tillfälligtvis och beviljat ett anslag, men jag tycker inte att det kan vara riktigt lämpligt, att statsutskottet gör det till en plikt för apoteksinnehavarna att bekosta denna lilla gren av institutets undervisning.

Jag skall därför tillåta mig hemställa, att statsutskottet måtte ett annat år revidera sin ståndpunkt i denna fråga. Jag har inget yrkande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Universitetskanslern har alldeles rätt i att det inte är någon idealisk lösning, som statsutskottet här har kommit med, men då universitetskanslern också anförde, att det inte kan vara lämpligt att för framtiden ålägga vederbörande sammanslutning av apoteksinnehavare en sådan skyldighet, vill jag fästa uppmärksamheten på att statsutskottet inte har uttalat sig för att detta skulle bli det vanliga för framtiden. Vad statsutskottet är tvunget att göra i dessa tider, är att söka begränsa utgifterna överallt där så ske kan, och jag tror, att kammaren vid mer än ett tillfälle i dag har funnit, att statsutskottet har gått ganska långt i detta hänseende.

Vad som föranlett att utskottet har anvisat denna väg i detta fall är helt enkelt det, att tiderna nu äro svåra och att i nödtider alla få hjälpa till. Vi ha sett, hurusom på det vetenskapliga området näringslivet trätt emellan med stora anslag för inrättandet av forskningsinstitut och för forskning överhuvud taget, och statsutskottet har inte generat sig att liksom trycka på att det under tider som dessa kunde vara en skyldighet för vederbörande företag att göra så, och en skyldighet vars resultat också kunde lända dem till nytta. Vi ha den uppfattningen, att apoteksinnehavarna ha så pass stor nytta och glädje av att hjälpa till härvidlag, att vi inte trott att det skulle väcka någon opposition från deras håll, när vi antytt denna utväg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 91—96.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 97.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Landsmålsarkiven: Insamling och bearbetning av vetenskapligt material för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 30,000 kronor.

*Anslag till
landsmåls-
arkiven.*

Anslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft dels en inom första kammaren av herr *Fredrik Ström* väckt motion, I: 160, vari, såvitt nu var i fråga, hemställts, att riksdagen måtte höja förevarande anslag med 5,000 kronor, avsedda för insamlingsarbete vid landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *S. Linnér* m. fl. (I: 56) och den andra inom andra kammaren av herr *H. Lundh* m. fl. (II: 163), vari hemställts, att under åttonde huvudtiteln måtte upptagas ett reservationsanslag av 4,000 kronor till undersökande av lapska språket och lapsk kultur, att ställas till Uppsala landsmåls- och folkminnesarkivs förfogande.

Utskottet hade i den nu ifrågavarande punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 56 och II: 163 samt med avslag å motionen I: 160, så vitt nu vore i fråga, till Landsmålsarkiven: Insamling och bearbetning av vetenskapligt material för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 32,000 kronor.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Vi ha i allmänhet varit mycket njugga, när det har gällt att bevilja anslag till forskningsändamål, och vi ha inte visat någon särskilt vänlig inställning mot vår vetenskap, utan den vetenskapliga verksamheten torde vara den minst uppskattade. Krisen har nu också drabbat denna oerhördt starkt, och en mängd anslagsnedskärningar ha ägt rum, vilket säkerligen icke har varit till fromma vare sig för vår ekonomi eller för vår kulturella utveckling. Samtidigt ha vi mycket hårt beskattat de fonder, ur vilka vetenskapen och forskningen hittills fått några sparsamma anslag, varför man torde kunna säga, att staten i själva verket i dubbel måtto tagit ifrån forskningen vad som var förutsättningen för dess tillfredsställande verksamhet.

Vad nu särskilt angår den humanistiska forskningen, torde den ha kommit alldeles särskilt i skymundan. Jag erinrar mig också, att på ett sammanträde för några månader sedan med tekniker och industrimän höll en framstående man ett föredrag, vari han sade, att humanisterna få maka på sig, ty nu måste tekniken fram. Jag tror att tekniken måste få sitt, men att vi inte kunna skära ned den humanistiska forskningens anslag eller vår humanistiska standard.

För dagen föreligger här frågan om anslag för folkminnesforskningen. Jag yttrade mig ganska utförligt föregående år, då jag begärde ett avsevärt högre anslag än nu för denna forskning. Det gäller ju en forskning om vår egen folkkultur och vårt folkliv; det är sålunda vår egen kulturhistoria och i allra högsta grad just folkets kulturhistoria det gäller. Lika fullt ha här i fråga om dessa anslag oavslåliga nedskrivningar ägt rum. Jag vill bara erinra om att institutet för folkminnesforskning i Göteborg har fått sitt anslag för materielinsamlingen nedsatt från 3,550 kronor för verksamhetsåret 1939/40 till 1,600 kronor för året 1942/43, alltså med mer än hälften. För landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala utgöra motsvarande siffror 12,000 kronor för året 1939/40 och 7,800 kronor för året 1942/43, för Hyltén-Cavalliusstiftelsen i Lund 6,800 kronor för året 1939/40 och 4,000 kronor för året 1942/43. För nordiska museet stå överhuvud taget numera icke några medel från det statliga anslaget till buds för detta ändamål. Där har man gjort tabula rasa.

Jag tycker inte att detta är något, som kan vara särskilt upplyftande eller hedrande för svensk kultur, utan vi måste känna oss mycket deprimerade och skamsna över att någonting sådant får ske. Det är just detta som statsutskottet i verkligheten har givit till känna, då utskottet redan i sitt yttrande

Anslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

under punkten 28, som här är behandlad å sid. 12 i utskottets utlåtande, verkligen ger motionen ett erkännande för nordiska museets del, som det då närmast var fråga om. Utskottet, som avstyrkt motionen och tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, skriver dock i en särskild, märklig passus, som bifogas avslagsyrkandet: »Vad det i förevarande sammanhang motionsvis gjorda yrkandet angår vill utskottet framhålla, att utskottet är medvetet om vådan för folkminnesforskningen av att insamlingsarbetet ställas på framtiden, då härigenom förutsättningarna undan för undan bliva mindre för folkminnenas uppsamlande och bevarande för kommande släkten.» Under nu rådande förhållanden kan utskottet likväl icke biträda motionen.

Utskottet inser alltså fullständigt vådan av att beträda den väg, som Kungl. Maj:t är efter år har anvisat och som vi nu återigen skola fortsätta på.

Jag begärde emellertid icke ordet vid behandlingen av den nyssanförd punkten, därför att jag var tacksam över utskottets uttalande och fattade det så, att man i varje fall för nordiska museets del avsåg att under ett kommande år tillstyrka ett förhöjt anslag. Jag anser nämligen, att om man nu har fått detta löfte av statsutskottet, och jag antar att statsutskottet kommer att stå för detta sitt uttalande, får man för denna gång låta sig nöja därmed, ehuru med djupt beklagande av att man inte kunnat komma fram till mer än ett löfte. Jag har som sagt därför icke tagit till orda vid behandlingen av punkten 28 och sålunda icke heller gjort något yrkande på den punkten. Men ifråga om den del av motionen, som berör Uppsala, Lund och Göteborg, har utskottet icke upprepat detta sitt uttalande utan endast hänvisat till avslaget i den föregående punkten. Detta kan ju vara beroende på ett förbiseende vid utlåtandets utredigering eller på att man avser att i det anslag, som man har hemställt om, skall vara innesluten samma passus som i fråga om nordiska museet. Då jag inte vet, vilken ståndpunkt utskottet intar i detta avseende, har jag begärt ordet för att här framställa en fråga till utskottet, om utskottet avser, att även i fråga om punkterna 97 och 99, där min motion också förekommer, dess uttalande är gällande. Skulle så vara förhållandet, får jag denna gång låta mig nöja och vara tacksam för den lilla seger, som min framställning har vunnit. Skulle utskottet återigen avse, att man icke längre har intresse för denna forskning eller dess återställande i tidigare skick, måste jag, herr talman, be att få återkomma för att göra det yrkandet, att utskottets uttalande å sid. 12 även måtte få avse den nu närmast behandlade punkten 97.

Herr Olsson, Oscar: Herr Ström behöver inte återkomma för att göra det yrkande han nu antyde, ty jag ber här att uppriktigt få försäkra herr Ström, att utskottet menar alldeles detsamma med vad utskottet i detta avseende säger på sid. 51 som på sid. 12 i sitt utlåtande. Det är inte så att utskottet i samma sak menar ett på den ena av dessa sidor och någonting annat på den andra.

Jag ber vidare få säga herr Ström, att i utskottets andra avdelning, som närmast står för denna formulering, äro vi allesamman ett hjärta och en själ med herr Ström beträffande betydelsen av dessa saker, och det gläder oss att vi i år ha funnit en formulering för denna stämning, som tillfredsställer herr Ström.

När herr Ström emellertid går så långt att han i detta uttalande vill inlägga ett löfte av statsutskottet eller av riksdagen att till nästa år tillmötesgå de höjda anslagskraven, ber jag att få fästa uppmärksamheten på att statsutskottet och riksdagen inte bruka ge några löften i det hänseendet. Den goda vilja, som herr Ström här har utläst, den finnes, och han kan vara förvissad om att den kommer att finnas för framtiden också.

Anslag till landsmålsarkiven. (Forts.)

Vad särskilt den nu föredragna punkten beträffar, har herr Ström också den tillfredsställelsen att kunna konstatera, att statsutskottet, hur oböjligt statsutskottet än anser sig nödgas vara i fråga om att höja anslag, icke kunnat undgå att just på de skäl, som äro gemensamma för herr Ström och statsutskottet, i alla fall ge 2,000 kronor extra. Det är visserligen bara hälften av det direkta anslag, som begärts till undersökande av lapska språket och lapsk kultur, men anslaget under denna punkt har ändå höjts, och det har höjts därför att man ansett en alldeles särskild fara ligga i ett dröjsmål, när det gäller dessa forskningsuppgifters fullföljande, större än när det gäller de övriga folkminnes- och dialektforskningarna. Lapparnas tvångsförflyttning och dylikt kommer nämligen mycket snabbt att föranleda en blandning av de lapska dialekterna, som gör dem odugliga som material för historiskt inriktad forskning.

Det är således inte bara vackra ord som statsutskottet här har kommit med, utan på en punkt ha vi övergått till handling, nämligen just på denna punkt, där det ansetts vara allra farligast att inte göra någonting. Jag är också övertygad om att statsutskottet så snart som möjligt vid kommande riksdagar och kanske redan vid nästa riksdag kommer att visa sin välvillighet vid denna frågas handläggning, nota bene under förutsättning att de statsfinansiella förhållandena då inte bli precis likadana som i år.

Herr Ström, Fredrik: Efter herr Oscar Olssons anförande kan jag fatta mig mycket kort.

Av detta anförande framgår, att statsutskottet har avsett, att yttrandet under punkten 28 också avser punkterna 97 och 99, och under sådana förhållanden måste jag med hänsyn därtill och till vad herr Olsson senast har anført, finna att jag inte kan uppå något mera denna gång. Men jag ber då att få återkomma ett annat år.

Herr talman! Jag har alltså intet yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkterna 98—115.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 116 och 117.

Lades till handlingarna.

Punkten 118.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 119.

Lades till handlingarna.

Punkterna 120—122.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 123.

Lades till handlingarna.

Punkterna 124—133.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 134.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 26,500 kronor.

*Anslog till
kurser för
läroverks-
lärare m. fl.*

Det av Kungl. Maj:t äskade anslaget var avsett att disponeras med 6,500 kronor till en kurs i sexualundervisning och sexualhygien samt med 20,000 kronor till en kurs för lärare i värtjänstutbildning.

Däremot hade departementschefen förklarat sig icke kunna biträda ett av skolöverstyrelsen framlagt förslag om anvisande av 6,500 kronor till en kurs i ekonomilära för flickskolelärarinnor.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten anfört:

»Utskottet tillstyrker i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag, att sammanlagt 26,500 kronor anvisas för ifrågavarande kurser i sexualundervisning och sexualhygien samt i värtjänstutbildning.

Vad beträffar den av skolöverstyrelsen förordade kursen i ekonomilära — för vilken departementschefen icke beräknat medel för nästa budgetår — har utskottet icke kunnat undgå att finna densamma väl motiverad, särskilt med hänsyn till nu rådande krisförhållanden. Kostnaderna för en dylik kurs ha av skolöverstyrelsen beräknats till 6,500 kronor. Utskottet förordar, att ett belopp av denna storleksordning anvisas för ifrågavarande ändamål. Vid kursens anordnande bör enligt utskottets mening iakttagas, att huvudsakligen endast sådana ämnen medtagas, som i egentlig mening kunna bli till gagn vid den föreskrivna undervisningen i ekonomilära.

Förevarande anslag torde alltså böra uppföras med (26,500 + 6,500 =) 33,000 kronor.

Utskottet hemställer förty, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, till Kurser för lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter för budgetåret 1943/44 anvisa ett reservationsanslag av 33,000 kronor.»

Herr Mannerskantz: Herr talman! När man skall ta del av sådana stora huvudtitlar som denna, får man vara ganska uppmärksam, om man skall finna allt som där kan vara värt att intressera sig för. Här har utskottet under denna punkt föreslagit en höjning av det anslagsbelopp, som Kungl. Maj:t har äskat. Den föreslagna förhöjningen gäller visserligen inte något stort belopp; det rör sig om 6,500 kronor.

Det förhåller sig därmed på följande sätt. Skolöverstyrelsen har i sina petita begärt detta anslag å 6,500 kronor för att anordna kurser för lärarinnor, i första hand lärarinnor vid flickläroverken, för att sätta dem in i ekonomilära, som ämnet kallas. Efter vad jag kan förstå, avses med denna anslagshöjning anordnande av en kurs, som icke är nödvändig, då informationer i ämnet kunna bibringas på billigare sätt. Jag tycker att Kungl. Maj:t här har bedömt saken alldeles riktigt, och att statsutskottet har tagit för lätt på saken.

Jag har studerat vad utskottet skrivit i sitt yttrande på denna punkt, och jag börjar misstänka, att utskottet, som man mycket ofta gör nu för tiden, har lagt folkförsörjningssynpunkter på denna sak. Utskottet har nämligen skrivit, att det anser denna kurs »väl motiverad, särskilt med hänsyn till nu rådande krisförhållanden». Därmed syftar väl utskottet på att det är viktigt för lärarinnorna att kunna undervisa eleverna om hemmets ekonomi, som står uppräknat såsom ett av de ämnen, som skulle studeras. Emellertid undrar jag, om detta varit huvudsyftet med dessa kurser. I överstyrelsens skrivelse säges, att »till de ämnen, som lämpligen skulle ifrågakomma, höra de väsentligaste grenarna ur vårt lands näringsliv, såsom skogshushållningen, jordbruket, bergshanteringen, Sveriges handel och världsmarknaden ur ekonomisk synpunkt, vi-

Anslag till kurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

dare vårt bank- och försäkringsväsende, arbetskraften, skatteväsendet, kooperationen, befolkningsfrågan och» — på allra sista slutet — »hemmets ekonomi».

Emellertid finns det verkligen — trots att skolöverstyrelsen tycks under-skatta detta förhållande — en hel del lämplig litteratur, som dessa lärarinnor skulle kunna studera, och det finns en sådan litteratur i broschyrform, mycket koncentrerad och billig. Överstyrelsen säger visserligen, att läroböckerna måste anses vara ganska torra, men jag tror att en lärarinna får lov att ibland även syssla med sådana ting, som äro en smula torra, och det måste, herr talman, vara billigare att ge lärarinnorna några broschyrer att studera än att kosta på dem en Stockholmsresa. Även om det givetvis kan vara behagligt och trevligt för dem, som inte så ofta komma till Stockholm, att få företaga en sådan resa, måste man säga, att det är skäl att ordna detta på ett händigare och billigare sätt, om det kan ordnas så. När dessutom herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har visat en sådan sparsamhet på en mängd andra områden, som vi finna av denna huvudtitel, där han kanske inte hade velat vara så sparsam som han nu varit tvungen att vara, tycker jag att det vore riktigare, om några ökningar i anslagen skola vidtagas, att han finge göra dem beträffande andra saker, där han med sin större överblick över det hela kan finna en sådan ökning vara nödvändigare än i detta fall. Det förefaller därför knappast vara riktigt att gå ifrån regeringens förslag på denna punkt.

Jag behöver nog inte motivera detta ytterligare. Vi ha ju möjlighet att få denna motivering bestyrkt här, eftersom herr statsrådet finns här i kammaren, men jag har inte ansett det lämpligt att denna sak förbigås och har därför velat påtala den.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, vilket innebär, att riksdagen måtte anvisa ett reservationsanslag av 26,500 kronor i stället för 33,000 kronor, som utskottet har föreslagit.

Herr Pauli: Herr talman! Det är som herr Mannerskantz framhöll ett ganska ovanligt förhållande, som här föreligger, att statsutskottet har begagnat sin motionsrätt. Statsutskottet har varit enhälligt; det finns inte någon reservation vid denna punkt. Medlemmarna inom utskottet av det parti, som herr Mannerskantz företräder, ha icke funnit någonting att invända.

Jag kan av herr Mannerskantz' anförande konstatera, att han delvis har råkat ut för ett missförstånd, som vi i början av ärendets behandling på avdelningen själva råkade ut för. Vi studerade nämligen liksom han det program för kurserna, som finnes intaget i propositionen, och även vi tyckte att det verkade litet vittsvävande och att den plats, som själva huvudsaken, nämligen ämnet hemmets ekonomi, där hade beretts, var relativt blygsam. När vi närmare undersökte saken, funno vi emellertid, att den undervisning, som var avsedd att ges i skolorna, skulle läggas på ett helt annat sätt än som kunde framgå av detta program. Den skulle vara koncentrerad på hemmets ekonomi, och vi ha verkligen funnit mycket starka skäl föreligga för en god lärarutbildning i det syftet, vilket jag förvånar mig över att herr Mannerskantz icke kan sentera. Målet är att under nu rådande kristid ge de blivande hushållens hjälp att sköta hemmets ekonomi, varje hushålls lilla budget, på ett mera effektivt och tillfredsställande sätt än som kanske mängden gång i verkligheten är förhållandet. Vi ha däremot icke kunnat finna, att hänvisningarna till lärarinnorna att studera »lättillgängliga, populärt hållna framställningar» skulle kunna ersätta en verklig lärarutbildning för denna viktiga sak.

Jag vill inte rikta någon kritik emot departementschefen för att han icke

Anslag till kurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

vågat sig på detta anslag — det finner jag tämligen förklarligt med hänsyn till det allmänna finansiella läget. Men detsamma kan jag inte anse om det resonemang, som herr Mannerskantz för, att »det är billigare att ge lärarinnorna några broschyrer än att kosta på dem en stockholmsresa». Det tycker jag är ett synnerligen förenklat resonemang, och det smakar inte så litet av demagogiens gamla klassiska konst.

Jag vill också framhålla en sak, som påpekats i propositionens recit, nämligen att skolorna sakna i detta avseende särskilt avpassade läroböcker. Vid den undervisning i detta ämne, som lärarinnorna ha att bedriva i skolorna, måste de alltså själva så att säga improvisera läroböckerna, de måste låta barnen göra nödiga anteckningar för inlärandet. När man har det ordnat på det sättet, att det inte förekommer någon föregående utbildning för lärarinnorna och att man inte har lämpligt avpassade läroböcker för skolorna, tycker jag att det finns starkt grundade skäl för att anordna en sådan kursutbildning. Det är en utbildning, som jag anser att en person med herr Mannerskantz' anknytning till vårt svenska lanthushåll skulle ha mera förståelse för än han tycks ha. Den förståelsen har som sagt funnits på alla håll inom utskottet, och jag kan försäkra kammaren, att det är efter ett mycket grundligt övervägande som man inom avdelningen och utskottet har tagit det ovanliga steget att höja anslaget utan att motion därom förelegat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Bagge**: Eftersom saken kommit på tal och jag kanske är en smula på min mammas gata, då jag undervisat i detta ämne i många år, och jag dessutom blivit apostroferad, ursäktar kammaren kanske mig, om jag säger ett par ord.

Det har sagts här, att statsutskottet har varit enhälligt och därför kunnat begagna sin motionsrätt, och man menar att detta borde vara motiv nog för kammaren att bifalla utskottets förslag. Men man kan ju möjligen säga: interdum dormitat ipse Homeros — ibland kan till och med själva statsutskottet slumra in under sina mödor, och jag undrar, om det inte gjorts det i detta fall. Om man närmare studerar handlingarna, vilket jag av naturliga skäl varit tvungen att göra, ser man, att, som herr Mannerkantz framhållit, frågan om hemekonomin spelar en mycket liten roll i framställningen och även i fråga om planen för kurserna. Ursprunget till det hela är ju en skrivelse från lärarinnorna, där det uttryckligen sägs, att det är en undervisning i nationalekonomi, som man vill ha, och på det sättet är det hela lagt med hemekonomin mera på sladden. Då jag alltså går ut ifrån att det är fråga om en undervisning i nationalekonomi, särskilt beskrivande nationalekonomi: hur vårt näringsliv ter sig i olika avseenden, som äro uppräknade, hur skogsbruk, banker, industri, jordbruk o. s. v. fungera, vågar jag som sagt påstå med den erfarenhet jag har, att det inte alls behövs några kurser för lärarinnorna för att reda upp den saken. Det finns en hel del populärvetenskaplig litteratur, som vem som helst mycket lätt kan tillägna sig. Jag har många gånger sett att studenter klara upp det utan vidare, och jag tar för givet, att lärarinnor skola ha ännu lättare att göra det.

Jag har den uppfattningen, att detta kursväsende kan överdrivas. Man skall inte ha kurser på sådana områden, där vederbörande kunna klara sig själva. Man skall inte tugga allting åt dem, utan de skola kunna tugga en liten smula av den andliga maten själva. Och en vanlig lärarinna kan alldeles säkert klara upp detta utan någon kurs; det har varit min uppfattning, och den tror jag att jag kan stå för.

Dessutom kommer det till, att vid 1940 års budgetbehandling — den första

Anslag till kurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

där man gick in på de stränga sparsamhetslinjerna — bestämde vi oss för att överhuvudtaget söka få ned anslagen till olika kurser i alla departement. Man gick mycket strängt till väga och skar ned överallt. Under årens lopp har man sedan inte kunnat komma ifrån att släppa efter litet här och där och att ge ett och annat sådant här anslag till kurser, men man har gjort det endast då det varit absolut nödvändigt. Skulle jag jämföra detta anslag med andra, som vi sagt nej till, måste jag säga mig, att det inte är något system i att lämna anslag till denna kurs, då man vägrat många andra, som såvitt jag förstår äro mycket viktigare och mera behöfliga. Jag skulle kunna tillägga, att så besvärligt som jag har det med åttonde huvudtiteln, så kunde herrarna ställa till mitt förfogande bara dessa 6.500 kronor, som jag finge handskas med utan att taga vanliga hänsyn till de finansiella svårigheterna, så skulle jag kunna göra ofantligt mycket större nytta med dessa 6.500 kronor än att lägga ned dem här.

Jag har därför samma uppfattning som herr Mannerskantz — vilket ju är ganska naturligt, eftersom herr Mannerskantz talar för det förslag som jag framställt till Kungl. Maj:t — och jag skulle sålunda vara mycket belåten, om det skulle bli kammarens mening.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Herr statsrådet framställde den uppfattningen, att han skulle förstå sig på att använda dessa 6.500 kronor, som skulle bli över, mycket bättre än statsutskottet kunde göra i fråga om utgifterna på denna huvudtitel. Det är möjligt; den saken skall jag inte taga upp till någon mera ingående diskussion med herr statsrådet. Men jag skall be att få säga, att statsutskottet har gjort så gott det har kunnat, och det har inte suttit och sovit, när de gällt den här punkten, som herr statsrådet älskvärdt nog antydde. På utskottets andra avdelning, som förberedde ärendet, hade vi uppe till debatt det som herr Pauli här talat om, och jag vill fästa uppmärksamheten på att resultatet av den debatten står i sista meningen av utskottsutlåtandets motivering, där det heter: »Vid kursens anordnande bör enligt utskottets mening iakttagas, att huvudsakligen endast sådana ämnen medtagas, som i egentlig mening kunna bliva till gagn vid den föreskrivna undervisningen i ekonomilära.» Vi voro angelägna att understryka detta, därför att vi kanske äro lika angelägna som statsrådet att icke ställa till några överflödiga kurser, som enligt utskottets förmenande inte fylla sin uppgift.

Vidare är det en annan synpunkt, som jag alltid finner vara mycket viktig, som gjort att jag inte varit så förfärligt sträng på denna punkt, en synpunkt som kanske herr Mannerskantz och herr statsrådet i någon mån förbise, nämligen att våra skolor skola vara medborgarskolor och att lärarna böra få den bästa möjliga utbildning i fråga om att uppfostra lärjungarna till goda medborgare och att göra sina skolor till verkliga medborgarskolor. Statsrådet är ju en bättre auktoritet än jag, när det gäller att bedöma, om ekonomiläran har någon betydelse att tala om i det fallet, men tills vidare håller jag på att ekonomiläran är av synnerligen stor betydelse, när det gäller de kommunala flickskolornas uppgift som medborgarskolor.

Det torde också vara av behovet påkallat att något beröra de rätt överlägsna uttalanden om dessa flickskolors lärarinnor, som fallit i denna debatt. Vid allmänna flickskolemötet i Jönköping i juni 1942 framhölls med skarpa återönskemålet, att utbildningskurser anordnades för de lärarinnor, som undervisa i ekonomilära. Till överstyrelsen har nu från centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen inkommit en skrivelse i liknande syfte. Jag får säga, att trots de synpunkter som framlagts här av herr Mannerskantz och statsrådet, håller jag mycket styvt på att lärarinnorna äro kompetenta att uttala sig i

Anslag till kurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

denna sak och antagligen veta vad de säga, när de anse att en sådan kurs skulle var av stor betydelse. De kommunala flickskolorna ha från början av mig betraktats med mycket stort misstroende, därför att jag inte trodde så mycket på deras praktiska inställning. I den mån de utvecklats till att få en allt starkare praktisk inställning och till att bli vad jag anser vara målet för våra skolor, nämligen verkliga medborgarskolor med praktisk inriktning, har jag glatt mig åt den utvecklingen. Jag hade aldrig kunnat tänka mig, att ett livligt intresse hos lärarinnorna för att bli mogna till sin uppfostrargärning i detta hänseende skulle här i första kammaren bemötas med ett överlägset och ironiskt uttalande om att det kan ju visserligen vara trevligt och behagligt för lärarinnorna att komma till Stockholm i stället för att sitta och läsa sina böcker hemma. Man kanske ändå borde taga något i betraktande värdet av praktiska utbildningskurser, förnyelsekurser för lärarinnorna, vid vilka de komma i beröring med goda föreläsare, goda vetenskapsmän som kunna ge levande översikter i ämnena för vidare självstudium. För övrigt ber jag att få fästa uppmärksamheten på att såvitt jag vet har skolöverstyrelsen lämnat ut litteraturanvisningar före sådana kurser.

Jag skulle tro att under sådana förhållanden är statsutskottet mer än väl försvarat, när statsutskottet gör anspråk på att verkligen med vaket intresse ha tagit del av denna sak. Departementschefen borde väl ha kunnat misstänka detta på grund av den ytterligare sparsamhet, som statsutskottet har iakttagit vid alla tillfällen och som har resulterat i att det dock är åtskilliga tusen kronor mindre i statsutskottets förslag än i den kungl. propositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Mannerskantz: Jag skulle vilja säga till min ärade vän på Jönköpingsbänken, att det kanske kan vara onödigt att sätta kammarens ledamöter i valet att avgöra, vem av oss som är värst i demagogi. Då han säger att det är demagogiskt av mig att jämföra broschyrer med resor, borde han själv inte ha gjort sig skyldig till en uppenbar demagogi, som dessutom är felaktig, och det är ändå värre. Han säger att det under nuvarande förhållanden har så stor betydelse, att dessa blivande husmödrar få lära sig lanthushållning och ekonomilära. Tror verkligen herr Pauli, att dessa flickor i flickskolorna hinna att bli husmödrar medan det här kriget varar? Det tror faktiskt inte jag. De äro i regel i den åldern, att de inte utan dispens av Kungl. Maj:t få ingå äktenskap, och vidare är det inte alla som bli lyckligen gifta så snart. Jag tror med andra ord att det är demagogi att göra gällande, att detta anslag har någon betydelse för hemmens skötsel.

Då herr Oscar Olsson säger, att jag talat överlägset och hänfullt om dessa lärarinnor, så är det missuppfattning. Jag säger bara, att när det pågår krig i världen — det verkar ibland som om herr Olsson inte hade läst i tidningarna, att det förhåller sig på det sättet — måste man ta hänsyn till det. Om man då kan hjälpligt klara sig över ett behov på ett mycket billigare och händigare sätt, är det väl allt skäl att göra det i en sådan tid som nu, när, som herr statsrådet säger, dessa pengar, om de kunna anslås, lämpligen böra användas till andra och viktigare ändamål. Så måste mitt anförande uppfattas.

Jag tror knappast vi behöva diskutera så värst mycket längre, ty saken är väl ändå i så måtto klarlagd, att man knappast kan säga, att detta anslag har något med krisförsörjningen att göra.

Herr Pauli: Herr Mannerskantz riktade en fråga till mig, som väl inte var så allvarligt menad. Han frågade, om jag verkligen trodde, att dessa flickor,

Anslag till kurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

som skulle få denna undervisning i de kommunala flickskolorna, hinna ingå äktenskap före krigets slut. Eftersom jag inte vet, hur länge kriget kommer att vara, är det inte lätt att svara på den frågan, men, att det förefaller dock finnas rätt stor sannolikhet för att en hel del av dem kunna hinna med den saken. Det gäller nämligen den högsta klassen i de kommunala flickskolorna, och flickorna där kunna nog ofta vara i åldern 17 och 18, till och med 19 år. Jag undrar om inte herr Mannerskantz medger, att risken för att de skola ingå äktenskap kan anses vara ganska nära föreliggande.

För övrigt måste jag säga, att vi i utskottet inte fattat saken som herr statsrådet tycks göra eller så, att det väsentliga skulle vara frågan om en undervisning i nationalekonomi. Vi ha genom det tillägg till vårt uttalande, som citerades av herr Oscar Olsson, just velat ta avstånd från en del något vittsvävande programanvisningar, som finnas i reciten till propositionen, och velat begränsa kursernas omfattning till de för de kommunala flickskolornas räkning verkliga behövligena momenten i ekonomilära. Det torde vara tämligen självklart, att hemmets ekonomi där intar en central plats.

Jag tycker det är litet orättvist av statsrådet att på oss tillämpa det gamla ordet, att Homeros blundar ibland. Om det är någonting, som detta steg från statsutskottets sida visar, är det väl att vi varit vakna, till och med litet mera vakna än vad herr statsrådet gillar. Vi ha tagit ett litet initiativ, och ett initiativ är i vårt nuvarande parlamentariska liv en så pass sällsynt blomma, att jag tycker det borde uppskattas även i och för sig. När det därjämte är ett initiativ, som gäller en viktig sak i våra flickors uppfostran, har jag mycket svårt att tro, att kammaren skulle vilja motsätta sig statsutskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan. såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Pauli* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 134, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan, såvitt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalles denna framställning oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Anslag till kurser för läroverkslärare m. fl. (Forts.)

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 47.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna 135 och 136.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 137.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten införd avlösningsstat för folkskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

b) till Folkskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 2,114,000 kronor.

I motiveringen hade utskottet, efter att hava lämnat en redogörelse för framkomna förslag rörande elevintagningen vid folkskoleseminarierna, anfört:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, innebär skolöverstyrelsens förslag att under läsåret 1943/44 skulle intagas 4 avdelningar på den tvååriga linjen och 6 avdelningar på den fyraåriga linjen. Från lärarhåll har påyrkats en större försiktighet vid nyintagningen, medan statskontoret föreslagit att 5 avdelningar om 25 elever skulle intagas på den tvååriga linjen. I likhet med departementschefen har utskottet kommit till den uppfattningen, att skolöverstyrelsens förslag med hänsyn till de gjorda prognoserna i fråga om lärarbehovet utgör en godtagbar medelväg. Då ersättningsbehovet visat sig vara större beträffande de manliga lärarna än beträffande de kvinnliga, anser utskottet liksom departementschefen den av överstyrelsen föreslagna proportionen mellan manliga och kvinnliga elever — 6:4 — vara väl avvägd. Utskottet har icke heller funnit något att erinra mot att en klassavdelning intages vid vart och ett av de tio folkskoleseminarierna. I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att, därest examinationskapaciteten vid seminarierna inom en nära framtid skulle behöva utökas, enligt utskottets mening i stället för en utvidgning av organisationen den vägen torde böra beträdas, att elevantalet i klasserna något ökas.

De av departementschefen verkställda anslagsberäkningarna för nästa budgetår föranleda icke någon invändning från utskottets sida.»

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herr *Oscar Olsson* ansett, att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Såsom av — — — godtagbar medelväg.

Utskottet finner det emellertid betänkligt att fortgå på den genom 1940 års riksdags beslut inslagna vägen att vid Göteborgs samseminarium intaga endast manliga elever. Anordningen betraktades då såsom endast tillfällig. Vid följande års riksdag beslöts dock att fortfarande endast manliga elever skulle intagas vid seminariet i Göteborg och att samma anordning skulle tillämpas även vid samseminariet i Lund. I årets statsverksproposition bibehålles anordningen vid båda dessa samseminarier, vilka således äro på god väg att övergå till enbart manliga seminarier. En sådan förändring av seminarieorganisationen måste betraktas som högst anmärkningsvärd, icke minst genom det kring-

*Anslag till
folkskole-
seminarierna.*

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

gående av behörighetslagens bestämmelser rörande kvinnas likvärdighet med man vid besättande av lärarbefattningar, som därigenom äger rum. I 1942 års statsverksproposition meddelades, att endast en tredjedel av de ledigförklarade folkskollärarbefattningarna efter år 1938 kunnat sökas av kvinnliga lärare. Ett sådant förhållande innebär i själva verket ett upphävande av riksdagens beslut om lika behörighet för manlig och kvinnlig lärare. Enligt utskottets mening böra alla ledigförklarade platser stå öppna för ansökning av varje kompetent lärare, oavsett kön. Fördens skull bör Kungl. Maj:t förordna, att ledigförklarande av folkskollärartjänster skall ske utan särskilt krav på manlig eller kvinnlig lärare, skoldistrikt självfallet obetaget att förena sådan tjänst med undervisningsskyldighet i manlig eller kvinnlig slöjd.

Utskottet har icke funnit något — — — något ökas.

De av — — — utskottets sida.»

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Den fråga som beröres i reservationen gäller ju inte någon anslagssumma, men den rör en sak, som är ganska betydelsefull i alla fall. Redan vid förra riksdagen fäste jag uppmärksamheten på att man på den väg, man här slagit in på, har börjat kringgå behörighetslagens bestämmelser rörande kvinnans likställighet med mannen vid besättande av lärarbefattningar. Från början har det skett på ett mycket försiktigt sätt, då man från vederbörande statsråds sida påpekade, att det bara var fråga om en rent provisorisk åtgärd. Denna provisoriska åtgärd har nu lett till rätt så oroväckande resultat. Det är på det sättet, att två av landets samseminarier — till namnet — ha övergått till att bli praktiskt taget manliga seminarier. På västkusten, där vi hade två samseminarier, nämligen i Göteborg och Lund, ha vi nu praktiskt taget från nästa år inte något samseminarium. Vid en föregående riksdag har det talats ganska mycket om betydelsen av t. ex. Kalmar seminarium för de flickor där borta på östkusten, som ville bli lärarinnor, och att det därför måste räddas, men när nu båda seminarierna på västkusten komma att befrias från flickor, så tycks detta vara fullkomligt i sin ordning för Kungl. Maj:t.

Det var 1940, som det helt försiktigt beslöts, att man i Göteborg skulle intaga en klass av 24 manliga elever i stället för 12 manliga och 12 kvinnliga enligt seminariernas organisation. Året därpå gick man ett steg vidare och beslöt att fortfarande i Göteborg endast intaga manliga elever och samtidigt göra samma anordning vid Lunds seminarium. Nu i år fortsätter man att för tredje året i följd i Göteborg intaga endast manliga seminarister, och i Lund gör man det för andra året.

Hur se då dessa samseminarier ut för närvarande i fråga om elevantalet? I Göteborgsseminariet skulle nästa år finnas 97 elever, varav 12 flickor i högsta klassen. Om man fortsätter på detta sätt, finns det inte några flickor kvar, när dessa flickor ha gått ut högsta klassen. I Lund har man nästa år ingen tredje klass. Man har där 73 elever, av vilka 13 äro flickor i högsta klassen. Den utvecklingen var nog ganska svår att förutse, när behörighetslagen genomfördes här i riksdagen, allra helst som man vid den tiden inte hade den uppfattningen, att lärarinnor voro särskilt inkompetenta, jämförda med män, när det gällde att uppfostra barn i folkskoleåldern.

Vad anföres från skolöverstyrelsen och från departementschefen som skäl för en sådan anordning? Det sades ifrån i 1942 års statsverksproposition, att endast en tredjedel av de ledigförklarade folkskollärarbefattningarna efter 1938 hade kunnat sökas av kvinnliga lärare. Man har här i landet i många skoldistrikt tydligen den uppfattningen, att när man kan få en karl och en kvinna för samma betalning, väljer man naturligtvis karlen. Det är en syn-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

punkt, men det är inte den synpunkten som bör vara bärande eller giltig i Sveriges riksdag. Det finns ju den bestämmelsen, att folkskolestyrelserna kunna förklara en lärarplats ledig för manliga sökande eller för kvinnliga sökande. I och med att denna bestämmelse brukas eller missbrukas på detta sätt, borde den naturligtvis ha ändrats. Motiveringen för ledigförklarandet av manliga tjänster anses ju vara skolans behov av slöjdlärare, men då borde förordningen vara så avfattad, att tjänsten förklarades ledig men med den utannonserade bestämmelsen, att tjänsten omfattade även undervisning i manlig slöjd. Med en sådan formulering hade saken varit klar. Det är ju tydligt, att om en sådan folkskolläraryrkebefattning behöves, skola de sökande också kunna fylla kompetenskraven. Det finns emellertid numera också åtskilliga lärarinnor, som fylla det kompetenskravet. Vad som för mig nu är viktigt är, att det blir lika behörighet för manliga och kvinnliga lärare och att alla ledigförklarade platser skola stå öppna för varje kompetent lärare, oavsett kön. Det där könsstreck har riksdagen en gång för alla avskaffat, och meningen är väl, att lagen skall följas.

Om det nu hade varit en rent provisorisk åtgärd, som det förespeglades riksdagen från början, hade inte mycket varit att säga om saken. Men nu anser jag, att det är mycket att säga om saken. Jag har därför i min reservation velat ha bort den punkt i utskottets utlåtande, som ger Kungl. Maj:t rätt att i samseminarierna intaga endast manliga elever, varigenom slutresultatet skulle bli, att lika många manliga och kvinnliga elever skulle intagas i folkskoleseminarierna nästa år.

Det är emellertid en sak till, som jag skall be att få anföra och som är lika betänklig som kringgåendet av behörighetslagen. Det är att med dessa bestämmelser få vi mindre kvalificerade elever i våra seminarier. Det är faktiskt på det sättet, att denna åtgärd från Kungl. Maj:ts sida har medfört, att urvalet blir sämre i seminarier, som förut varit samseminarier och nu skola bli enbart manliga seminarier. Det bevisas av antalet inträdessökande i de olika seminarierna. Av de seminarier, som i fjol hade 24 endast manliga platser, komma Göteborg och Lund upp till 41 sökande, Linköping till 38 och Uppsala till 36. Det är inte ett stort urval, som var och en förstår som har någon aning om hur stort antalet sökande brukar vara till seminarierna.

Hur var det vid de kvinnliga seminarierna? I Stockholm var det 63 sökande. I Umeå, det enda seminarium, som praktiskt taget blev samseminarium i fjol, var det 86 sökande till de 24 platserna, och rektor meddelar, att ursprungligen var det 110, som anmälde sig, dubbelt så många sökande eller, om man tar hänsyn till begynnelseantalet, tre gånger så många sökande till samseminarierna som till de manliga seminarierna. Det är väl ändå ingen som tror, att urvalet av dem, som komma in i seminarierna blir lika bra, om det är 41, som när det är 86 sökande. Inte heller är det väl någon som anser, att de manliga seminaristerna äro tungviktare på det sättet, att en sådan andligen taget gott och väl går upp mot två kvinnliga seminarister.

Denna tillställning, som riksdagen har lockats in på så småningom, är således betänklig ur olika synpunkter, både ur lagstiftningens genom behörighetslagens kringgående och från synpunkten av att till seminarierna få bästa möjliga urvalet lärjungar.

Jag vet, herr talman, att det inte är så stor idé att vidare gå in på detta spörsmål, därför att det intresserar ett alldeles för litet antal av kammarrens ledamöter. Men jag kan icke underlåta att anse saken så betänklig, att jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr *Brandt*, herr *Ström*, *Fredrik*, och fru *Sjöström-Bengtsson*.

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

Herr Pauli: Herr talman! Jag kan på sätt och vis sälla mig till de kammarledamöter, som nyss ha instämt med herr Oscar Olsson. Jag finner nämligen att tanken, att samseminarierna permanent skulle förvandlas till enbart manliga seminarier, är långtifrån tilltalande eller samhällsgagnelig. Jag vill därför understryka, att den anordning, som nu sedan några år har ägt rum och som utskottet även denna gång ger sitt förord, är och bör förbli ett provisorium. Det är en tillfällig åtgärd, som jag för min del hoppas, och som jag är säker på att många med mig hoppas, skall upphöra, när de nuvarande något onormala förhållandena ha upphört.

Att utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag om endast manlig intagning vid de ifrågavarande seminarierna, beror ju på att man inte kan komma ifrån att rent statistiskt sett ersättningsbehovet för närvarande är större beträffande manliga än beträffande kvinnliga lärare. Det finns betydligt större tillgång på kvinnliga lärare än på manliga för vikariats tjänstgöring. Detta sammanhänger naturligtvis i viss mån med inkallelserna, och åtminstone i det fallet kommer det att bli en ändring i framtiden. I vad mån det kan bli en ändring beträffande de förhållanden, som herr Oscar Olsson berörde, att vissa skoldistrikt hellre vilja ha manliga lärare än kvinnliga, vågar jag inte yttra mig om. Principiellt tycker jag, att det är riktigt, när han säger, att alla ledigförklarade platser böra stå öppna för varje kompetent lärare oavsett kön. Men all denna diskussion om förordningens avfattning o. s. v. är ju någonting som strängt taget inte hör till den fråga vi nu diskutera.

På grundval av de just nu rådande förhållanden, som anförts, och med uppreparande av förhoppningen, att det endast skall röra sig om en tillfällig nödfallsanordning, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Bara en anmärkning med anledning av herr Paulis försäkran, att mitt resonemang inte hörde till denna fråga. Jag har fortfarande den uppfattningen, att Kungl. Maj:t tar hänsyn till riksdagens beslut. Därför tror jag, att om riksdagen följde min reservation, skulle Kungl. Maj:t ta hänsyn till riksdagens ställning, när Kungl. Maj:t gick att bestämma författningens ordalydelse.

Herr Wagnsson: Herr talman! Med nuvarande regler för tillsättning av lärare äger ju varje skoldistrikt självt avgöra, om det önskar en manlig eller kvinnlig befattningshavare på en folkskollärartjänst. Det har då visat sig, vilket man kunde förutse på grund av beslutet om införandet av likalönsprincipen, att skoldistriktet i allt större utsträckning föredraga manliga sökande framför kvinnliga. Så länge de förhållandena existera, är det väl rimligt, att man också då det gäller utbildning av lärare låter sig influera av de uppfattningar, som finnas inom skoldistriktet. Skulle man följa herr Oscar Olsson, och jag vill inte neka till att det kan finnas vissa skäl för det, borde man börja med en motion om en bestämmelse, som innebar skyldighet för skoldistriktet att utse lärare, manliga eller kvinnliga, efter förtjänst och inte som nu med möjlighet att låta könet vara avgörande.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Jag är mycket glad över att herr Wagnsson nu har kommit till denna insikt. Jag har undrat över att skolöverstyrelsen inte förr kommit till den insikten och vidtagit de mått och steg som kunde föranledas av den ståndpunkt herr Wagnsson nu anser vara den riktiga. Se-

Anslag till folkskoleseminarierna. (Forts.)

dan upplysningen gått så långt inom överstyrelsen, hoppas jag emellertid att vi inte skola behöva vänta alltför länge på mått och steg från skolöverstyrelsens sida för att komma till rätta med detta förhållande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering, dels ock att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av den motivering, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 138 och 139.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 140.

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels besluta, att småskoleseminarierna i Lycksele, Härnösand och Växjö skulle tills vidare från och med budgetåret 1943/44 vara anordnade såsom dubbelseminarier, vart och ett omfattande två tvååriga linjer, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44, dels ock till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 609,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom första kammaren av herr *R. Wagnsson* väckt motion (I: 81), vari hemstälts, att nuvarande extra vaktmästarbefattningar vid småskoleseminarierna i Härnösand, Landskrona, Lycksele, Skara, Strängnäs och Växjö måtte förändras till extra ordinarie vaktmästarbefattningar.

Utskottet hade i den nu ifrågakvarande punkten av angivna orsaker hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) besluta, att småskoleseminarierna i Lycksele, Härnösand och Växjö skulle tills vidare från och med budgetåret 1943/44 vara anordnade såsom dubbelseminarier, vart och ett omfattande två tvååriga linjer;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för småskoleseminarierna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1943/44;

c) till Småskoleseminarierna: Avlöningar för budgetåret 1943/44 anvisa ett förslagsanslag av 609,000 kronor;

II. att motionen I: 81 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Den av departementschefen angivna elevintagningen vid seminarierna under nästa läsår kan emellertid icke förväntas komma att fullt täcka det beräknade behovet av småskollärare. Enligt utskottets mening torde man icke böra tillmäta den förefintliga reservtillgången på lärarinnor någon avgörande betydelse, varför utskottet funnit departementschefens nu ifrågakvarande förslag präglat av en måhända alltför stor försiktighet. Utskottet anser därför för sin del, att en ökning av examinationsmöjligheterna under föreliggande omständigheter bör eftersträvas. I nuvarande statsfinansiella läge ligger det närmast

*Anslag till
småskole-
seminarierna.*

Anslag till småskoleseminarieerna. (Forts.)

till hands att nå detta mål genom att intaga ett något ökat antal elever i varje avdelning. Ehuru en dylik åtgärd ur pedagogiska synpunkter kan förefalla mindre önskvärd, finner utskottet sig likväl böra — med vissa nedan angivna undantag — tillstyrka, att såsom ett av förhållandena betingat provisorium elevantalet höjes till 26. Så snart omständigheterna sådant medgiva, torde en återgång till det normala antalet 24 likväl böra ske. Vid Lycksele-seminariet torde emellertid elevantalet nästa läsår böra begränsas till sistnämnda antal, emedan lokalförhållandena vid detta seminarium icke utan olägenheter medgiva en utökning av elevantalet därstädes.

Ett bifall till vad utskottet sålunda föreslagit innebär en utexamination år 1945 av $(10 \times 26 + 1 \times 24 =)$ 284 elever eller alltså en ökning i förhållande till departementschefens förslag av 20 elever.

Vad beträffar Haparandaseminariet fyller detta den dubbla uppgiften av utbildningsanstalt för småskollärarinnor, skickade att omhändertaga undervisningen i de finsktalande delarna av Norrbotten, och en läroanstalt, där dessa landsdelars kvinnliga ungdom får tillfälle att förvärva sig ett icke oväsentligt mått av allmänbildning. Något behov att här utöka examinationskapaciteten för erhållande av dessa specialutbildade småskollärarinnor synes icke för närvarande föreligga, varför en höjning av elevantalet icke nu synes påkallad.»

Reservation hade anmälts av herrar *Oscar Olsson*, *Magnusson* och *Holmdahl*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits. I det av reservanterna förordade yttrandet hade den nyss återgivna delen av utskottets motivering ersatts med följande uttalande:

»Liksom departementschefen anser utskottet att en viss försiktighet bör iakttagas, då det gäller frågan om elevintagningen år 1943. Vid denna frågas bedömning bör — såsom departementschefen framhållit — givetvis hänsyn tagas till den förefintliga reservtillgången på lärarinnor. En höjning av elevantalet i klasserna utöver det nu normala antalet 24 bör enligt utskottets mening så vitt möjligt undvikas på grund av de framför allt pedagogiska, men även organisatoriska olägenheter, som äro förknippade med en dylik åtgärd. Liksom departementschefen anser därför utskottet, att elevantalet i klassavdelningarna bör bibehållas vid 24.»

Herr Olsson, Oscar: När det gäller denna punkt befinner jag mig i gott sällskap, nämligen med skolöverstyrelsen och departementschefen. Det är en liten rad reservanter på denna punkt som ansett att det inte är rådligt att avvika från skolöverstyrelsens och departementschefens ståndpunkt.

Vi anse, liksom statsutskottet påstår sig göra, att en viss försiktighet bör iakttagas, och reservanterna finna att skolöverstyrelsen i sitt förslag just har iakttagit denna försiktighet, liksom också Kungl. Maj:t. Man har påstått att det egentligen är ganska lättsinnigt att här inte gå utöver Kungl. Maj:ts förslag, eftersom den statistik, på vilken Kungl. Maj:ts förslag bygger, visar att 334 lärarinnor skulle behövas utöver det antal som kan erhållas. Utskottet föreslår därför att man i stället för att gå med på vad Kungl. Maj:t begär, nämligen 70 mindre än de 334, skall öka intagningarna vid seminarierna så att man får 50 mindre än de 334. Det är således en skillnad på 20 mellan Kungl. Maj:ts förslag och statsutskottets.

Man har sagt att när skolöverstyrelsen har lagt fram en statistik som visar en väntad brist på 334 lärarinnor år 1945, är det Kungl. Maj:ts och riksdagens skyldighet att se till att denna brist icke föreligger 1945. Däri ligger emellertid en övertro på skolöverstyrelsestatistikens tillförlitlighet. Det ingår nämligen så många osäkra moment i denna statistik att det är skäl att inte

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

ta den alltför mycket för god. Det är det skolöverstyrelsen och departementschefen ha begripit.

Beträffande de osäkra faktorerna i statistiken vill jag fästa uppmärksamheten på att det är en rad B 2-skolor som nu förvandlas till B 3-skolor, varigenom en del småskollärarinnor bli överflödiga. Denna omständighet har inte tagits med i beräkningen, när statistiken uppgjordes. Den betyder säkert mycket mer än de 20 elever som det här tvistas om. Vidare bör man ta hänsyn till de rationaliseringsåtgärder som departementschefen har talat om. De torde också betyda väsentligt mer än den ökning med 20 elever som utskottet har ansett vara så viktig.

Äro då, undrar kanske en och annan, dessa 20 egentligen någonting att bråka om? Ja, det är på det sättet att den praktiska undervisningen i småskoleseminarierna avsevärt försämras genom intagandet av ytterligare 20 elever. Departementschefen vill ha 24 elever i var klass, statsutskottet 26. Vad betyder det i fråga om undervisningen? Det betyder att eleverna, som för den praktiska utbildningen skola uppdelas i grupper, inte kunna få tillfälle till praktik i seminarierna i alla sina ämnen. Det betraktades såsom den stora vinsten vid seminarieorganisationens genomförande att man kom ned till siffran 24, just därför att det skulle finnas någon möjlighet för alla eleverna i småskoleseminarierna att få praktisk handledning i alla ämnena. Den saken förstöres, om förhållandena ordnas på det sätt som statsutskottet föreslår. Jag frågar, om det är någon idé att förstöra undervisningsresultatet i alla svenska småskoleseminarier för att statsutskottet skall få öka antalet seminarister under nästa år med 20 utöver vad Kungl. Maj:t och skolöverstyrelsen föreslagit. Jag anser, herr talman, att det är tydligt och klart, hur den frågan bör besvaras, och därför vågar jag yrka bifall även till denna reservation.

Herr Pauli: Herr talman! Såvitt jag kunde uppfatta, underlät herr Oscar Olsson att i sitt annars rätt utförliga anförande beröra en ganska väsentlig sak, när det gäller utskottsbehandlingen av denna fråga.

Jag anser att kammaren bör ha klart för sig att det förslag som utskottet här har framlagt, är resultatet av en kompromiss som träffades redan inom avdelningen. Det förelåg nämligen där två alternativa förslag när det gällde frågan om antalet elever per klassavdelning. Det ena förslaget stannade liksom propositionen vid det nuvarande normala antalet av 24 per klass. Det andra gick däremot ända upp till 28 elever per klassavdelning. Då det för mig och flera andra inom utskottet föreföll önskvärt att inför sådana alternativ få utökningen per klassavdelning så liten som möjligt, anslöto vi oss till denna kompromiss på 26, varigenom vi lyckades undvika att utskottsmajoriteten, såsom annars säkert hade blivit fallet, föreslog 28.

Jag medger mycket gärna att den totala ökning med 20 elever, som därigenom åstadkommes, är ytterst obetydlig i förhållande till det stora antalet lärarinnor, och för min del skulle jag inte ha haft någonting emot att Kungl. Maj:ts förslag hade gått igenom. Å andra sidan kan man inte annat än medge, att när den nuvarande seminarieorganisationen skapades, angavs det både av de sakkunniga och under frågans senare behandling att en av de möjligheter till elasticitet, till snabb utvidgning av examinationen, som systemet avsågs att besitta, skulle bestå just i att man vid behov kunde något öka antalet elever per klassavdelning.

Det är i alla fall med synbar motvilja som utskottet har anslutit sig till denna tanke. Utskottet säger att »en dylik åtgärd ur pedagogiska synpunkter kan förefalla mindre önskvärd» och att så snart »omständigheterna sådant medgiva, torde en återgång till det normala antalet 24 — — böra ske». Saken är

Anslag till småskoleseminarierna. (Forts.)

ju den att även denna mindre utökning med endast 2 elever per avdelning i viss mån kommer att försvåra den praktiska utbildning som brukar ske i elevgrupper om 4 i varje. Men saken kan dock ordnas. Under alla förhållanden bli olägenheterna mindre än om förslaget om 28 per avdelning hade gått igenom.

Jag tycker det är onödigt att ingå i någon längre debatt om frågan. Med tanke på de reservationer som utskottet självt har gjort i saken och dess framhållande av att anordningen är ett provisorium, anser jag mig kunna förorda denna utväg såsom en kompromiss och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson, Oscar: Jag vill endast göra en sammanfattning av herr Paulis anförande. Han ansåg att det var bra med 24 elever per klass, illa med 26 och ännu sämre med 28, och så röstar han för utskottets förslag. Jag tycker inte att det är någon rationell slutsats!

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt med godkännande av utskottets motivering samt vidare på bifall till utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talman, att den fortsatta handläggningen av föreliggande utlåtande skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till

dels riksdagens skrivelse, nr 63, till Konungen angående val av ställföreträdare för riksdagens militieombudsman;

dels ock riksdagens förordnande, nr 64, för rådmannen Joel Christer Halvar Lech att vara riksdagens militieombudsmans ställföreträdare.

Herr *Lindblom* avlämnade en av honom m. fl. undertecknad motion, nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. samt lag angående fortsatt giltighet av lagen samma dag (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Motionen hänvisades till behandling av lagutskott.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 211, av herr *Näsström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.;

nr 212, av herr *Hage* och herr *Hansson, Sven*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser rörande fridlysning av björn och lo;

nr 213, av herr *Bondeson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens veterinärbakteriologiska anstalt m. m.; samt

nr 214, av herr *Holmström*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till rikets allmänna kartverk.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades herr *Petersson, Emil*, för tiden den 18—den 29 i denna månad.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.25 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 17 mars e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

Fortsattes föredragningen av statsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1943/44 under riksstatens åttonde huvudtitel, avseende anslagen inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 141—143.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 144.

Lades till handlingarna.

Punkterna 145—150.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 151.

Lades till handlingarna.

Punkterna 152—155.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 156.

Lades till handlingarna.

Punkterna 157 och 158.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1943. Nr 10.

Punkten 159.

Lades till handlingarna.

Punkterna 160—169.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 170.

Lades till handlingarna.

Punkterna 171 och 172.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 173.

Lades till handlingarna.

Punkterna 174—182.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 183.

Lades till handlingarna.

Punkterna 184—191.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 192.

Lades till handlingarna.

Punkten 193.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 194.

Lades till handlingarna.

Punkten 195.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 196.

Lades till handlingarna.

Punkterna 197—200.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 201.

Lades till handlingarna.

Punkterna 202—213.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 214.

Lades till handlingarna.

Punkterna 215—221.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 222.

Lades till handlingarna.

Punkterna 223—235.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 236.

Lades till handlingarna.

Punkten 237.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående dispositionen av ett för vissa byggnadsarbeten vid erkända alkoholistanstalten Dagöholm anvisat anslag; och

nr 41, i anledning av väckt motion om ändring i civila avlöningsreglementets bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 17, i vad densamma avser förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, förslag till förordning om utskyldsbetalning genom erkända skatteförmedlingskassor och förslag till förordning om preskription av utskylder m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:s proposition till riksdagen med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet. *Ang. avgiften för indrivning av kommunalutskylder.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 2 februari 1943 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 17, med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor m. m. i vad propositionen innebar framläggande för riksdagen av förslag till 1) lag angående ändrad lydelse av 76 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet, 2) lag angående ändrad lydelse av 71 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad, 3) lag angående ändrad lydelse av 58 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm.

Det i den förevarande propositionen framlagda förslaget till ändring i kommunallagarna åsyftade en höjning av avgiften för indrivning av kommunalutskylder till fem öre för varje full krona av det oguldna utskyldsbeloppet.

Ang. avgiften för indrivning av kommunalutskylder. (Forts.)

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 17 i nu föreliggande delar icke kunnat i oförändrat skick antagas, för sin del ville antaga tre i utlåtandet införda, med 1—3 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen.

Utskottets förslag skilde sig från det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget endast därutinnan, att avgiften för indrivning av kommunalutskylder upptagits till fyra öre för varje full krona av det oguldna utskyldsbeloppet.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Holmström, Herlitz, Thorell* och *Fält* yrkat, att utskottet måtte tillstyrka Kungl. Maj:ts proposition i nu förevarande delar i oförändrat skick.

Herr Holmström: Herr talman! Meningarna inom utskottet ha gått isär i fråga om storleken av indrivningsavgiften. Jag skall fatta mig mycket kort därom.

De sakkunniga ha i sitt förslag till erkända skatteförmedlingskassor enhälligt varit av den meningen, att indrivningsavgiften borde utgå med sex procent av det indrivna beloppet. Kungl. Maj:t har emellertid i sin proposition sänkt procentsatsen till fem, och utskottet har gått ännu ett steg nedåt och föreslagit fyra procent.

Vi reservanter anse, att detta är att gå för långt. Och vi anse, att utskottet inte har kunnat prestera bärande skäl för denna sänkning. Den av Kungl. Maj:t föreslagna procentsatsen måste anses vara väl avvägd med hänsyn till dess syfte. Jag vill i detta sammanhang endast framhålla vad som står i den kungl. propositionen, nämligen att anslutningen till dessa skatteförmedlingskassor måste vinna på att indrivningsavgiften — alltså den straffavgift som man genom anslutningen undgår — hålles något så när hög.

Jag ber, herr talman, att i överensstämmelse med reservanternas mening få yrka bifall till den kungl. propositionen i oförändrat skick.

Herr Björck: Herr talman! De indrivningsavgifter, som för närvarande utgå, äro som bekant, när det gäller kronoutskylder, tre öre för varje full krona av de resterande utskyldernas slutsumma, då denna summa ej överstiger tjugufem kronor, och sex öre, då den överstiger detta belopp. För kommunalutskylder utgå tre öre per krona, oavsett beloppets storlek.

När utskottet nu föreslår fyra öre för kommunalutskylder, innebär detta en höjning av avgiften med tjugufem procent. Beträffande kronoutskylder blir det en utjämning — när det gäller lägre belopp blir det någon höjning, och när det gäller högre belopp en sänkning.

En anledning till att jag anslutit mig till det lägre beloppet är att, som vi veta, det är stora summor av resterande kommunal- och kronoutskylder som indrivs genom införsel i lön hos arbetsgivarna. För det arbete dessa ha med denna indrivning utgår ingen som helst ersättning. Nu räknar man med att dessa skatteförmedlingskassor skola komma att något avlasta arbetsgivarnas arbete med indrivningen, men detta vet man ännu ingenting om. Det framgår av lagförslaget, att arbetsgivarna alltfört äro skyldiga att på anmodan av kassa indriva utskylder för arbetarna och att överlämna dem till kassan utan någon som helst ersättning. Jag har själv åtskilliga anställda, för vilka jag får indriva och bokföra skatterestantier utan någon ersättning. Men indrivningsavgiften utgår i alla fall, och den tillfaller vederbörande kommun i de fall, då kommunen tar avgifterna, vilken den ju har rätt till en-

Ang. avgiften för indrivning av kommunalutskylder. (Forts.)

ligt lag, när exekutionsbiträdena för sitt arbete ha en viss lön, men i många fall erhålla biträdena denna ersättning. Vi fingo i utskottet ett exempel på vilka inkomster dessa biträden kunna komma upp till. En sakkunnig från ett av departementen höll ett kort föredrag om propositionen, och han framhöll som exempel på till vilka belopp dessa indrivningsavgifter kunna springa upp, att magistraten i Malmö anmält, att exekutionsbiträdena där komma upp till en årsinkomst av mellan 25,000 och 30,000 kronor, alltså en inkomst som överstiger en statsrådslön. Att de komma upp till så pass höga inkomster, torde i många fall bero på att vederbörande arbetsgivareindriva dessa pengar åt dem. De ha bara att en gång varannan månad hämta beloppen hos arbetsgivarna.

Utskottet anser därför att goda skäl tala för en begränsning av indrivningsavgiften, när det gäller kommunalutskylderna, till fyra procent, och en utjämning, när det gäller kronoutskylderna, till samma procentsats.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandström: Herr talman! Jag ber att få bringa i kammarens erinran, att den fråga, som här föreligger, inte är ett isolerat spørsmål om till vilket belopp indrivningsavgiften bör bestämmas — och allra minst ett spørsmål som rör frågan om indrivningsförrättarnas ersättning. Jag vill endast i förbigående säga, att om det förhåller sig så, som den siste ärade talaren säger — vilket det måste göra, eftersom han säger det — att indrivningsmännen i Malmö ha 25,000 å 30,000 kronor vardera om året, är detta för mig fullkomligt obegripligt. Varför drar man då inte in dessa belopp till staden och i stället, som i Stockholm, fastställer en rimlig lön för dessa förrättningsmän? Skall man klandra detta förhållande, måste man närmast fråga sig, varför inte Malmö liksom alla andra städer, eller flertalet städer, för länge sedan reglerat denna fråga. Anmärkningen drabbar naturligtvis icke systemet som sådant, utan den drabbar den enligt mitt förmenande mycket egendomliga formen för dess tillämpning.

Jag vill således, herr talman, erinra om att den fråga vi nu behandla, utgör en detalj, låt vara en mycket viktig detalj, i det stora spørsmålet om skatteförmedlingskassornas verksamhet. Dessa kassor, om vilkas inrättande kammaren nyss för sin del fattat beslut, skola ha till uppgift att underlätta den enskildes skattebetalning och därmed också överhuvud taget att förbättra uppbördens i landet. I det syftet har, som bekant, kassan utrustats med, jag vågar säga, mycket vittgående befogenheter, befogenheter som gå ut på att dessa kassor så att säga få gripa indrivningsförrättarna i ämbetet genom att de få bevilja anstånd för skattskyldig med utskyldsbetalning. Därmed är förknippat, att för person, som gått in i en skatteförmedlingskassa och fått anstånd med betalningen, ingen indrivningsavgift utgår under anståndstiden. Förslaget i dess helhet går alltså ut på att minska de nuvarande hårda följderna av indrivningsavgifternas utgående, att minska antalet indrivningsavgifter och att överhuvud taget hjälpa var och en, som vill undgå att komma på restlängd. En förutsättning för detta, herr talman, är då givetvis, att den skattskyldige går in i en skatteförmedlingskassa, ty gör han inte det, kommer ju vid försummad skattebetalning den vanliga indrivningsavgiften att gälla.

När man nu har tagit detta, jag vågar påstå mycket vittgående steg för att hjälpa de skattskyldiga, som ha svårt att betala sin skatt, har man därmed velat förknippa en möjlighet att verkligen få folk att inse nödvändigheten av att gå in i skatteförmedlingskassor. Eljest blir resultatet, att de ordentliga skattebetalarna, de som ändå skulle betala, gå in i kassorna, medan

Ang. avgiften för indrivning av kommunalutskylder. (Forts.)

de — med rätt eller orätt — s. k. skatteskolarna eller skatteslarvarna inte bry sig om att göra det. Den påföljd, som man behöver för att verkligen få de dåliga skattebetalarna att gå in i kassorna, är just indrivningsavgiften. Jag skulle för övrigt hellre vilja kalla den för en straffskatt, ty det är inte så mycket en indrivningsavgift som en straffavgift, vilken man får erlagga om man inte under uppördsterminen betalar sin skatt. Jag upprepar, att tanken med hela förslaget är, att indrivningsavgiften skall finnas kvar som en press på de obotfärdiga för att få dem att gå in i kassorna, men den skall icke drabba någon, som vill utnyttja förslaget och gå in som medlem i en kassa.

Den nuvarande indrivningsavgiftens storlek har redan berörts. Låt mig säga, att den i huvudsak är sex procent för kronoutskylder och tre procent för kommunalutskylder. Sakkunnigkommittén har föreslagit, att avgiften skall sättas till sex procent för båda slagen av utskylder. Kungl. Maj:t har gått ned till fem procent, vilket redan det synes mig väcka vissa betänkligheter av de skäl, jag nyss anförde. Utskottsmajoritetens förslag, att avgiften skall bestämmas så lågt som till fyra procent, kan jag för min del omöjligt följa. Jag kan inte heller — förlåt mig det, herr Björck! — rätt förstå detta förslag. Jag förmenar, att om man stadgar en så ringa påföljd för underlåtenhet att betala skatt — man minskar ju avgiften i fråga om kronoutskylder med en tredjedel av vad som nu gäller — äventyrar man hela tanken med skatteförmedlingskassor. Påföljden blir då så ringa, när man försummar skattebetalning, att ganska få därigenom tvingas till den självrannsakan i ekonomiskt hänseende, som man åsyftar, och till att söka skatteförmedlingskassans hjälp — ty fyra procent är ju inte mer än, kan man säga, normal låneränta i våra dar.

Utskottet säger i detta sammanhang, utöver vad herr Björck nyss anförde: »I fråga om sådana skattskyldiga, som överhuvud taget reagera för den extra tunga, som indrivningsavgiften utgör, lär redan den lägre avgift på tre procent, som för närvarande gäller beträffande kommunalskatten, vara tillräckligt hög för att ha avsedd verkan.» Jag vet inte varpå den ärade utskottsmajoriteten bygger detta uttalande. Jag kan endast säga, att min personliga erfarenhet, till det värde den kan ha, säger mig precis motsatsen! I varje fall är det för Stockholms stads del genomgående, att antalet inbetalda poster — jag talar här alltså inte nu om belopp, utan om poster — på kronouppbördsstämmorna är mycket högre än på kommunaluppbördsstämmorna. För oss här i Stockholm råder inte minsta tvivel om att en anledning härtill — det finns många förklaringar — är att påföljden vid försummad skattebetalning är så väsentligt mycket högre när det gäller kronoskatt än när det gäller kommunalskatt.

Ett bifall, herr talman, till utskottsmajoritetens förslag, enligt vilket man visserligen höjer straffavgiften vid kommunalskatt från tre till fyra procent men sänker den vid kronoskatt från sex till fyra procent, skulle enligt min bestämda uppfattning icke medföra någon nämnvärd förbättring av kommunalskatteuppbörden, ty därtill är förhöjningen för ringa. Däremot skulle det medföra en ganska allvarlig försämring av inbetalningen av kronoskatt, alltså en direkt försämring av kronouppbörden och en ökning av restantiernas antal. Den av majoriteten föreslagna åtgärden skulle också, det är likaledes min ganska bestämda uppfattning, direkt äventyra hela syftet med den lagstiftning om skatteförmedlingskassor, som denna kammare, som jag redan sagt, för några ögonblick sedan redan godkänt.

Jag hemställer, herr talman, att i likhet med herr Holmström få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. avgiften för indrivning av kommunalutskylder. (Forts.)

Herr **Karlsson, Gottfrid**: Herr talman! Den siste ärade talaren anförde att den av utskottsmajoriteten föreslagna indrivningsavgiften inte skulle vara tillräckligt hög för att utöva press på de skattedragare, som av en eller annan anledning inte ha anslutit sig till någon skatteförmedlingskassa — ty de, som gjort det, det äro vi fullt överens om, drabbas inte på något sätt av om indrivningsavgiften är högre eller lägre. Men det finns otvivelaktigt enligt utskottsmajoritetens förmenande människor, vilka, som jag nyss sade, av en eller annan anledning inte anslutit sig till någon frivillig skatteinbetalningskassa, för vilka det skulle innebära en rätt känbar ekonomisk tunga, om man i vad det gäller kommunalutskylder höjer den nuvarande indrivningsavgiften från tre till fyra procent.

Herr Sandström åberopade sin otvivelaktigt mycket stora erfarenhet på detta område som skäl för den uppfattning han förde till torgs, den nämligen att utskottets förslag icke skulle komma att ha den verkan det är avsett att ha, i det att indrivningsavgiften skulle utgöra en press på människorna att sörja för att deras skatter till stat och kommun erläggas i god tid. Vid behandlingen av detta ärende i konstitutionsutskottet diskuterade vi detta problem synnerligen ingående, i vilken behandling jag också deltog, ehuru jag av vissa omständigheter inte var närvarande i utskottet, när själva beslutet fattades. Jag är alltså inte antecknad som deltagande i beslutet, men jag har under så gott som hela behandlingen av denna fråga varit närvarande och deltagit i densamma. Vi voro av den mycket bestämda uppfattningen, att det skulle vara en onödigt hård bestraffning av de människor, som ha det bekymmersamt nog ändå, om man skulle pålägga dem en högre straffskatt för att använda det uttryck den föregående ärade talaren använde och som också med visst fog kan användas i förevarande fall. Just på grund av denna uppfattning ha vi i utskottet föreslagit en sådan ändring i den kungl. propositionen, som utskottets förslag innebär. Jag tror inte, att det kommer att försämrå möjligheterna att få skattebetalarna att ansluta sig till skatteförmedlingskassorna. Jag tror inte heller, att en högre straffskatt skulle verka kraftigare i fråga om indrivningen än om vi följa utskottets förslag. De sakkunniga ha mycket riktigt för sin del föreslagit samma skatteindrivningsavgift för kommunalskatt som den, vilken för närvarande gäller i fråga om kronoutskylder, således sex procent. Förslaget har ju varit på remiss för yttrande, och därvid ha flertalet av de hörda myndigheterna föreslagit en något lägre indrivningsavgift än vad de sakkunniga föreslagit, och jag medger gärna, att en stor del av de avgivna yttrandena sluta med ett förslag om fem procent, såsom den kungl. propositionen, men det finns dock yttranden, i vilka man uttalat sig för ett procenttal av fyra, och det är vår mycket bestämda uppfattning, att en indrivningsavgift av fyra procent är tillräcklig för att tjäna det syfte, som denna straffskatt är avsedd att tjäna.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Ericsson, Herman**: Herr talman! Eftersom Malmö nämnts i debatten, skall jag be att få lämna en upplysning.

Herr Björck har sagt, att indrivningsmännen i Malmö hade en inkomst av ända upp till 25,000 å 30,000 kronor om året, och herr Sandström har förväntat sig över att något sådant kan få existera och att man inte ordnar saken så som man gjort i Stockholm.

Med anledning härav ber jag få meddela, att samma system som i Stockholm införts även i Malmö. De indrivningsmän, som ha en så enorm inkomst, äro sådana som stå kvar på gammal stat, sådana som vi inte kunde få med vid övergången till ny stat. De äro endast om jag minns rätt tre stycken, och

Ang. avgiften för indrivning av kommunalutskylder. (Forts.)
 när de avgå med pension, få vi i Malmö precis samma system som i Stockholm med en fast lön för dessa förrättningsmän, medan sportlerna indragas till stadskassan.

Herr Sandström: Herr talman! Endast några ord!

Jag annoterar tacksamt vad den siste ärade talaren yttrade. Därmed förefaller herr Björcks argumentering, i den mån den hämtade sitt stoff från Malmö, att ha förfallit. Jag förmodar, att vad som skett i Malmö också kommer att ske i övriga städer, i den mån så inte redan är fallet.

Det förefaller mig i övrigt, som om meningsskiljaktigheterna skulle ha begränsats avsevärt. Här har sagts, att utskottsmajoritetens ståndpunkt egentligen beror på att det kan tänkas fall, där vederbörande inte *kunna* betala sin skatt, och att det då vore orätt, om de skulle drabbas av den högre indrivningsavgiften. Ja, detta förstår jag väl. Jag utgår nu ifrån, att ingen av oss tänkt eller vill tänka på de notoriska skatteskokarna, som inte vilja betala skatt. Mot dem bör man ju inte ha någon anledning att visa särskild älskvardhet. Men vilken grupp återstår då? Det skulle väl närmast vara sådana, som inte känna till dessa skatteförmedlingskassor. Men därvidlag vill jag säga, att här kommer att drivas en utomordentligt stark propaganda, icke minst från sparbankernas sida, och jag tror att det inte skall dröja många månader efter det att denna lag trätt i kraft, innan kunskapen om den — genom tidningar, tryckta skrifter, radio och på annat sätt — skall ha spritt sig över hela vårt land. Det är ju också så, herr talman, att när man tillskapar en författning, som verkligen bereder folk en förmån och en så betydande förmån som här är fallet, då sprider sig kunskapen mycket, mycket snabbt. Men om detta mitt antagande, såsom jag vågar tro, är riktigt, vilken grupp återstår sedan, av hänsyn till vilken man skulle vilja sätta ned indrivningsavgiften? Jag kan icke finna någon!

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr Björck: Herr talman! Herr Sandström har nyss uttalat, att min argumentering här var förfelad, eftersom förhållandena i Malmö bli annorlunda, när dessa gamla tjänstemän kommit bort. Jag är å min sida glad över att min uppgift om indrivningssummornas storlek har blivit verifierad av herr Ericsson i Malmö. Detta bevisar ju i alla fall, herr Sandström, vad en enda person kan förtjäna genom indrivningen. Om pengarna nu i stället komma till samhället, är det ju så mycket bättre. Men när det har visat sig, att en enda person kan göra sig inkomster på 25 å 30 tusen kronor om året på indrivning, så borde man kunna förstå att indrivningsavgiften är alldeles för hög och att den skulle kunna sänkas ytterligare.

Vi blevo åtskilligt betänksamma i utskottet, när vi hörde dessa siffror. Trots detta ha vi gått med på en höjning i fråga om kommunalutskylderna från tre till fyra procent samt i fråga om lägre belopp av resterande kronoutskylder likaledes från tre till fyra procent. Det förefaller därför, som om indrivningssummorna skulle vara tillräckliga, så mycket mer, som jag nyss framhöll, arbetsgivarna i mycket stor utsträckning få sköta denna indrivning utan den ringaste ersättning. Jag hade väntat mig att en person som herr Sandström, som är expert på detta område, skulle komma med några förklaringar till varför inte också arbetsgivarna kunde tänkas få en viss procent av de stora summor, som de alltjämt få indriva. När emellertid ett enda executionsbiträde kan tjäna upp till 25,000 kronor om året eller mera, bevisar detta att indrivningsprocenten är tillräcklig.

En annan sak, som man i viss mån får ta i beräkning är det väsentligt ökade

Ang. avgiften för indrivning av kommunalutskylder. (Forts.)
skattetrycket. Det torde ha till följd att indrivningssummorna bli betydligt mycket större än under normala förhållanden.

Herr **Sandström**: Herr talman! Direkt tillfrågad av herr Björck vill jag bara svara följande.

I den kommitté, som behandlade dessa frågor och där jag hade förmånen att vara ordförande, sutto bl. a. en representant för arbetsgivareföreningen och, jag vågar säga, en representant för landsorganisationen. Det förslag som framlades hade, tror jag, i förväg fått välsignelse från båda dessa håll. I varje fall vet jag, att arbetsgivarna voro fullt beredda att ta på sig de bördor, om man vill kalla det så, som här komma i fråga, och de hade för sin del inga anspråk på någon ersättning, utöver vad som i förslaget hade varit på tal.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Sandström* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan, såvitt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalles denna framställning oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 45.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om erkända skatteförmedlingskassor, m. m., såvitt angår genom propositionen framlagda förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken, lag angående ändrad lydelse av 14 § lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning och förordning om skyldighet för arbetsgivare att anmäla arbetsanställning, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:
nr 6, i anledning av väckt motion om viss ändring i stämpelförordningen;
och
nr 7, i anledning av väckta motioner om höjning av hundskatten, m. m.
Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om skattefri-
het för gåvor
till vissa för-
svarsändamål
m. m.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 8, i anledning av väckta motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande motioner om fortsatt skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål, m. m., nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 23 i första kammaren av herr *Holmström* m. fl. och nr 33 i andra kammaren av herr *Wiberg* m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att i förordningarna den 30 maj 1941 och den 19 juli 1942 stadgad skattefrihet för gåvor till staten eller försvarsförening för luftvärnet, till staten eller luftskydds-förening för luftskyddet eller till hemvärnsförening för hemvärnet eller dess underavdelningar eller till sjövärnsskåren eller densamma underställda sjövärnsflottiljer skulle tillvidare utsträckas att gälla sådana gåvor jämväl under beskattningsår, för vilket taxering komme att äga rum efter 1943 och 1944 års utgång;

2) motionen nr 117 i andra kammaren av herr *Lindberg* i Stockholm, vari hemställt, att riksdagen ville besluta en förlängning på minst två år av förordningen rörande skattefrihet för gåvor till hemvärnet och dess underavdelningar;

3) de likalydande motionerna nr 24 i första kammaren av herr *Holmström* m. fl. och nr 32 i andra kammaren av herr *Wiberg* m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att skattskyldig vid den taxering, vilken komme att äga rum efter 1943 och 1944 års utgång, enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt skulle jämte andra allmänna avdrag enligt 4 § nämnda förordning från sammanlagda beloppet av sina inkomster från olika förvärvskällor äga åtnjuta avdrag med belopp, motsvarande vad han under beskattningsåret utgivit såsom gåva till Sveriges landstörmsföreningars centralförbund, frivilliga motorcykelkåren samt riksförbundet Sveriges lottakärer; samt

4) de likalydande motionerna nr 165 i första kammaren av herr *von Heland* m. fl. och nr 182 i andra kammaren av herr *Severin* i Stockholm, vari hemställt, att riksdagen måtte för sin del besluta antaga en författning av innehåll, att skattskyldig, som under beskattningsår, för vilket taxering komme att verkställas åren 1944 och 1945, till stiftelsen flygvapnets hjälpfond lämnat gåva avsedd för dess verksamhet, skulle äga att vid taxering enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, jämte avdrag som avsåges i 4 § i nämnda förordning, från sammanlagda beloppet av sina inkomster från olika förvärvskällor åtnjuta avdrag med belopp motsvarande vad han under beskattningsåret utgivit såsom sådan gåva.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande betänkandet på återopade grunder hemställt,

1) att de likalydande motionerna I: 23 och II: 33, i vad desamma avsåge fortsatt skattefrihet för gåvor till luftvärnet, luftskyddet och sjövärnsskåren eller densamma underställda sjövärnsflottiljer, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 23 och II: 33, i vad desamma avsåge fortsatt skattefrihet för gåvor till hemvärnet eller dess underavdelningar, samt motionen II: 117 i samma ämne icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)

3) att de likalydande motionerna I: 24 och II: 32 om skattefrihet för gåvor till Sveriges landstormsföreningars centralförbund, frivilliga motorcykelkåren och riksförbundet Sveriges lottakärer icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

4) att de likalydande motionerna I: 165 och II: 182 om rätt för skattskyldig att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för gåvor till stiftelsen flygvapnets hjälpfond icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Heüman: Herr talman! Det förslag, som utskottet avgivit i detta betänkande, innebär ju, att skattefriheten för gåvor till vissa frivilliga försvarsorganisationer skulle komma att upphöra i och med utgången av den tid, för vilken beslut om sådan skattefrihet blivit fattat vid tidigare tillfällen här i riksdagen. Bland de organisationer, till vilka man således icke längre skulle med rätt till skattebefrielse kunna ge gåvor, återfinnes även hemvärnet.

Hemvärnet är ju en organisation, som tillkommit på initiativ av statsmakterna, och det har inramats i armén och blivit en del av denna. Hemvärnet är ju liksom armén ett stridande förband. När statsmakterna ha beslutat om utrustning av hemvärnet, ha de emellertid stannat vid att tilldela detta endast en viss utrustning, såsom exempelvis vapen och till dessa hörande utrustning och uniform. All övrig utrustning är det avsett att hemvärnsmannen själv skall bekosta. Detta blir givetvis i många fall ganska betungande, särskilt om man tar i betraktande att hemvärnsmännen böra ha full vinterutrustning i beklädnadshänseende, exempelvis varma underkläder, skinntröjor, vinterskodon och dylikt. Dessutom böra de disponera cyklar, skidutrustningar, kartor, kompasser etc. Detta senare är det ju avsett att hemvärnen själva skola bekosta. Trots att detta ofta blivit betungande, ha många av hemvärnsmännen offrat ganska betydande belopp på sin utrustning i den mån som förmåga därtill har funnits.

Nu är det ju så, att inte alla hemvärnsmän själva ha förmåga att bekosta denna utrustning, och därför har man måst lita till möjligheten att få in medel från andra håll i och för komplettering av dessas utrustning. Sådana ha influtit genom vissa mindre anslag, som kommunerna ha kunnat lämna, samt genom frivilliga bidrag.

Att det kan vara svårigheter att utrusta hemvärnen på det område, där det måste ske med privata medel, hade vi kännning av inom Jönköpings hemvärnsområde senast nu i vinter. Där var det en grupp på 10 à 15 man, som blevo antagna som hemvärnsmän men som inte kunde deltaga i några som helst övningar under mer än en och en halv månad, beroende på att de saknade vinterskodon. Dessa skodon måste alltså hemvärnsrådet anskaffa, vilket kunde ske endast genom medel insamlade på privat väg.

Det är klart att de, som nu bidraga med gåvor till hemvärnet, måste anse det underligt, om staten inte medger skattefrihet för dessa medel, då de ju skänkas, man kan säga, direkt till ett statligt ändamål. Skulle inte i fortsättningen skattebefrielse medges för dylika gåvor, är jag övertygad om att detta kommer att verka menligt och förhindra en mängd bidrag, som eljest skulle ha influtit till hemvärnet.

Utskottet har som sin uppfattning framhållit »att det väsentliga syftet med skattefriheten för gåvor till försvarsändamål nu kan anses ernått». Jag vet inte om detta uttalande kan vara riktigt när det gäller de övriga frivilliga försvarsorganisationerna, men jag vet att det icke är riktigt beträffande hemvärnet. Det kräves ännu ofantligt mycket medel för att hemvärnet skall kunna fylla sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt, speciellt då för den del

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)
av utrustningen, som inte bekostas av staten. För närvarande pågå också insamlingar till en skola för utbildning av hemvärnsbefäl, och jag är övertygad om att ett beslut i enlighet med vad utskottet här förordat skulle komma att inverka menligt jämväl på insamlingen till detta ändamål.

Hemvärdnet är enligt min mening i behov av all den hjälp det kan få, och jag anser för min del att statsmakterna för hemvärdnets vidkommande böra underlätta saken i så måtto, att de ännu någon tid låta gåvor, skänkta till hemvärdnet, bli skattebefriade — åtminstone fram till den tidpunkt, då staten anser sig i stånd att på ett mera tillfredsställande sätt än som nu är förhållandet utrusta hemvärdnet på direkta vägar.

Jag ber, herr talman, att på grund av vad jag här anført få yrka återremiss till utskottet av motionen i andra kammaren nr 117.

I herr Heümans yttrande instämde herrar *Branting* och *Bernhard Nilsson*, friherre *Beck-Friis* samt herrar *Mannerskantz* och *Knut Petersson*.

Herr **Bärg, Johan**: Herr talman! Det kanske kan vara skäl att något bringa i erinran, hur denna mycket ovanliga skattebefrielse har kommit till och hur länge den har varat.

Intill år 1938 tror jag att vår skattelagstiftning icke har vetat om en ordning sådan som den här nu omhandlade. Den tillkom under de orons dagar, innan statsmakterna i vårt land hade hunnit att med allvar gripa sig an ordnandet av vårt försvar. Det befanns då att ett mycket stort intresse var till finnandes i landet för att medelst privata och kommunala bidrag öka statens möjligheter att stärka luftvärnet. Med anledning därav beslöts år 1938, så vitt jag vet för första gången i vår skattelagstiftning, att man skulle tillämpa den ordningen, att en givare av frivilliga gåvor ägde rättighet att göra avdrag för dessa liksom om de hade varit en utgift, som enligt vanliga regler berättigade till avdrag i fråga om inkomst- och förmögenhetsskatt.

Mycken tvekan rådde inom utskottet om hur man då skulle förfara. Men med hänsyn till tidsstämningarna och inte minst på grund av att man icke hade hunnit vidtaga nödiga dispositioner i landet för tryggande av luftvärnet, förordade utskottet såsom en tillfällighetsåtgärd att en skattebefrielse i fråga om den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten skulle ske beträffande gåvor för dylikt ändamål. Denna lag skulle dock endast gälla för en tid av tre år. Vid beslutets fattande hävdades den uppfattningen, att något likvärdigt skäl för avdrag när det gällde gåvor till andra ändamål knappast skulle kunna påvisas, varför beslutet icke skulle kunna bli prejudicerande.

Emellertid gick det som man kunde vänta. År 1939 kom en framställning om att samma förmåner skulle beredas givare till luftskyddet. Utskottet ansåg då att när vi året förut hade beslutat en dylik åtgärd i fråga om luftvärnet, fanns inte något rimligt skäl att neka samma sak när det gällde luftskyddet. Den förmån, som luftskyddet då hemställde att få, skulle emellertid endast gälla i två år, alltså till dess de tre åren hade utlupit. År 1941 begärde hemvärdnet att få samma förmån, och så gick det på samma sätt. År 1942 var det sjövärdnets tur, och vi hade då ingenting annat att göra än att fortsätta på den inslagna vägen. Såväl 1941 som 1942 sade emellertid bevillningsutskottet i sitt betänkande, att det måste bli ett slut med denna ordning, ty i annat fall få vi hela raden av undantag, möjligen i och för sig mycket väl motiverade, men likväl ledande till en ordning som man näppeligen kunde bestå sig med i längden. Utskottet gjorde samtidigt det uttalandet, att det måste bli slut med denna metod efter utgången av den förlängda tiden, d. v. s. efter de fem åren, och riksdagen har två år å rad godkänt sådana uttalanden.

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)

Nu har tiden lupit ut, men ändå har man såväl i motioner som genom framställningar i övrigt hemställt om en fortsättning härvidlag. Det förefaller mig dock, som om man icke rimligen skulle kunna gallra ut något av dessa ändamål och framhålla det framför de andra. Den ärade föregående talaren hemställde att man skulle bibehålla denna förmån för hemvärnets del. Men det skulle betyda att sjövärdet, som säkert är minst i samma behov av hjälp som hemvärdet, komme att bli orättvist behandlat. Jag vet inte heller, varför inte luftskyddet även i fortsättningen skulle ha denna förmån, och detsamma gäller om luftvärdet, där intresset varit så stort, att man under de första åren kunnat samla ihop cirka 30 miljoner kronor.

Liknande framställningar föreligga i år beträffande andra organisationer. En av dem är Sveriges landstormsföreningars centralförbund, en organisation som på ett erkännansvärt sätt strävar att tjäna vårt försvar och som också på sätt och vis är en gren av försvarsberedskapen. Samma förmån har vidare i motioner begärts för frivilliga motorcykelkåren, och om man skall ge den ena, vet jag inte varför man skall neka den andra. Likaså föreligga framställningar om att utsträcka förmånen även till riksförbundet Sveriges lottakärer samt stiftelsen flygvapnets hjälpfond.

Denna uppräknig är ändå inte fullständig, ty vid 1942 års riksdag förelåg framställning om att denna skattelättnad också skulle tillkomma den, som lämnade frivilliga gåvor för hjälp åt finska barn, och inte allenast åt finska, utan även åt svenska barn, som voro i behov av omvårdnad. Nu kan man tycka att det är orimligt att utsträcka konsekvenserna så långt, men jag kan inte riktigt dela den uppfattningen. Skall stiftelsen flygvapnets hjälpfond, som är tillkommen för att bisträcka efterlevande till förolyckade flygare, ha denna förmån, kan man mycket väl säga att de svenska och utländska barn, som befinna sig i nöd och äro i trängande behov av hjälp, också borde kunna tillförsäkras samma förmån.

Vi ha också en rad andra organisationer, som jag är alldeles övertygad om komma att göra sig hörda, därest vi fortsätta på detta sätt. Vi ha exempelvis Röda korset. Är det någon, som vill förneka att det utövar en gagnande verksamhet inte minst med hänsyn till vårt försvar? Vi ha vidare idrottsrörelsen, gymnastikrörelsen och andra sammanslutningar som arbeta i den fysiska fostrens tjänst, vilket måste anses vara synnerligen gagneligt när det gäller att göra folk skickade att deltaga i försvaret. På sin tid framhölls, som jag tror med en viss rätt, att gångförbundet, eller vad det nu kallade sig, just var en sådan organisation, som avsåg att träna människorna på ett sätt, som var särskilt viktigt när det gällde att göra dem lämpade att delta i försvaret. Vidare ha vi frivilliga automobilkåren och den svenska skytterrörelsen. Jag vet inte heller, varför inte rusthållarrörelsen, som vi litet var offrade slantar till på sin tid, skulle kunna göra anspråk på dessa skattelättnader.

Herrarna borde kunna förstå, att vi näppeligen kunna fortsätta på denna väg. Men skall man sluta upp, är väl det enda förnuftiga att handla på en gång i stället för att börja bifalla yrkanden om att några skola ha förmånen kvar, samtidigt som man gallrar ut åtskilliga andra lika förtjänstfulla. På det viset gör man dessutom en olämplig gradering i fråga om värdet och gagnet av de insatser, alla dessa organisationer otvivelaktigt göra.

Den ärade talaren erinrade här om att hemvärdet numera är inrangerat i vår försvarsorganisation. Detta är riktigt men dess mindre skäl har det förefallit oss i utskottet vara att genom insamlande av frivilliga bidrag fylla en lucka, som statsmakterna uraktlåta att fylla genom anslag. Varför bör icke denna organisation upprätthållas genom statsmedel, lika väl som man ger anslag till all annan försvarsberedskap. Utskottet säger också, att utskottet för-

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)
utsätter — tydligare ha vi, när det gäller anslag, inte rättighet att tala från bevillningsutskottets sida — »att, i den mån stöd från statens sida åt sjövärnsskåren liksom för övriga i nu ifrågakvarande motioner avsedda ändamål befinnes vara påkallat, sådant stöd lämnas i annan form än genom den nu ifrågasatta skattebefrielsen för gåvor till samma ändamål».

Jag vill i detta sammanhang säga, att den stödmetod, som skattebefrielse utgör, i allmänhet är mycket olämplig. Den kan icke avpassas efter föreliggande behov, utan den göres helt och hållet beroende av godtyckliga givarens inställning till frågan. Att lagstiftningsvägen upprätthålla en sådan ordning tror jag icke är gagneligt i längden.

När det gäller hemvärdet och kanske i ännu högre grad sjövärdet, som ännu inte har hunnit organisera sig på det sätt vår försvarsledning nog anser, att det borde vara, så är det icke tillbörligt, att man från regeringens och riksdagens sida begagnar sig av ett frivilligt gåvosystem, särskilt när det inte gäller större belopp än här — för hemvärdet kanske en halv miljon, om jag däri inräknar jämväl statsskatten, och för sjövärdet, jag höll på att säga futtiga 120,000—150,000 kr. — jag anser mig ha rättighet att använda det uttrycket, när det gäller den summan, jämförd med de miljarder, som vräkas ut åt andra håll.

Herr talman! Jag har tagit ett ögonblick i anspråk för att tala om denna sak. Jag är övertygad om att vid noggrant övervägande måste förnuftet säga oss, att de uttalanden, som riksdagen upprepade gånger gjort, äro riktiga, och att det är klokast att nu sluta upp med en stödmetod, som är så pass olämplig som denna är. Inom utskottet ha inte rätt några delade meningar vare sig de sista åren eller i år om att man borde sluta upp med detta. Jag tillåter mig att uttala en lät vara mycket stilla förvåning över att en av bevillningsutskottets ledamöter först nu i kammaren har ansett det behöfligt att beträda en väg, som det enade utskottet i övrigt inte har funnit lämpligt att gå.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Heüman: Herr talman! Jag skall villigt erkänna, att det kunde vara lika berättigat att i fortsättningen medge skattebefrielse jämväl för gåvor till andra, med hemvärdet ungefär jämställda försvarsorganisationer. Att jag har tagit upp frågan just beträffande hemvärdet beror på att denna organisation på ett helt annat sätt än de andra knyter an till staten. Man kan ju säga, att hemvärdet uteslutande kommit till på initiativ av statsmakterna själva, och beträffande dem, som ha ställt sig i hemvärdets led, har man redan från början räknat med att de skulle få offra en hel del själva för sin utrustning och sin tjänst. Anskaffningen av hemvärdsmännens utrustning vill man underlätta genom insamling av frivilliga medel, och detta har hittills skett i ganska stor utsträckning. Hemvärdsmännen få sannerligen själva ändå offra rätt mycket både i pengar och tid. När andra ha sin söndagsledighet, äro hemvärdsmännen ute i skog och mark från tidigt på morgonen till långt fram på eftermiddagen och kvällen och träna och öva sig för sina uppgifter. Åtminstone hemma i min trakt har hemvärdet varannan söndag regelbundna övningar, åt vilka hela dagen offras. Dessutom sätter man till en hel del vardagskvällar, merendels till teoretiska övningar.

Jag tycker det kan vara tillräckligt, att hemvärdsmännen offra detta intresse och denna tid. Det kan vara onödigt, att de också skola vidkännas alltför stora ekonomiska uppoffringar, vilket blir nödvändigt trots de bidrag, som hemvärdet fått.

Skulle efter ett beslut enligt bevillningsutskottets förslag bidragen till hemvärdet i någon mån inskränkas, är detta att beklaga, ty det kommer att göra

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)

bördan desto tyngre för hemvärnsmännen själva i fortsättningen, tills staten anser sig kunna offra så stora belopp som behövas för att fullt och helt utrusta hemvärdet. Men den situationen tyckas vi ännu inte befinna oss i. Hemvärdet är, som jag förut sade, ett stridande förband, och det skall således vara så utrustat, att det kan uthärda dåligt väder och vinterköld. Det ställs kanske inte precis samma krav på de övriga frivilliga försvarsorganisationerna.

Både från statsmakterna och från annat håll har uttalats, hur viktig och nödvändig hemvärnsorganisationen är, om överhuvud taget vår försvarsmakt skall kunna fullt effektivt utnyttjas för landets värnande. Jag menar, att då bör man på allt sätt söka understödja hemvärnsorganisationen.

När utskottets ärade ordförande, efter vad jag kan förstå, riktar en anmärkning mot mig, därför att jag inte fört fram mina åsikter i bevillningsutskottet, så vet ju ordföranden, att jag inte är ordinarie ledamot av utskottet och inte varit med vid behandlingen av denna fråga där. Man och man emellan har jag kunnat tala om dessa saker, men jag har såsom suppleant icke inom bevillningsutskottet kunnat föra fram mina synpunkter vid utskottets behandling av dessa frågor.

Herr talman! Jag ställde ett yrkande om återremiss av motion 117 i andra kammaren, men av tekniska skäl måste jag ändra yrkandet därhän, att jag begär återremiss av hela punkt 2 i utskottets hemställan.

Herr Petersson, Knut: Bevillningsutskottets högt aktade ordförande har, som naturligt är, i denna debatt företrätt de regelrätta fiskaliska synpunkterna. Emellertid undrar jag, om man inte kan driva även fiskaliteten för långt, det tycker jag utskottsordföranden gör när han tillbakavisar även sådana undantag från gällande beskattningsregler, som enligt hans mening äro väl grundade.

För det första skulle jag mot det resonemang, som lagts upp från utskottets sida, vilja invända, att eftersom skattefrihetsreglerna införts successivt, borde de väl också avvecklas successivt. Om man nu, såsom utskottet förutsätter, med en gång avvecklar alla de förmåner, som tillkommit vissa sammanslutningar i försvarssyfte, blir resultatet, att en del av dem bli favoriserade på andras bekostnad, eftersom de under längre tid njutit förmånen av skattefrihet för mottagna gåvor.

För det andra skulle jag vilja sätta i fråga, om inte många av de nuvarande avdragsbestämmelserna faktiskt lämna utrymme för en skattefrihet, som ur det allmänna synpunkt är mindre påkallad än den, som begäres i föreliggande motioner. Om en av våra vänner bolagsdirektörerna går ut och åter middag med sina affärsvänner, kan han skriva upp utgifterna för denna middag på sitt omkostnadskonto och göra avdrag i deklarationen. Om han i stället lämnar motsvarande belopp såsom gåva till en hemvärnsförening eller en landstormsförening, får han inte njuta motsvarande förmån. Jag undrar, i vilket fall det allmänna njuter den största fördelen av utgiften i fråga. Såvitt jag kan se, är skattefrihet för ett ändamål, som i så eminent mening är att beteckna såsom ett allmänt ändamål, otvivelaktigt mera påkallad än skattefrihet för sådana omkostnader, som jag nyss nämnde.

Jag skulle också vilja tillägga, att i den mån skattefriheten för vissa gåvor till försvarsändamål verkligen stimulerar till frivilliga bidrag, blir det allmänna bättre betjänt, än om dessa utgifter skulle bli beskattade i vanlig ordning. I det ena fallet kommer hela beloppet det allmänna till godo, i det andra fallet endast den skatt, som belöper sig därpå.

Jag tillåter mig, herr talman, att instämma i det yrkande, som framställts från Jönköpingsbanken.

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)

Herr Sandström: Herr talman! Den siste ärade talaren uppkallade mig, då han kom in på ett sticckspår i debatten.

Det låter kanske mycket bestickande att tala om hur galet det är, att en bolagsdirektör kan gå ut och äta middag med några vänner, skriva det på omkostnadskontot och sedan få draga av det i deklarationen. Men jag behöver väl inte för denna ärade församling påpeka, att så är ingalunda förhållandet i verkligheten. Det finns en mycket mycket begränsad rätt till representationsavdrag, en rätt, som under gångna år mer och mer stramats åt. Men en sådan sak, som den här berörda, har mig veterligt aldrig någonsin i svensk rättspraxis berättigat till avdrag. Därför förfaller, synes det mig åtminstone, den grunden för herr Knut Peterssons resonemang.

Herr Holmström: Herr talman! Jag har medverkat som motionär i dessa frågor. Jag får säga, att jag är överraskad över att bevillningsutskottet inte velat förlänga tiden för den skattefrihet för gåvor av detta slag, som på grund av ett riksdagsbeslut nu har rått under ett par år. Nu är tiden ute, och nu skall skattskyldighet åter inträda. Jag finner det ganska överraskande. Jag skulle naturligtvis helst se, att skattefrihet inträdde för gåvor till alla de organisationer, som arbeta för försvaret. Det är naturligtvis på det sättet, som en föregående ärad talare antydde, att det inte animerar folk att ge gåvor till dessa försvarsorganisationer, om man vet, att staten tar en del därav i form av skatter. Jag finner det alltså egendomligt, att man inte ens när det gäller gåvor till de organisationer, som ha statsunderstöd, i fortsättningen skall få åtnjuta förmånen av skattefrihet. Här lämnar staten t. ex. anslag till den frivilliga skytterörelsen, och så tar staten skatt, inte på dessa pengar förstås, men på andra medel, som dessa skytteföreningar förfoga över. Staten ger alltså med den ena handen och tar med den andra. Jag tycker, att det inte är riktigt.

Som ärendet nu ligger till, är det tyvärr ingen idé att yrka bifall till mina motioner, men jag skall be att få instämma i herr Heümans yrkande. Hemvärnet intar naturligtvis en alldeles särskild ställning inom försvaret. Hemvärnet är ju direkt inlemmat såsom ett led i vår försvarsorganisation. Därför anser jag, att skall det bli lättnad för någon av dessa organisationer, bör hemvärnet komma i första hand.

Jag ber att få instämma i herr Heümans yrkande.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! Det förvånar mig, att alla de vackra talen till förmån för hemvärnet och alla dem, som slita där, ovillkorligen skola gå ut på att de medel, varmed deras behov skola tillgodoses, skola tiggas ihop. Finns det utanför utskottet ingen här, som har den uppfattningen, att dessa behov böra tillgodoses på samma sätt som andra försvarsbehov? Jag vill fråga herr Heüman: skulle det vara värre för alla dessa, som göra sin besvärliga, gagnande gärning i hemvärnet, om de finge nya skor och annan utrustning genom statsanslag i stället för av sammantiggda pengar? Jag tillåter mig ännu en gång att säga, att här gäller det rena struntsaker i förhållande till de ofantliga summor för precis samma ändamål, som riksdagen gång efter annan beviljar. När man utmålar utskottsförslaget såsom hjärtlöst, har jag därför svårt att förstå, på vilka reella motiv man fotar detta.

Jag nödgas säga ett ord också till herr Holmström, som uttalar förvåning över att utskottet nu så hastigt kommer med en hemställan om avslag. Det första beslutet om denna metod fattades 1938 — jag har redan redogjort för det — och det gällde i tre år. Det har förlängts i två år därutöver. Båda de sista åren har utskottet och med det riksdagen — och det skulle förvåna mig, om inte herr Holmström suttit i sin bänk och deltagit i dessa beslut — som

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)

sin mening uttalat, att när denna tid är slut, skulle icke någon förlängning ifrågasättas. Så sade utskottet 1941, så sade utskottet 1942. Båda gångerna godtog riksdagen uttalandet genom att utan erinran bifalla utskottsbetänkandet. Vad vi nu föreslå bör således icke vara någon överraskning för den, som haft så mycket intresse för dessa ting, att han har följt med vad som har skett på området. Vad utskottet gjort är endast att konsekvent fullfölja vad utskottet tvenne gånger förut har föreslagit riksdagen att anta och som riksdagen också har antagit.

Jag skall inte polemisera mot herr Petersson. Det där exemplet om midagsätningen blev ju tillräckligt avklarat genom de få ord, som herr Sandström yttrade.

Om man nu vill skipa rättvisa genom att tillämpa ett successivt avvecklingsystem och man liksom jag håller före, att åtskilliga av de organisationer, om vilka det nu föreligger framställningar, ha någorlunda lika stort berättigande som de, som ha fått denna förmån, då skulle väl konsekvensen bli, att man i år började tillämpa ett avdragssystem på fem år för Landstormsföreningarnas centralförbund — motion därom föreligger —, för den frivilliga motorcykelkåren och för Riksförbundet Sveriges lottakärer. Detsamma borde gälla stiftelsen för flygvapnets hjälpfond, fastän den inte som de andra är en integrerande del av vårt försvarsväsen. Den fyller i alla fall en nyttig uppgift.

Jag kan inte inse, om nu en fortsättning skulle ske, att man rimligtvis kan bestämma, att alla de, som en gång fingo den här ifrågavarande förmånen, skola få åtnjuta den i fem år, medan de nya, som komma till, ingenting skola ha. Det förefaller mig vara en ganska konstig rättvisa det också. Skall man inte fortsätta med denna ordning, får man hålla till godo med att hugga av på en gång, eljest tar det ju aldrig något slut. Den tanken har ju, som jag förut har sagt, blivit godkänd av riksdagen ett par år förut. Det kan vara skäl att fullfölja detta.

Herr talman! Jag glömde att säga en sak till herr Heüman, som uttryckte sig som om han inte förstod, vad utskottet menade med sitt uttalande att skattebefrielsens väsentliga syfte var uppnått. Därmed menar utskottet, att den stora rusningen med gåvor — så skulle jag vilja kalla det — som förekom 1939, 1940 och 1941, nu egentligen är över. Det sista året ha rätt obetydliga belopp kommit in. Under åren 1938—1941 fick ju enbart luftvärnet på detta sätt 29 $\frac{1}{3}$ miljoner kronor, och det sista året fick det endast 90,000 kronor eller någonting sådant. Likadant är det med de övriga organisationerna utom hemvärnet och sjövärnet.

Jag nödgas, herr talman, att hålla fast vid mitt förslag om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Wigforss**: Diskussionen gäller ju motioner, och det kunde sålunda förefalla, som om inte departementschefen hade mycken anledning att blanda sig däri. Men det är ju uppenbart, att motionerna ha kommit fram, därför att den ena framställningen efter den andra till Kungl. Maj:t om skattebefrielse inte har föranlett proposition i ärendet. Och det hänger inte samman med att man från finansdepartementets sida skulle ha ansett, att just dessa försvarsändamål vore mindre betydelsefulla än alla de andra, som man lägger fram förslag om på fjärde huvudtiteln, utan det beror helt enkelt på, att man inom finansdepartementet av gammalt har ansett, att denna metod att bevilja anslag är så irrationell. Jag undrar, om det inte är många av riksdagens ledamöter, som ha röstat för sådana skattebefrielser helt enkelt därför, att man inte har betraktat dem som anslag. Man har inte haft klart för sig,

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)

att det i grund och botten är detsamma, som om man av statens medel beviljar en del till just detta ändamål. Det är alltså den här dolda karaktären av anslag, som antagligen har förmått ledamöter, som kanske skulle ha sagt nej, om det hade gällt ett öppet anslag, att rösta för saken.

Det blir i längden omöjligt att fortsätta på den vägen. Jag skulle nästan vilja säga, att det finnes få ändamål av dem, som riksdagen överhuvud beviljar anslag till, som inte kunna anses vara av den samhällsnyttiga karaktär, att man inte på den grunden skulle kunna motivera en skattebefrielse för gåva till de ändamålen. Men det är väl i insikt om, att man redan har kommit så långt, att det måste bli ett slut på detta, som nu bevillningsutskottet enhälligt har gått på den linjen, att man skall säga nej. Jag är mycket tacksam för att bevillningsutskottet gjort det, och jag vill bara tillägga, med anledning av vad utskottets ordförande yttrade om möjligheten av anslag på budgeten, att det är alldeles tydligt, att om dessa ändamål äro av den betydelse, som motionärerna och många med dem anse, så böra de också av Kungl. Maj:t i försvarsdepartementet tillgodoses genom direkta statsanslag, men då få de prövas jämsides med och vägas mot andra, och det kunna väl inte ens motionärerna ha någon invändning emot.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om det vore att taga ett steg på den väg, som jag skulle vilja kalla för rationalisering av utgifterna, om utskottets förslag vunne kammarens bifall.

Herr Heüman: Herr talman! Jag skall villigt erkänna, att utskottets uppfattning är ur principiella och skattetekniska synpunkter alldeles riktig, och så till vida har jag ingenting alls att anmärka på utskottets utlåtande. Men när vi nu en gång ha brutit principen och genomfört denna skattebefrielse, så ställer jag den frågan, huruvida vi ej kunna bibehålla den intill dess att staten anslår så stora summor till dessa organisationer, att de verkligen kunna fylla sin uppgift. Jag menar: har man haft denna skattebefrielse under två år, så bör man kanske kunna ha kvar den till dess kriget rasat ut och kanske något därefter eller åtminstone till den tidpunkt, då staten anser sig kunna giva fullt understöd för att dessa organisationer skola kunna verka på det sätt, som är avsett.

Jag måste säga, att det är en liten skillnad mellan hemvärdet och övriga organisationer, i det att utrustningen till dessa mannar, som visserligen äro engagerade i hemvärdet men icke i den utsträckning, att de ha daglig tjänstgöring, är ganska problematisk. Hemvärnsmännen behöva nämligen exempelvis utrustas med varma underkläder, skinnrockar, pjäxor, varm fotbeklädning i övrigt, cyklar, skidutrustning o. s. v. Ja, jag vet inte, om man kan tänka sig, att staten kommer att kunna gå in för att ge hemvärnsmännen allt detta, som trots allt är nödvändigt. Både cyklar och skidutrustning m. m. äro således nödvändiga för hemvärdets behov, men jag tror knappast, att det kommer att gå så långt, att staten ger dem allt detta i utrustning, utan fortfarande kommer man att stå i den situationen, att hemvärnsmännen själva få skaffa sig en del av utrustningen, om man inte kan få in medel genom frivillig insamling. Och skall man försöka få in dessa medel genom frivillig insamling, så bör man på något sätt uppmuntra givarna av dessa medel.

Jag tycker, att till dess linjerna ha klarnat, skulle man kunna få behålla skattebefrielse för gåvor till hemvärdet.

Herr Holmström: Herr talman! Jag känner ju mycket väl till den formulering, som utskottet förra året gav sitt utlåtande. Men när vi motionerat i

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)

år, var det givetvis i den förhoppningen, att utskottet skulle kunna sig omvända och bättra.

Den ärade utskottsordföranden sade, att det här är bara struntsaker för staten. Ja, det är givetvis struntsaker för staten. Men då frågar man sig helt naturligt: Varför skall staten då så envist sätta sig emot att ge de ifrågasatta förmånerna? Det vore väl naturligt, att staten skulle vara tillmötesgående. Ett sådant tillmötesgående från statens sida skulle verka stimulerande på dem, som vilja offra pengar för att hjälpa dessa försvarsorganisationer, som staten inte anser sig ha råd att ge tillräckligt understöd. Och det skulle verka stimulerande på alla dem, som ägna sina krafter åt detta försvarsarbete, om staten genom en sådan handling visade, att den uppskattar det.

Herr Petersson, Knut: Sedan nu även regeringsbankens medverkan påkallats i detta ärende, tjänar det väl inte mycket till att fortsätta debatten. Emellertid begärde jag ordet för att taga fasta på den anvisning, som gavs av finansministern i hans yttrande. Han hänvisade oss till att komma tillbaka anslagsvägen. Jag hoppas, att det skall ske ett annat år. Dock vill jag ifrågasätta om det kan bli billigare för statsverket att tillgodose dessa ändamål anslagsvägen än att få dem tillgodosedda på det sätt, som hittills skett, nämligen genom enskilda gåvor. Jag föreställer mig, att det kommer att bli rätt väsentligt dyrare, att alltså den väg, som finansministern anvisat, i själva verket inte är den rationella vägen, utan i stället en ur hans synpunkt, mycket irrationell väg.

När utskottets ärade ordförande frågar, varför vi inte tidigare gått denna nu oss anvisade väg, vill jag säga, att det självfallet hänger ihop med att hemvärdet och sjövärdet äro frivilliga institutioner. De äro uppbyggda på frivillighetens grund. Därmed följer, att man i görligaste mån söker tillgodose dessa ändamål även genom frivilliga gåvor. Det är olyckligtvis så, att det finnes många, som gärna vilja ställa sina personliga tjänster till förfogande, men som inte äro i stånd till att samtidigt ställa till förfogande den utrustning, som kan behövas. Att man då försöker att ordna det genom frivilliga bidrag förefaller mig vara en konsekvent utveckling av själva den princip, som ligger till grund för hithörande försvarsorganisationer.

Jag tillåter mig, herr talman, att åter instämma i det framställda återremitteringsyrkandet.

Herr Bårg, Johan: Herr talman! Eftersom nu försvarsministern är inom räckhåll så tillåter jag mig att stryka under vad herr Petersson gav uttryck åt och detta dess hellre, som vi väl litet var av finansministerns anförande böra ha rättighet att utläsa, att något hinder ur budgetär synpunkt näppeligen kan föreligga mot att tillgodose de blygsamma anspråk det här är fråga om.

Jag vill rikta en vädjan till försvarsministern, att han ser till, att de människor, som äro engagerade i främst hemvärdet och sjövärdet och som göra denna obestriddligen viktiga insats i vårt försvar, inte komma att ställas i en sådan särklass, som det från vissa håll tyckes vara behagligt att ha dem i, nämligen att behöva gå och tigga sig till medel för att förse sig med kläder och andra förnödenheter, som andra i vår försvarsorganisation anställda få av staten utan att behöva gå till väga på det sätt vilket förordas av motionärer och andra talesmän i denna fråga.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag ville endast till vad herr Hettman och flera andra talare framfört lägga ännu en synpunkt, som har en viss betydelse, och det är den, att det för kommunerna på grund av lagstiftningen är

Om skattefrihet för gåvor till vissa försvarsändamål m. m. (Forts.)
svårt att kunna tillgodose de frivilliga försvarsorganisationernas lokala behov med de medel, som behövas, och därigenom blir man i mycket stor utsträckning hänvisad till frivilligt understöd åt saken. Då nu detta i mycket är en psykologisk fråga mera än en formell, synes det mig, att man här inte kan anlägga uteslutande formella synpunkter, och då man inte kan vänta sig, att staten kommer att tillgodose dessa behov i den utsträckning, som erfordras, så synes det mig vara oklokt att i verkligheten avskära denna möjlighet att lösa dessa viktiga frågor. Det skulle nämligen bli fallet, om man ginge utskottets väg.

Det är sålunda av psykologiska skäl, som jag finner det vara riktigt att gå på den av herr Heüman anvisade vägen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

På sedermera gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten 1 hemställt.

I fråga om punkten 2, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att nämnda punkt skulle visas åter till utskottet.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Heüman begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 8 punkten 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas punkten åter till utskottet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Slutligen bifölls på särskilda propositioner vad utskottet i punkterna 3 och 4 hemställt.

*Om skatte-
lättnad för
skytteväsen-
dets organisa-
tioner.*

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 9, i anledning av väckta motioner om skattelättnad för organisationer, tillhörande det statsunderstödda frivilliga skytteväsendet.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 119 i första kammaren av friherre *Beck-Friis* m. fl. och nr 183 i andra kammaren av herr *Severin* i Stockholm m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville besluta sådana lagändringar, att samtliga organisationer tillhörande det av staten understödda frivilliga skytteväsendet hänfördes till 3 § förordningen

Om skattelättnad för skytteväsendets organisationer. (Forts.)

om arvsskatt och gåvoskatt den 6 juni 1941 samt till 53 § 1 mom. e) kommunalskattelagen den 28 september 1928 och 7 § f) förordningen samma dag om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I:119 och II:183 om skattelättnad för organisationer, tillhörande det statsunderstödda frivilliga skytteväsendet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Friherre Beck-Friis: Herr talman! Jag är tacksam för den utredning, som utskottet låtit göra med anledning av motionerna om skattelättnader för organisationer tillhörande det frivilliga skytteväsendet. Av den utredningen framgår ju bl. a. att skytteorganisationerna redan vid nuvarande lagstiftning, åtminstone enligt utskottets mening, äro befriade från att erlägga gåvoskatt. Från övriga skatter äro däremot dessa organisationer inte befriade, och utskottet har inte heller ansett sig kunna tillstyrka ändring i detta avseende.

Jag kan inte underlåta att påpeka det egendomliga förhållandet, att hittills endast fem skytteförbund blivit taxerade, under det att alla de övriga förbunden gått fria från skatt. Det tyder ju på att åtminstone taxeringsmyndigheterna funnit det som en självklar sak, att skytteorganisationerna inte böra beskattas.

Jag skall emellertid inte uppehålla mig vid den skattetekniska sidan av saken, utan i stället framföra ett par synpunkter av mera allmän karaktär.

Det frivilliga skytteväsendet disponerar för sin verksamhet inte bara statsanslag utan även avkastningen från relativt stora fonder, som tillkommit genom donationer och frivilliga insamlingar. Det är ju alldeles uppenbart, att dessa medel — donationsmedlen och statsanslagen — stå i ett visst förhållande till varandra. Ju större de egna medlen äro, desto mindre statsanslag erfordras, och tvärt om.

När nu staten beskattar avkastningen från dessa fonder, försvåras givetvis skytteorganisationernas strävan att med egna medel genom nya insamlingar och nya donationer bestrida åtminstone någon del av sina omkostnader. Följden kan bli den, att ökade krav på statsbidrag måste resas. Vad alltså staten tar in genom skatter med den ena handen, måste den ge ut som statsbidrag med den andra. Och utskottet har ju också hänvisat den vägen. Men nog måste det väl ändå vara riktigare, att man ser till, att först sådana åtgärder bliva vidtagna, som kunna vara ägnade att underlätta frivilliga ekonomiska insatser, även om de skulle i någon mån strida mot skattetekniska principer.

De principerna tillämpas ju i alla fall inte när det gäller hemvärnsföreningar, luftskyddsföreningar och andra försvarsföreningar. Och enligt min mening böra skytteorganisationerna väl kunna jämföras med dessa föreningar. Det frivilliga skytteväsendet har dock som mål: att befrämja skjutskickligheten bland svenska folket, att utveckla och höja dess fosterländska anda samt att hos det samma väcka och underhålla ett levande intresse för fosterlandets försvar.

Utskottet säger, att de statsbidrag, som redan utgå till den frivilliga skytteväsendet, äro av sådan storleksordning, att inkomstbeskattningen knappast kan vara av någon större ekonomisk betydelse för skytteorganisationerna. Det beräknade skattebeloppet är inte större än omkring 10,000 kronor. Men även ett sådant belopp har en stor betydelse för de enskilda skytteorganisationerna i deras arbete för stärkande av fosterlandets försvar, under det att ett sådant belopp i statskassan knappast betyder något alls.

Jag konstaterar, att hittills har det varit relativt lätt att erhålla frivilliga medel till skytteorganisationernas verksamhet. Det är inte säkert, att så blir

Om skattelättnad för skytteväsendets organisationer. (Forts.)
fallet i fortsättningen, om någon del av dessa medel eller avkastningen på dem skola indragas till staten i form av skatter.

Herr talman! Jag har med dessa ord velat belysa frågan även ur andra synpunkter än de rent skattetekniska. Jag har emellertid intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles vad utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 21 juni 1940 (nr 561) om tilläggs-skatt å bensen, m. m.;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt uppskov med ikraftträdandet av föreskriven skatt å motorsprit;

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 18 juni 1937 (nr 481) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående temporär utsträckning av rätten för fiskefartyg att intaga gods från provianteringsfri-lager i vissa städer; samt

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning i vissa fall av i 8 § 1 mom. tulltaxeförordningen stadgade tidsfrister för åtnju-tande av tullfrihet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgående bankoutskottets utlåtande nr 12, angående regleringen för budgetåret 1943/44 av utgifterna under riksstatens tolfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensionsväsendet, utom i vad angår anslaget till allmänna indragningsstaten.

Punkterna 1—5.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 6.

Lades till handlingarna.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 14, i anledning av väckt motion om ersättning för olycksfall i arbete åt flottningsarbetaren J. A. Gustavssons änka och minderåriga barn;

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av änkan Tora Virginia Bengtsson och Gun-Britt Bengtsson tillkommande liv-räntor;

nr 16, i anledning av väckt motion om visst tillägg till övergångsbestäm-melserna till tjänstepensionsreglementet för lärare vid högre kommunala sko-lor;

nr 17, i anledning av styrelsens för riksdagsbiblioteket förslag om vissa ändringar i stadgarna för biblioteket;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för personal vid de kungl. teatrarna;

nr 19, i anledning av väckt motion om livränta åt värnpliktige sergeanten E. S. Östmans änka och minderåriga barn;

nr 20, i anledning av väckt motion angående pensionsrätt i statens pensionsanstalt för tjänstemännen vid Sveriges fjäderfäavelsförening;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 7 juni 1940 (nr 437) angående utövande under vissa utomordentliga förhållanden av fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret tillkommande befogenheter, m. m.; samt

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., dels ock en i ämnet väckt motion. *Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter.*

Genom en den 29 januari 1943 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 22, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande vid propositionen fogade förslag till

F ö r o r d n i n g

om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Härigenom förordnas, att förordningen den 1 mars 1940 rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m., vilken enligt förordningen den 24 mars 1942 (nr 108) gäller till och med den 31 mars 1943, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 mars 1944.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehäft en i anledning av densamma inom andra kammaren väckt motion, nr 297, av herr *Hagberg* i Luleå m. fl., däri hemställes om avslag å propositionen.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till propositionen och med avslag å den i ärendet väckta motionen, antaga det genom propositionen framlagda förslaget till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Reservation hade avgivits av herr *Branting*, som på åberopade grunder hemställt, att förevarande proposition måtte av riksdagen avslås.

Herr Branting: Herr talman! Jag kan väl knappast hoppas, att kammaren skall kunna övertygas att bifalla det reservationsyrkande, som jag har ställt mot ett för övrigt enhälligt lagutskott, så mycket mindre som ju bara ett få-

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)

tal av kammarens ärade ledamöter äro här närvarande. Det blir väl knappast de sakliga skälen, som komma att fälla avgörandet i det här ärendet. Men ändå vågar jag antaga, att de allra flesta av kammarens ledamöter redan vid detta laget äro ganska på det klara med transportförbudsförordningens svagheter. Både själva förordningen och praxis vid dess tillämpning äro väl nu så pass sönderskjutna efter alla föregående debatter härom, att säkerligen ingen, inte heller herr justitieministern själv, vill stå upp och förklara, att med dessa bestämmelser har skapats en klok och riktig ordning. Vad första lagutskottet beträffar, har det ju enat sig om ett så kritiskt utlåtande, att man inte kan taga fel på var utskottet står och vad det helst skulle ha velat. Både ur konstitutionella och allmänt juridiska synpunkter, både av rättfärdighets-skäl och med tanke på transportförbudets ineffektivitet skulle utskottets majoritet säkerligen ha med största tillfredsställelse hälsat, om nu denna förordning hade fått dö i frid, i stället för att hållas kvar i sitt artificiella liv till allmän förargelse och onyttia. När nu emellertid regeringen för tredje gången har begärt, att detta legislativa olycksbarn skall pånyttfödas, så har lagutskottet uppenbarligen vändats svårligen. Det har tydligen ej vetat vilket som var sämst, att bibehålla den tråkiga förordningen eller att genom ett avslag vålla justitieministern svårigheter. I detta läge har utskottet, skulle man kunna säga, valt bägge de två onda tingen, genom att förorda bifall till propositionen men med en motivering, som säkerligen måste förefalla herr justitieministern mycket osympatisk, och som ju också ytterligare kommer att undergräva denna förordnings anseende hos allmänheten, om den nu överhuvud taget har något anseende kvar. Utskottets yttrande detta år må väl nästan kunna betecknas som sensationellt. När har väl ett utskottsutlåtande, som i alla fall slutar med ett tillstyrkande, varit så genompyrt av kritik och motvilja mot det framlagda förslaget? Faktiskt taget varenda rad i utskottets yttrande är väl närmast en motivering för avslag.

Utskottet börjar med att erinra om de allvarliga betänkligheter, som vid de två senaste riksdagarna ha yppats mot en förlängning av förordningen, och med hela sin pondus framhåller utskottet, att dessa betänkligheter alltjämt kvarstå. Och det är ju så sant, som det är sagt! Sedan framhåller utskottet den allmänna och allvarliga anmärkningen mot förordningens tillämpning, att »transportförbudet», som det heter, »väsentligen ifrågakommit allenast mot tidningar tillhörande en av de politiska ytterlighetsriktningarna». Detta är väl också det förhållande, som mest har kränkt den allmänna rättskänslan ute i landet. Det kan ju hända, att svenska folket inte i allmänhet omedelbart reagerar så starkt mot den konstitutionella oformligheten, att grundlagens tryckfrihetsbestämmelser korrigeras genom en kungl. förordning. Kanske allmänheten inte heller riktigt klart ser det ur juridisk synpunkt chockerande i att en domstols slutliga utslag mot en tidnings ansvarige utgivare ytterligare skärpes genom en extra ekonomisk påföljd, som bestämmes av Kungl. Maj:t. mot företagens ägare. Men det ser däremot allmänheten omedelbart och dagligen, att vilka nazistiska tidningsalster som helst, överflödande av en hänsynslös antidemokratisk propaganda och för övrigt fulla av grova oskickligheter, få skickas omkring utan hinder av något transportförbud. Det ser man, och man drar sina slutsatser. Och det är inte att taga fel på, att vårt folk i allmänhet uppröres över denna skelögda ordning. Hur det än må ha gått med svenska folket under de här krisåren, vad man än må ha vant sig vid, men det gamla spontana kravet på likhet inför lagen finnes där i alla fall alltjämt. Lagutskottet har därför också gjort mycket rätt i, synes det mig, att taga med också den anmärkningen i sin katalog.

Den ursäkt emot den ensidiga tillämpningen, som utskottet antyder genom

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
sin hänvisning till att det som regel behövs en fällande jurydom för förordningens tillämpning, kan väl inte gärna ur rent materiellt-rättsliga synpunkter vara till fyllest. Allmänheten menar med en viss rätt, att det är lagstiftningsjuristernas sak att konstruera bestämmelserna så — om man nu skall ha dessa bestämmelser överhuvud taget — att de drabba båda de s. k. ytterlighetsriktningarna lika. Jag vill tillägga, att i denna ståndpunkt ligger enligt mitt förmenande inte alls något gillande av att förordningen överhuvud taget finns till, ännu mindre något krav på att den skall ytterligare utvidgas. Också på en i och för sig icke önskvärd lag kan man ju ställa den fordran, att den skall drabba lika till höger och till vänster.

Lagutskottet har till särskild granskning även upptagit det egendomliga förhållandet, att transportförbud ha oavbrutet förlängts, trots att två eller tre år förflutit efter de jurydomar, som ursprungligen lågo till grund för transportförbudens meddelande. Det finns ju visserligen ett undantag — man skall inte göra någon orätt — ty när det gällde den enda nazistiska tidning, som blivit transportförbjuden, förlängdes icke förbudet efter de första sex månaderna. Publikationen Sverige Fritt får nu skickas omkring utan några av myndigheterna lagda hinder. Där företogo sig nazisterna det tricket, att under den tid, som tidningen var transportförbjuden, upphörde den att utkomma. När de sex månaderna hade gått, ansågs icke skäl föreligga att förlänga förbudet. Det upphävdes, och genast började tidningen åter att utkomma! Men för att återgå till den övriga tidningsfronten, ha ju de 1940 meddelade förbuden förlängts i sexmånadersperioder, och då har man således allt mer avlägsnat sig ifrån de jurydomar, som en gång i tiden motiverade förbuden.

Utskottet förklarar, att det finner det »olämpligt» att på detta sätt utsträcka verkningarna av en fällande dom över obestämd tid. Det kan man ju säga, om man vill begagna ett ganska milt ord för en praxis, som väl uppenbarligen strider mot ordinär juridisk åskådning. Jag förstår emellertid ändå inte riktigt utskottet på denna punkt. Om man nu, såsom utskottet gör, finner denna förlängningspraxis olämplig, hade det väl varit riktigare att nu förorda supplerande bestämmelser i förordningen, som skulle omöjliggöra dessa olämpliga förlängningar. Men det vill utskottet inte vara med om! I stället inskränker sig utskottet till att uttala, att dessa synpunkter böra beaktas *nästa gång* som förordningen eventuellt kommer igen, d. v. s. i mars 1944! Jag kan inte tro, att utskottet därmed har velat säga, att det väl låter sig göra att utsträcka verkningarna av en fällande dom under fyra år, men att det däremot blir för mycket med fem år. Såsom jag förstått läget har utskottet i stället varit ganska enigt om att det redan nu har gått för långt med dessa förlängningar och att redan nuvarande praxis är olämplig, emedan man kommit alltför långt bort ifrån de ursprungliga domarna. Men om man anser detta, borde man väl icke ha förordat förordningens antagande på nytt i oförändrat skick.

Jag får också, herr talman, kanske anlägga några s. k. politiska synpunkter på denna fråga. Jag vill börja med att säga, att jag har det bestämda intrycket, att särskilt det socialdemokratiska partiet skulle göra sig självt en tjänst, om det ville bidra till att få transportförbudsförordningen ur världen. Vi veta mycket väl, vilka grupper som vinna och vilka som förlora på dess fortsatta tillvaro. Verkningarna ha blivit helt annorlunda och rakt motsatta mot vad man på vissa håll väntade sig. Det har ju meddelats, att förbudet inte alls har lyckats förminska den kommunistiska pressen, men däremot förse den med det mest effektiva agitationssstoff. Detta är ett förhållande, som är aldeles uppenbart, och jag kan därför inte förstå, hur man på borgerlig

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
sida tänker sig saken, när man vill bibehålla förbudet. Inte kan det väl vara möjligt, att man med flit vill gynna uppkomsten här i landet av ett starkare kommunistiskt parti. Räknar man det kanske som en fördel, rent av, att herr Linderots parti går framåt, i den uträkningen att på så sätt måhända kunna bryta den socialdemokratiska majoriteten? Ur borgerliga synpunkter förefaller detta såsom en ganska äventyrlig politik, om detta eventuellt är meningen. Någon annan vettig förklaring är det emellertid ganska svårt att finna.

När jag för min del hemställer till kammaren att bifalla reservationen, sker det i den övertygelsen, att vi på så sätt skola få till stånd betydligt sundare och normalare förhållanden på denna front.

Vad regeringens ståndpunkt beträffar, hoppas jag verkligen, att den inte vill göra denna sak till en prestigefråga. Jag tror tvärtom, att kammaren i realiteten skulle göra regeringen en betydande tjänst genom att nu med ett raskt grepp befria den från hela transportförbudsfrågan.

För att fördunkla situationen har man emellertid på sina håll även blandat in en del utrikespolitiska resonemang i denna sak. Jag skall inte säga många ord på den punkten. Att vi här i Sverige endast för att vara antikomminternmakterna till behag skulle bibehålla denna lilla hjälplösa och totalt ineffektiva förordning, vars existens för övrigt i verkligheten gynnar kommunisterna, är väl en ganska orimlig idé. Man har också i detta sammanhang talat om Finland. Eftersom förordningen ursprungligen tillkom under det s. k. vinterkriget och på sina håll motiverades med en önskan att kunna hejda en för Finland då besvärlig kommunistisk propaganda, tänker man också nu på den möjligheten, att det snart nog kan bli tal om en finsk separatfred. På sina håll tycks man då verkligen föreställa sig, att denna förordnings fortsatta existens skulle kunna bli till nytta, när den finska fredsfrågan åter blir aktuell. Det är väl detta — åtminstone inbillar jag mig det — som utskottet syftar på när det i utsökt försiktiga och hypotetiska vändningar skriver: »Utskottet vill icke bestrida möjligheten av att sådana förhållanden, som tidigare ansetts nödvändiggjöra ett tillgripande av transportförbud, även framdeles kunna inträda.» Men uppriktigt sagt, mina herrar, hur varmt vi än här i Sverige önska, att Finland snarast kommer loss ur sitt mångomtalade »tvångsläge» och får fred, inte kunna vi väl ett ögonblick — så som förhållandena nu ligga till — inbilla oss, att i detta stora och jag vågar säga världspolitiskt betydelsefulla avgörande vår lilla transportförbudsfråga kan spela någon roll? Vi böra väl inte göra oss alldeles löjliga med sådana spekulationer! Det är gott och väl, att man i allmänhet håller på Sveriges betydelse och uppgifter i framtiden både i öster, väster och söder — och jag hör inte alls till dem, som vilja reducera vår roll till noll — men då skola vi också i varje situation försöka bruka kloka och tjänliga medel. Såsom ett medel att inverka på den politiska utvecklingen i Norden efter världskriget förefaller mig verkligen transportförbudsfrågan något för lätt.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Schlyter**: Herr talman! Utan att egentligen polemisera mot herr Branting ber jag att med några ord få kommentera utskottets tillstyrkande utlåtande.

De betänkligheter, som inom utskottet yppades mot förlängning av transportförbudsfrågan, voro så allvarliga, att från flera håll framställdes avslagsyrkanden på hela propositionen. Såsom konsekvens av den ståndpunkt jag vid tidigare riksdagar intagit i denna fråga anslöt jag mig till avslagslinjen. Efter det utrymme som i utlåtandet lämnats åt de inom utskottet anförda be-

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
tänkligheterna, har emellertid flertalet av dem, som inom utskottet röstade mot propositionen, avstått från att reservera sig.

Utskottet förklarar inledningsvis — såsom herr Branting redan refererat — att de allvarliga betänkligheter mot transportförbudet, som tidigare yppats inom utskottet, alltjämt kvarstå.

Här ha vi först de konstitutionella betänkligheterna. I denna fråga godkände förra årets riksdag första lagutskottets då gjorda uttalande, att riksdagen redan tagit ståndpunkt till dessa invändningar genom sitt föregående år fattade beslut om förlängning. Tydligt kan denna synpunkt med ännu större fog göras gällande i år, varför de som alltjämt vidhålla sin tidigare uttalade mening om transportförbudets betänkligheter ur grundlagssynpunkt, sedan de sålunda överröstats i den formella frågan, torde böra ingå i prövning av själva saken.

För det andra har inom riksdagen och även inom utskottet yppats starka principiella betänkligheter mot transportförbudet även bland dem, som icke yrkat avslag av konstitutionella skäl. Att dessa betänkligheter icke lett till ett avstyrkande av propositionen torde i första rummet vara att tillskriva den vikt regeringen, säkerligen av utrikespolitiska skäl, fäst vid förordningens förlängning.

För det tredje har inom utskottet starka betänkligheter gjorts gällande mot att verkningarna av en fällande jurydom i tryckfrihetsmål utsträckas över obestämd tid. Dessa betänkligheter ha närmare utvecklats i utskottets utlåtande och nyss understrukits av herr Branting. Många av utskottets ledamöter ha ansett, att någon anledning icke föreligger att uppskjuta dessa synpunkters beaktande tills de införas i förordningen vid dess eventuella framtida förlängning. Utskottet har också räknat med att departementschefen skall taga i välvilligt övervägande, om icke så skall vara möjligt. Men utskottet har icke velat föreslå riksdagen att nu omedelbart binda Kungl. Maj:ts handlingsfrihet på denna punkt.

För det fjärde har utskottet pekat på att anmärkning framställts däremot, att transportförbud väsentligen ifrågakommit allenast mot tidningar tillhörande en av de politiska ytterlighetsriktningarna, samt erinrat om att detta förhållande sammanhänger därmed att för förordningens tillämpning i regel förutsättes fällande jurydom. Däremot har utskottet icke givit anvisning på något sätt för frågans lösning. Det torde i första hand ankomma på Kungl. Maj:t att överväga, vad som är att göra för att i en kritisk situation full beredskap skall vara för handen till bekämpande av all femtekolonnverksamhet. Allra minst kan det begäras, att de, som principiellt ogilla transportförbudet, skola komma med förslag om dess ytterligare utbyggande.

För det femte framkastar utskottet frågan, huruvida behov av ytterligare förlängning av förordningen kan anses föreligga. Till denna fråga har utskottet ställt sig ytterst tveksamt. Herr Branting har nyss läst upp dess uttalande i denna punkt.

Med den av utskottet sålunda intagna ståndpunkten kunde man ju också ha tänkt sig, att utskottet för närvarande avstyrkt förordningens förlängning och i stället förordat att Kungl. Maj:t, när behov av ett transportförbud framdeles verkligen visades vara för handen, för riksdagen framlade förslag härom. I en sådan situation får ju riksdagen antagas vara samlad. Denna synpunkt har tidigare anlagts, när motionsvis framförts krav på lagstiftning mot statsfientlig propaganda. Emellertid har utskottet icke velat motsätta sig regeringens krav på en beredskapslag sådan som den nu föreslagna, även om bevis för dess behövlighet för närvarande icke förebragts.

Skulle så olyckligt hända att riksdagen ännu en gång skall behöva taga be-

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
fattning med denna fråga, vill jag gärna hava nämnt, att bland de önskemål som framkommit under diskussionen i utskottet även varit det, att lagrådet måtte höras innan förslag i ämnet härnäst framlägges.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Siljeström: Herr talman! Under hänvisning till den motivering, som innehålles i utskottets utlåtande, ber jag att i korthet få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Linderot: Herr talman! Då förordningen om transportförbud för tre år sedan genomfördes, betraktades den av de flesta som en anordning för försvårande av det kommunistiska partiets verksamhet. Vid den tiden ansåg riksdagen det vara alldeles i sin ordning att resa dylika hinder mot en politisk verksamhet, som man menade sig ha skäl att ogilla, och knappast någon gjorde sig några bekymmer om huruvida den demokratiska rättsordningen därvid for väl eller illa.

Såsom ett skäl för att denna förordning icke skall förlängas har det här redan av herr Branting anförts, att den har visat sig vara ineffektiv. Det är sant, att den ur viss synpunkt är ineffektiv, men detta påstående är en sanning med modifikation, som jag skall be att få säga några ord om för att allt skall vara helt tillrättalagt.

När det kommunistiska partiets samtliga fem tidningar blevo föremål för transportförbud, blev det för oss faktiskt ett mycket kännbart ekonomiskt avbräck. Arbetarna i Sverige ha under dessa år måst insamla flera hundra tusen kronor för att möjliggöra ett fortsatt utgivande av de kommunistiska tidningarna. Tack vare detta verksamma ekonomiska understöd ha Ny Dag och Arbetar-Tidningen i Göteborg inte endast kunnat utkomma utan också oavbrutet stegrat sina upplagor högst väsentligt. Däremot har Syd-Svenska Kuriren och Kalmar Läns Kuriren, som utkomma i Malmö, på grund av ekonomiska svårigheter tvingats att inställa utgivningen. Tidningen Norrskensflamman i Luleå, som förut var en daglig tidning, kan av ekonomiska skäl för närvarande endast utkomma oregelbundet.

Men även politiskt är det givet att vissa hämmande inverknings har uppstått genom de hinder, som blivit resta för spridandet av partiets press. Dessa politiska inverknings ha emellertid blivit allt mindre kännbara — och därmed kommer jag in på vad herr Branting kanske mest avsåg, då han talade om förbudets ineffektivitet. Transportförbudet har nämligen verkat som en väckelse bland breda lager av folket. De ha förstått, att detta ingrepp på tryckfrihetens område i verkligheten utgör en fara för själva det demokratiska styrelsesättet och därför ha de börjat stödja det kommunistiska partiet i kampanjen för tryckfriheten på detta område. Om jag säger, att det verkat som en väckelse bland folket, är detta verkligen inte för mycket sagt. Vem som helst kan gå ned i kanslihuset och se, att det faktiskt strömmar in mycket fräna uttalanden och protester mot regeringen ifrån fackföreningar och andra organisationer. Långt in i det borgerliga lägret är man ganska upprörd över det sätt, på vilket regeringen umgås med tryckfriheten här i landet.

Det har anförts ett annat skäl för att förbudet inte skulle medföra åsyftad verkan, nämligen att det kommunistiska partiet skulle ha ersatt de transportförbudna tidningarna med andra. Jag vill begagna tillfället att något tillrättalägga en del missuppfattningar i detta avseende. Det har visserligen utgivits andra tidningar. Det finns en hel rad veckotidningar — det är väl närmast dem man avser — som utkomma med vårt bistånd under olika namn i olika landsdelar. Men dessa veckotidningar äro icke partiorgan för det kom-

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
munistiska partiet. De ha i regel startats av andelsföreningar, som bildats bland arbetare ute i landet inom områden, dit den kommunistiska pressen inte når på grund av transportförbudet. Dessa veckotidningar stöjas av arbetarna långt utanför det kommunistiska partiets led och även av socialdemokratiska arbetare. I tidningarna medarbeta också socialdemokrater och skriva artiklar, vilkas politiska synpunkter vi i det kommunistiska partiet icke helt dela. De nämnda veckotidningarna ersätta således icke den kommunistiska pressen, så mycket mindre som man ju med en veckotidning aldrig kan ersätta en daglig politisk tidning.

I det kommunistiska partiet ha vi emellertid, om jag så får uttrycka mig, inarbetat oss i transportförbudets förhållanden. Vi ha lärt oss att ersätta den skriftliga propagandan med muntlig propaganda och andra former för politisk verksamhet, som transportförbudet tvingat oss att använda. Därför är det riktigt vad herr Branting säger, att det syftemål, som man ville uppnå, icke har uppnåtts. Regeringens syftemål med transportförbudet, nämligen att isolera det kommunistiska partiet och hindra dess propaganda, har inte uppnåtts. Politiskt har transportförbudet för regeringen därmed blivit ett fiasko. Detta betyder emellertid inte, att det nu skulle föreligga mindre skäl för ett upphävande av transportförbudet utan tvärtom. Det har blivit ett allt starkare intresse bland de demokratiska folkgrupperna att få transportförbudet ur världen. Transportförbudet har i verkligheten för länge sedan politiskt vuxit ur den antikommunistiska kostym, i vilken det först presenterades från den svenska tryckfrihetens skraddarverkstad. Det har fått en betydligt större räckvidd än vad man avsett rent politiskt. När det gäller transportförbudet, tar man i dag inte längre ståndpunkt för eller emot kommunismen, som man gjorde när det genomfördes, utan för eller emot demokratin, vilket ju är ett väldigt plus i den politiska utvecklingen. Från att jag höll på att säga rent slarvigt genomföra transportförbudet utan att tänka på vad det egentligen handlade om har man ändå kommit fram till att på ett sakligt riktigt sätt bedöma vad det handlar om. Därmed tar man, som sagt, nu ståndpunkt för eller emot demokratin, när man tar ståndpunkt för eller emot transportförbudet. Om så inte vore fallet, skulle inte utskottets ordförande, herr Schlyter, här ha yttrat vad han gjorde i fråga om transportförbudet. Vad herr Branting här har sagt, gäller ju också samma reflexion. Om icke denna nya uppfattning om transportförbudets verkliga politiska karaktär vore förhärskande, skulle jag fortfarande vara tämligen ensam här i kammaren som motståndare till transportförbudet. Den borgerliga opinionen mot densamma skulle väl i varje fall icke vara till finnandes, om det inte låg till just på det sätt, som jag här har sagt.

Ifrån början var det ju åtskilliga här i kammaren, som faktiskt förstodo detta. Det måste rättvisligen erkännas, att det inte var hela kammaren, som i början bortsåg från den verkliga politiska betydelsen av saken. Men i dag är det säkerligen en betydande majoritet här i riksdagen, som skulle vilja vara kvitt den besvärliga transportförbudsförordningen, ty man börjar förstå, att den har utvecklat till nästan en vattendelare i hela den svenska politiska diskussionen. Det är en vattendelare mellan tyskeri och demokrati, om jag så får uttrycka mig.

I sin politiska betydelse går transportförbudet långt utöver ramen av vad som först var meningen, nämligen att det skulle vara en form av statliga repressalier mot det kommunistiska partiet. Om man sålunda i början ansåg, att transportförbudet var ett tillbörligt straff för det kommunistiska partiet i anledning av dess bristande välförhållande under det finsk-ryska kriget, förstår man nu, att den innebörd, som transportförbudet har, är betydligt

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.) större och att det faktiskt rör sig om en av den svenska politikens grundfrågor. Krigstiden har givit oss många nya politiska slagord. Ett av dem är »den svenska linjen».

Vad menar man med den svenska linjen? Ja, jag skall inte försöka tolka vad dessa chauvinistiska pratmakare eller nationella gycklare och demagoger, alla dessa bullrande tunnor i de fosterländska frasernas sabbatstid, mena när de ta detta ord på tungan. Men jag vill försöka tolka vad de mena, som man kan ta på allvar i en politisk diskussion. Det finns ju nämligen ärliga fosterländska människor i detta ords goda betydelse inom det socialdemokratiska partiet, inom folkpartiet, inom bondeförbundet och även, fastän kanske i ringare grad, inom högerpartiet. Vad mena nu dessa med uttrycket den svenska linjen? Jo, de mena, såvitt jag har förstått dem rätt, nationell sammanhållning och en demokratisk välfärdspolitik ungefär av det snitt som vi känna från tiden före kriget. De äro mot nazismen, de vilja framsteg och framåtskridande i allmänhet. De äro också motståndare till kommunismen. De vilja utveckling, men inte omstörtning. De vilja att de svenska grundlagarna skola hållas i helgd, de vilja lagbunden frihet och de finna den borgerliga demokratien, sådan den utvecklats i Sverige, vara en bra form för en folkstyrd rättsstat. De oroas inte så synnerligen mycket av att det finns olika klasser och klassintressen — dessa förhållanden anser man balanseras av de olika partierna. Många anse i likhet med statsminister Hansson att riksdagen kan vara en vågbrytare för de sociala motsättningsarnas böljor och skapa det demokratiska lugn, som gör samregerandet enligt nuvarande system till en politisk normalitet för demokratien. Om på grund av krig och krigsfara inskränkningar måste göras i de medborgerliga friheterna vill man att endast sådana inskränkningar skola göras, som äro nödtvungna, och de skola vara lika för alla — som herr Branting redan har uttryckt det: man vill likhet inför lagen. Allas likhet inför lagen, det är egentligen för denna demokratiska föreställningsvärld ett kategoriskt imperativ — därmed står och faller i själva verket hela den demokratiska föreställningsvärlden; allas likhet inför lagen är sålunda där en hörnpelare.

Om jag med dessa formuleringar lyckats ge en bild av vad man menar med den svenska livsformen, så vill jag fråga: Hur kan man i denna bild infoga förordningen om transportförbud? Den bryter faktiskt mot alla av mig anförda karakteristika för svensk demokrati. Den passar inte in någonstans. Jag erinrar mig en av de där officiella propagandaaffischerna, som vi blivit så rikligt begåvade med under krigstiden, om spionen som är sysselsatt med ett pussel och vars text lyder: Spionen lägger pussel! Behåll din bit! Affischen är mycket verkningsfull. Det framgår på ett slående sätt hur man bereder en spion svårigheter att få en korrekt bild av vad han vill veta genom att man undanhåller honom en av bitarna i pusslet. Det finns emellertid ett annat sätt att förstöra ett pussel, nämligen att bland alla dessa olika bitar, som sammanlagt utgöra hela pusselbilden, slänga in en del bitar som inte höra dit. Då blir pusslet också mycket svårt att sammanfoga. Det går i själva verket inte alls förrän man kommit så långt att man kan rensa bort de falska bitarna.

Om vi se på alla lagar och förordningar, som vi fått under kriget och som förut ha funnits och som sammanlagt bilda den svenska demokratiens rättsgrundval, så tänker jag att vi mycket väl kunna föreställa oss bilden av ett pussel. Under kristiden har det emellertid kommit ganska många falska bitar in i det, som kastats in mer eller mindre vårdslöst. Till dem hör transportförbudet. Börjar man sammanfoga detta pussel, skall man nog komma underfund med att de falska bitar, som justitieminister Westman under tämligen groteska

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
former tillyxat, inte gå att passa in i bilden, den svenska demokratiens bild. Den måste rensas bort, annars kan man inte sammanfoga bilden. Det blir ingenting.

Detta är också den allmänna meningen om transportförbudet. Arbetarklassen är emot det, man kan säga alldeles enhälligt. Den upplysta liberalismen är också enhälligt emot transportförbudet. Bönderna skulle också allmänt vara det, om det inte vore så att det gällde tidningar — bönderna anse nämligen att de stora tidningsdrakar, som komma ut i städerna, egentligen äro av ondo, vilket jag inte säger som en kritik av böndernas kulturella instinkter — snarare tvärtom — utan bara som en förklaring till att bönderna i allmänhet äro tämligen kallsinniga när det gäller tryckfriheten.

Första lagutskottet har nu skrivit en motivering, som jag egentligen tycker är ganska bra. Det är en motivering för — avslag på transportförbudet, som visserligen av skäl, som ju till dels herr Schlyter redan angivit, inte utmynnar i ett avslagsyrkande, utan i ett bifallsyrkande till propositionen. Herr Branting har också karakteriserat det hela på ett så klart sätt, att jag inte längre behöver uppehålla mig vid resultatet av utskottets behandling. Det är för alla ganska klart att utskottet har underkänt transportförbudsförordningen. I parlamentariska kretsar, som äro vana att läsa även krångligt formulerade satsar, råder nog ingen tvekan om vad utskottet i verkligheten menar: utskottet har underkänt transportförbudsförordningen. Regeringen står där emellertid — jag kanske uttrycker mig vulgärt, men jag tycker faktiskt att regeringen står där som Motvalls käring och visar ful uppsyn mot sitt demokratiska folk. Och herr Westman kommer naturligtvis att få igenom sitt transportförbud, det förstår jag. Skulle regeringen vara lyhörd för vad som rör sig i tiden, skulle den emellertid nog höra, att framtidens människor börja att trampa i svensk politik. Det kommer faktiskt fram nya tider och nya människor. Det kommer kanske mycket snart. Och jag hoppas så mycket av framtidens människor med nyare synpunkter, att de komma att transportförbjuda herr justitieminister Westmans olika frihetsfientliga hugskott och hindra alla andra bakåtsträvare att rasera de demokratiska friheter, som det svenska folket tillkämpat sig.

Jag har den uppfattningen att transportförbudet i själva verket har blivit en betydligt svårare stötesten för de borgerliga demokratiska partierna och för socialdemokratiska partiet än vad det är för det kommunistiska partiet. Skulle jag vara opportunist, som på kort sikt ville uppnå påtagliga fördelar, skulle jag nästan kunna vara så cynisk att jag skulle önska att justitieminister Westman hade framgång ännu något år med transportförbudet för att åstadkomma ytterligare omak inom den borgerliga demokratien och det socialdemokratiska partiet och ytterligare framgångar åt det kommunistiska partiet! Det kan hända att herr Branting hade rätt i sin insinuation, om jag får använda det uttrycket, att måhända åtminstone en del av dem, som här kraftigast driva på för att transportförbudet skall bestå, göra det utifrån så skickliga strategiska beräkningsgrunder som att det kommunistiska partiet skall vinna terräng på det socialdemokratiska partiets bekostnad. Jag håller verkligen inte för uteslutet att även sådana krafter göra sig gällande i kampanjen för bibehållandet av transportförbudet.

Emellertid vill jag inte ta ståndpunkt eller ens ge mig sken av att låta mig påverkas av sådana synpunkter. Jag anser fortfarande, som jag gjort under alla dessa tre år, att transportförbudet är en oförmlighet. Det är, som jag har sagt, omöjligt att passa in i den svenska demokratiens bild, det finns inte plats för det. Det måste ut från hela det sammanhang, i vilket man pressat in det, annars riskera de, som gärna vilja bevara detta sammanhang, att det

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
 spränges just genom transportförbudet. De som vilja binda ris åt egen rygg inom de demokratiska partierna rösta alltså i dag för transportförbudet, de som inte vilja det rösta emot.

Herr talman! Det har vid de olika tillfällen, då transportförbudet diskuterats här i riksdagen, sagts så mycket att det snart inte finns några nya argument att anföra — varken för eller emot, höll jag på att säga, men *för* transportförbudet har det egentligen aldrig funnits några skäl. *Emot* transportförbudet har nu anförts så många skäl, och dessa skäl ha vunnit så allmänt beaktande, att man måste betrakta det som en parlamentarisk paradox, om riksdagen fortsätter att upprätthålla transportförbudsförordningen. I varje fall måste det betraktas som en parlamentarisk paradox, om regeringen efter en så påtaglig, överväldigande vilja, som givit sig tillkänna i denna fråga, skulle tillämpa transportförbudet på samma sätt som det har tillämpats hittills. Det skulle säkerligen av många betraktas som en handling från regeringens sida, som vore ganska direkt riktad mot riksdagen. Ty den formella möjlighet, som riksdagen i dag kommer att ge regeringen att på sätt som hittills tillämpa transportförbudet, den har utskottet reellt borrar i sank med sin motivering. Ett förlängande av transportförbudet på sätt som hittills har skett är en regeringshandling mot riksdagens mycket tydligt uttalade vilja. Och jag ber, herr talman, med hänvisning icke minst till utskottets motivering, att få yrka bifall till herr Brantings reservation.

Herr **Brandt**: Herr talman! Herr Linderot har onekligen kåserat underhållande på kvällskröken. Han har talat ganska bra. Hans avslutande ord tycker jag voro riktiga, men jag är inte säker på att det var så klokt av just honom att säga att om regeringen tar hänsyn till riksdagens uttalade vilja, så kommer transportförbudet att försvinna. Herr Brantings ord om att utskottsbetänkandet faktiskt är en sensation är också riktigt. Det är verkligen ganska sensationellt, detta uttalande. Herr Linderot karakteriserade det så att motiveringen i själva verket talar för avslag, ehuru väl den står som motivering för bifall. Däremot tycker jag inte om, det måste jag säga herr Linderot, att just han så mycket talar om »sådant som passar illa in i den svenska demokratiens bild». Att transportförbudet gör det är sant, lika sant som att två gånger två är fyra, även om djävulen säger det. Men den svenska kommunistiska pressens uppträdande under det finska vinterkriget passar ännu sämre in i den demokratiska svenska bilden. Jag kallar dess uppträdande för ren provokation, och om regeringen och riksdagen den gången skapade denna otympliga transportförbuds-lag, så har kommunistpressen sig själv att skylla för den saken.

Det hindrar emellertid inte att lagen aldrig borde ha kommit till. Det var ett felsteg, som då begicks, och det felsteget skulle man naturligtvis ha rättat till. För egen del anser jag mig ha rätt att säga detta, ty jag motionerade om avslag, då propositionen i ärendet en gång framfördes, och förra året hade jag också reserverat mig för avslag i utskottet. Att jag inte gjort det i år, ehuru väl herr Branting gjort det, beror därpå att jag anser att utskottsbetänkandet genom den motivering det fått faktiskt är ett kraftigare avslag än ett rent avslagsyrkande. Jag anser mig nämligen kunna uttala den misstanken, att regeringen lättare skulle kunna fördraga trycket av en även rätt stark minoritet för avslag, om den visserligen svaga majoriteten tillstyrkte bifall till propositionen utan någon motivering, än den situation som nu framkommit. Det är därför som jag har skilt mig från herr Branting, och jag ämnar i denna sak framhärda därmed intill änden, ty utskottet har på detta sätt blivit enhälligt — herr Branting tillhör ju i realiteten också majoriteten.

Det enda som plågar mig är naturligtvis att den allra sista satsen före kläm-

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
men i utskottsutlåtandet kommit med. När man bestämt har sagt ifrån att det är orimligt att på samma sätt som hittills skett förlänga transportförbudet, när man har underkänt det och klart ogillat det, då kan det inte vara riktigt att förklara, att regeringen bör ta hänsyn till det sagda — men först nästa år. Vi hade visserligen inte på annat sätt kunnat få ett enhälligt utskott, men vi hade likväl kunnat vinna majoritet för ett uttalande, där denna sista punkt varit utmönstrad. Därigenom hade, om jag så får uttrycka saken, direktiven för regeringen blivit bindande redan nu. Om vi hade kunnat åstadkomma någonting sådant, hade ställningen varit ännu starkare.

Jag har känt det såsom en samvetssak, eftersom jag varit med alla år vid behandlingen av denna fråga, att deklarerat min ståndpunkt fullt öppet. Avslag vore här det riktiga, men ett sådant yrkande kunde aldrig samla utskottet. Med den motivering som utskottet anfört — jag talar nu helt frankt — vilja vi öva press på regeringen. Redan i år, när frågan snart kommer före om förlängning av transportförbuden, bör regeringen, om den respekterar riksdagens eller i varje fall utskottets verkliga uppfattning, underlåta att förlänga dessa förbud. Den sista punkten i utskottsutlåtandet kommer då att hänga i luften — och det bör den göra.

Herr talman! Sedan jag klargjort denna min ståndpunkt, kan jag med bästa samvete yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag tror inte att jag sedan år 1916 har upplevt ett utskottsutlåtande, som varit så fullständigt nedgörande i sak av en regeringsproposition som första lagutskottets nu föreliggande utlåtande. Och kan en regering smälta en sådan motivering, då kan den nästan smälta vad som helst — då finns det överhuvud taget ingen kritik som den inte skulle kunna acceptera. Och ändock är det så, att lagutskottet har rätt i sin skarpa dom. Denna riktiga analys och denna genomträngande och juridiskt skarpa dom är även i samklang med våra grundlagars uppenbara innebörd och uppenbara inställning till sådana lagmissfoster, som det som i detta fall under åtskilliga år varit av riksdagen undfallandevis accepterat.

Man kan förstå att denna lag antogs vid den tidpunkt, då den föreslogs, av de skäl som flera talare här redan berört. Men man kan inte fatta, att denna lag är efter år fått äga bestånd, sedan den visat sig vara av ingen effekt, ja, till och med av motsatt effekt än den åsyftade, och sedan den i tillämpningen visat sig vara sådan, att den på det djupaste måste såra själva kvintessensen i våra grundlagar. Det är ju därför delvis med en viss tacksamhet jag möter utskotts-betänkandet, trots att det går ut på ett bifall till propositionen. Det är genom sin mördande motivering av den natur, att jag inte kan finna hur regeringen ånyo skall kunna bekräfta denna lag. Jag finner det dock vara mycket olyckligt att lagutskottet har ifrågasatt, att denna lag skulle äga bestånd ännu ett år, och att man, såvitt jag förstått första lagutskottet rätt, skulle vilja förvänta att regeringen komme med ett nytt förslag, visserligen inte i samma stil, men ändock syftande till något som motsvarar vad som menades med denna lag. Det synes mig att den erfarenhet vi vunnit av lagens verkningar borde vara av sådan natur, att vi icke fortsatte på den inslagna vägen. Det är framför allt därför att denna lag, liksom andra liknande lagar, inte är så skriven och inte kan tillämpas så, att den inger folket känslan av att full rättvisa skipas, att den överhuvud taget är olycklig och befordrar i stället för försvagar ytterlighetspartiernas ställning och växt i mycket hög grad.

Det vore djupt olyckligt om det skulle vara så, att den enda förklaringsgrunden till att denna lag alltjämt föres ut i livet vore av utrikespolitisk na-

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
tur. Det är dubbelt beklagligt, om vårt folk genom ett sådant antagande kunde bibringas den uppfattningen, att utrikespolitiska hänsyn, som strede mot vår rättsuppfattning, kunde av opportunistiska skäl tvinga sig igenom. Därför finner jag det vara djupt olyckligt, om denna lag i fortsättningen överhuvud taget skulle föras ut i livet, och jag kan under nuvarande förhållanden icke biträda utskottets förslag, trots dess motivering. Jag måste för min del, herr talman, biträda herr Brantings hemställan.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Det är några saker som jag gärna ville ha sagda innan denna författning för alltid försvinner från kammarens bord, vilket jag hoppas att den nu kommer att göra.

Det är ett märkligt sakförhållande att under debatten inte sagts ett enda ord till försvar för transportförbudet. Såvitt jag förstår, har man på regeringens sida nu helt enkelt givit upp försvaret. Ur den synpunkten är läget för mitt vidkommande helt och hållet tillfredsställande.

Ur en annan synpunkt förefaller det mig som om sakläget vore mindre tillfredsställande. Jag tänker då på den konstitutionella sidan av saken. Utskottets ärade ordförande har varit inne på detta spörsmål som allra hastigast. Såvitt jag förstod honom rätt, betraktade han diskussionen i det avseendet såsom avslutad i och med att riksdagen vid upprepade tillfällen dock givit sitt bifall till förordningen. Jag kan emellertid inte se saken riktigt på det sättet, och jag skulle gärna vilja föra diskussionen ett stycke längre.

Jag går alltså ut ifrån, att författningen icke kan bringas i överensstämmelse med grundlagen. Såvitt jag förstår, framgick detta mycket tydligt redan av den motivering, som förebragtes i 1940 års proposition, där det uttryckligen utsades, att avsikten med författningen vore att stävja vissa uppenbara missbruk av tryckfriheten. Nu veta vi ju alla att det skall gå till på sätt som i tryckfrihetsförordningen bestämmes. Det skall alltså ske genom åtal inför laga domstol och under åberopande av tydlig lag. Man kan alltså för sådant ändamål icke använda administrativa författningar. Men det är precis vad som i detta fall skett. Något allvarligt försök att bringa transportförbudet i överensstämmelse med grundlagen har mig veterligen sedermera icke gjorts.

Som de ärade ledamöterna torde ha uppmärksammat, är det här fråga om en förordning, som är utfärdad i Kungl. Maj:ts namn, fastän med riksdagens godkännande. Innebörden av förordningen är, att Kungl. Maj:t ger sig själv fullmakt att under vissa förhållanden vidtaga de och de åtgärderna. I vanliga fall bör rimligtvis en sådan fullmakt meddelas i form av en lag, men detta har nu inte skett. Om det hade skett, hade redan från början anordningens grundlagsvidrighet blivit i vederbörlig ordning konstaterad i och med att lagen remitterats till lagrådet. Att man icke valde denna väg, ger tydligt vid handen, att man från början hade på känn att man kommit på sidan om grundlagen.

Nu menar man tydligen, att eftersom riksdagen ändå givit sitt bifall, är det ingenting att göra åt saken — det finns ju ingen instans, som är överordnad Kungl. Maj:t och riksdagen. Jag tycker inte att detta resonemang är riktigt tillfredsställande. Det skulle ju innebära, att någonting som i sig självt är olag blir lag bara därigenom att man därför kan mobilisera en majoritet i riksdagen.

Vad som inträffat förefaller mig vara, att riksdagen upphört att fungera såsom högsta grundlagsvårdande instans. Det är naturligtvis ett betydelsefullt sakförhållande, som man har all anledning att uppmärksamma.

Men därmed är inte sagt, att de övriga kontrollmedel, som angivas i författningen, också upphört att fungera. Det finns andra garantier mot makt-

Ang. förlängt transportförbud för vissa periodiska skrifter. (Forts.)
missbruk, som kanske inte ha varit så mycket uppmärksammade men som ändå finnas kvar som latenta tillgångar. Vid sidan om den parlamentariska kontrollen ha vi även en princip, som otvivelaktigt är införlivad med vår regeringsform, fastän den rätt sällan kommit till bruk — jag tänker på den befogenhet att pröva den rättsliga giltigheten av utfärdade författningar, som otvivelaktigt tillkommer våra domstolar. Inom juristkretsar är det, tror jag, en ganska allmän uppfattning, att denna rätt existerar. Det enda man där tvistar om är vilken omfattning den har. Det förefaller mig som om denna princip nu håller på att bryta igenom, och jag kan inte undgå att ställa detta sakförhållande i samband med vad jag nyss nämnde, nämligen att riksdagen upphört att fungera såsom den i egentlig mening grundlagsvårdande inrättningen.

Som framhållits i en artikel i senaste häftet av Förvaltningsrättslig Tidsskrift, finns det från senare år ett prejudikat i ämnet, som förefaller vara av en viss betydelse och som jag i detta sammanhang skulle vilja föra på tal. Det utvisar, att högsta domstolen tillerkänner sig själv och tillerkänner övriga domstolar rätt att pröva lagligheten av administrativa författningar, och detta alldeles oavsett om de utfärdats av Kungl. Maj:t på egen hand eller av Kungl. Maj:t med riksdagens bifall.

Det synes mig, herr talman, som om en erinran om detta sakförhållande vore på sin plats, innan riksdagen nu går att för fjärde gången sanktionera den enligt min mening föga grundlagsenliga anordning, som transportförbudet innebär.

Herr Branting: Herr talman! År 1941 var jag för min del i denna fråga så optimistisk, att jag inbillade mig, att ett kritiskt uttalande i lagutskottets motivering skulle få den effekten, att förordningen icke vidare förlängdes. Därför var jag alltså det året, efter åtskillig tvekan, med på ett tillstyrkande av förordningens förlängning, dock försett med en kritisk motivering, alldeles som i år. Men från regeringens sida tog man inte något intryck av denna klandrande motivering; förordningen har ju sedan dess oavbrutet förlängts.

Det är därför, herr talman, som jag i år ansett det nödvändigt att direkt ställa ett avslagsyrkande. Ett avslag vore, såvitt jag förstår, ett språk från riksdagens sida, som icke skulle kunna missförstås.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till samt vidare på avslag å vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående fastställande av existensminimum enligt lagen om införsel i avlöning, pension eller livränta, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 12, i anledning av dels *Lagförslag om vapenfria värnpliktiga* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vapenfria värnpliktiga m. m., dels ock i ämnet väckta motioner. *m. m.*

Genom en den 22 januari 1943 dagtecknad proposition, nr 18, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till lag om

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)
vapenfria värnpliktiga, lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga samt förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521).

I Kungl. Maj:ts förslag till lag om vapenfria värnpliktiga voro 4 och 5 §§ så lydande:

4 §.

Tillstånd till fullgörande av vapenfri tjänst, så ock beslut om den tjänstgöring, till vilken den vapenfrie värnpliktige skall uttagas, meddelas av Konungen.

5 §.

Tillstånd och beslut, som i 4 § avses, må av Konungen återkallas eller ändras.

I ett av 1941 års utredning angående samvetsömma värnpliktiga avgivet betänkande, som legat till grund för nu ifrågavarande kungl. proposition, hade för nämnda paragrafer föreslagits följande avfattning:

4 §.

Tillstånd till fullgörande av värnpliktstjänstgöring i den ordning, varom i denna lag stadgas, meddelas av Konungen, så ock beslut om den tjänstgöring enligt 2 §, till vilken den värnpliktige skall uttagas. Dessförinnan skall yttrande i ärendet inhämtas från ett av Konungen för ändamålet utsett råd, bestående av för bedömande av ifrågavarande ärenden lämpade personer till det antal Konungen bestämmer.

5 §.

Tillstånd och beslut, som i 4 § avses, må av Konungen återkallas eller ändras sedan yttrande i ärendet inhämtats från det i samma lagrum omförmälda rådet.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 200, av herr *Björck* m. fl.,

nr 201, av herrar *Lindblom* och *Svedberg*, samt

nr 202, av herr *Brandt*, ävensom

inom andra kammaren:

nr 292, av herr *Gustafsson* i *Bogla* m. fl.,

nr 293, av herr *Edberg*,

nr 294, av herr *Mosesson* m. fl., samt

nr 295, av herr *Hallén* m. fl.

I motionen II: 293 och de likalydande motionerna I: 202 och II: 295 hade yrkats, att 4 och 5 §§ i lagen om vapenfria värnpliktiga måtte i fråga om det ifrågasatta rådet erhålla den lydelse de sakkunniga föreslagit.

I de likalydande motionerna I: 201 och II: 294 hade utan direkt yrkande ifrågasatts lämpligheten av den ändring de sakkunnigas förslag undergått i förevarande avseende.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

A. att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om vapenfria värnpliktiga, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag om vapenfria värnpliktiga;

B. att riksdagen måtte antaga Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag till

- 1) lag om straff för förbrytelser i tjänsten av vissa vapenfria värnpliktiga;
- 2) förordning angående ändrad lydelse av 20 § 1 och 2 mom. krigsfamiljebidragsförordningen den 30 juni 1942 (nr 521);

C. att motionerna I: 200—I: 202 samt II: 292—II: 295, i den mån de icke kunna anses besvarade genom vad utskottet under A. och B. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I utskottets förslag till lag om vapenfria värnpliktiga hade 4 och 5 §§ erhållit den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Beträffande nämnda paragrafer hade reservation anmälts av herrar *Norman*, *Forsslund* och *Holmbäck*, fröken *Hesselgren* samt herrar *Jansson* i Hällefors och *Andersson* i Eskilstuna, vilka på anförda skäl hemställt, att 4 och 5 §§ i lagen om vapenfria värnpliktiga måtte erhålla följande lydelse:

4 §.

Tillstånd till fullgörande av vapenfri tjänst, så ock beslut om den tjänstgöring, till vilken den vapenfrie värnpliktige skall uttagas, meddelas av Konungen. Dessförinnan skall yttrande i ärendet inhämtas från ett av Konungen för ändamålet utsett råd, bestående av för bedömande av ifrågavarande ärenden lämpade personer till det antal Konungen bestämmer.

5 §.

Tillstånd och beslut, som i 4 § avses, må av Konungen återkallas eller ändras sedan yttrande i ärendet inhämtats från det i samma lagrum omförmälda rådet.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *Norman*: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 12 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis;

att punkten A behandlas på det sätt, att först föredrages det av utskottet framställda lagförslaget paragrafvis, med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställda föredrages;

att punkten B företages till avgörande sålunda, att först föredragas vart för sig de av utskottet tillstyrka, med 1) och 2) betecknade författningsförslagen, det första paragrafvis, med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter och sedan båda författningsförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställda föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsa i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

*Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)**Punkten A.**Det av utskottet framställda lagförslaget.**1 §.*

Denna paragraf lydde:

Värnpliktig, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, må såsom *vapenfri värnpliktig* fullgöra värnpliktstjänstgöring i enlighet med vad nedan stadgas (*vapenfri tjänst*).

Herr Lindblom: Herr talman! Så som denna lag nu fått sin utformning, är det mycket förklarligt, att det kan råda delade meningar om vissa detaljer i densamma. Men det är glädjande att kunna konstatera, att det i själva huvudfrågan icke längre synes vara några delade meningar. Åtminstone ha icke sådana framträtt vare sig i motioner eller reservationer. Om man nu därav vågar dra den slutsatsen, att vi alla äro eniga om, att en lag av denna art skall finnas, ville jag tolka detta som ett bevis på demokratisk mognad.

Men om vi äro eniga i princip och sålunda här i dag icke behöva tvista om lagens berättigande, bör det vara oss så mycket mera angeläget att den får en sådan utformning att minsta möjliga komplikationer må uppstå. Jag vet mycket väl, att detta inte är så lätt, ty det skall villigt erkännas att det finns vapenfria värnpliktiga, som icke äro Guds bästa barn, men dess bättre vågar jag påstå, att denna kategori är synnerligen liten. Den ojämförligt största delen av de vapenfria utgöres av samvetsgranna och lojala medborgare, vilka helt visst komma att göra sitt yttersta för att inte ställa några svårigheter, om lagen bara tillämpas på ett sådant sätt som står i överensstämmelse med andemeningen i densamma. Som ett bevis för detta påstående må anföras det förhållandet, att när lagändringen av 1940 genomfördes, vilken upptog möjlighet att placera de s. k. civilarbetarna i civilt arbete inom försvarsväsendet, icke mindre än omkring 7,000 godtagit ett sådant arbete medan blott cirka 500 vidhållit sin begäran om arbete utanför försvarsväsendet. Detta, menar jag, vittnar om en god vilja. Jag vet, att det för somliga har betytt icke så liten självövertvinnelse, men man har velat till det yttersta försöka att icke ställa några svårigheter i en brydsam tid.

Innan jag nu går in på en del detaljer i utskottets utlåtande, vill jag också ge uttryck för min tillfredsställelse över dels den tjänstgöring, som nu förut-sättes i lagen, och dels att lagen skall tillämpas vid ett eventuellt krig. I båda dessa avseenden anser jag, att lagen utgör en förbättring jämförd med den förut gällande. Jag kan inte heller underlåta att med tillfredsställelse notera, att man nu äntligen kommit fram till viss likhet mellan här ifrågavarande värnpliktiga och övriga sådana i fråga om de ekonomiska förmånerna. Jag har som bekant tidigare talat för denna sak, men fick då intet medhåll. Det är därför förklarligt, om jag med glädje hälsar denna enligt min mening rätt-visa förändring.

Jag vill i fortsättningen göra några erinringar till vissa punkter i utlåtandet, och jag tar då allra först upp frågan om det medgivande, som nu här har lämnats i och med denna lag, skall vara reservationslöst eller ej. Det är åtskilliga motionärer i båda kamrarna, vilka på den punkten ha ansett, att det medgivande, som nu är i fråga, borde vara reservationslöst, såvida de personer det gäller reservationslöst fullgjort sina skyldigheter. Nu har emellertid utskottet icke ansett sig kunna på den punkten göra något uttalande utan har ställt sig på samma ståndpunkt som departementschefen. Den passus,

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

där departementschefen liksom förutsätter, jag vore färdig att säga hotar med, att därest det skulle bli i en mycket stor omfattning som samvetsskäl åberopades av sådana, som vägra bruka vapen, skulle frågan tas under förnyad omprövning, är onekligen en skönhetsfläck på detta förslag. Jag skall emellertid icke gå in på den punkten utförligare, jag vill bara säga, att jag tycker att det hade varit onödigt att denna skönhetsfläck skulle vidhäfta förslaget, då det ju alltid finns möjlighet för regeringen att vid vilken tid som helst komma med de förslag och ändringsyrkanden, som den finner vara av behovet påkallade.

Den betydligt viktigare punkten gäller frågan om villkoren för befrielsen, och den punkten har ju som bekant undergått en väsentlig ändring i det nya förslaget.

Själva begreppsbestämningen av de samvetsskäl, som dessa värnpliktiga skola ha för att erhålla denna befrielse, har fått en ändrad form, så tillvida att, i stället för enligt det tidigare uttrycket de skulle hysa »allvarliga samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöring», det för dem nu skulle medföra »djup samvetnsöd» att bruka vapen mot annan. Jag är tveksam, huruvida denna beskrivning i själva verket gör saken lättare, då det gäller att bedöma dessa värnpliktigas ståndpunkt.

Utskottet säger emellertid, och jag delar utskottets uppfattning på den punkten, att det inte kan vara riktigt, att de personer, som vilja med vapen »främja sina egna, sin grupp eller sin sekts mål», skola få räknas in bland dessa vapenfria värnpliktiga. Det är nu icke heller på dessa som vi ha tagit sikte i motionerna utan på det fall, då man i ett visst nödläge skulle kunna använda vapen. Utskottet gör också det erkännandet att det kan uppstå tvekan, huruvida det kan vara tillräckligt klart med den bestämning, som här har givits. »Enligt utskottets mening», säger utskottet, »kan det emellertid knappast befaras, att lagrummet i tillämpningen kommer att givas en sådan tolkning, att från lagens tillämpningsområde principiellt uteslutes den som i ett dylikt nödläge skulle känna sig nödgad att gripa till vapen.» Ja, jag tror att om utskottets förmodan på denna punkt blir verklighet, så är det inte någon större risk med denna ändring, och om det bara finns god vilja, skall det också vara möjligt att rätt tillämpa denna lag.

Vad sedan förslaget om tjänstgöringstidens längd beträffar, har jag ingen-ting att erinra emot detsamma i vad det gäller första tjänstgöringen, ehuru jag tycker att det kunde ha räckt med 120 dagars förlängning nu liksom tidigare i enlighet med vad de sakkunniga ha föreslagit. Jag vill också för kam-maren omnämna, att det från dessa vapenfria har meddelats, att de för sin del anse sig kunna godtaga den förlängning av den första tjänstgöringen, som här är föreslagen. De äro själva angelägna om att det i detta avseende skall vara en så stark spärr som möjligt för att icke simulation skall förekomma. Men däremot måste jag säga, att jag hyser starka betänkligheter emot bestä-melsen att det skall vara en tredjedel längre tjänstgöring vid varje inkallelse. Detta är enligt min mening en mycket allvarlig fråga, icke minst därför att bestämmelsen om den förlängda tjänstgöringen vid varje inkallelse kommer att följa dessa värnpliktiga icke såsom ett skydd mot simulation utan såsom ett straff, såsom en kriminalisering genom hela livet. Och det värsta är, att det blir icke blott en kriminalisering av dem själva utan också på sätt och vis av de familjer, som de äro förbundna med. I denna första tjänstgöring är ju i regel den värnpliktige ensam, och någon månad mer eller mindre kanske då inte betyder så mycket. Men saken ställer sig helt annorlunda, då det blir fråga om att han skall tjänstgöra under så pass mycket förlängd tid vid varje

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

inkallelse sedan han bildat familj och kanske har viktiga samhällsuppgifter i livet. Det är på den punkten som måhända de allvarligaste invändningarna kunna göras.

Utskottet har i någon mån missuppfattat motionärernas ståndpunkt, när det talar om, att en viss kategori värnpliktiga, nämligen de äldre värnpliktiga, som ha fullgjort fredstjänstgöring i vanlig ordning, vid inkallelse till beredskaps-tjänst måste få förlängd tjänstgöring. På den punkten äro vi fullkomligt ense, det finns ingen avvikelse där: har en person tjänstgjort i vanlig ordning i första tjänstgöring men sedan övergår till vapenfri värnpliktig, bör han enligt min och motionärernas mening också vid sådant förhållande få en längre tjänstgöring. Men han bör icke få denna, sedan han genom en längre fredstjänstgöring har ådagalagt, att han icke är simulant.

Beträffande tjänstgöringens art kan det befaras att det kan uppstå vissa förvecklingar. Jag nämnde nyss att jag är mycket tillfredsställd över den huvudtjänstgöring, som nu ifrågasättes i och med detta förslag, nämligen i sjukvårdstjänst och brandtjänst. Det är uppenbart, att det för dessa vapenfria måste vara värdefullt att få utföra ett arbete, som verkligen är av betydelse för samhället såväl i krig som i fred, men det är också bekant att det finns olika schatteringar bland den här gruppen. Vi ha ju nu senast, kan man säga, haft tre olika grupper: vapenvägrare, som tjänstgjort med uniform utan vapen, civilarbetare, som tjänstgjort inom försvarsväsendet, och civilarbetare, som tjänstgjort utanför försvarsväsendet. Hur kommer det att ställa sig, då dessa föreläggas en viss tjänstgöring? Ja, om utskottets utlåtande i den delen får vara normgivande för tillämpningsbestämmelserna, tror jag icke att riksdagen behöver hysa några farhågor därvidlag, och jag understryker här vad utskottet sagt å sid. 22: »De i förslaget för de vapenfria avsedda arbetsuppgifterna synas lämna goda möjligheter till hänsynstagande till variationer i samvetsbetänkligheternas art.» Om detta praktiseras i tillämpningen, är jag viss om att riksdagen icke skall behöva känna sig ledsen över detta lagförslag i det kommande, men jag måste med ett visst vemod säga, att erfarenheten i det gångna har givit vid handen, att man nog kan tveka, huruvida detta hänsynstagande kommer att finna tillämpning i praktiken. Gör det det, är det givetvis så mycket bättre.

När det gäller sättet för prövningen av samvetsbetänkligheterna, är det uppenbart, att man därvidlag bör vidta de mest noggranna åtgärder som det kan vara möjligt att vidtaga. Det kan nämligen inte vara något intresse för någondera parten, att denna utväg skall användas av personer, som därtill icke äro berättigade.

Jag skall nu icke gå in på alla dessa detaljer om vilka personer, som skola pröva de sökandes handlingar o. s. v., o. s. v., och de intyg, som skola fordras, samt de uttalanden, som ha gjorts av länsstyrelsen i Jönköping m. fl. Fastän det är åtskilligt där, som skulle kunna ge anledning till reflexion, skall jag inte gå in på det.

Jag vill beträffande denna punkt endast säga, att det råd, om vars inrättande förslag framförts i reservationen, är av allra största betydelse, och jag kan inte förstå, varför man på den punkten ställt sig tveksam inom regeringen.

De sakkunniga hade föreslagit att ett sådant råd skulle tillsättas, och jag är alldeles övertygad om att, därest ett sådant råd tillsattes, många av de komplikationer skulle kunna lösas, som eljest icke komma att lösas, utan personerna i fråga i stället komma att föras till fängelse. Och det är ju detta, att vi skulle nödgas kasta hundratals unga män i fängelse, som har upprört oss litet var, alldeles oavsett vilken ståndpunkt vi ha intagit i försvarsfrågan överhuvud taget. Det har förut i dag här talats mycket kraftigt emot att ett

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

tjugotal utläningar ha kastats i fängelse på skäl som man har varit något tveksam inför. Men vad skall man då säga om att sedan 1910 icke mindre än 206 personer ha suttit i fängelse på skäl som helt visst också i många fall ha varit rätt tveklaktiga. Det är min bestämda uppfattning, att riksdagen gjorde klokt i att nu besluta inrättandet av detta råd för att undvika dylika komplikationer. Departementschefen och med honom även utskottets majoritet ha sagt, att inrättandet av detta råd för närvarande icke skulle vara nödvändigt. Ja, jag vore nästan färdig att vända på saken och säga, att det för närvarande vore nödvändigt med detta råd, men jag är inte alldeles övertygad om att det skulle vara lika nödvändigt att inrätta det, när vi äntligen en gång, som vi hoppas, komma in i fredliga förhållanden.

Det är en fråga i detta sammanhang, som jag står mycket tveksam inför, och det är frågan om arbetsläger. Det heter i propositionen att de personer, som tillföras dessa läger, icke längre äro att anse såsom vapenfria, d. v. s. att denna lag om vapenfria värnpliktiga icke längre skall tillämpas på dem. Men då frågar man sig, hur man skall bedöma denna tjänstgöring, och hur lång tid de skola tjänstgöra. Jag har inte kunnat utläsa någon riktigt klar bestämmelse därom. Om denna lag icke skall tillämpas på dem, vilken lag skall då tillämpas? Allmänna värnpliktslagen? Men den allmänna värnpliktslagen är ju av annan typ. Vidare uppställer sig då också frågan, vilka former man skall följa för att komma fram till en fällande dom. Skall det vara nödvändigt, att dessa män skola gå via fängelset till arbetslägret? I de fall, där Kungl. Maj:t direkt avslår en begäran om fullgörande av annan än den anvisade tjänstgöringen, kommer det naturligtvis icke att ifrågasättas, det förstår jag, utan då avföres vederbörande direkt till arbetslägret, men i de andra fallen vill det synas som om det skulle vara naturligt att gå via fängelset till detta arbetsläger. Enligt min mening är därför punkten om dessa arbetsläger något dunkel.

Jag ber om ursäkt att jag tar ganska lång tid i anspråk, men jag måste också säga några ord om straffbestämmelserna. På den punkten har t. o. m. lagrådet varit något tveksamt, och man kan ifrågasätta, om det är lyckligt att skärpa straffbestämmelserna såsom här har föreslagits. Jag är icke heller riktigt övertygad om att utskottets uppfattning fått ett klart uttryck å sid. 31, där det heter:

»I anledning av den i vissa motioner yppade farhågan, att straffbuden kunde få icke önskade konsekvenser i fall av vägran att ikläda sig uniform, vill utskottet erinra, att den särskilda strafflagen för vapenfria överhuvud taget icke blir tillämplig å sådana värnpliktiga, som äro skyldiga att bära militär uniform.»

Det är något dunkelt i detta, ty man förutsätter ju i denna lag, att vederbörande skall bära uniform men att regementschefen skall ha möjlighet att medgiva befrielse från uniformsskyldigheten och lämna tillstånd att bära civila kläder. Icke bli väl de personer, som enligt denna lag blivit vapenfria värnpliktiga men godkänt tjänstgöring i uniform, överförda under någon annan strafflagsbestämmelse än den som finnes i denna lag bara av den anledning att de bära uniform? De äro ju i alla fall vapenfria. Det förefaller mig som om denna punkt vore något oklar, eller också har jag inte fullt förstått dess innebörd. Ty vi få ju komma ihåg, att ehuru man enligt lagen nu utgår från att det endast skall finnas en kategori vapenfria värnpliktiga, måste det i verkligheten bli på det sättet att vissa personer nu liksom tillförne komma att kunna finna sig i tjänstgöring i uniform utan vapen, och det är ju självklart, att de skola få göra det — det finns ingen anledning att hindra dem att göra det — men det är också klart, att det måste finnas åtskilliga perso-

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

ner, som komma att tjänstgöra även i fortsättningen som civila, och lagen förutsätter också att så skall ske, eftersom man har givit ett medgivande i propositionen om att ett meddelande skall utgå till regementscheferna att sådana värnpliktiga, därest tjänstgöringen icke lägger hinder i vägen därför, skola få fullgöra sin tjänstgöring civilt. Det kan hända att utskottets ordförande på denna punkt kan lämna någon slutgiltig förklaring.

Jag vill ännu en gång säga detsamma som jag sade 1940: ehuru lagen är skärpt och man överhuvud taget kan göra vissa erinringar och kanske hysa vissa allvarliga betänkligheter emot den, har jag den uppfattningen att det ändå med god vilja från vederbörandes sida skulle kunna gå att också genom denna lag föra denna sak igenom utan synnerligen svåra komplikationer, och jag kan i det stycket få vittna om att jag känner till befälhavare inom det militära, som sköta denna sak så utomordentligt skickligt att några som helst svårigheter där icke ha förekommit, medan åter andra militära befälhavare ha haft stora svårigheter, naturligtvis beroende på att handlaget vid själva tillämpningen har varit något annorlunda i de olika fallen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen i vad den avser paragraferna 4 och 5.

Herr Brandt: Herr talman! Jag beklagar att tiden är så långt framskriden, att debatten måste föras i trötthetens tecken, ty denna fråga är i en viss mening en bland de allra viktigaste frågor som riksdagen kan få att behandla. oändligt mycket viktigare än frågan om transportförbudet.

Varje gång denna fråga kommer fram måste man stanna vid den. Jag vet mycket väl, att alla de synpunkter, som nu komma att diskuteras den korta stund vi ha kvar i kväll, äro för somliga till leda diskuterade i utskottet, och framför allt förstår jag, att statsrådet för sin del känner enbart trötthet, då han möter dem ånyo, och dock är det orätt om vi gå förbi dem. De röra det centrala i vårt eget liv.

Jag har tillåtit mig att i detta ärende väcka en motion. Innebörden i den är kanske inte mycket avvikande från innebörden i de andra motioner, som ha väckts, men jag tycker givetvis, att den motion jag väckt är den klaraste.

Föredragande departementschefen har i propositionen anfört bland annat följande: »Den undantagsställning ifrågavarande grupp medborgare tillerkänts» — det är de som tidigare kallats samvetsömma, nu vapenfria värnpliktiga — »är ur samhällets synpunkt att uppfatta som en eftergift och måste för de därav berörda betraktas som en förmån, betingad av den svenska samhällsordningens respekt för individens frihet och möjliggjord därigenom att de undantagssökandes antal är ringa i jämförelse med antalet av dem som lojalt fullgöra den egentliga värnpliktstjänstgöringen.» Och vidare heter det i nära anslutning till detta: »Visar det sig i tillämpningen att samvetsksäl åberopas och respekteras i sådan omfattning att försvarets effektivitet sättes i fara eller en för tung börda lägges på dem, som förbehållslöst fullgöra sin skyldighet beträffande rikets väpnade försvar, måste enligt min mening frågan om undantagslagstiftningens fortsatta bestånd upptagas till förnyat övervägande.»

Det jag nu läst upp är mycket klargörande för departementschefens inställning, och i den mån den uppfattningen delas av utskottet och riksdagen är det också klargörande för deras i mina ögon absolut falska och samhällsfarliga inställning. Jag vet mycket väl, att en och annan här säger, att detta är för starka ord, men jag tror likväl att om man vill gå in i sitt inre och noga begrundade frågan, så skall man finna att statsrådets ståndpunkt är grundfalsk,

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

när han talar om denna särslagstiftning som en *eftergift* för enskildas intresse, som man dock menar att kulturstaten, rättsstaten, den hyggliga svenska staten, bör gå med på, så länge det inte osar hett — för att tala vulgärt. Denna ståndpunkt bottnar i den uppfattningen, att staten är suverän även över människornas samvete. Det vill med andra ord säga, att denna uppfattning, vare sig man är medveten om det eller inte, bottnar i en totalitär tankegång. Vi äro helt enkelt på glid emot det totalitära tänkesättet, hur hederlig och rättskaffens vår gamla svenska stat än är. Vi inse detta klarare, om man poängterar nämnda inställning såsom den är poängterad i vissa andra länder. En statsman i ett totalitärt land har sagt: »Vad bryr jag mig om den enskildes samvete? Jag är hans samvete.» Då märka vi, att detta måste vi ogilla. Det är samme man som har sagt: »Jag har ingen användning för en medborgare, en undersåte som icke kan ljuga och döda för sitt land.» Jag menar att när vi höra sådant, så förstå vi utan vidare, att vi icke kunna acceptera det, men just därför är också den inställning, som tar sig uttryck i de ord, jag citerade av herr statsrådet, ett tecken på att han är på glid emot den totalitära statsuppfattning, som vi icke kunna gilla.

Jag känner mycket väl invändningen: Hur skulle det gå för den svenska staten, om alla människor, alla medborgare bleve samvetsömma eller vapenfria värnpliktiga? Kan staten tolerera det? Det är den konsekvens man vill ställa oss inför. Jag skall inte svara på annat sätt än genom att göra en motfråga, som jag tycker att motsidans män borde tänka noga på. Nåväl, om ni sålunda anse, att statens existens betyder mera än människornas samveten, frågar jag: Vad vinna ni, om ni genom våld lyckas tvinga personer att mot sin uppfattning underkasta sig vad ni kalla rättsordningen? Faran är ju påtaglig för att lojala, moraliskt mycket högtstående män komma att betraktas som asociala. Rättsordningen grundar sig ju i sista hand på samvetet. Trohet emot samvetet är det säkraste fästet för den rättsordning som vill bevara sig själv även med vapenmakt. Ty, märk väl, för egen del har jag inte haft några samvetsbetänkligheter mot att göra min värnplikt, men jag förstår den religiösa ståndpunkten, och jag anser att det är så långt ifrån att hänsyn till den är en eftergift, att sådan hänsyn i stället ligger i statens eget intresse. Jag påstår att den enskildes samvetstrohet är ett statsintresse av allra första ordningen.

Biskop Berggrav i Norge, som alla rättskaffens svenskar ha stort förtroende för, har sagt i en skrivelse å samtliga norska biskopars vägnar i en ödesdiger stund: »Det är synd mot Gud, om staten ger sig till att tyrannisera själarna och vill bestämma vad de skola tro, mena och känna som samvetsplikt. Ty om staten vill tvinga och binda själarna i övertygelsesaker, så kommer därav intet annat än samvetsnöd, orätt och förföljelse.» Man kan säga, att dessa ord åsyfta helt andra ting. Tro inte det! Var övertygade om att om biskop Berggrav stode här inne och kunde svara på min öppna fråga, skulle han säga: Det kommer aldrig i fråga, att en rättsstat skall tvinga folk, även om de tilläventyrs ha orätt i sin ståndpunkt. Tvinga icke själarna här!

Jag förmodar att statsrådet anser att det är överflödigt att längre stanna inför dylika frågor. Saken är avgjord för honom; saken är avgjord i riksdagen. Det är den ståndpunkten som är felaktig. Det är det som brister i denne förnämlige mans ståndpunkt, att han icke har den klara blicken för vad samhället egentligen behöver. Det väpnade försvaret betyder ingenting om vi undergräva respekten för samvetet.

1 § i den nya lagen lyder som följer: »Värnpliktig, för vilken bruk av vapen mot annan skulle medföra djup samvetsnöd, må såsom vapenfri värnpliktig fullgöra värnpliktstjänstgöring i enlighet med vad nedan stadgas.» Min bänkkamrat herr Lindblom var inne på denna fråga. Jag måste vidröra den

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)
ännu en gång, ty den är väsentlig, även om min publik är ringa och kanske något förströdd.

Utskottet har naturligtvis ingående diskuterat denna punkt och har kommit till det resultatet, att man kan låta paragrafen lyda så som den lyder, att man kan låta uttrycket »bruk av vapen» stå kvar, därför att, som ju herr Lindblom nämnde, alla äro ense om att det är klart, att lagen icke skall ha avseende på sådana människor, som säga att de inte kunna slåss för sitt fosterland men som minnsann äro redo att slåss för annat, som är oändligt mycket mindre värt. Men det har också sagts av män som Natanael Beskow, en man av samma andliga resning som biskop Berggrav, att lagen med denna lydelse kan drabba även den som visserligen är beredd att med våld och vapen bispringa en oskyldigt överfallen men inte vill vara med om organiserat dödande. Då säger detta snällaste utskott med den snällaste man som ordförande — herr Norman får inte misstycka att jag vänder mig direkt till honom: Det kan knappast befaras, att lagrummet i tillämpningen skall givas en sådan tolkning. — Om någon skulle ha anledning att befara det allra värsta, borde det väl vara ordföranden i andra lagutskottet, ty det var han, som 1940, när riksdagen skärpte lagen, sade att utskottet var någorlunda ense om att en person, som nödgades följa sitt samvetes bud före en statlig förordning, inte borde drabbas av fängelsestraff, men herr Norman vet att vi sedan dess haft hundratal fängelsedomar av det slaget. Tänk om man sett upp den gången och inte bara sagt sin mening i motiveringen utan i lagtexten.

Nu säger man, att det kan knappast befaras, att en sådan tolkning skulle förekomma. Varför inte? All sannolikhet talar för det, med den inställning som riksdagen har och med den inställning som militären har. Varför inte skriva lagen så att den blir tadellös? Vi veta ju att det inte är meningen, att sådana personer som jag nyss nämnde skola falla utanför lagens tillämpningsområde, men de kunna komma utanför. Man skall inte, herr Norman, vara så godtrogen med långa och bittra erfarenheter som just herr Norman har av folks bristande respekt för andras samveten.

Jag skall inte gå in på frågan om tjänstgöringstidens längd. Jag skall inte beröra det i mina ögon orättfärdiga i att en samvetsöm, som gör god samhällstjänst, skall tjänstgöra en avsevärt mycket längre tid än andra. Strunt i det, säger jag, låt honom gärna tjänstgöra dubbelt så länge. Det får han finna sig i, bara man tillgodoser hans verkliga samvetsintressen i andra hänsenden.

2 § i lagen om vapenfria värnpliktiga lyder: »Vapenfri värnpliktig skall uttagas till a) sjukvårdstjänst vid krigsmakten eller b) tjänstgöring vid luftskyddet», och det äro vi tacksamma och glada för. Men så kommer det: Utan hinder av vad sålunda stadgats må vapenfri värnpliktig även uttagas till annat arbete, såsom yrkes- och handräckningstjänst, där omständigheterna sådant påkalla. Och här komma vi tillbaka till vad jag nämnde nyss. Utskottet menar troskyldigt, att bestämmelsen »där omständigheterna påkalla sådant» mycket väl kan tolkas så, att man tar hänsyn till de olika slagen av samvetsbetänkligheter. En klarsynt man som fältprosten Algot Anderberg säger också, att man med god vilja skulle kunna tänka sig, att det uttrycket skulle kunna innesluta också hänsyn till olika slag av samvetsbetänkligheter, men han anser att större klarhet är önskvärd. Det vore väl en mycket lätt sak att sätta in: »Utan hinder av vad sålunda stadgats må *med skäligt hänsynstagande till föreliggande betänkligheter*, där omständigheterna påkalla sådant» o. s. v. Varför har inte utskottet kunnat sätta in dessa sex ord? Därför naturligtvis, att man måst kompromissa i det oändliga. Det finns sådana som äro klara motståndare mot all hänsyn till dessa värnpliktiga, det finns de som betrakta dem som en olägenhet, en olycka, som moraliskt underhaltiga,

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

och så gör man som man gjorde i första lagutskottet, när det gällde transportlagen: kokar ihop en soppa som denna, som kanske under lugna och hyggliga förhållanden kan vara rätt smaklig men som annars kan smaka rätt illa. Även här måste jag referera till herr Normans djupa erfarenheter. Här säger också utskottet, att det med hänsyn till vad som förut anförts icke ansåg ett dylikt tillägg vara erforderligt. Hur vet utskottet, att det inte är erforderligt? Det borde tvärtom veta, att det är erforderligt. Finns det någon rimlig anledning att antaga, att militärerna, som skola avgöra saken, verkligen tolka bestämmelserna på samma liberala och upplysta sätt som utskottet eventuellt vill göra? Jag erinrar ännu en gång om hur ni 1940 sade i utskottet, att utskottet gick ut ifrån att ingen skulle för sitt samvetes skull få gå i fängelse. Hur många hundra ha inte fått göra det! Här vore nu ett tillfälle att förebygga ett misstag, men flertalet tycker kanske att saken är oväsentlig — »här står herr Brandt och talar, klockan är nära tolv och vi ha viktigare saker att göra, vi vill gå och lägga oss!» — och därför vill man kanske komma undan så lättvindigt som möjligt, och så låter man den kungl. propositionen stå orubbad, hur lätt det än vore att jämka på den.

I 2 § står också, att där omständigheterna påkalla må vapenfria värnpliktiga användas till litet av varje, däribland yrkestjänst. Jag slår ned på det uttrycket, därför att jag har framför mig en rad i en skrivelse från Förbundet för kristet samhällsliv — Natanael Beskows och Sam Thysells sammanslutning — där det sägs: »En verkstadsarbetare, som vägrar att tillverka vapen, en ingenjör, som vägrar att biträda vid utarbetande av en befästningsplan, en med. kand., som vägrar att bära uniform i sjukhustjänsten — dessa skola sålunda sammanföras med statsfienliga och asociala element. Det hjälper inte, att de genom sitt arbete och sinandel i övrigt visat sig vara laglydiga medborgare och nyttiga samhällsmedlemmar och människor som taga sitt samvete på allvar.» Är det inte sant? Vill utskottet, vill herr Norman, dess ordförande, förneka, att med den lydelse som lagen fått, det mycket väl kan inträffa, att samvetsömna kunna tvingas till detta yrkesarbete, som strider mot deras samvete? Är det meningen? Är det inte en försämring mot fedom, då vi hade kategorierna vapenvägrare och civilarbetare? Är det inte en försämring, att det nu bara finns en kategori? Man säger att man skall försöka ta hänsyn och att man mycket väl med god vilja kan göra det, men jag förmenar: man *kan* visserligen göra det, men i lag bör man helst skriva så tydligt, att det inte kan missförstås, och framför allt när det är militärer, som skola tillämpa bestämmelsen, bör det vara clara verba, annars missförstås det, ty det strider mot deras fackintresse att ordna saken på det sätt som vi anse riktigt.

Det kräves också av dem som skola få åtnjuta förmånerna som vapenfria värnpliktiga en förhandsförsäkran om villighet att fullgöra tjänst i den ordning lagen stadgar, hur dunkel än den ordningen är, då man inte vet vad man kan bli uttagen till. Man kan bli uttagen till sjukvårdstjänst eller luftskyddstjänst eller något annat som ligger utom försvaret, men man kan också bli uttagen till någonting inom försvaret. Som Natanael Beskow konstaterar, kan en ingenjör uttagas till befästningsarbeten och en verkstadsarbetare att tillverka vapen. Nu skall man på förhand avge en försäkran, och gör man inte det, förlorar man sin förmån som vapenfri värnpliktig. Man kan straffas, och när man blivit straffad, överföres man till arbetsförband för asociala till sammans med sådana personer, om vilka det står i propositionen, att de ha en föraktfull inställning till staten.

Jag skall be att få läsa upp, min dam och mina herrar, några rader här av män som skulle komma under denna kategori värnpliktiga, som skulle drab-

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

bas av denna inskränkning i samvetsfriheten: »Själva äro vi, som höra till den kategori av värnpliktiga, vilka skulle komma att drabbas av en inskränkning i samvetsfriheten, beredda att bära alla konsekvenser av vår övertygelse i förtröstan om Guds bistånd i prövningens stund.» Det är män som inte komma att svika. Det är sex herrar: Folke Holmström, teol. dr, lektor i kristendom i Linköping, ungdomssekreteraren Richard Larsson, förbundssekreteraren Algot Lindén i Stockholm, sekreterare Erland Sundström, fil. kand. Joel Sörenson och fil. lic., teol. kand. A. Eeg-Olofsson, alla i Stockholm. Dessa sex män förklara här: »Vi böja oss icke! Om vi skulle komma ut och hänvisas till sådant arbete i försvaret, som vårt samvete vägrar att acceptera, skola vi straffas och överföras till arbetsförband för asociala individer.» Skola inte ögonen öppnas på folk i vårt land och i riksdagen, så att vi verkligen se vad det här gäller? Detta är väl i alla fall rena rama orimligheten.

Därmed skall jag sluta mitt inlägg. Det är flera andra frågor, men andra få väl beröra dem, och vi böra väl, som sagt, försöka vara färdiga till klockan tolv. Jag förstår mycket väl, att det inte lönar sig att framställa något yrkande om bifall till min motion, eftersom saken är avgjord på förhand, men jag har velat begagna tillfället att säga min mening, och så länge jag har äran tillhöra Sveriges riksdag skall jag icke underlåta att beakta något tillfälle, då samvetsfriheten föres på tal, ty den frågan är viktigare än något annat som vi syssla med. Den som menar att statens intresse går före samvetets, vet inte vilken skada han tillfogar sitt eget land.

Jag har inget yrkande, herr talman, men jag hoppas att riksdagen i alla fall åtminstone skall gå med på den beskedliga reservation, som framförts av herr Norman m. fl. Det är möjligen så, att om vi få detta värnpliktsråd, komma de värsta olägenheterna att avlägsnas.

Herr Hage: Herr talman! Jag har inte samma temperament som den föregående talaren, men det oaktat kan jag något förstå hans lidelsefulla anförande. Ty jag måste verkligen säga, att detta förslag, som nu är framlagt, är mera inhumant än den lagstiftning, som vi ha haft. Det är ju bevisligt. Men eftersom jag kom att beröra herr Brandts anförande här, vill jag säga, att på *en* punkt kan jag inte följa honom — kanske det gäller flera — men särskilt *en*. Herr Brandt opponerar sig mot det uttalande, som gjorts av försvarsministern, att om dessa samvetsömma bleve ett mycket stort antal, måste man kanske intaga en annan ställning till hela denna lagstiftning än nu, när de äro tämligen fåtaliga. Jag fällde i debatten i andra kammaren förra året precis samma ord, och jag måste säga, att jag förstår inte — om man överhuvud taget skall hålla på att detta land skall försvaras — herr Brandts opposition mot ett sådant uttalande.

Det var emellertid inte för att säga detta, som jag begärde ordet, utan därför att när jag har suttit i andra lagutskottet vid alla tidigare tillfällen, då denna fråga har behandlats, har jag funnit, att det finns en viss opinion här i landet, som betraktar de s. k. vapenvägrarna eller de samvetsömma som en samling brottslingar eller fosterlandsförrädare, som man borde kunna behandla mycket summariskt. Jag måste för min del säga, att jag inte har kunnat tillägna mig en sådan uppfattning. Tvärtom har jag den bestämda uppfattningen, att de verkligt samvetsömma — jag undantar då dem, som vår vän Olovson i andra lagutskottet och andra kammaren brukar kalla för »skoskavsantimilitarister» — drivas till sitt ställningstagande av en viss ideell livsåskådning, vare sig denna grundar sig på religiös uppfattning eller andra motiv. Bland dessa andra motiv är det *ett*, som man enligt min mening inte har anledning

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

att utan vidare avvisa och hängrina mot, som en del verkligen gör. Och det är, att det naturligtvis finns en del människor, som ha den uppfattningen, att en vapenvägrarrörelse kan vara det första embryot, det första fröet till en småningom uppväxande och omfattande internationell vapenvägrarrörelse i den internationella fredsrörelsens tjänst. Denna rörelse kunde tänkas breda ut sig på bägge sidor om fronten och samtidigt tillväxa inom alla nationer och i tidens fullbord kan kanske bli en av de grundstenar, på vilken världsfreden kan byggas upp.

Nu säger antagligen någon, att detta är en oerhört utopisk tanke. Men det är inte så säkert. Det har funnits många stora tankar, som vuxit upp från en utopisk begynnelse, och ingen vet, vad som kommer att hända efter detta världskrig. Det kan mycket väl hända — och det är t. o. m. troligt — att då komma alla ansträngningar att gå ut på att på olika vägar nå världsfreden och att säkra den för en kommande generation. Det arbetet blir antagligen intensivt. Ingen vet någonting om framtiden, men det skulle inte alls väcka förvåning, om en av de vägar, som skulle förordas bland de djupa folklagren efter allt det lidande, som man där genomlevat, skulle vara en internationell vapenvägrarrörelse, som sökte åstadkomma en världsupinion i alla länder enligt det gamla ordet »Du skall icke dräpa».

Det är med utgångspunkt från denna tankegång, att sådant kan hända och att alltså en dylik rörelse kan vara ett embryo till en världsfrälsande verksamhet, som jag för min del känt, att mitt hjärta många gånger har slagit för dessa människor. Jag har alltså känt medkänsla med dessa människor, om vilka jag har haft den uppfattningen, att de äro *verkligt* samvetsömma. Jag har därför, då jag förut suttit i andra lagutskottet vid behandlingen av denna fråga, varit och är alltjämt inställd på att förorda en så *human* lagstiftning som möjligt, det vill säga att man skall gå så långt i humanitet, som det är möjligt under nuvarande förhållanden och med hänsyn till läget ute i världen. Vore förhållandena inte sådana som de nu äro, skulle man antagligen i fråga om denna lagstiftning kunna nå långt i humanitet, något som det väl nu är omöjligt att få majoritet för här i riksdagen.

Såsom jag förut har antytt måste emellertid det föreliggande förslaget, såvitt jag förstår, innebära ett steg tillbaka från en något humanare till en mera inhuman lagstiftning. Det kan inte förnekas, att det är så. Därför kan man också förstå den motopinion, som har tagit sig uttryck i ett flertal motioner, som ha väckts med anledning av propositionen. Men trots att jag gärna skulle vilja yrka bifall till en del av de ändringsyrkanden, som ha framställts i dessa motioner, förstår jag, att det är »tidens melodi», som nu går igen i denna mera inhumana proposition. Man kommer antagligen inte ifrån en sådan lagstiftning som denna. Den tid, som vederbörande vapenvägrare skall prövas, för att befinnas värdig, har sålunda utsträckts.

Även om man således får anse sig nödsakad att avhålla sig från att framställa yrkanden på olika punkter, tycker jag ändå man borde hålla på humaniteten i *en* punkt. Man behöver inte vara så inhuman, att man t. o. m. går mot den tanke, som enhälligt framförts av de sakkunniga, att det skulle finnas ett *råd*, där de s. k. vapenvägrarfallen skulle kunna prövas och i vilket det skulle sitta åtminstone *någon* person med någon förståelse för en sådan mentalitet, som finnes bland dem, lagstiftningen gäller.

Jag skall inskränka mig till detta, ehuru det skulle kunna anföras en hel del i denna fråga. Jag vill till slut säga, att såvitt jag förstår tala både humanitära och praktiska skäl för att man skall inrätta ett dylikt råd. Det är givet, att för Kungl. Maj:t skulle det kännas ofantligt lugnare, att en fråga, som Kungl. Maj:t skall avgöra, hade behandlats av ett sådant allsidigt samman-

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)
satt råd, i vilket det fanns representanter, som en smula förstode sådana synpunkter, som ligga bakom de samvetsömmas ställningstagande.

Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Norman m. fl. avgivna reservationen.

Häri instämde herrar *Svedberg, Leander, Gustaf Karlsson, Fahlander* och *Anders Andersson*.

Herr Norman: Herr talman! Herr Lindblom var tveksam, huruvida utskottet hade tolkat bestämmelserna om det straffrättsliga spörsmålet riktigt. Det är så att straffbestämmelserna innefattas i en lagstiftning om straff för förbrytelser i tjänsten av *vissa* vapenfria värnpliktiga. Under denna lagstiftning komma civilarbetarna att falla. I det fallet att en värnpliktig har en sådan tjänstgöring, att han åläggas att bära uniform, är han inte civilarbetare, utan hans tjänstgöring är sådan, att han lyder under strafflagen för krigsmakten. Det kan nog inte råda någon som helst tvekan om den saken. Det är framför allt den omständigheten som gjort, att man inom utskottet knappast har reagerat mot de skärpta straffbestämmelserna i förhållande till vad de sakkunniga ha föreslagit. Vi ha utgått från att de människor, som tillerkännas förmånen att få vara vapenfria och få sin tjänstgöring i form av civilt arbete, ha fått sin önskan uppfyllt. Det bör vara synnerligen hyggliga människor, som med särskild glädje och tillfredsställelse skola uppfylla de fordringar, som samhället ställer på dem i deras tjänstgöring. De behöva därför inte vara rädda för några straffbestämmelser, hur hårda de än göras.

Det är alldeles riktigt, som herr Brandt sade, att utskottets utlåtande icke avspeglar alla skiftningar i uppfattningen bland utskottets ledamöter. I vissa fall ha vi jämkat ihop meningarna i den mycket vällovliga önskan att undvika risken att få ett riksdagsbeslut, som skulle vara sämre än det som man kunde ernå genom en sammanjämkning i utskottet — åtminstone har en del av utskottets ledamöter bedömt saken på det sättet. I ett avseende ha vi dock varit fullständigt eniga, nämligen på det sättet, att inom utskottet har inte gjorts någon mening gällande, som överensstämmer med herr Brandts uppfattning, att staten skall ha en reservationslös respekt för samvetet. Herr Brandt har i själva verket inte själv en sådan uppfattning. I sin motion säger han, att statens straffrätt skulle, om hans önskemål i motionen om ett bibehållande av kategori-klyvningen i civilarbetare inom och utom försvarsväsendet förverkligades, inte träda i funktion, »förrän någons i så fall klart asociala 'samvete' hindrade honom att överhuvud positivt tjäna sitt land!» Herr Brandt kan alltså inte undgå att göra ett bedömande av samvetsbetänkligheternas art. Det är ju ganska naturligt, ty det kan föreligga mycket egendomliga utslag av samvetsnöd. Herr Brandt har med skarpa poängterat, att det är statens plikt att respektera den, som av samvetsnöd vägrar att ta någon som helst befattning med försvarsväsendet såsom sådant. Det förefaller mig, som om det skulle ligga mycket nära till hands, att en person med en dylik uppfattning skulle av sitt samvete kunna tvingas att vägra att betala skatt, eftersom en del av skatten går till militära ändamål. Det kan i varje fall inte vara fråga om någon artskillnad utan möjligtvis en gradskillnad mellan ett dylikt fall och det fallet, att en värnpliktig av samvetsbetänkligheter nödgas vägra att utföra ett visst helt civilt arbete på ett övningsfält. I de sakkunnigas utlåtande har det drastiska exemplet framhållits, att någon samvetsöm gärna planterat skog utanför det militära stängslet men inte innanför det. Det ligger mycket nära till hands att tänka sig, att människor med sådana samveten lätt kunna komma till den uppfattningen, att de måste vägra att betala skatt. Herr Brandt har riktat en hel

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

del frågor till mig. Jag skall be att få rikta en fråga till honom, huruvida det vore statens plikt för att inte intaga en samhällsfarlig ståndpunkt, såsom herr Brandt uttryckte det, att respektera en samvetsnöd, som toge sig uttryck i vägran att betala skatt.

Herr Brandt var mycket orolig för den föreslagna lagstiftningen bl. a. ur den synpunkten, att det var militära myndigheter, som skulle avgöra vem som skall få åtnjuta förmånen av lagstiftningen. Men det är ju inte på det sättet, eftersom det är Kungl. Maj:t som har avgörandet.

Vidare påpekade herr Brandt, att särskilt jag borde vara mycket betänksam mot att i en motivering uttrycka en mening, som jag önskade se tilllämpad, med hänsyn till de erfarenheter, som jag måste ha gjort, med anledning av vad som förevarit på detta område, sedan ändringarna i lagbestämmelserna om de samvetsömma kommo till år 1940, varigenom civilarbetarna inte längre skulle få göra sin tjänstgöring enbart utom utan under vissa förhållanden även inom försvarsväsendet. Det är sant, att jag satte en ganska stor förhoppning till den opinionsyttring, som låg i vad utskottet då yttrade, samt att vad som sedan har inträffat synes tyda på att dessa förhoppningar blivit svikna. Nu har jag inte granskat, hur det förhåller sig med dem, som sedan dess blivit ådömda fängelsestraff av olika slag, men jag har en ganska stark känsla av att straffen ha berott på omständigheter, som inte haft med 1940 års lagstiftning att göra, utan att det i ganska stor utsträckning varit värnpliktiga, som fullgjort sin första tjänstgöring under vanliga former, men som sedan när de blivit äldre genomgått en själskris, som har ställt dem i en annan situation. När de då ha inkallats, ha de nödgats följa samvetets röst, och lagen har varit sådan, att det inte varit annat att göra än att bestraffa dem. Det är en av den föreslagna lagens största förtjänster, som hittills i överläggningen inte påpekats, att sådana risker inte längre behöva föreligga. Jag vill särskilt understryka, vad 7 § stadgar därom, att en värnpliktig, som har ingivit ansökan om vapenfri tjänst, skall vara fri från skyldigheten att övas med vapen och bära vapen och ammunition, till dess ansökningen blivit prövad. Jag tror att den bestämmelsen kommer att i ganska stor utsträckning minska antalet av dem, som bli straffade för vägran att fullgöra förmånen i tjänsten givna befallning.

Beträffande 2 §, som här har diskuterats, ha olika önskemål framställts i flera motioner. Dess stadganden skola tydligen tillämpas så, att de allra flesta av dessa värnpliktiga bli vad jag kan kalla civilarbetare. De skola i första hand uttagas till sjukvårdstjänst vid krigsmakten eller till tjänstgöring vid luftskyddet. Sjukvårdstjänsten är visserligen ett arbete vid krigsmakten, men ett arbete, som det stora flertalet av de samvetsömma förklarar sig med glädje vilja mottaga och erhålla utbildning i. Tjänstgöringen vid luftskyddet är ett civilt arbete, som de samvetsömma också med glädje acceptera, därför att dels är det ett arbete utom militärväsendet och dels är det ett för medmänniskorna betydelsefullt hjälparbete. Sedan stadgas det visserligen i fortsättningen, att utan hinder av vad som i det fallet är stadgat skola de vapenfria kunna tagas ut till olika slag av tjänstgöring både inom och utom försvarsväsendet. Men utskottet har inte varit så godtroget, som herr Brandt menar, så att vi i uttrycket »där omständigheterna påkalla sådant» ha ansett oss kunna utläsa, att myndigheterna vid uttagandet också skola taga hänsyn till, som det hette, samvetsbetänkligheternas art. Uttrycket i fråga kan nog inte betyda annat än att där ett arbete behöves utföras, som passar den värnpliktige, skall han kunna placeras där. Utskottet litar till syftet med lagstiftningen, att utbilda dessa värnpliktiga för en viss krigsplacering och då förnämligast i sjukvårdstjänst eller tjänst-

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

göring vid luftskyddet, samt vad som har blivit sagt under lagens förarbeten. Utskottet har i sin motivering hänvisat till vad försvarsministern yttrade i direktiven till de sakkunniga. Han framhöll där, att det i utredningen borde övervägas, huruvida man inte kunde frångå skillnaden mellan vapenvägrare och civilarbetare, samt yttrade att »vid de samvetsömmas uttagning för viss utbildning eller tjänstgöring hänsyn syntes kunna tagas till omständigheterna i de särskilda fallen».

Jag kan meddela herr Brandt, att jag i utskottet föreslog, att just de citerade orden skulle skrivas in i 2 § sista stycket. Det blev inte majoritet för det yrkandet, men då underströks det i stället i motiveringen, och jag tror att det kan ge samma resultat, eftersom det är Kungl. Maj:t som skall tillämpa lagen. Ett uttalande i motiveringen måste under sådana förhållanden ha en ganska stor betydelse. Jag är alldeles på det klara med att Kungl. Maj:t tar tillbörlig hänsyn till riksdagens uttalade önskemål i dylika fall.

Jag tror att denna lagstiftning kan bli fullt ut lika human som någon föregående lagstiftning på detta område. Enligt min mening skulle det vara ett stöd för en sådan förhoppning, om riksdagen ville bifalla reservationen rörande sättet för prövningen av de samvetsömma, varigenom ett sådant värnpliktsråd, som de sakkunniga uttalat sig för, skulle inrättas. De samvetsömma — om jag får använda det uttrycket, ehuru de i fortsättningen skola kallas vapenfria — hänga fast vid tanken på ett värnpliktsråd såsom ett halmstrå, men ett ganska bärkraftigt sådant. Om de samvetsömmas sak får prövas på det sätt som de sakkunniga ha föreslagit, skola helt visst alla tillbörliga hänsyn bli beaktade vid deras placering till tjänstgöring.

Det är nog inte bara de vapenfria, som ställa sina förhoppningar till rådet, utan det är en ganska bred opinion bland medborgarna här i landet, att rådet bör inrättas. I utskottsutlåtandet omtalas, att utskottet i ärendet mottagit skrivelser från Förbundets för kristet samhällsliv styrelse, från Frikyrkliga samarbetskommitténs arbetsutskott och Svenska ekumeniska nämnden, i vilka utvecklas synpunkter, som delvis sammanhånga med dem, som ha framförts i motionerna. I samtliga skrivelser understrykes värdet av att värnpliktsrådet kommer till stånd.

Förbundets för kristet samhällsliv styrelsens skrivelse är undertecknad av doktor Natanael Beskow. Herr Brandt ansåg, att det räckte med att nämna det namnet, och jag vill säga detsamma. Frikyrkliga samarbetskommitténs arbetsutskott är en sammanslutning, bakom vilken stå de olika stora frireligiösa organisationerna här i landet. Ekumeniska nämndens sammansättning känner jag inte till, men jag vet att vid det sammanträde med nämnden, då skrivelserna till utskottet beslöt, satt professor Westman såsom ordförande. Ärkebiskopen, som är ordförande i nämnden, har funnit det angeläget att meddela utskottets ordförande, varför han inte fungerade såsom ordförande vid sammanträdet. Han hade fullt legitima skäl att vara frånvarande, och han har velat meddela, att han helt instämmer i ekumeniska nämndens skrivelse. Det är således inte vilka som helst, som hysa ett ganska stort intresse för att det här rådet kommer till stånd.

Jag förstår nog, att det kan vara betydligt smidigare och enklare att handlägga dessa frågor på det sätt som Kungl. Maj:t har föreslagit. Här gäller det ju inte bara att i sista instans pröva, hur det förhåller sig med vederbörandes samvetsbetänkligheter, utan det gäller också att i kommandoväg avgöra, var han skall placeras. Jag har stora förhoppningar, att det skall kunna bli en humanitär tillämpning av lagen. Jag har, herr Brandt, inte blivit värre besviken än att jag tror, att de humanitära hänsynen komma att i största möjliga utsträckning tillgodoses. Den förhoppningen tror jag skulle öka i

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

styrka, om man också hade att lita till detta råd för ärendenas förberedande behandling före deras avgörande av Kungl. Maj:t. Jag kommer därför givetvis att när vi komma till de paragrafer, som beröras av reservationen, yrka bifall till densamma. Hur det än kommer att gå, vill jag uttala en förhoppning om att denna nya lag om vapenfria värnpliktiga i sin tillämpning skall bli sådan, att mycket av det, som på detta område har upprört sinnena, inte längre skall behöva ge sig till känna.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till 1 §.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! När man sitter här och lyssnar på anförandena angående denna nya lag, känner man sig något konfunderad. Det har påpekats att sedan år 1940 ett par hundra s. k. samvetsömma värnpliktiga ha fått fängelsestraff, och samtidigt förklarar herr Hage att här förelagts riksdagen en lag som är mindre human än den gamla lagen. Men det är riktigt vad utskottets ärade ordförande nyss påpekade, nämligen att det är den gamla lagen som har fört dessa 200 värnpliktiga i fängelse. Så human var den lagen.

Vad som betyder något för att en lag skall få en god verkan är nämligen inte så mycket om den är mer eller mindre sträng, utan hur klar och förutseende den är. I den gamla lagen hade icke förutsetts de svårigheter som uppstodo i det nuvarande beredskapsläget. Den gamla lagen reglerade icke de problem, som där inställde sig, och det var den omständigheten som gjorde att dessa problem icke kunde bemästras på bättre sätt, än att en del människor kommo i fängelse. Jag vill icke förneka att en del av dessa fängelsedomar icke hade bort komma till stånd. Det fanns icke någon verklig grund, kan man säga, för dem annat än att lagen var sådan. Lagen tog icke hänsyn till det läge som inträdde, och därför kommo vi i denna olyckliga situation. Men samtidigt vill jag påpeka att jag nog ändå tror att det största antalet domar voro i högsta grad berättigade. Kristiden har visat oss de samvetsömma sådana de äro, och alla äro icke av samma slag. Det finns bland dem människor, beträffande vilka det är både humant och rättvist att de drabbas av straff, enligt mitt sätt att se.

Jag vill med detta endast ha sagt att den gamla lagen kanske icke är så human och den nya lagen kanske icke så inhuman som man här försöker göra gällande.

Den stora massan av de värnpliktiga, som vi hittills ha brukat kalla samvetsömma, är i högsta grad respektabla människor som icke ha vållat några direkta svårigheter, utan som ha varit mönster av arbetare ute på de arbeten de blivit satta till. De ha med få ord sagt varit synnerligen praktiska och utmärkta människor. Men de ha en sådan åsikt, deras samvete är så beskaffat, brukar man ju också uttrycka det, att om majoriteten av samhällets medborgare hade ett sådant samvete, skulle samhället icke kunna äga bestånd. Därför är det självklart att vi måste betrakta denna företeelse såsom en onormal företeelse som det icke finns någon anledning att uppmuntra, utan som vi måste så långt det är möjligt försöka att motverka.

Nu äro de samvetsömma så få att samhället kan vara generöst mot dem och låta dem ha sitt samvete för sig och inrikta sig på att icke kränka det. Men det är alldeles klart, såsom sagts både här i debatten och i propositionen, att om det skulle bli så — vilket det icke finns några tecken till — att de samvetsömma tilltog i antal, kan samhället icke komma att respektera deras samvete på samma sätt som det nu gör. Det är emellertid gudskelov så, att detta slags människor bli alltmer sällsynta. Jag tror att det vid förra årets inskrivningar fanns 150 samvetsömma, under det att de ju för tio år sedan uppgingo till

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

inemot tusentalet. Tendensen är alltså sådan att vi otvivelaktigt mycket väl kunna vara generösa.

Å andra sidan är det väl icke mer än riktigt — och det poängtera även de sakkunniga — om nu samhället visar dessa människor den generositeten att de få slippa en risk och en fara och uppoffringar som äro oerhört stora, att de i stället utan att knota bära det andra offer, som samhället pålägger dem. Det offer som vi begära, nämligen att deras tjänstgöringstid skall vara en tredjedel längre än andra värnpliktigas, får man väl säga utgör ett billigt pris för att samhället lämnar vederbörandes samvete oförkränkt. Jag är för min del fullständigt övertygad om att den stora massan av dessa samvetsömma gärna underkastar sig detta. Det visar all erfarenhet.

Den nya lag som nu föreslås är åtminstone i ett avseende oändligt mycket mera human än den gamla lagen. Den gamla lagen bestämde en tjänstgöringstid för de samvetsömma som var längre än för andra värnpliktiga, men de skulle fullgöra en tjänstgöring som var en börda för samhället. Vi fingo lov att åt dessa människor skapa arbeten som vi inte behövde, utan som kommo till stånd endast därför att de samvetsömma funnos. Det ligger väl i sakens natur att de icke kunde undgå att känna sig vara en börda för samhället, när samhället var nödsakat att göra uppoffringar för deras skull som icke ledde till annat än föga nytta för samhället. Den nya lagen intar en helt annan ståndpunkt. Den anvisar dessa människor en nyttig uppgift i samhällets tjänst, den sätter dem i stånd att känna sig såsom fullgoda medmänniskor, jämbördiga med alla andra medborgare i samhället. Denna lag tilldelar dem samhällsuppgifter i krig, som äro viktiga, man kan gott säga lika viktiga som de uppgifter som soldaten får åtaga sig. Om det finns något som kan sägas vara humant emot de samvetsömma, är det väl den nya positiva inställning som denna lag har. Jag menar därför, att det är en fullständig missuppfattning, om man stämplar lagen såsom inhuman. För människor med känsliga samveten är den, jag upprepar det, oändligt mycket mer human än den gamla lagen.

Vi kunna emellertid icke ge full sysselsättning åt de samvetsömma — vi kunna i varje fall icke vara säkra på det — i uppgifter som direkt hänga samman med ofred. Vi äro icke säkra på att i fredstid kunna ge de vapenfria värnpliktiga tjänstgöring vid luftskydd och brandkårer och i sjukvård i sådan utsträckning att det räcker till för hela den tjänstgöringstid som ålägges dem, och därför måste vi finna en kompletterande sysselsättning åt dem. Vi måste för deras egen skull eftersträva att denna sysselsättning blir så samhällsnyttig och nödvändig som möjligt. Vi skola använda deras arbetskraft på områden, där arbetet ger full valuta, och det medför att vi måste ha ett smidigt placeringssystem. Den vapenfria värnpliktige, som kan göra handräckningstjänst i ett militärt kök i uniform, böra vi använda där. Den vapenfria som vi icke kunna förmå att taga på sig uniform, men som vi ändå kunna få att göra handräckning inom försvarsväsendet, skola vi använda där för att slippa att till handräckningsarbete kommandera vapenföra värnpliktiga vilkas uppgift är att lära sig soldatens yrke. Men finns det vapenfria vilkas samvete förbjuder dem att tjänstgöra inom krigsmakten, skola vi finna sysselsättning åt dem utanför krigsmakten i nyttiga uppgifter som ge valuta för arbetsinsatsen. Och denna placering av de vapenfria skall verkställas av Kungl. Maj:t.

Det är fullkomligt felaktigt när man här påstår att det blir militärer som få i sin hand att avgöra, var en sådan människa skall placeras. I detta avseende är det ingen skillnad mellan den gamla och den nya lagen. Enligt den gamla lagen placerade Kungl. Maj:t de samvetsömma antingen såsom civil-

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

arbetare eller som vapenvägrare, såsom de kallades. Om en vapenvägrare nekade att taga på sig uniform, kunde den militära myndigheten ingenting annat göra än ställa vederbörande inför rätta, därför att han icke fullgjort den skyldighet som Kungl. Maj:t hade ålagt honom. Om en civilarbetare icke fyllde den uppgift han var satt till, var det Kungl. Maj:ts påbud han bröt emot, och i det fallet blir det icke heller någon skillnad, om den nya lagen blir genomförd: den militära myndigheten har intet annat att göra än att ställa sig till efterrättelse Kungl. Maj:ts beslut och gällande lagstiftning. Där kan man icke komma längre.

Jag vill visst icke påstå att Kungl. Maj:t icke kan komma att göra ett och annat psykologiskt misstag. Sådant kan man på detta område icke komma ifrån, och man kan nog icke garantera att det inte i något fall kommer att ådömas straff. Men vi få hoppas att bestraffningen i allmänhet endast kommer att bestå i ett disciplinstraff, ty så snart straff har ådömts, kommer vederbörandes fall under Kungl. Maj:ts förnyade prövning, och Kungl. Maj:t blir då i tillfälle att rätta det psykologiska misstag som kan ha begåtts. Hur man skall kunna komma ifrån möjligheten till misstag, kan jag inte inse, men jag tror att det med den nya ordningen kommer att bli bra mycket bättre än det hittills har varit i det avseendet.

Jag vill därför för min del göra gällande, att den nya lag som här förelagts riksdagen till antagande, är att betrakta såsom i alla avseenden mera human än den gamla lagen. Den måste vara mera tilltalande för känsliga samveten än den gamla lagen, och om det är några som böra sätta värde på en lagstiftning som tar hänsyn till känsliga samveten, är det väl dessa samvetsömma, som vi hädanefter skola kalla för vapenfria. Jag menar alltså att riksdagen icke behöver gå till detta beslut i den känslan att vi här hålla på att genomföra en inhuman lagstiftning. Att lagen utstakar stramare linjer, att den tar hänsyn till vad som skall ske, om det blir krig eller beredskap i framtiden, är sådant som är nödvändigt för att vi icke framdeles skola råka ut för samma komplikationer som vi ha kommit i nu, men det är på intet sätt något belägg för att lagen är inhuman.

Det är klart att för det mindretal samvetsömma vilka icke äro, såsom jag säger, Guds bästa barn och vilkas s. k. samvetsuppfattning det är omöjligt att respektera, blir denna lag sträng. Men den måste vara sträng mot dessa till förmån för dem som äro respektabla och vilkas handlingssätt verkligen dikteras av ett känsligt samvete. Jag skall inte trötta kammaren med exempel, och det vore meningslöst att göra det, ty hur mycken brist på logik och huru många ovägbara företeelser som man ställes inför när man har att göra med de samvetsömma, kan ingen begripa. Vanliga människor kunna över huvud taget icke göra sig någon föreställning om det brokiga sjäsliv som man möter där. Jag upprepar alltså att det finns grupper och enstaka individer som äro sådana att det icke går att lägga fingrarna emellan när det gäller dem. Om man exempelvis, såsom det hände nyligen, skickar en s. k. samvetsöm till vattenfallsstyrelsens impregneringsverk i Åsbro och vederbörande helt enkelt vägrar att utföra något arbete med den motiveringen att han icke ville förspilla sin tid med detta, därför att han skulle ut och sprida några skrifter — vad kunna vi göra i ett sådant fall? Det är väl ingen som menar att vi böra släppa i väg honom för att sprida sina skrifter. Man har icke ålagt honom att bära vapen eller att bära uniform, och man har icke ålagt honom att vara i militärtjänst. Man har ålagt honom att i stället för den uppoffring, som andra samhällsmedborgare få göra, utföra ett antal civila dagsverken i en civil inrättning. Men han säger nej. En sådan kunna vi icke släppa utan vidare, han måste näpsas. Det finns många schatteringar av detta slags människor.

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

Man har här klagat över att den nya lagens straffbestämmelser äro stränga. De äro icke stränga, de ha endast bringats i överensstämmelse med strafflagen för krigsmakten. Det kan icke vara rimligt att den som får förmånen att utföra ett civilt arbete utanför krigsmakten, skall straffas enligt en långt mildare lag än den som är mera lojal och utför sitt arbete inom krigsmakten. Det har alltså icke skett någon skärpning i sak, utan man har endast jämställt dem som äro sysselsatta utanför krigsmakten med dem som tillhöra denna.

Det har vidare förmenats att om det bara skapas ett råd som skall stå till Kungl. Maj:ts förfogande — det är det reservationen går ut på — skulle den föreslagna lagen komma att få en, såsom man säger, mera human tillämpning. Jag undrar, om man egentligen närmare har tänkt sig in i de praktiska konsekvenserna av ett sådant råd. Jag förstår visserligen att åtskilliga önska att detta råd inrättas, därför att de tro att man där skall kunna få in representanter för de vapenfria och på det sättet söka påverka utvecklingen. Men ingen menar väl ändå att det skulle vara så. Om meningen vore att rådet skulle utgöra den sista instansen eller åtminstone en instans, som skulle fatta beslut, kunde man möjligen reflektera på det, ty då skulle dessa ärenden avlastas från Kungl. Maj:t. Men man har ju kommit till den uppfattningen att det icke är lämpligt att låta någon annan än Kungl. Maj:t fatta beslut i dessa frågor. Man måste också tänka på att vi icke gärna kunna skapa en mera permanent inrättning för att fatta dessa beslut, eftersom det, såsom jag nämnde, vid förra årets inskrivningar fanns endast 150 vapenfria. Det föreligger alltså icke ett så överväldigande stort antal mål att det vore motiverat att skapa en särskild instans för att avgöra dem.

Vilken uppgift skall då rådet ha? Jo, det skall utgöra ett led i den utredningsverksamhet som föredragande statsrådet alltid måste begagna sig av för att kunna bilda sig en mening om de olika fallen. Men det är väl ingen som tror att förekomsten av rådet skulle befria föredragande statsrådet från att skaffa sig en egen mening? Den föredragande bär ansvaret för beslutet, och han måste därför skaffa sig en personlig uppfattning i saken. Han kan inte säga: »Detta har rådet föreslagit, det kan jag rätta mig efter.» Han måste pröva rådets råd precis som alla andra upplysningar som införskaffats. Rådet fyller ingen annan uppgift än vilken annan del som helst av den utredningsapparat som måste sättas i gång. Är det någon som tror att man i rådet kan samla tillnärmelsevis så mycket sakkunskap som behövs? Det kan man inte. Det blir en begränsad erfarenhet som skulle representeras där, och vi skola komma ihåg att rådet väsentligen kommer att bygga sina ställningstaganden på skriftliga informationer. Det är ju de människor ute i landet, vilka känna vederbörande, som komma att avge yttranden. Dessa komma att strömma in till rådet som på grund därav bildar sig en mening. Någon anser kanske att rådet kan kalla till sig de vapenfria från hela landet. Jag tror inte man kan göra det i någon större utsträckning. All den erfarenhet vi ha skaffat oss under dessa år tyder på att Kungl. Maj:t kommer att behöva anlita många andra källor än rådet för upplysningars inhämtande. I det ena fallet måste man vända sig till vissa människor, i det andra fallet till andra. Inrättandet av ett råd skulle medföra en förtyngning av arbetet, det skulle hindra kansliet att arbeta tillräckligt smidigt. Rådet skulle icke underlätta arbetet för vederbörande statsråd.

På grund därav har jag för min del inte kunnat finna att saken på något sätt gynnas av att man skapar en särskild fast inrättning för detta ändamål. Erfarenheterna från statsförvaltningen ha nästan genomgående visat att sådana råd bli döda institutioner. I början av 1920-talet inrättades dylika råd i nästan alla ämbetsverk: i domänstyrelsen, i lantbruksstyrelsen och litet varstans. Och allt efter som åren gingo, dog det ena rådet efter det andra. De

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

mönstrades ut och försvunno, därför att erfarenheten visade att de ingenting gävo, eftersom där sutto vissa bestämda människor vilkas erfarenhet var begränsad och som icke kunde behärska ett tillräckligt vidsträckt område. Man behövde vända sig till olika människor i olika fall, och följderna blev att vederbörande, som hade att fatta besluten, icke fäste sig vid råden sade. De spelade aldrig någon roll och blevo därför onödiga.

I belysning av den erfarenhet, som vi således redan gjort på motsvarande områden, tror jag för min del, att man icke gör saken någon tjänst, utan i stället skapar en förtyngning av hela arbetet genom denna inrättning. Jag tycker nog, att det vore bäst, att man åtminstone en tid prövade hur det går att klara denna sak på ett mera fristående sätt. Jag för min del är övertygad om att man därvidlag skall komma att nå bättre resultat än man hittills gjort.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det har ju hunnit bli en lång debatt i denna fråga, och det har fällts en mängd yttranden, varför det kanske inte är för mycket att även en representant för utskottsmajoriteten får sticka emellan med några få ord. Utskottets ordförande brukar ju föra utskottets talan, men han har ju i denna fråga gått på reservationens linje. Han har emellertid klarlagt utskottets ställning till lagens paragrafer, utom då det gäller paragraferna fyra och fem.

Jag vill beträffande lagen i sin helhet säga, att det inte alls förhåller sig som herr Brandt tycktes anse i sitt anförande, att utskottsmajoriteten hyser bestialiska tankar och överhuvud taget inte respekterar samvetena. Jag kan försäkra, att i varje fall jag för min del, och jag tror även så gott som alle-samman inom utskottet, ha den djupaste respekt för samvetets bud. Men det finns ju skälmar här i världen, och det är inte nyttigt om skälmarna få överlista myndigheterna. Därför tror jag inte det vore lämpligt, om man, som herr Lindblom föreslog, låte dem slippa ifrån med vanlig tjänstgöringstid, även när de rycka in efter första tjänstgöringen. Man har ju faktiskt sett exempel på att många människor fått en annan uppfattning om vad deras samvete säger dem i fråga om sådan här tjänstgöring, sedan de kommit till något högre ålder. Då behövs det nog en faktor, som avhåller dem från frestelser, om de inte äro verkligt samvetsömma.

Herr statsrådet har ganska uppenbart visat skiljaktigheterna mellan reservationernas och utskottsmajoritetens förslag, och jag skall därför inte upprepa dessa. Jag försökte höra efter i statsrådets anförande om inom utskottet förebragts något utöver det som statsrådet anförde. Jag fann då, att det är ytterligare ett par saker som gjort, att jag för min del, liksom den övriga delen av utskottsmajoriteten, velat ansluta mig till regeringens ståndpunkt.

Man får nog räkna med att det råd för ansökningarnas prövning, som reservationerna föreslagit, i ett rätt stort antal fall inte blir enigt i sina beslut. I rådet skulle väl ingå någon militär ledamot, någon statskyrkopräst och kanske även någon frikyrkopräst. Det finnes således ganska stora förutsättningar för att där inte kan uppnås full enighet. Vi frågade oss då inom utskottet, om inte den villan då blir värre än om ärendenas förberedande behandling skötes på det sätt som av Kungl. Maj:t föreslås. Vi sade oss i utskottet, att detta råd inte, som herr Hage tycktes tro, skulle göra några förberedande undersökningar. De förberedande undersökningarna måste ju alltid ske på ort och ställe i landets olika delar av därtill utsedda personer, och man måste förutsätta, att de som göra dessa förberedande undersökningar utses med omsorg. Jag kan inte tro, att det blir möjligt för detta råd att erhålla personlig kontakt med någon större procent av de samvetsömma, och då är det ju inte så mycket bevänt med detta råd. Jag skulle tro, att om man inom

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

detta råd inte är enig i sina beslut, eller kanske kommer till ett annat resultat än de personer, som gjort de förberedande undersökningarna och som verkligen träffat vederbörande, skulle förtroendet för hela detta förfarande komma att minska. I stället bör man följa Kungl. Maj:ts förslag, enligt vilket Kungl. Maj:t utser en föredragande, vilken jag förutsätter gör en objektiv bedömning.

Ja, herr talman, tiden lider, och jag skall inte vidare utveckla denna fråga med hänsyn till att det mesta väl är sagt. Jag vill endast anmäla, att jag vid paragraferna fyra och fem kommer att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag kan i mycket instämma i de synpunkter, som försvarsministern nyss framfört i sitt anförande, särskilt i den första delen av hans anförande. Då jag emellertid är med bland reservanterna, kanske det må tillåtas mig att säga några ord angående det råd för ansökningarnas prövning, som är föreslaget.

Det är till att börja med ett fullständigt misstag att tro, att, som försvarsministern antydde, reservanterna skulle anse, att i rådet skulle komma in representanter för de vapenfria. Vi ha sagt, att bestämmandet av rådets sammansättning helt bör ligga i Kungl. Maj:ts hand. De sakkunniga ha föreslagit, att sammansättningen av rådet normalt borde utgöras av en officer och ett par prästmän. För min personliga del anser jag, att det kunde vara riktigt att även ha en läkare med i rådet. De sakkunniga ha ansett, att rådet skulle fylla den funktionen, att Kungl. Maj:ts prövning av ärendena i huvudsak skulle bli rent formell, och det är naturligen från den synpunkten som reservanterna ha utgått. Vi ha ansett, att om det inte föreläge mera anmärkningsvärda förhållanden, det hela borde vara klart med rådets yttrande. Eftersom olika riktningar eller olika arter av sakkunskap skulle vara företrädda i rådet, skulle rådet dessutom fylla den funktionen att vara en trygghet för de personer, som vilja tjänstgöra såsom vapenfria värnpliktiga, att deras ansökningar bleve allsidigt behandlade. I denna uppfattning ha reservanterna fått stöd från många håll. Jag skall inte försöka att här närmare utveckla vad som sagts på olika håll. Det kanske dock kan vara av ett visst värde för kammaren att veta, att bland dem som avgivit en opinionsyttring till förmån för detta värnpliktsråd finnes även svenska ekumeniska nämnden. Bland dem som stå bakom dess uttalande befinner sig även ärkebiskopen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Brandt: Herr talman! Herr Norman ställde till mig den gamla frågan, om man skall respektera skattevägrare. Ja, den frågan är så gammal som gatan, och jag vill bara svara på detta, att om det finnes någon praktisk möjlighet att skilja på vart slantarna ta vägen, så att den del av skatten, som kommer på försvaret, i stället kunde användas till något annat, så finge man ju gärna göra på det sättet, nota bene om vi säkert kunde bedöma att mannen, som ifrågasatte detta, vore verkligt samvetsöm.

Nej, då var det en värre fråga som universitetskansler Undén ställde till mig för några år sedan här i kammaren. Han frågade om folkskolinspektören Brandt var beredd att använda legala tvångsmedel i fråga om barn, vilkas föräldrar togo ungarna från skolan och motiverade detta med att deras samvete förbjöd dem att låta barnen följa den onyttiga och enligt deras mening kanske rent av skadliga undervisningen i skolorna. Därpå svarade jag att jag ville sätta in all kraft på att upplysa dessa föräldrar, om de skulle visa sig trångbröstade, men att jag inte ville vara med om att döma någon tredskande barnafader till fängelse för den skull.

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

För övrigt delar jag herr Normans uppfattning att man inte reservationslöst kan respektera allt som kallas samvete. Även härvidlag vill jag skjuta framför mig män, vilkas auktoritet är större än min egen, och jag har lyckats leta fram ett ord i broschyren från Förbundet för kristet samhällsliv, antingen ordet nu är av Natanael Beskow eller av Sam Thysell. Det heter här att det villigt skall medgivas, »att enskilda individers samveten giva så olika och stundom besynnerliga utslag, att det icke är möjligt för staten att i sin lagstiftning taga hänsyn till varje samvetsreaktion mot dess ordningar.» Här möta stora svårigheter, och det ha vi inte heller förbisett. Det gäller att känna människorna och att kunna bedöma dem. Men även om man ur egen synpunkt finner att det är egendomliga distinktioner som stundom göras, så bör man i alla fall ta hänsyn till dem.

Nu sade herr statsrådet, om jag vågar använda tiden för att ett ögonblick vända mig även till honom, att denna lag är bättre än den gamla. Detta tror jag gärna, och hans anförande var verkligen, det må jag säga öppet, så sympatiskt att jag är förvissad om att han vill göra allt vad på honom ankommer — det har jag bekänt förut — för att lagen skall få en god tillämpning. Men herr statsrådet måste ändå, förmodar jag, fråga sig själv hur det kan komma sig att personer, som han säkert har förtroende för, ha opponerat så livligt mot vissa punkter i förslaget. Jag slår upp här och läser: Axel Andersson, fil. lic., missionsföreståndare, och som sagt Förbundet för kristet samhällsliv, Ansgar Eeg-Olofsson, Folke Holmström och allt vad de heta. Detta är ju ändå bildat folk, personer i en sådan förtroendeställning inom religiösa organisationer att man måste fästa avseende vid deras uppfattning. Dessa ha som sagt kritiserat förslaget på ett par avgörande punkter, fastän de samtidigt, liksom jag vill göra, ge det varmaste erkännande åt förslaget i övrigt.

Statsrådet sade att denna lag är mera tilltalande för känsliga samveten än vad den gamla var. Men det är ju inte minst känsliga samveten som ha opponerat. Jag har redan tidigare från talarstolen läst upp några rader, undertecknade av sex uppräknade herrar. De ha allesammans förklarat: vi befara att vi skulle kunna komma i den situationen att vi måste neka, om man nämligen skulle tvinga oss att förrätta arbete inom försvaret. Såsom statsrådet själv sade skulle man i varje särskilt fall kunna tillgodose vars och ens specialiserade samvetsbetänkligheter, men lagen är ju dock faktiskt formulerad därhän, att den enskilde kan tvingas även till sådant som han icke vill. Kan inte en samvetsöm verkstadsarbetare, för att nu ta samma exempel som förut, tvingas att — enligt den bestämmelse i lagen som talar om att han kan åläggas viss yrkestjänst — förfärdiga vapen? Kan icke en samvetsöm ingenjör till äventyrs tvingas att såsom yrkestjänst förrätta arbete i samband med befästningsplaner och dylikt? Om man har den uppfattning som herr statsrådet dock synes ha, då han säger att man kan tillmötesgå alla rimliga krav, så tycker jag verkligen att man också kunnat tillmötesgå önskemålet att lägga in de sex ord, som jag förut ifrågasatte, för att säkerställa hänsyn till vissa betänkligheter.

Herr statsrådet nämnde också något ord om att det är ett billigt pris de samvetsömma slippa undan för, om de betala med att tjänstgöra under en med en tredjedel förlängd tid. Ja, det kan man ju säga. För min del opponerar jag inte mycket mot det. Men det synes mig ändå vara en fullkomligt oriktig tankegång, när man talar om att de få slippa undan för billigt pris, emedan samhället respekterar deras samveten. Samhället skall inte ta betalning för att respektera samveten. Det är samhällets allvarligaste, djupaste intresse att respektera samvetet, då det är fråga om verkligt samvetsömma. Det är rimligt och resonligt att samhället kräver en personlig insats av medborgarna. Men sam-

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

hället skall respektera samvetena då vederbörande äro villiga att göra en positiv insats. De som däremot vägra att utföra något arbete behöver man inte respektera. De äro rent asociala.

Det är naturligtvis inte tänkbart att det skulle kunna gå därhän, att alla människor bleve samvetsömma i teknisk mening. Det är sant och riktigt som statsrådet Sköld säger, att samhället inte skulle kunna äga bestånd under sådana förhållanden. Kanske vi måste motverka att denna uppfattning alltför mycket griper omkring sig. Men låt oss anta att verkligen bra många människor i ett samhälle bleve samvetsömma på detta sätt. Då frågar jag mig huru återstoden, om den också hade makten, skulle kunna värna sig mot denna olycka? Man kan ju inte tvinga människorna. Har man makten kan man med våld sätta människorna att utföra ett arbete, men det blir dock ingenting gjort. Det skulle gå på precis samma sätt som i de ockuperade länderna. Norge är ett strålande exempel. Där må man ha makten och försöka att med våld tvinga människorna in i en annan samhällsordning, men då deras samveten reagera kommer man till slut ingen vart med dem. Det är därför som vi se hur den s. k. nyordningen i världen går om styr. Det finns i alla fall samveten som sätta sig på tvären.

Denna lag är nog bra och human på det hela taget, men på den punkt, som jag särskilt vidrört, synes den dock vara mindre human än den föregående. Det är icke humant att tvinga folk att förrätta civilt arbete vid krigsmakten, när de till äventyrs kunna förrätta något arbete utanför densamma. Detta är det enda krav som framförts av åtskilliga bland dem, vilkas uttalanden äro samlade i denna förträffliga broschyr »Staten och samvetet». De äro allesammans kända och på sina områden framstående personer. De representera de i ordets egentliga mening samvetsömma. Därför menar jag att det icke har varit ur vägen att framföra deras synpunkter.

Statsrådet Sköld har talat så bestickande och varmt att han nästan avväpnade mig också, men till slut måste jag likväl resa det gamla motståndet igen. Jag känner med mig att det finns hakar i den nya lagen som man måste hänga upp sig på. Jag hoppas likväl liksom alla andra att tillämpningen av lagen skall bli så god som möjligt. Få vi lita på statsrådet Sköld härvidlag blir det bättre än tillförne, och då har denna debatt inte varit alldeles överflödig.

Herr Forslund: Herr talman! Jag tror inte man vinner något i denna fråga med att vidga resonemanget så ofantligt långt som den siste talaren har gjort.

Det är ganska förklarligt att skilda meningar kunna råda i denna ömtåliga fråga, som är så utomordentligt svår att komma till rätta med. Den detalj, vilken reservationen egentligen har kommit att stanna för, gäller ju en rent praktisk fråga, men genom det praktiska förfarandet har man likväl syftat till att vinna en känsla av största möjliga säkerhet för att allt sker som det bör ske vid sådana tillfällen då det gäller att bestämma hur det skall förfaras med den eller den av de samvetsömma. Vid prövningen av detta ärende i utskottet har jag för min del kommit till det slutet, att fullgiltiga skäl finnas för att biträda det yrkande som av de sakkunniga gjorts på denna punkt.

När jag tagit ställning till den har jag i viss mån funnit stöd även i statsrådets i propositionen uttalade mening. Ty märk väl, herr statsrådet har icke varit så hård, om jag får använda det uttrycket, i sitt omdöme där rörande lämpligheten eller olämpligheten av arrangemanget med ett råd, som jag tyckte han var nyss, då han talade så bestämt om att det till och med skulle vara opraktiskt, att det skulle bli ett förtyngande system. Så vitt jag kan förstå har man nog rätt att tolka propositionen i den riktningen, att departements-

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

chefen vill göra ett försök med det enklare förfarandet och sedermera kanske övergå till det andra. Har han däremot varit så bestämt övertygad om att detta är ett besvärligt och tungt system, skulle jag nästan inte våga hoppas på att man skulle få vänta någonting nytt. Nu må jag säga att den argumentering, som statsrådet här har fört för sin mening och därmed också för utskottsmajoritetens, åtminstone inte på mig har verkat övertygande, utan jag vidbliver min ståndpunkt och kommer att rösta för reservationen.

Vid ett tillfälle, då man har att handlägga ett så ömtåligt ärende som det nu förevarande, finns det enligt min mening anledning att ta viss hänsyn också till deras mening, som bäst känna förhållandena och ha sin verksamhet inom de områden där dessa samvetsömna kunna tänkas uppträda. När därför hela den ledande gruppen av kyrkomän och deras olika sammanslutningar ha önskat detta råd, tycker jag att man kunde ha tillmötesgått deras önskan. Det är ur denna synpunkt jag anser att även riksdagen borde kunna biträda reservationen.

Man får naturligtvis hoppas det bästa möjliga av lagens tillämpning. Det förefaller ändå som om vi hade en viss inställning till dessa människor och mena att man inte skall ta någon nämnvärd hänsyn till dem. Jag får för min del säga, att det skydd och den hjälp, som genom denna lag skall medgivas, måste komma sådana till del som befinna sig i verklig samvetsnöd. Däremot har jag inte ett ögonblick velat hjälpa dem som försöka att slingra sig fram på krokiga vägar för att komma i åtnjutande av det skydd, som denna lag erbjuder. Det är i den andan jag har biträtt lagförslaget liksom även den detalj, som man i reservationen har stannat vid, för vilken jag kommer att rösta.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den nu föredragna paragrafen.

2 och 3 §§.

Godkändes.

4 och 5 §§.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av de nu ifrågavarande paragraferna samt vidare därpå att nämnda paragrafer skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafernas godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Norman** begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 4 och 5 §§ av andra lagutskottets i utlåtande nr 12 punkten A framställda förslag till lag om vapenfria värnpliktiga, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Lagförslag om vapenfria värnpliktiga m. m. (Forts.)

Vinner Nej, godkännas nämnda paragrafer med den lydelse, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Brandt* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 39;

Nej — 31.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Aterstående delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut beträffande lagförslaget.

Punkten B.

De av utskottet tillstyrka författningsförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten B.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å författningsförslagen.

Punkten C.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 12 maj 1917 (nr 269) om fastighetsbildning i stad, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden, dels ock i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående tjänstebrevsrätt för lantbruksmöten och de för dessas organisation utsedda fullmäktige, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 62, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 1 mars 1940 (nr 117) rörande förbud mot befordran av vissa periodiska skrifter med statliga trafikmedel m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.01 på natten.

In fidem
G. H. Berggren.
